

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

TARİHÎ TÜRK ŞİVELERİNDE SORU EKİ

Dilan TAPAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

OCAK - 2023

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TARİHÎ TÜRK ŞİVELERİNDE SORU EKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilan TAPAR

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Dili**

**“Bu tez 12/01/2023 tarihinde yüzyüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Zikri TURAN	Başarılı
Doç. Dr. Kenan ACAR	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Dilan TAPAR

12/01/2023

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihiyle başlayan sorgulama güdüsü insana pek çok anlamda yeni deneyimler kazandırmıştır. Sonu gelmeyen bu anlamlandırma duygusunun gelişim gösterdiği alanlardan biri de dil bilgisi olmuştur. Soru halinin kelime, ek ve vurgu yoluyla oluştuğu görülür. Sorunun ek ile oluşturulmuş örneklerindeki çalışmaların azlığından hareketle çalışmamızda sınırlamaya gidilmiş ve müstakil bir ek kategorisi sayılan soru eki çalışılmıştır.

Tarihî Türk Şivelerinde Soru Eki başlıklı çalışmamızda soru eki, dil bilgisindeki yeriyle ilgili çalışmaların incelenmesiyle ele alınmıştır. Soru ekinin işlevleri, Tarihî yazı dillerinin her birinde ayrı ayrı incelenmiş ve şekle dair alt başlıkta da ilgili her bir yazı dilindeki kullanım şekli açıklanmıştır. Çalışma Giriş, Tarihî Türk Şivelerinde Soru Eki, Tespit Edilen Örneklerin Dağılımı ve Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Soru ekinin Türk dilinin ekleşme dizisi içindeki yerine dair bilgilerin aktarıldığı Giriş bölümünden sonra çalışmanın Tarihî Türk Şivelerinde Soru Eki bölümüne geçilmiştir. Tarihî Türk Şivelerinde Soru Eki başlığı, Soru Ekinde İşlevler ve Soru Ekinde Şekil olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. İşlevler; yazı dillerinin her birinde, geçtiği bağlam dikkate alınarak günümüz Türkçesine aktarımı ile verilmiş ve ilgili her örneğin ekleşme bilgisi tahlili yapılmıştır. Şekle dair alt başlığa gelindiğinde ise “+ml” ilgili morfeminin kullanım şekline anlatılmıştır.

Tespit Edilen Örneklerin Dağılımı bölümünde taranan örneklerin yazı diline göre ve eserlere göre dağılımı, çalışmanın anlaşılabilirliği amacına hizmet eden tablo ve grafikler ile gösterilmiştir. Sonuç kısmına gelindiğinde anlayışımız çerçevesinde ele aldığımız çalışmanın bulguları ifade edilerek çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sürecimde bana ilgiyle ve sabırla rehberlik eden, birikimleriyle destek olan hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN’a, süreç boyunca kütüphanesinin kapısını açarak yardımcı olan Doç. Dr. Melike SOMUNCU’ya ve kendisini tanıdığım ilk günden bu yana daima göstermiş olduğu ilmi disiplini ve sabrından dolayı Arş. Gör. Emel TEK’e teşekkür ederim.

Dilan TAPAR

12/01/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
İŞARETLER.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
GRAFİK LİSTESİ.....	vii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: TARİHÎ TÜRK ŞİVELERİNDE SORU EKİ	15
1.1. Soru Ekinde İşlevler	15
1.1.1. Eski Türkçe.....	15
1.1.1.1. Köktürkçe.....	15
1.1.1.2. Uygur Türkçesi	17
1.1.2. Orta Türkçe.....	24
1.1.2.1. Karahanlı Türkçesi.....	24
1.1.2.2. Harezmi Türkçesi.....	67
1.1.2.3. Çağatay Türkçesi	131
1.1.2.4. Kıpçak Türkçesi	160
1.1.2.5. Bilinmeyen Orta Asya Türkçesi.....	168
1.1.2.6. Erken Azeri Türkçesi	168
1.1.2.7. Eski Anadolu Türkçesi.....	205
1.2. Soru Ekinde Şekil.....	310
BÖLÜM 2: İŞLEVLERİ TESPİT EDİLEN ÖRNEKLERİN DAĞILIMI	316
SONUÇ	326
KAYNAKÇA.....	329
ÖZGEÇMİŞ	334

KISALTMALAR

Taranan Eserlerin Kısaltmaları

ADD	: Ahmed-i Dā'ī Dīvānı
AH	: Atabetü'l-Hakayık
AY	: Altun Yaruk
BH	: Behcetü'l-Hadāik Fī Mev' izati'l-Halāik
CC	: Codex Cumanicus
ÇGT	: Çağatayca Gülistan Tercümesi
DDK D	: Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshası
DDK G	: Dede Korkut Kitabı Günbet Nüshası
DLT	: Dīvānu Luġāti't-Türk
FK	: Fevāyidü'l-Kiber
FLM	: Fuzûlî Leylâ ve Mecnun
GN	: Garib-nâme
GT	: Gülistan Tercümesi
H	: Hulasa Okçuluk ve Atçılık
İN	: İskender-nâme
KB	: Kutadgu Bilig
KBD	: Kadı Burhaneddin Dīvānı
KE	: Kışāşü'l-Enbiyâ
KF	: Kitāb-ı Ferāiz
KG	: Kitāb-ı Gunyâ
KT	: Köl Tigin Yazıtı
KY	: Kışsa-i Yūsuf
LM	: Leylî vü Mecnûn
ME	: Mahzenü'l-Esrâr
MM	: Mu'inü'l-Mürîd
MSD	: Mevlâna Sekkākî Dīvānı
NC	: Nazmü'l-Cevâhir
NF	: Nehcü'l-Ferâdis

OA	: Orhun Abideleri
OKD	: Oğuz Kağan Destanı
OKN	: Oğuzname Kazan Nüshası
RN	: Risāletü'n-Nushiyye
RYN	: Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası)
SNB	: Süheyl ü Nev-Bahār
SVTM	: Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri
ŞT	: Şecere-i Terākime
T	: Tonyukuk Yazıtı
Üİ	: Üç İtigsizler
VN	: Vesiletü'n-Necāt
YED	: Yūnus Emre Dīvānı

Diğer Kısaltmalar

‘as.	: Aleyhi's-selam
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire

İŞARETLER

- G** : g, ğ (Üst sesbirim)
Bir sesin içinde bulunduğu çevre şartlarına göre gösterdiği değişikliklerin hepsinin kaynağı durumunda olan ana sesi (fonemi) karşılar.
- +** : İsme bağlanmayı, isim kategorisini gösterir.
- : Fiile bağlanmayı, fiil kategorisini gösterir.
- Ø** : Bir gramer unsurunun, telaffuz edilmeyen ancak fonksiyonu korunan şeklini temsil eder.
- #** : Bir sesin önünde ise, o sesin kelime başında, sonunda ise kelime sonunda bulunduğunu gösterir.
- >** : Bir sese ya da şekle ait gelişim istikametini gösterir. Okun ucu istikametinde kalan unsur yeniye temsil eder.
- /.../** : Bir ses grubu ya da metin parçasını gösterir.
- []** : İhya edilmiş metni ya da metin parçasını gösterir.
- (** : Ayırıştırma ses olayı.

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Köktürkçe Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı.....	17
Tablo 2: Uygur Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı.....	23
Tablo 3: Karahanlı Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı ...	64
Tablo 4: Harezmi Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	127
Tablo 5: Çağatay Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	159
Tablo 6: Kıpçak Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	167
Tablo 7: Erken Azeri Türkçesi Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	204
Tablo 8: Selçuklular (Oluşum) Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	237
Tablo 9: Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	277
Tablo 10: Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	304
Tablo 11: Eski Anadolu Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	307
Tablo 12: Soru Ekinin Tarihî Türk Şivelerinde Kullanım Şekli.....	310
Tablo 13: Tespit Edilen Örneklerin Yazı Diline Göre Dağılımı	316
Tablo 14: Tespit Edilen Örneklerin Eserlere Göre Dağılım ve Oranı	318
Tablo 15: Tespit Edilen İşlevlerin Yazı Diline Göre Dağılımı.....	321

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Köktürkçe Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	17
Grafik 2: Uygur Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	23
Grafik 3: Karahanlı Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı..	66
Grafik 4: Harezm Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı...	130
Grafik 5: Çağatay Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı ..	160
Grafik 6: Kıpçak Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	167
Grafik 7: Erken Azeri Türkçesi Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	205
Grafik 8: Selçuklular (Oluşum) Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	238
Grafik 9: Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	279
Grafik 10: Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı	305
Grafik 11: Tespit Edilen Örneklerin Yazı Diline Göre Oranları.....	317
Grafik 12: Tespit Edilen Örneklerin Eserlere Göre Dağılımı	320
Grafik 13: Tespit Edilen İşlevlerin Yazı Diline (Dönemlere) Göre Dağılımı.....	325

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a, ā, e	ض	z, d
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, ŋ
خ	ḫ	ڭ - نك	ŋ
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ū, ü
ژ	j	ه	h, e
س	s	ی	y, ı, i, ī, ā
ش	ş	ء	’
ص	ş		

ÖZET	
Başlık: Tarihî Türk Şivelerinde Soru Eki	
Yazar: Dilan TAPAR	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN	
Kabul Tarihi: 12./01/2023	Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 334 (ana kısım)
Türk dilinin ekleşme kültürü içerisinde yer alan soru ekinin yeri, ekin temel/ana işlevleri ve bu ana işlevlere bağlı alt işlevlerinin tespiti, işlevleri icra eden şeklin durumu, ekin imlası ve benzeri sebepler çalışmanın ortaya çıkışında etken unsurlardır. Çalışma, Köktürkçe döneminden başlayarak Eski Anadolu Türkçesi dönemi de kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Soru eki hususundaki değerlendirmeler, alana katkı sağlayan çalışmalar ve son olarak çalışmanın ele alındığı anlayış çerçevesinde değerlendirilmiştir. Müstakil bir ek kategorisinde olan soru eki, anlam unsuru olan kelimeye görevlendirme yoluyla gelerek işlev kazanır ve ilgili kelimeye bitişik yazılır. Çalışmanın Giriş kısmında Türk dilinin temel dil unsurları olan kelime ve ek hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmacıların değerlendirmeleri ile çalışmada izlenen tutum bilimsel kaynaklar ışığında açıklanmıştır. Tarihî Türk Şivelerinde Soru Eki başlıklı birinci bölümde soru eki, işlevler ve şekil olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır. Çalışmada yer alan örnekler, çalışmanın edebi ve ilgili dil bilgisi unsuru açısından yararlı olan metinlerin fişleme yöntemiyle taranmasıyla gerçekleşmiştir. İlgili her bir cümle ait olduğu türe uygun künye bilgisi ve geçtiği bağlam içerisinde işlev odaklı anlayış ile ekleşme bilgisi tahlili yapılarak verilmiştir. Tespit Edilen Örneklerin Dağılımı başlıklı ikinci bölüme gelindiğinde çalışmada tespit edilen işlevlerin yazı diline ve eserlere göre dağılımı verilerek soru ekinin Tarihî Türk Şivelerindeki hususu anlatılmıştır. Çalışmanın Sonuç kısmında ise soru ekinin dil bilgisi içindeki yeri, imlası, işlevleri ve şekli açısından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Ek, Soru Eki, İmla, İşlev, Tarihî Türk Şiveleri	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Interrogative Suffix In Historical Turkish Dialects	
Author of Thesis: Dilan TAPAR	
Supervisor: Assist. Prof. Ayşe AYDIN	
Accepted Date: 12/01/2023	Number of Pages: x (pre text) + 334 (main body)
The place of the interrogative suffix in the suffix culture of the Turkish language, the basic / main functions of the suffix and the determination of the sub-functions related to these main functions, the state of the shape that performs the functions, the spelling of the suffix and similar reasons are the effective factors in the emergence of the study. The study has been handled starting from the Kokturk period and covering the Old Anatolian Turkish period as well. The evaluations on the interrogative suffix were evaluated within the framework of the studies that contributed to the field and finally within the framework of the understanding that the study was handled. The interrogative suffix, which is in a separate suffix category, gains its function by assigning to the word, which is the meaning element, and is written adjacent to the related word. In the Introduction part of the study, information is given about the basic language elements of the Turkish language, words and suffixes. The evaluations of the researchers and the attitude followed in the study were explained in the light of scientific sources. In the first chapter titled Interrogative suffix in Historical Turkish Dialects, the interrogative suffix is divided into two sub-titles as functions and shape. The examples included in the study were realized by scanning the texts that are useful in terms of literary and related grammar elements of the study by the method of filing. Each related sentence has been given by tagging information suitable for the genre it belongs to, and by analyzing the affixation information with a function-oriented understanding in the context in which it is used. When it comes to the second part titled Distribution of Detected Examples, the distribution of the functions identified in the study according to the written language and works is given, and the issue of the interrogative suffix in Historical Turkish Dialects is explained. In the Conclusion part of the study, the findings obtained in terms of the place of the interrogative suffix in grammar, its spelling, functions and form are given.	
Keywords: Suffix, Interrogative suffix, Spelling, Function, Historical Turkish Dialects	

GİRİŞ

Düşünen bir canlı olan insan, anlama yetisine vasıl olduğu andan itibaren merak etme ve tabii olarak soru sorma, sorgulama yetisini de gün yüzüne çıkarmaya başlar. Diğer canlıların düşünce yetisine sahip olmamaları söz konusu bu yetinin yalnızca insana mahsus olduğunu göstermektedir. Muhakeme alışkanlığı kazandırarak kişilerin eleştirel bir bakış açısı edinmesinde etken bir unsur olan sorgulama eylemi, hiç şüphesiz dil bilgisinde büyük bir öneme sahiptir. Türk dilinin ekleşme dizisinde yer alan unsurlardan biri de soru ekidir. Türk dilinde sorgulama işlevinin ekseriyetle soru sözcükleri üzerinden sağlanması, soru ekinin ve işlevlerinin üzerindeki mevcut çalışmaların azlığı çalışmamızın ortaya çıkmasında önemli bir etkidir.

Türk dilinde kelime ve ek olmak üzere iki unsurun varlığı görülür. Kelimenin; varlık anlamını eksiltisiz yapısıyla haiz olan isim ve hareket anlamını eksilti yapısıyla haiz olan fiil olmak üzere iki türü vardır. Turan (2018, s. 100), ekleşme dizisinde görevlendirilen üçüncü bir anlam biçim ya da işlev biçim ilişkisinin tanımlanamayacağını ifade ederek kelimenin isim ve fiil dışında bir türünün olamayacağını belirtir. Kelime müstakil bir anlam unsuruyla varlığını gösterirken ek ise eklendiği kelimedeki görevlendirme ilişkisine göre bir işlev kazanır. Kazandığı bu işlev ek(ler)in üst işlev-alt işlev ve üst şekil-alt şekil yapısını ortaya çıkarır.

Kelime ve ek unsurlarının sahip olduğu karşıtlıklara bakıldığında üç türdeki karşıtlık ile var olduğu görülür. Kelime-ek karşıtlığında, öncelik-sonralık ilişkisine göre asıl unsur olan kelime önce ek ise yardımcı unsur olarak sonra (gör-dü+Ø+ler, ev+Ø+de+mi, bul-Ø-du+lar+mı) eklenir. Bu karşıtlıkta sonraki unsur olan ek, anlama sahip önceki unsur olma özelliği gösteren kelimeye bağlılık gösterir. Kelime-kelime karşıtlığında kelimeler arasında telaffuz aralığı süresinin varlığı mühimdir. Tamlama içerisinde önce yer alan tamlayan (yardımcı unsur) sonra yer alan tamlanana (asıl unsur) bağlanarak (koş-Ø-an çocuk+lar, yaş+Ø+lı teyze+Ø) bir ekleşme meydana getirir. Ek-ek karşıtlığında; eklendikleri kelimedeki işlevlerine göre eklenen ekler, üst işlevleriyle yan yana eş zamanlı olarak (gel-Ø-di+Ø+Ø, gel-me-di+Ø+Ø) bir ekleşme (yandaş karşıtlık) gösterirler. Üst fonksiyonlara ait alt türler ise birbirleriyle art zamanlılık (yerdış karşıtlık) içerisinde dirler. Çalışmamıza konu olan soru eki de ait olduğu unsur açısından “ek”

kategorisinde ele alınarak öncelik-sonralık ilişkisi çerçevesinde kelime-ek karşıtlığına sahiptir.

Dil bilgisi ile ilgili mevcut çalışmalara bakıldığında soru ekinin, ek olup olmadığı konusunda yazarlar tarafından ortak birliğin olmadığı görülür. Yaygın dilcilik kültürünün, işlev esaslı anlayıştan bağımsız olarak şekil odaklı anlayışında istikametini devam ettirmesi söz konusu ihtilafın temelini oluşturan bir unsurdur. Ekleşme bilgisinin karşıtlık düzeni içerisinde yer alan işlev odaklı bakış açısının varlığı, soru ekinin unsurunu belirleyen temel bir kaynaktır. Konunun anlaşılmasını sağlayacak unsurlar, soru ekinin araştırmacılar tarafından nasıl ele alındığı ve nasıl ele alınması gerektiği ile ilgilidir. Soru ekini ele alan çalışmalarda iki anlayış görülmektedir. Birincisi yaygın gramer anlayışı ile soru ekini şekilcilik nazarıyla izah edenler ikinci anlayış ise işlev nazarıyla izah edenlerdir.

Çetin (2008, s. 3), soru işaretleyicileri olarak gördüğü ğu/gü ve mu/mü için “bağımlı biçimbirim” ifadesini kullanır.

Altun (2009, s. 45), soru ekini “Yapı Bakımından Soru Cümleleri” başlığında yer alan “Evet-hayır Soruları” alt başlığında ele alır.

Uzun (2006, s. 21), Türkçede soru tümcelerini üçe ayırarak “Evet/hayır Soruları” başlığında yer alan “Düz evet/hayır sorusu” alt başlığında ele alır. Uzun “mI partikeli” şeklinde ifade ederek bir “ek” değil bir “partikel” olduğunu dile getirir.

Ertürk (2020, s. 383), “mI/mU”yu ek olarak tanımlamanın yerinde bir yaklaşım olacağını dile getirir. Ertürk, yapılmış çalışmaların bir kısmında soru ekinin hem fiil çekim eki hem isim çekim eki olarak tanımlanması hususunda, durumun gerçekte bu şekilde olmadığını dile getirerek isim ve isim soylu sözcüklerin soru ekini doğrudan alabildiklerini fiillerin ise zaman ekleri ya da kip eklerinden birini almış olmaları gerektiği düşüncesine sahiptir. Oturakçı (2012, s. 11-12), +mI soru eki için daha çok evet/hayır sorusu adlandırmasının yapıldığını fakat kendisinin beklenen bir cevap değil soru ifadesinin bizzat yapısından dolayı soru ekli soru adlandırmasını uygun bulduğunu dile getirir.

Kaymaz (2007), “Türkçede Soru Yapma Şekilleri ve Anlam Özellikleri” adlı çalışmada “Anlam Bakımından Cümleler” başlığında değerlendirilen “Soru Cümleleri” konusunu ele alır. Soru eki ile ilgili kısma da soru cümlelerini tasnif ettiği kısımda “soru eki ile yapılan soru cümleleri” başlığı ile ele alır. Bu başlıkta soru ekinin

bazı şivelerde ve Türkiye Türkçesinde, fiiller ve isimlerde nasıl ele alındığını ifade eder. Kaymaz, Eski Türkçe döneminden beri var olan ve “edat” olarak değerlendirilen mu/mü’nün aslında bir “ek” olduğu kanaatindedir. Soru cümlelerinin geniş bir alanda kullanıldığını çeşitli örneklerle belirtirken soru ekinin de bu alanlarda kullanıldığını ifade eder.

Ünsal (2009, s. 113), Türkçede ezgiyle, soru sözcüğüyle ve mI- soru ilgeciyle olmak üzere üç şekilde soru cümlesi oluşturulabileceğini dile getirir. Ünsal’ın bu açıklaması +mI’yı bir ilgeç olarak değerlendirdiğini gösterir.

Öner (1998, s. 401), soru kavramının cümlede mI/mi (mu/mü ~ ma/me vb.) edatıyla temin edildiğini ifade ederek +mI’yı edat olarak ele alır.

Delice (2000, s. 227), “Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi” adlı çalışmasında ekleri tasnif ederken daha çok söz içinde yer aldıkları işlevlere dayanarak ele alır ve bu bağlamda bir tasnif gerçekleştirir. Delice’nin tasnifinde soru eki kategorisi “Genişletme Ekleri¹” adı altında hem ismi hem fiili genişleten bir ek olarak değerlendirilmiştir. Delice +mI’yı aslında ek olarak değil edat olarak ele alır fakat meşhur kullanımdan ötürü bu çalışmasında ek olarak değerlendirmeyi uygun bulduğunu belirtir. Delice’nin bu tutumundan hareketle +mI konusunda net bir kullanımda olmadığını anlaşılr.

Kayasandık’a (2018, s. 18) göre "mI, mU" soru eki /edatı cümleye soru yanında çeşitli anlamlar da katar, bu soru eki/edatı vurgusuzdur ve dile zenginleştiren unsurlar arasındadır.

Sarı (2009, s. 377), +mI için “iki dil unsurundan biri olan ek” şeklinde değerlendirerek soru eki ifadesini kullanır. . Eski Türkçe döneminde soru ekinin mU biçiminde olduğunu fakat Orhun Abidelerinde çok az kullanıldığını ve mU soru ekiyle aynı işlevde olduğunu dile getirmesine rağmen gu gü’nün edat yani soru edatı olduğu düşüncesine sahiptir. Balcı, A. Karatay ve S. Karatay (2005, s. 78), Türkçede -mı, -mi/ -mu, -mü soru ekinin, cümleye çeşitli anlamlar kattığı ve söz konusu ekin temel işlevinin gerçek soru cümleleri kurmak olduğu görüşündedir.

¹ Genişletme eklerine dair detaylı bilgi için bkz. Delice, 2000.

Baran’a (2017, s. 120) göre “mI” soru işlevi görmektedir. Kendisinden önce gelen sözcükten ayrı yazıldığı için ve bağlama görevi gördüğünde bağlaç olduğu için “mI”yı sözcük türü olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Baran, tek başına anlamsız olarak cümlede bir anlam kazandığından ve bir nesneyi ya da hareketi karşılamamasından dolayı ait olduğu en yakın sözcük türünü edat olarak tespit ederek “mI”yı “soru edatı” olarak değerlendirir. Bağlama görevini icra ettiğinde de sözcük türünün “bağlaç” olduğunu ifade eder.

Nar (1995, s. 16) soru ekini “Türkçenin kapsamı en geniş işletme eki” olarak tanımlar. Soru ekinin, hem isim hem de fiillerle kullanılma özelliğinin dilimizdeki eklerin hiçbirinde olmadığını dile getirerek soru ekinin diğer eklerden ayrılan yönünü ifade eder.²

Soru eki, soru işlevi dışında farklı işlevleri de icra eder:

“Soru eki, merak duygusunu gidermeye çalışan bir soruda, cevabı bilindiği halde anlamı güçlendirmek amacı taşıyan bir soruda, hüznün, öfke, şaşkınlık, alay etme, küçümseme, heyecan, meçhullük, şüphe, isyan, savunma, eleştiri, kınama, hayal kırıklığı, istem, sitem, sabırsızlık, bıkkınlık, minnet, hesap sorma, kararsızlık, korku gibi duyguların anlatımında kullanılır” Nar (1995, s. 17).

Bulak (2019) “-mI/-mU”yu soru unsurunu barındıran bir ek olarak görür. Bulak’a göre soru ekinin hem isim hem de fiil tabanlarına gelme özelliği soru ekini diğer eklerden ayırır ve soru ekinin en işlek soru unsuru olma özelliğini kazanmasını sağlar.

Hatiboğlu (1981, s. 118) soru ekinin, hem isim ve isim soylu sözcüklere hem de çekimli fiillere getirildiğini ve ünlü uyumuna girdiği halde geldiği sözcükten ayrı yazıldığını dile getirir.

Koç’ a (1996, s. 100-101) göre mı (mi, mu, mü) sözcüklerden sonra gelerek soru kavramı verdiği, soru tümcesi kurduğu için soru ekidir. Ekin, kendinden önceki sözcüğe bitişmemesi ekin en belirgin özelliğidir. Hem ad soylu sözcüklerden hem de eylemlerden sonra gelir. “Soru Ekinin Başka Amaçlarla Kullanılması” alt başlığında soru ekinin farklı işlevlerine değinilmiştir.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Nar, 1995.

Gülensoy (2015, s. 549), soru ekinin edat menşeli olup sonradan eklediğini ve Türkçede ünlü uyumuna bağlı olarak mı, mi, mu, mü şeklinde olduğunu belirtir.

Eker (2021, s. 291), soru ekini “Çekim Ekleri” kapsamında hem ad ve ad soylu sözcüklerin çekimi hem de eylemlerin çekimi içerisinde ele alarak ad ve eylem cümlelerinde ortak olduğunu belirtir. mI için aslında ek ile sözcük arasında yapı ve işleyişe sahip bir enklitik³ olduğunu ve yaygın dil bilgisinde ek terimi, bağımlı biçim birim olarak adlandırıldığından mI için enklitik teriminin uygun olduğu görüşündedir. Deny (2012, s. 267, 390), soru eki hususunda farklı iki görüş belirtir. Öncelikle +mI’yı “Zarf” başlığında “soru zarfı” olarak ele alır. Soru zarfının “uymaca (ekleme)” olduğunu ve sorulan kelimeye katılarak genelde ünlü uyumuna uyum gösterdiğini ifade eder. Ardından “Fiil Çekim Ekleri” başlığında +mI’yı, “sorgu edatı” olarak ele alır. Sorgu edatının “bütün fiil kiplerinden sonra geleceği yerde, bazen gövde ile kişi eki veya yardımcı fiil arasına girdiğini” ifade eder. Gövde ile ifade ettiği, zaman ya da kip eki almış fiillerdir. Deny soru ekini, önce soru zarfı sonra soru edatı olarak ele almış ve soru ekinin hangi türden kelimelere⁴ geldiğini belirtmemiştir.

Korkmaz (2019, s.331-333, 521, 943), soru ekini birkaç farklı başlıkta⁵ incelemiştir. “Adlarda Soru” başlığıyla ele alarak çekimli fiillerde ve öteki kelime türlerinde olduğu gibi, adlarda da sorunun mI/mU ekiyle karşılandığını belirtir. Adları soru yoluyla belirleyip fiillere bağlayan bir işletme eki olduğunu, vurgusuz olduğunu ve adlarda öteki işletme eklerinden sonra geldiğinden kapsamı en geniş işletme eki olduğunu dile getirir. Korkmaz’ın, “adlardan sonra gelen mI/mU ekinin, soru işlevi dışında, cümlelerin anlamıyla ilgili olarak hayıflanma, merak, öfke, şaşkınlık, şüphe, yalanlama, pekiştirme, pişmanlık, olumsuzluk, olasılık gibi ifadeler de katar” ifadesi soru ekinin soru işlevi dışında farklı işlevlerinin var olduğunu gösterir. Korkmaz, soru ekini “Fiillerde Soru” başlığında ele alarak fiilde soru işlevinin mI-/mU- soru ekiyle sağlandığını belirtir.

³ Enklitik kavramı, “söz dizimsel olarak bağımsız bir sözcük gibi işlevi bulunan, ancak ses bilgisel olarak bir ek gibi görünen sözcükler” olarak ifade edilmektedir. (Eker, 2021, s. 258)

⁴ Türk dilinin ekleşme kültürünü oluşturan unsurlara bakıldığında bu unsurların iki kelime türü ve söz konusu kelimelerin işlevlerini icra eden on ek türünü içerdiği görülmektedir. Eksiltili şekle sahip ve hareket anlamı olan fiil ile eksiltisiz şekle sahip varlık anlamı olan isim olmak üzere iki kelime türü vardır (Turan, 2018).

⁵ Soru ekine dair detaylı bilgi için bkz. Korkmaz, 2019.

Korkmaz'ın “mI/mU soru eki, fiil kök ve gövdesini değil, fiil kök ve gövdesini şahıslara bağlayan kipleri şekillendirdiği için, fiilin bir çekim şekli durumundadır” şeklindeki ifadesinden hareketle aslında soru ekinin fiil kök ve gövdelerine değil de çekimli fiillere gelebildiği anlayışında olduğu görülmektedir. Korkmaz, “mI/mU bağlacı” alt başlığında mI/mU'yu bağlaç olarak da ele alır. Bu bağlacın aslında bir soru eki olduğunu ve kalıplaşma yoluyla oluşarak arka arkaya tekrarlanan bir kelimeyi anlamca pekiştiren bir işlevde olduğunu dile getirir. Korkmaz, soru ekini “Adlarda Soru” ve “Fiillerde Soru” başlıklarında ek olarak “Bağlaçlar” başlığında da “mI/mU bağlacı” alt başlığıyla bağlaç olarak ele aldığı anlaşılmaktadır.

Daşdemir (2015, s. 23) “İsim Çekimleri” başlığındaki “Hâl Kategorisi” alt başlığında soru ekini /+mI/ şekliyle soru hâli içerisinde ele alır. Bu ekin her türlü ismi ya da isim öbeğini sorulan öge yapabildiğini ve sorduğu ismin kategorisi ile cümledeki işlevini değişmediğini belirtir. Daşdemir, sırf ayrı yazılmasından ötürü soru ekinin “edat” olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığını ifade eder. Soru ekinin, ünlü uyumuna girdiğini (+mı, +mi, +mu, +mü), herhangi bir kelimeyle bir bağlantısı olmadığını ve tek başına kullanılmadığından -bir ekin ihtiva etmesi gereken bütün özellikleri taşıdığından- ötürü soru ekinin “edat” diye adlandırılmasını uygun görmemektedir. Daşdemir, soru ekine cümleyi ele aldığı konu içerisinde “Cümle Sonu Ek ve Edatları” başlığında cümlelerin herhangi bir ögesi üzerine gelebildiğini belirtir. Soru ekinin, şahıs ekinden sonra geldiyse cümledeki bir ögeyi değil cümledeki yargının tamamını sorulan hâle getirdiğini ifade eder.

Hacıeminoğlu (1992, s. 275), soru ekini “Soru Edatları” başlığında “edat” olarak değerlendirir. Eski Türkçe döneminden itibaren var olan mu / mü edatının aslında bir ek olduğunu ve diğer soru edatlarının aksine isim ya da fiillerden sonra gelerek soru mefhumunu oluşturduğunu ifade eder. Soru edatı olarak ifade ettiği mu / mü için uzun süre uyum dışı kaldığını fakat Batı Türkçesinin ilk devirlerinde mı / mi şeklinde düzleşme göstererek uyuma girdiğini belirtir.

Banguoğlu (2015, s. 454), çalışmasında soru ekinin cümle içindeki yeri hakkında bilgi vermiş ve “ Fiillerde Soru” başlığında ele almıştır. Banguoğlu, fiillerde sorunun “olup bitmesi bilinmeyen bir kılış veya oluşu gerçeklemek için çekimli bir fiile –mi ekinin” getirilmesiyle gerçekleşeceğini ve bu şekilde her fiilin bir soru çekiminin meydana

geldiğinden söz eder. Banguoğlu, soru ekinin aslında geniş bir kullanışa sahip gerçekleştirme zarfı⁶ olduğunu ve cümledeki herhangi bir unsuru gerçeklemek için kullanılabildiğini belirtir. Bu ekin vurgusuz ve fiiller dışında ayrı yazıldığını ifade eder. Ancak Banguoğlu +mi soru ekinin, fiil çekiminde sadece sona yapışık bir ek olmaktan çıkarak kendisinden sonra çekim eklerinin getirildiğinden fiil çekiminde tam bir ek sayılması gerektiğini belirtir. Banguoğlu'nun soru eki hususundaki ifadelerinden hareketle bu eki, zarf olarak mı ek olarak mı değerlendirdiği tam manasıyla anlaşılmamaktadır.

Ediskun (2017, s. 42), soru ekini “Edatlar” başlığında “Mi Soru Edatı” alt başlığı ile ele alarak sözcüklere ya da cümlelere değişik anlam ilgileri kazandırdığını ifade eder.

Ergin (2021, s. 143-149)'in +mI için “soru eki” tabirini kullanmasından hareketle söz konusu şekli “ek” olarak değerlendirdiği anlaşılr. Soru ekine “İsim İşletme Ekleri” ve “Fiil Çekimi” başlıklarında değinir. İsim Çekim Ekleri bölümünde, Türkçede soru kategorisinin ismin bir çekim şekliyle ifade edildiğini ve bu şeklin çekim ekinin de soru eki olduğunu dile getirir. Soru ekinin, isimlerin ekli eksiz bütün şekillerinde soru ifadesi için kullanıldığını, isim çekim ekleri içerisinde şümulü en geniş ek olduğunu ve ismi yalnızca soru bakımında fiile bağlayan bir ek olduğunu belirtir. Ergin, fiil çekimi bölümünde Türkçede soru ifade eden fiillerin bir çekim şekli olduğunu ve bu şeklin ekinin de soru eki olduğunu belirtir. Ergin (2021, s. 349), soru ekinin aslında soru edatı olduğunu fakat ekin şeklinden ve kullanılışından başka müstakil olarak hiçbir şey ifade etmemesi ve kullanılmamasından dolayı sorma edatlarından çok farklı olduğunu bu yüzden de ek durumunda olduğunu ve edat sayılamayacağını belirtir. Ergin, soru eki hususunda söz konusu ekin hem isimleri hem de fiilleri işleklik sahasına alan umumî bir işletme eki olduğunu, vurgusuz olduğunu vurgunun daima kendinden önceki hecede bulunduğunu dile getirir.

Bilgegil (2014, s. 61, 198), +mI'yı “Anlamına Göre Cümle Çeşitleri” başlıklı bölümde edat olarak ele alır ve sonuna geldiği kelimedenden ayrı yazıldığını belirtir. Bilgegil'in soru ekiyle ilgili “mi: Türkçeye has soru edatıdır. Arapçadaki istifham hemzesi ile ‘hel’ lafzının yerini tutar. Sonuna geldiği kelimeye, kendi anlamını katar.” İfadesinden hareketle +mI'yı edat olarak ele aldığı anlaşılr. Bilgegil soru eki +mI'yı aynı zamanda

⁶ Gerçekleme zarfı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Banguoğlu, 2015.

“Zarflar” başlıklı bölümde soru zarfları içerisinde ele alarak zarf diye tanımlar. Bilgegil’in soru ekini hem edat hem de zarf diye ele aldığı ve soru ekinin yeri hususunda tam teşekküllü bir izah yapmadığı anlaşılmaktadır.

Erdem, Karataş ve Hirik (2015, s. 470) soru ekini “İsimde Soru Eki (Enklitiği)” ve “Fiilde Soru Eki (Enklitiği)” başlıklarında ele alınır. Hem ad soylu sözcüklerden hem de fiilden sonra geldiği dile getirilir. “-mI” aslında ne tam ek ne de tam olarak kelimedir. Edat kökenli olan -mI zamanla ek gibi işlev görür hale gelmiştir. Bu nedenle -mI, enklitik türünde bir biçimbirimdir.” şeklinde belirtilen ifadeden hareketle +mI morfeminin ek olarak değil enklitik türde bir biçimbirim olduğu anlaşılır.

Sarı (2011, s. 167) soru ekini “mi” Soru Ekinin Yazımı başlığında ele alır. Soru ekinin hem ad ve ad soylu sözcüklerden hem de fiillerden sonra gelerek kelimedden ayrı yazılmasına rağmen ünlü uyumuna girerek “mı, mi, mu, mü şekillerine girdiğini ve soru işlevi dışında farklı anlamlara da sahip olduğunu belirtir.

Gencan (2007, s. 416-424) soru eki hakkındaki birkaç açıklamaya sadece “Soru” başlığı bölümünde anlatır. Soru ekinin mi? olduğunu ve tümcede öğrenilmesi, açıklanması istenen ya da kuşkuyla toplayan öğelerin soruya konuya olacağını belirtir. Gencan’ın “Soru eki ‘mi?’ bütün sözcüklerden ve aldıkları eklerden ve takılardan sonra gelir.” ifadesinden hareketle soru ekinin işlevini tam olarak ifade etmese de söz konusu ekin hem isim hem de fiilden sonra kullanılabildiğini ifade ettiği anlaşılır. Soru ekinin kendisinden önce gelen kelimelere bitişmeyerek ünlü uyumuna girdiğinden ve vurguyu kendinden önceki hecede topladığını ifade eder.

Türk (2013, s. 3) İmlâ Kılavuzu’nda ayrı yazılması istendiği sürece “edat” olarak adlandırmanın doğru olacağı düşüncesindedir.

Uysal (2020, s. 188) “Soru” başlıklı çalışmasında “Türkçede soru ulamı” şeklindeki ifadesiyle Evet/hayır soruları, İçerik soruları, Ezgi soruları ve Retorik soruları olmak üzere dört başlıkta ele alır. +{mI⁴} şeklinde belirttiği soru ekini “İçerik Soruları” ve “Evet/Hayır Soruları” içerisinde değerlendirerek Türkçenin temel soru işaretleyicisi olduğunu ve tümcede çok geniş bir hareket alanına sahip olduğunu belirtir.

Hengirmen (2009, s. 330) soru ekinin “eylemlerden ve ad soylu sözcüklerden sonra gelerek soru anlamı veren mı eki” olduğunu belirtir. Ekin, ayrı yazıldığı halde ünlü

uyumuna uyduğunu ve soru kavramı dışında başka kavramlara da sahip olduğunu ifade eder.

Korkmaz (2010, s. 196) soru ekinin “soru kavramı veren mI/mU eki” olduğunu ve “ilgili olduğu kelimedenden ayrı” yazıldığını dile getirir.

Araştırmacıların +mI soru eki konusundaki görüşlerine bakıldığında kategorik açıdan müşterek bir adlandırmaya sahip olmadıkları ve aynı zamanda araştırmacıların bir kısmının söz konusu eki birden fazla adlandırmaya tabi tutarak değerlendirdikleri görülür. Soru eki başlıca gramer çalışmalarında ek (Altun, 2009; Balcı ve diğerleri, 2005; Bulak, 2019; Çetin, 2008; Daşdemir, 2015; Ergin, 2021; Ertürk, 2020; Gencan, 2007; Gülensoy, 2015; Hatiboğlu, 1981; Hengirmen, 2009; Kaymaz, 2007; Koç, 1996; Nar, 1995; Oturakçı, 2012; Sarı, 2009; Sarı, 2011; Uysal, 2020), kelime (Baran, 2017), edat (Ediskun, 2021; Hacıeminoğlu, 1992; Öner, 1998; Uzun, 2006; Ünsal, 2009; Türk, 2013), enklitik (Eker, 2021; Erdem, Karataş ve Hirik, 2015), hem ek hem edat (Delice, 2000; Kayasandık, 2018), hem ek hem zarf (Banguoğlu, 2015), hem ek hem bağlaç (Korkmaz, 2019) ve hem edat hem zarf görevli (Bilgegil, 2014; Deny, 2012) olarak değerlendirilmiştir. Araştırmacıların değerlendirmelerinden hareketle +mI soru ekinin en fazla ek ardından edat olarak nitelendirildiği görülür.

Yaygın gramerde görülen şekil odaklı anlayıştan bağımsız olan işlev odaklı anlayışta bir işlev birden fazla morfem ile icra edilebildiği gibi bir morfem de birden fazla işlevi icra edebilir. Türk dilinin ek sınıflamasından birini oluşturan soru ekinin soru işlevi dışında farklı işlevleri mevcuttur (Balcı ve diğerleri, 2005; Ediskun, 2021; Kayasandık, 2018; Kaymaz, 2007; Koç, 1996; Korkmaz, 2019; Nar, 1995; Oturakçı, 2012, 2018; Sarı, 2007; Sarı, 2011; Ünsal, 2009; Türk, 2013).

Ertürk’ün (2020, s. 384) soru ekinin isim ve isim soylu kelimelere doğrudan getirilebilirken fiiller söz konusu olduğunda yalnızca çekimli fiil durumunda iken getirebileceğini görüşü ile Bulak’ın (2019, s. 324) soru ekinin günümüzde daha çok fiillerle kullanılsa da bu ekin esasen bir isim işletme eki olduğu görüşlerinden hareketle soru ekinin adı geçen yazarlar tarafından öncelikle isim çekim ekleri kapsamında değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Soru ekinin hem isim hem de fiil tabanlarında kullanım durumu, soru ekini diğer eklerden ayıran bir özelliktir (Nar, 1995; Bulak, 2019).

Yaygın gramer anlayışında soru ekinin “Şekil Bilgisi” içerisinde “Ekler” başlığı kapsamında yer alan “Çekim Ekleri” alt başlığı ile “İsim Çekim Ekleri” ve “Fiil Çekim Ekleri” “olmak üzere iki kapsamda incelendiği görülür. Yaygın gramer anlayışında görülen soru ekinin kategorisi konusunda problemlerin yaşanması, ekin işlevinin ekseriyetle soru işlevine sahip olduğu anlayış ve imla bağlamında ekin eklendiği kelimedenden ayrı yazıldığı anlayış konuya dair sahip olunan bakış açılarını açıkça ifade etmektedir. “Çekim Ekleri” başlığının yanı sıra “Cümle Türleri” içerisinde yer alan “Anlamına Göre Cümleler” alt başlığında “Soru Cümlesi” kısmı da yer almaktadır. Bu kısma çalışmamızın kapsamı dışında yer aldığından ötürü değinilmemektedir. İleride yapılacak olan çalışmalarda değerlendirilmesi mümkündür.

Soru ekiyle ilgili ikinci anlayışa baktığımızda farklı bir nazarla değerlendirildiği görülür. Turan (2018) Türk dilinin ekleşme dizisinde iki adet kelime çeşidi ve kelimeye ait çeşitli işlevleri karşılayarak sınırsız alt işleve sahip on adet ek çeşidi⁷ olduğunu belirtir. Soru eki, bu ek çeşitlerinde yer alarak müstakil bir üst kategori oluşturur. Turan (2018, s. 105) soru ekini “cümlede yer alan anlam unsurlarından biri, birkaçı ya da her biriyle ilgili eksiklik algısının, cümlenin muhatabından talebi ya da isticvab işlevi yüklenen ek” olarak tanımlar. Soru ekinin işlevinin eklendiği kelimeyle sınırlı olduğu ve her kelime için ayrı ayrı kullanıldığı görüşüne sahiptir. Turan (2007, s. 1842-1843) soru ekinin diğer eklerden ayrılan yönünü, “diğer ekler söz dizimi yapısında kendilerine ayrılan muayyen yerlere eklendikleri halde, soru eki, cümlenin hangi unsuru soru haline muhatap ise o unsura eklenir” şeklinde belirterek söz konusu ekin diğer eklerden farkını belirtir. Cümle kuruluşunda soru ekinin gerekli olmadığını fakat soru ekinin kullanılması için mutlaka cümle kuruluşuna ihtiyaç olduğu görüşünden hareketle soru ekinin cümleyi de tamlamayı da kurmadığını fakat kendisinin teşekkülünde cümlenin varlığına ihtiyaç duyduğu anlaşılır.

Turan’ın görüşlerinden hareketle, soru ekini ayrı bir ek kategorisinde değerlendirdiği, diğer eklerden ayrılarak önemli bir özelliğe sahip olduğu ve oluşumunda mutlaka cümlenin varlığına ihtiyacın olduğunu dile getirildiği anlaşılır. Turan’ın soru ekini, on ek

⁷ Diğer ek çeşitleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, 2018.

çeşidinden biri sayarak işlev esaslı yaklaşım içerisinde ele aldığı bakış açısı tarafımızca da benimsenmiştir.

Soru ekinin (+mI) kelime odaklı dilcilik anlayışıyla bakıldığında bir yandan birden fazla kelime türü (zarf, edat, bağlaç vs.) ile diğer yandan kelime ya da ek olarak ifade edildiği görülür. Türk dilinin ekleşme dizisinde yalnızca isim ve fiil olmak üzere iki adet kelime türünün varlığı söz konusudur. Soru ekinin tespitine dair yapılan adlandırmaların (edat, zarf ve bağlaç) uygunluğu söz konusu değildir.

“Müstakil olarak telaffuz edilen ve anlaşılabilen eksilteli şekle bağlı hareket anlamı ile fiil ve eksiltisiz şekle tabi anlamı ile isim olmak üzere iki kelime çeşidi vardır. İsim ve fiil türünün bu ölçülerle karşımıza çıkan varlığı, herhangi bir ölçü ile tayin edilemeyen ilave bir kelime türünün iddiasını geçersiz kılar” (Turan, 2018, s. 100).

Ekleşme dizisinin unsurları kelime ve ekten ibarettir. Turan (2007, s. 1842-1843)’ın “soru, kelime ile sorulduğunda soru kelimesinin, tamlayan görevindeki her kelime gibi öne gelen unsur olmaktadır” şeklindeki ifadesinden hareketle soru ekinin kelime olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır. “Hâlbuki, +mI eki hep soruya muhatap unsurun sonuna eklenmektedir bu yüzden cümle başında hiç durmamaktadır” ifadesinden hareketle soru ekinin, ek olarak değerlendirilmesini dile getirdiği anlaşılr. Ekler, müstakil anlama sahip olan kelimeye ait çeşitli işlevler yüklenerek mevcudiyetini sağlar. Öncelik sonralık karşıtlığı gereği ek, yardımcı unsur olarak kelimeye ait işlevi karşılarken kelime asıl unsur olarak yer alır. Kelime ek karşıtlığının olduğu bu yapıda yardımcı unsur olan ek, asıl unsur olan kelimeye tâbi olduğundan kelimeye bitişik bir şekilde yazılır. Bu bağlamda diğer ekler ve soru eki, asıl unsur olan kelimeye uyum sağlayarak bitişik yazılmaktadır.

Soru Ekinin İmlâsı

Soru ekinin imlası hususu da en az kategorik bakımdan sahip olduğu yer kadar tartışmalı bir konudur. Bu tartışma, soru ekinin ayrı mı bitişik mi yazıldığına dair yapılan bir tartışmadır. Bazı araştırmacıların söz konusu ekin, ayrı yazıldığına dair bir düşüncede oldukları anlaşılmaktadır bu anlayışa imla hususuna değinmeyerek genel kabulü varsaydıklarından hareketle varılmaktadır. Bazı araştırmacıların ise (Banguoğlu, 2015; Baran, 2017; Bilgegil, 2014; Hatipoğlu, 1981; Hengirmen, 2009; Gencan, 2007; Koç, 1998; Korkmaz, 2010; Sarı, 2011) ilgili eki ele alırken imla hususuna değinerek ekin ayrı

yazıldığını dile getirdikleri görülür. Soru ekinin neden ayrı yazıldığını Banguoğlu (2015), “yeni yazımızda kelimeyi uzatmamak gibi pratik bir düşünceyle soru çekiminde mi ayrı yazılmış” ifadesiyle belirtirken Ergin (2021, s. 247) ise +mI’yı “ek” olarak değerlendirdiğinden dolayı soru ekinin de diğer ekler gibi bulunduğu kelimeye bitişik yazılması gerektiğini fakat ekin kendisine benzeyen bazı şekillerle karışmasına engel olmak için (elimi, eli mi örnek vererek) günümüzde ayrı yazıldığını ifade ettiği görülür. Soru ekinin ayrı yazılması gerektiğini ele alan araştırmacıların temel kaynağı, sahip olunan imla geleneği ile ilgilidir. Türkçenin farklı dönemlerinde görülen Uygur imla geleneği ve Arap imla geleneğinde yaşanan ve nihayetinde de günümüzde oluşturulan bir imla geleneği söz konusu ekin, imlası konusundaki tartışmanın bizzat kaynağıdır. Fakat soru ekinin Türkçenin yapısı (sondan eklemeli) göz önüne alındığında ayrı değil bitişik yazılması gerektiği anlaşılmalıdır. Soru eki, öncelik-sonralık ilişkisine göre önem arz eden kelime-ek karşıtlığına sahiptir. Bu karşıtlıkta sonra gelen unsur olan ek, önce gelerek anlam unsurunu oluşturan kelimeye tabidir. Eke ait bu özelliğe bakıldığında soru ekinin imlası konusunda bir netliğin kazandığı görülür söz konusu netlik; soru ekinin de diğer ekler gibi eklendiği kelimeye bitişik yazıldığı hususudur.

Çalışmanın Konusu

Soru eki, Türk dilinin ekleşme düzeninde yer alan on adet ek kategorisinden birini oluşturmaktadır. Şekil odaklı anlayışta ekin müstakil bir kategori oluşturmadığı ve işlevsel açıdan bakıldığında genellikle soru işleviyle yer aldığı görülür. Ekleşme bilgisinin karşıtlık düzeni esas alınarak yapılan bir sınıflamada soru ekinin müstakil bir üst işlev özelliğinde olduğu anlaşılır.

Çalışmanın konusu olan soru ekinin, ekleşme bilgisindeki yeri ve işlevleri her biri ayrı örnekleri oluşturan Tarihî Türk Şivelerinden alınarak incelenmiştir. Türk dilinde soru kavramına dair yapılan çalışmaların soru kelimeleri, vurgu yoluyla ve soru ekiyle sağlandığı görülmektedir. Fakat çalışmalardaki ekseriyetin soru kelimeleri üzerine olduğu, soru eki ve işlevlerine dair rağbetin azlığı soru ekinin çalışılmasında mühim bir role sahip olmuştur. +mI soru eki ile ilgili müstakil olarak çalışma yapan araştırmacılar, çalışmanın gerçekleşmesinde ve anlaşılmasında oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Şahap Bulak'ın (2019) “Türkçede "-mI/-mU" Soru Unsuru” adlı çalışmasında soru eki tarihî ve çağdaş şivelerin her birinde kullanım, kategorik durum, imlâ ve söz dizimsel açıdan ele alınmıştır.

Burhan Baran'ın (2017) “Soru İşlevi Gören "mı" Üzerine” adlı çalışmasında soru ekinin nasıl ele alındığı örneklerle birlikte ele alınmış ve nihayetinde kendi bakış açısıyla izah edilmiştir.

Kâtibe Nar'ın (1995) “Soru Ekiyle Kurulmuş Soru Cümlelerinin Anlambilimsel Yönden İncelenmesi” adlı çalışmasında soru ekinin ait olduğu cümleler farklı türde tiyatro metinlerinden ve gazetelerden alınarak işlevleri ile ele alınmıştır.

Zikri Turan'ın (2018) “Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları” adlı çalışmasında ekler, ekleşme dizisinin karşıtlık düzenine göre sınıflandırılmıştır. Çalışmada soru eki kategorisi ayrı bir kategori olarak ele alınarak önemi üzerinde durulmuştur.

Biz de sahaya katkı sağlamak amacıyla bakış açımız doğrultusunda soru ekinin, Türk dilinin ekleşme bilgisi içerisindeki yerini ve çeşitli eserlerden istifade ederek ortaya çıkardığımız işlevleri ele almak amacıyla tezimizin çalışma konusunu Tarihî Türk Şivelerinde Soru Eki olarak seçtik.

Çalışmanın Önemi

Çalışma soru ekinin, yaygın dilcilikten uzak bir bakış açısıyla eklerin sınıflandırılmasındaki konumunun belirlenmesi ve Tarihî Türk Şivelerinin her birinden ayrı ayrı örnekler ışığında incelenmesi yönüyle alana katkı sağlayacak niteliktedir. Soru ekinin her bir şiveyi yansıtan eser(ler) üzerinde incelenmesiyle söz konusu eser(ler)in edebî ve fikrî yönden zenginliğinin yansıtılması da çalışmanın önemini artıran unsurlar arasındadır.

Çalışmanın Amacı

Ekleşme bilgisinin karşıtlık düzeni içerisinde soru ekinin gramerdeki yerini tayin etmek ve hem temel işlevleri ve bu işlevlere bağlı alt işlevleri hem de bu işlevlerin icrası olan şekli Tarihî Türk Şivelerde yer alan örnekleriyle ortaya koymaktır.

Çalışma Yöntemi

Soru ekinin Türk dili içerisindeki kategorisini ve ekin hangi işlevlerde kullanıldığını tespit etmek için Köktürkçe, Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Bilinmeyen Orta Türkçesi, Erken Azeri Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinden gerek edebî ve fikrî yönden gerekse de Türk dilinin inceliklerini yansıtacak tarzda eserler seçilerek çalışma oluşturulmuştur. Çalışmada, öncelikle alanda konu ile ilgili yazılmış ve alan içerisinde daima yararlanılan kaynaklar olarak görülen çeşitli dil bilgisi kitapları, makaleler, bildiriler ve ders notları müstakil olarak incelenerek derlenmiştir. Derlenen bu bilgiler içerisinden ortak fikir beyan edilen ile farklı bakış açılarına sahip görüşler ayrı ayrı belirtilmiştir. Görüşlerin değerlendirilmesi Türk dilinin ekleşme dizisinin karşıtlık düzeni esas alınarak gerçekleştirilmiş ve nihayetinde de bu düzenden hareketle konuya dair bakış açımız ifade edilmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmında soru ekinin işlevleri ve bu işlevlerin icra edildiği şekil Tarihî Türk Şiveleri içerisinde en eski dönemi oluşturan Köktürkçe döneminden başlayarak ele alınmıştır. Soru ekinin, fişleme yöntemiyle yer aldığı cümlelerin her birinde soru ekinin işlevi ve bu işlevin icra edildiği şekil tespit edilmiş ve söz konusu işlevlere ait alt işlevler belirlenerek ortaklığı tespit edilen temel ve alt işlevler alfabetik düzen içerisinde sınıflandırılmıştır.

Soru ekinin yer aldığı örnekler, morfofonetik ve morfofonemik karşıtlık ilişkisine göre ekleşme bilgisi açısından tahlil edilmiş ve diğer morfemler ile olan ilişkisi belirlenmiştir. Fişleme yönteminde soru ekinin geçtiği cümle mensur yapıda ise parantez içerisinde esere ait kısaltma yazılmış daha sonra sayfa veya varak numarası ile satır numarası gösterilmiştir. Soru ekinin geçtiği cümle manzum yapıda ise parantez içerisinde esere ait kısaltma yazılmış daha sonra sayfa veya varak numarası ile beyit/bent numarası gösterilmiştir. Çalışmada soru ekinin tespit edildiği cümleler, metinde olduğu gibi aktarılmıştır bu durumun sebebi, ekin bağlam içerisindeki işlevini tayin edebilmektir. Çalışmanın sonuç kısmına gelindiğinde soru ekinin işlevlere göre kullanım sıklığı belirtilerek soru ekinin işlevlerine dair zenginlik anlatılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: TARİHİ TÜRK ŞİVELERİNDE SORU EKİ

Bu bölümde soru ekinin işlevleri ve şekli, Tarihî Türk Şivelerinin her birinde ayrı ayrı ele alınarak “Soru Ekinde İşlevler” ve “Soru Ekinde Şekil” olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

1.1. Soru Ekinde İşlevler

Çalışmanın bu bölümünde soru ekinin işlevleri incelenmiştir. İşlevlerin tespitinde üst/temel işlevler ve bu işlevlere bağlı alt işlev/ler alfabetik olarak sıralanmıştır. İşlevlere ait örnekler her dönemde ayrı ayrı şiveden ele alınarak verilmiş ve nihayetinde de ilgili şivenin anlaşılabilirliğini destekleyen bir tablo ve grafik ile açıklanmıştır. Soru ekinin olduğu bir işlevin tespitinde yaşanan bazı zorluklar, ekin bağlamı içerisinde dikkate alınarak tayin edilmiştir. Ayrıca her şiveden tespit edilen örneklerin birkaçının verilmesinin temel nedeni, ilgili işlevde tekrardan kaçınmaktır. Ancak işlevin geçtiği eserdeki mevcut bütün örneklerle ait veriler her şivenin altında genel bir değerlendirmeye tâbi tutulduktan sonra bir tablo ve grafik ile verilmiştir.

1.1.1. Eski Türkçe

1.1.1.1. Köktürkçe

1.1.1.1.1. İstişare/Danışma

“**kağanmu** kılayın tidim” (T-96/5)

(“Kağanımı kılayım?” dedim)

(kağan+Ø+Ø+mu)

1.1.1.1.2. Merak

“öñre kıtañda biriye tabğaça kırıya kırıdında yıırıya oguzda iki üç biñ sümüz kelteçimiz **barmu** ne” (T-100/7)

(Doğu’da Kıtay’dan, Güney’de Çin’den, Batı’da Batılılardan, Kuzey’de Oğuz’dan iki üç bin askerimiz, geleceğimiz varmı acaba?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.1.2.1. Merak-teyit etme

“az bodanıĝ öküş kıldım azu bu sabımda igid **barĝu**” (KT-38/10)

(Az milleti çok kıldım yoksa bu sözümde hata varmı)

(Az milleti çok kıldım yoksa bu sözümde yalan varmı) (Ergin, 2018, s. 39)

(bar+Ø+Ø+ĝu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“az bodanıĝ öküş kıldım (azu bu) sabımda igid **barĝu**” (KT-90/8)

(Az milleti çok kıldım (yoksa bu) sözümde hata varmı)

(Az milleti çok kıldım (yoksa bu) sözümde yalan varmı) (Ergin, 2018, s. 91)

(bar+Ø+Ø+ĝu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.1.3. Sitem

“türk amtı bodan begler bödke körügme **beglergü** yañıltaçı siz”

(Şimdiki Türk milleti beyleri, bu zamanda itaat eden beyler olarak mı yanılacaksınız?)

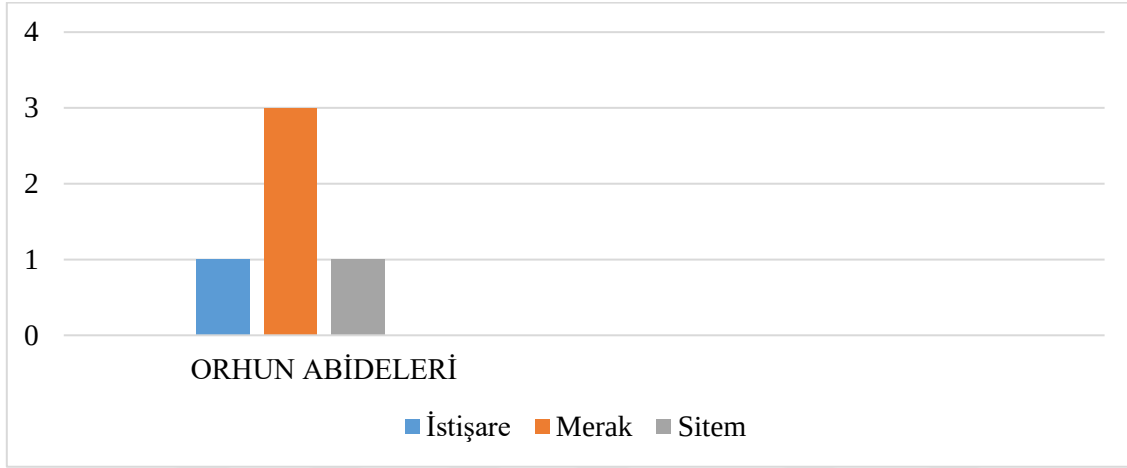
(beg+ler+Ø+gü)

Köktürkçe döneminde en önemli eserlerin başında gelen Orhun Âbideleri adlı eser incelenerek soru ekinin işlevleri tespit edilmiştir. Eserde görülen üst işlevler: istişare, merak ve sitem (Tablo 1; Grafik 1) üst işlevleridir. Eserde görülen alt işlev ise merak üst işlevine bağlı teyit etme alt işlevidir. En fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev merak (3) üst işlevdir. Temel sebebi metnin okuyucuda bu duyguyu canlandırarak anlaşılabilirliği sağlamaktır. Eserde okuyucuya ders çıkarılması ve dinlenilmesi istenilen bir yapının durumu hasebiyle soru ekinin azlığı söz konusudur. Fakat bu azlık mevcut soru ekinin niteliğini ortaya sererek icra edildiği fonksiyonların anlaşılmasına engel teşkil edecek durumda değildir.

Tablo 1: Köktürkçe Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Orhun Abideleri
İstişare	1
Merak	3
Sitem	1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 1: Köktürkçe Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.1.2. Uygur Türkçesi

1.1.1.2.1. Dikkat çekme

“**körürmüsen** uluğ ezruaya” (AY-394/3)

(Görüyorsunuz yüce Brahman?)

(kör-Ø-ür+ mü+se+n)

1.1.1.2.1.1. Dikkat çekme-mübalağa

“aya şahım erdemlerin sanagan

sanarmu ediz kum uşak taş sanı” (AH-46/60)

(Ey şahımın faziletlerini sayan kimse, sahradaki kum ve ufak taşlar sayılabilir mi?)

(san-Ø-ar+mu+Ø+Ø)

1.1.1.2.1.2. Dikkat çekme-yönlendirici

“kişinin bulmuş buyan edgü kılınçı ertingü **üküşerürmü**” (AY-177/1-2)

(İnsanın bulduğu davranışı son derece çokmu?)

(üküş+Ø+Ø+er-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

1.1.1.2.2. Endişe

“bo nom erdinig ayayur ağırlayur yir oruntakı ilig kanıg begig iişig bodanıg karağ küyü kuzetü tutmağınız çın **kirtü _erürmü**” (AY-192/18-21)

(Bu öğreti mücevherini sayıp saygı gösteren yerdeki hakani, hanı, beyi, hanımefendiyi, halkı koruyup gözetip tutmamız doğrumu?)

(kirtü+Ø+Ø+er-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“(bo) küşüşümin atı kötrülmüş **taplağaymu** erki bilmez men” (AY-372/17)

(Acaba bu arzumu adı yüce tasvip edecekmi bilmiyorum?)

(tapla-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø)

“**bulğay** erki biz yeg adrak buyanıg” (AY-609/11)

(Acaba biz daha iyi bir sevap bulacakmıyız?)

(bul-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.2.1. Endişe-istişare

“şarıputrı ya ünler oğlı tözünler kızının buyan edgü kılınçı üküş **teginür erkimü**” (AY-81/11-14)

(Ey Şarıputra, asiller oğlu asiller kızının iyi ameli çok ulaşırmı acaba?)

(teg-in-Ø-ür+ erki+Ø+Ø+ mü+Ø+Ø)

1.1.1.2.2.2. Endişe-merak

“anıg sezindim inimka et özin **titti erkimü** tip...” (AY-619/5)

“Onun için kardeşimden vücudunu feda etmişmidir?” diye şüphelendim)

(tit-Ø-ti+ erki+Ø+Ø+mü+Ø+Ø+Ø)

“odğurağ **bar** erki ertimlig” (AY-621/12-13)

(Acaba kesin geçici, korkunç kötü tehlikeler var mı?)

(bar+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.2.3. Endişe-korku

“azu biziñ amrağ ögükümüz ’eñ kiçigi m(a)has(a)tveg **içğınmışergeymü** biz” (AY-622/9-11)

(Yahut bizim sevgili oğlumuz küçük Mahāsattva’yı kaybetmiş olacaktıyız?)

(içğın-Ø-mış+Ø+Ø+Ø+er-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.3. İstişare/Danışma

“bu alokaçintamani atlığ bodısatavniñ bu tütürüm teriñ nom tözin ötgürü topalu bilmeki saķını sözleyü **yitiñsizermizmü** teñrim” (AY-390/17-19)

(Bu ālokocintāmani adlı Bodhisattva’nın bu derin Dharma aslını iyice aslına nüfuz ederek anlaması düşünüp söylenmesi yetersiz kalmaz mı tanrım?)

(yitiñ+Ø+siz+Ø+Ø+Ø+er-me-z+mü+Ø+Ø)

1.1.1.2.4. Merak

“sizik erser қауу nomta bululsar bilip öçmek, ol oқ nomta yme oқ **bulularmu** bilmetin öçmek...” (Üİ-123a/7-8)

(Soru ise hangi Dharma’da bilip sönme bulunsa yine o Dharma’da bilmeden sönme de bulunur mu? ...)

(bul-u+lar+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... **barmu** munta yapşıñgu” (AY-366/20)

(... bunda bir ilişki var mı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ol kıuvrağda barçağa **barmu** monta ked nomçiratnaraşı atlıg açarı edgü edremke tükellig” (AY-573/2-4)

(Mükemmel faziletlere sahip herkese yararlı olacak pek mahir Dharma üstadı Ratnarāsi adlı ācarya varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.4.1. Merak-endişe

“... alķu aķığlığ nom-l(a)rıg bir teg **bululurmu**” (Üİ-110a/10-11)

(Bütün āsrava’lı Dharmaları aynı bulunurmu?)

(bul-ul-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“... öçmek **okşatlıgmu okşatısızmu...**” (Üİ-112a/10)

(... sönme benzerlimi benzersizmidir?)

(okşa-t-ı+Ø+lıg+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø;

okşa-t-ı+Ø+sız+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“hatun uķa **yarlıķadımu** erki” (AY-622/1)

(Kraliçe buyurdularmı acaba?)

ya-r+lıķ+a-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

1.1.1.2.4.2. Merak-istişare

“neçük ol köñülte öngi nom-l(a)r barça başutçıg tuta toğup başutçısız **toğmazermizmü**” (Üİ-121b/3-4)

(Gönül dışındaki Dharmaların tümünün yardımcı sebebi tutarak doğmaları nasıldır, yardımcı sebepsiz doğmazlarmı?)

(toğ-ma-z+Ø+Ø+Ø+er-me-z+mü+Ø+Ø)

“**barmu** **idi** bilteçi barmış yirin adırtlıg belgülüg” (AY-635/12-13)

(Gittiği yeri açıkça bilen var mıydı?)

(bar+Ø+Ø+mu+i-Ø-di+Ø+Ø)

“öğük k(e)yem **barmu** **ermiş**” (AY-636/8)

(Sevgili yavrum var mıymış?)

(bar+Ø+Ø+mu+er-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.4.3. Merak-tahmin

“azu kentü kentü adırt **öngimü**...” (Üİ-110a/11-12)

(Yoksa o kendi kendine farklı çeşitliliktemi?)

(ön+gi+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“azu yana **yomdarumu** bolur bir bilig” (Üİ-121a/2-3)

(Yahut da bir şuur toplu olarak mı olur?)

(yomdar-Ø-u+mu)

“azu kelig edrem küçinte közünügme belgürtme **burkanmu** erki” (AY-189/2-3)

(Yoksa başkalaşıp gelme erdemi sayesinde görünen dönüşmüş Budamıdır acaba?)

(burkan+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.5. Tahkir

“montada kez irinç tınlıg **bolğaymu**” (AY-610/8)

(Bu kadar zavallı bir canlı olur mu?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.6. Tahmin

“azu ontın singarkı kayu kayu erser yırtınçüde erigme tüz teñri **burқанmu**” (AY-189/4-5)

(Yoksa on taraftaki herhangi bir dünyada mevcut sıradan Budamı?)

(burқан+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.1.2.7. Teessüf

“yitmiş yokatmış **bolğaymu**” (AY-634/5)

(Yitip kaybolmuş olacakmı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“...bökünki künthe amrağ ögükk[i]yemin yme yitdürdim **ıçğındım erkimü** men...” (AY-622/15-16)

(Bu gün sevgili yavrucuğumu yitirdim, kaybettimmi acaba?)

(ıçğın-Ø-dı+m+Ø+ erki+Ø+Ø mü)

1.1.1.2.7.1. Teessüf-çaresizlik

“busuşka emgekke başıtıp teprençsiz boltum **ermezmü**” (AY-626/18-19)

(Keder altında ezilip kımıldayamaz oldum değilmi?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

1.1.1.2.8. Yönlendirici

“azu tuğa tüketmiş **üçünmü** tuğğay azu tağı tuğmayuğ üçünmü tuğğay” (AY-374/18)

(Doğum zamanı geldiği içinmi doğacak yoksa doğum zamanı gelmediği içinmi doğacak?)

(üçün+Ø+Ø+mü)

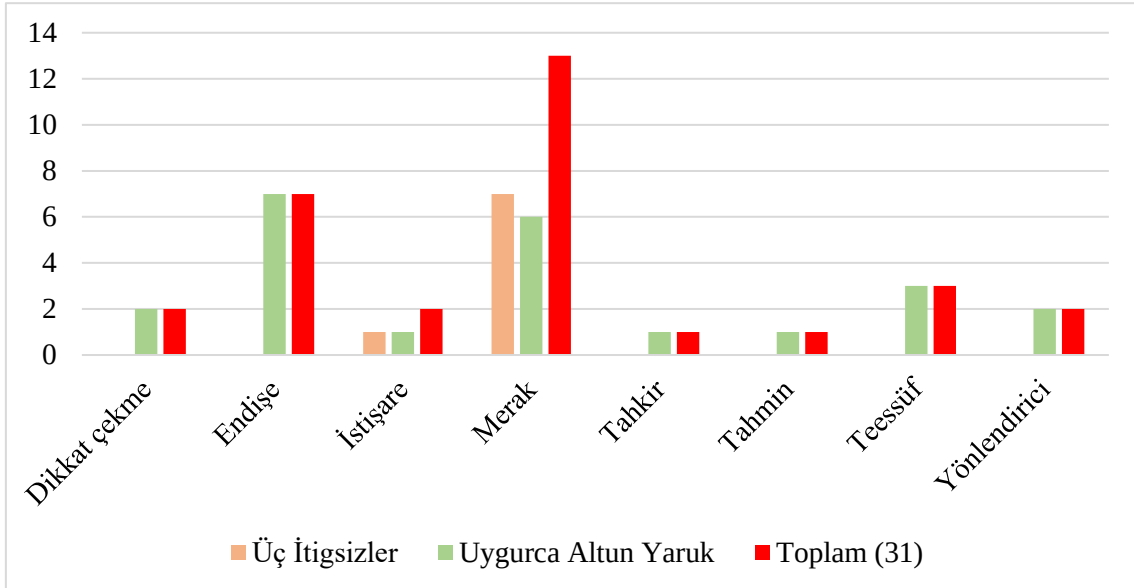
Uygur Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Üç İtigsizler ve Uygurca Altun Yaruk adlı eserlerde incelenmiştir. Bu dönemde yer alan üst işlevler dikkat çekme, endişe, istişare, merak, tahkir, tahmin, teessüf ve yönlendirici (Tablo 2; Grafik 2) olmak üzere

sekiz (8) tanedir. Alt işlevler ise çaresizlik, endişe, istişare, merak, korku, tahmin, yakarış ve yönlendirici alt işlevleridir. Bu dönemde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev merak (13) üst işlevidir. En fazla alt işlevi içeren üst işlev ise merak ve endişe üst işlevleridir. Dönemin eserlerinde görülen merak üst işlevinin fazlalığı, olanı zihinde daha iyi algılama durumunun tezahüründen kaynaklanmaktadır.

Tablo 2: Uygur Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Üç İtigsizler	Uygurca Altun Yaruk	Toplam (31)
Dikkat çekme	-	2	2
Endişe	-	7	7
İstişare	1	1	2
Merak	7	6	13
Tahkir	-	1	1
Tahmin	-	1	1
Teessüf	-	3	3
Yönlendirici	-	2	2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 2: Uygur Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2. Orta Türkçe

1.1.2.1. Karahanlı Türkçesi

1.1.2.1.1. Alay

“atañnı anañı ölüm қоdмаdı

sinimü қоdur kör yetilse ödi” (KB-5159)

(Anneni babanı ölüm bırakmadı, vakit gelince senimi bırakır?)

(si+n+i+mü)

“bu boğ sın yoriğılı kişi erse barça

firiştemü _erdi olar ne bileyi” (KB-6596)

(Bu insan kılığında dolaşanların hepsi adamsa evvelkiler melekmiydiler; ne bileyim?)

(firişte+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+Ø+Ø)

“**ādemī**mü yol körsetür bizke” (RYN-38/68a3)

(Bir beşermi bizi doğru yola çıkaracak?)

(ādemī+Ø+Ø+mü)

1.1.2.1.2. Ayıplama

“**teñrimü** bar teñri birle...” (RYN-32/1A3)

(Allah’tan başka tanrımı? ...)

(teñri+Ø+Ø+mü)

1.1.2.1.2.1. Ayıplama-dikkat çekme

“ey mūsā **tileyürmüsen** öldürmek méni neteg kim öldürdün biregünü türki kün” (RYN-32/13b1)

(Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni öldürmeyi istiyormusun?)

(tile-Ø-yür+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

1.1.2.1.2.2. Ayıplama-sitem

“**toķuşmazmusizler** bodan birle kim yardılar andlarını oğradılar yalavaçnı çıkarmakķa olan oğradılar evvel yolu” (RYN-29/9b3)

(Yeminlerini bozan peygamberleri sürüp çıkarmaya karar veren ve size karşı saldırıyı ilk başlatan topluluķa karşı savaştan gerimi duracaksınız?)

(toķu-ş-ma+z+mu+siz+ler)

“**ķorkarmusiz** olardın” (RYN-29/10a2)

(Yoksa siz onlardan korkuyormusunuz?)

(ķork-Ø-ar+mu+siz+Ø)

1.1.2.1.2.3. Ayıplama-şasıрма

“... hacılarķa suw içürmekni mezigit-i ģarāmın ābādān kılmaknı ol kiři **tegmü** bitse teņriķa hem soņ kūnke toķuşsa teņri yolu içinde” (RYN-29/14a1)

(... hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram’ın imar ve bakımı üstlenen kişiyi, Allah’a ve ahiret gününe inanıp Allah yolunda cihat eden bir kimseyle birmi tutuyorsunuz?)

(te-g+Ø+Ø+mü)

1.1.2.1.3. Beklenti

“sebeb bolsa erdi maņa edgüke

tirilgeymü _**erdi** köñül ay böke” (KB-4920)

(Beni iyiliķe sevk etmeseydi ey pehlivan acaba gönlüm tekrar canlanacakmıydı?)

(tiri+l-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+Ø+Ø)

“bizke ter **barmu** eger bolsamız yeņiglilerdin” (RYN-28/7a2)

(Eķer biz üstün olursak bize muhakkak bir ödül varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yēsünler tép anıñ mīvesindin andın kim étti eligleri şükr **kılmazlarmu**” (RYN-34/5a3)

(Onun ürünlerinden ve kendi elleriyle ürettiklerinden yesinler diye hâlâ şükretmeyeceklermi?)

(kıl-ma-z+Ø+lar+mu)

1.1.2.1.3.1. Beklenti-çaresizlik

“nek sizler **barmu** siz kim yıgusa sizler bizdin ülüşni otdın” (RYN-35/51b3)

(Şimdi bu ateşin hiç olmazsa bir kısmından bizi kurtarabilirmisiniz?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.3.2. Beklenti-merak

“hiç **keldimü** saña mūsā yalawaç sözü” (RYN-31/38a2)

(Musa ile ilgili bir bilgi sana hiç ulaştımı?)

(kel-Ø-di+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.4. Dikkat çekme

“**yararmu** saña emdi yandru turup

özün yüz evürse yağı tep bolup” (KB-5783)

(Şimdi bütününe karşı kalkıp düşman gibi ondan yüz çevirmek sana yakışır mı?)

(yara-Ø-r+mu+Ø+Ø)

“saña kıldı ilig kamuğ edgülük

yanutı **kereksizmü** yandru külüg” (KB-5785)

(Hükümdar sana her türlü iyiliği yaptı, ey şöhretli bunun karşılığını vermek gereksiz mi?)

(kerek+Ø+siz+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“körü bargıl emdi bu yañlıg kişi

kişimü bolur bu firişte işi” (KB-6426)

(Dikkat et, şimdi böyle insanlar insanımı olur?

Onların yaptığı işler meleklerle yakışacak işlerdir)

(kişi+Ø+Ø+mü)

“**bağmazmuse**n anlarğa kim dostluk tuttılar bir ögür birle kim öwkelig boldı teñri olar üze” (RYN-38/9b3)

(Allah’ın gazabının uğradığı bir toplulukla iş birliği yaptıklarını görmez misin?)

(bağ-ma-z+mu+se+n)

1.1.2.1.4.1. Dikkat çekme-hatırlatma

“**unıttıñmu** erki bu edgülerig

yanut kıлмаğumu ay köñli tirig” (KB-5772)

(Ey gönlü diri! Bu iyilikleri unuttunmu acaba bütün bunlara karşı hiçbir karşılık verilmemelimi?)

(unıt-Ø-tı+ñ+Ø+mu)

“**yorımazlarmu** yer içinde baqsalar neçük boldı anların sonı olarda bunun” (RYN-37/9a2)

(Yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmedilermi?)

(yori-ma-z+Ø+lar+mu)

1.1.2.1.4.2. Dikkat çekme-sitem

“nék köz **bağarlarmu** meger kim olarka ferişteler azu kelse idin yarlıgı” (RYN-30/44a3)

(O inkârcılar, ille de kendilerine meleklerin gelmesini yahut Rabbinin emrinin gerçekleşmesini bekliyorlar?)

(bak-Ø-ar+Ø+lar+mu)

“pend **alınmazmusizler**” (RYN-34/41a2)

(Siz düşünüp nasihat almıyormusunuz?)

(al-ın-ma-z+mu+siz+ler)

“tedbir **kılmazlarmu** kur’ânı” (RYN-37/18a3)

(Kur’an’ı okuyup düşünmezlermi?)

(kıl-ma-z+Ø+lar+mu)

1.1.2.1.5. Eminlik

“hîç **körermüsen** ol olardın kimersen azu eştürmüşen olarda ün” (RYN-31/36a19)

(Sen onların herhangi birini görüyormusun veya cılız da olsa bir ses işitiyormusun?)

(kör-Ø-er+mü+se+n)

1.1.2.1.5.1. Eminlik-dikkat çekme

“hîç körermüsen ol olardın kimersen azu **eştürmüşen** olarda ün” (RYN-31/36a19)

(Sen onların herhangi birini görüyormusun veya cılız da olsa bir ses işitiyormusun?)

(eş(i)t-Ø-ür+mü+se+n)

“nek türütgen **barmu** tenride adın rûzî bérse sizke kökdin ve yerdin” (RYN-33/65b1)

(Allah’ın başka gökten ve yerden size rızık veren yaratıcı varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.5.2. Eminlik-hatırlatma

“**ornatmadımızmu** olarnı Һarem yeriҺe ҺorҺunҺsuz t rler aҺar ҺamuĐ nerseniҺ mi veleri,
r zi biziҺ  sk mizdin” (RYN-32/36b3)

(Peki biz onları dokunulmaz, g venli, katımızdan bir rızık olarak her  eyin  r nlerinin
i inde toplandığı bir yere yerle tirmedikmi?)

(ornat-ma-dı+m+ız+mu)

“   mr **b rmedimm ** sizke anı kim pend alnur anıҺ i inde kim pend aldı” (RYN-33/78a3)

(Size d   necek kimsenin d   nebileceği kadar bir   mr vermedimmi?)

(b r-me-di+m+ +m )

1.1.2.1.6. Endi e

“yi iniҺ **sağmu**” (DLT-512/410)

(Bedenin sağmı?)

(sağ+ + +mu+ - - + + )

1.1.2.1.6.1. Endi e-ihtimal

“neg  asĐı bolĐay meniҺ s zlerim

tusulĐaymu erki sağa  tlerim” (KB-5121)

(Benim s zlerimin ne faydası olacak acaba nasihatlerim sana faydalı olabilirmi?)

(tusul- -Đay+ + + +mu+ - - + + )

1.1.2.1.6.2. Endi e-isti are

“ya sevd  k  edip meniҺ artadı ol

k z mkem  k rn r  z m Һab i eyi” (KB-6590)

(Yoksa sevda  oğalıp beynime tesir ederek g z memi  yle g r n yor? Ben bir ila 
alayım)

( + +  k z+ + +m+ke+m )

1.1.2.1.6.3. Endişe-meçhuliyet

“birisi yārın ol biri keçti tün

yārınka **tegirmü** tiriglik bu kün” (KB-3606)

(Bu üç günden biri yarındır biri de dündür ki geçti, bu günkü hayat acaba yarına ulaşacak mı?)

(te-g-Ø-ir+ mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.6.4. Endişe-merak

“**şenāmu** ayuğay sezā bu tilim

unarça ayayın yarı bir maña” (AH-41/3)

(Dilim senayı layık bir şekilde söyleyebilirmi?)

Olanca kudretimle söyleyeyim bana ardım et)

(şenā+Ø+Ø+mu)

“negü erse **barmu** ölümke itig

anı utru tutğıl ay bilge tetig” (KB-1188)

(Ölüme karşı herhangi bir çare varmı?)

Eğer varsa ey zeki bilge ölüme karşı o çareye başvur)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“keçer uş munuķı bu künki künüm

bulurmu özüm bu keligli tünüm” (KB-5696)

(İşte bu günkü günüm geçmektedir acaba ben o gelecek gecemi kazanabilecek miyim?)

(bul-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“yaruk yaz tümen tü çiçeklig

(hazan+Ø+Ø+mu)

“**keldiŋmü** bizke çıqargung üçün bizni öz yerimizdin sihrin birle, ey mūsā” (RYN-31/51a1)

(Ey Musa! Yaptığın sihirle bizi yurdumuzdan çıkarmak içinmi geldin?)

(kel-Ø-di+ŋ+Ø+mü)

“azu **tilediñizmi** kim tüşse siziñ üze öwke idiñizdin hılāf kıldıñız meniñ va‘demğa”
(RYN-31/63a3)

(Yoksa Rabbinizin gazabına uğramak istediniz de onun içinmi bana verdiğiniz sözden döndünüz?)

(til+e-Ø-di+η+iz+mü)

“eger ölsemiz bolsamız toprak yime kuruğ sünjük **bizlermü** kopardırlımız” (RYN-34/20a3)

(Sahi, biz ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken yenidenmi diriltecekmışız?)

(biz+ler+Ø+mü)

1.1.2.1.6.5. Endişe-korku

“yokaturmusen anıñ birle kim kıldı ukuşsuzlar bizdin” (RYN-28/31b1)

(İçimdeki akılsızların işledikleri yüzünden bizi helak edecek misin?)

(yoḱa-t-Ø-ur+mu+se+n)

“helākmu kılur sen bizni anıñ birle kim yarağsız kılığlular” (RYN-28/49a1)

(Şimdi batıla saplanıp kalanların yüzünden bizi helakmi edeceksin?)

(helāk+Ø+Ø+mu)

1.1.2.1.6.6. Endişe-şaşıрма

“... **ermezmü** bu köni” (RYN-37/3b1)

(... bu gerçek değilmiymiş?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.6.7. Endişe-şüphe

“azu tilve **munduzmu** boldum ya mundum

negü sözledim men ayu bir uqayı” (KB-6589)

(Ya da ben deli ve budala olup aklımımı kaybettim?

Neden böyle sözler söyledim, anlat anlatayım)

(munduz+Ø+Ø+mu)

1.1.2.1.7. Hatırlatma

“**yığmadımu**zmu séni ajunluğlardın” (RYN-30/29a1)

(Seni el âlemi korumaktan menetmedikmi?)

(yığ-ma-dı+m+uz+mu)

1.1.2.1.7.1. Hatırlatma-dikkat çekme

“**aymadımmu** séni kim yā sen meger umağaysen meniñ birle ser(inmek)” (RYN-31/1b1)

(Ey Musa! Sana benimle beraber olmaya asla sabredemezsin dememişmiydin?)

(ay-ma-dı+m+Ø+mu)

“**körmezmüsen** ol teñri indürdi kökdin suwnı kigürdi anı yulkarkā yer içinde yana çıkarur” (RYN-34/91a2)

(Allah’ın gökten su indirip onu yerdeki kaynaklara akıttığını görmedinmi?)

(kör-me-z+mü+se+n)

“**kelmezmüerdi** sizlerke yalavaçlarıñız belgülgüleri” (RYN-35/53a3)

(Peygamberimiz size çok açık kanıtlar getirmemişmiydi?)

(kel-me-z+Ø+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+Ø+Ø)

1.1.2.1.8. Hiddet

“**büttüñüzümü** añar destür bérmesde burun sizke” (RYN-28/9b1)

(Ben size izin vermeden ona iman ettiniz öylemi?)

(büt-Ø-tü+ñ+üz+mü)

1.1.2.1.8.1. Hiddet-şasıрма

“tedbîr **kılmazlarmu** kıur’an’ını” (RYN-2-6/49b2)

(Kur’an’ı inceleyip düşünmüyorlarmı?)

(kı-l-ma-z+Ø-lar+mu)

“**bittüñüzümü** añar destür bérmezde aşnu sizke” (RYN-31/56a1)

(Ben size izin vermeden ona inandınız öylemi?)

(bit-Ø-tü+ñ+üz+mü)

1.1.2.1.9. İhbar

“nek **bilürmüsiz** né kıldıñız yūsuf birle hem inisiñe ançada sizler biligsiz erdiñizler”

(RYN-30/8b2)

(Siz cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarını biliyormusunuz?)

(bil-Ø-ür+mü+siz+Ø)

“**körmediñmü** biz ıdıtımız yekleriñi kâfirler üze tepretür anlarıñı tepretmek” (RYN-31/32a1)

(Bizim inkârcıların üzerine kendilerini isyana itip duran şeytanları saldığımızı görmedinmi?)

(kör-me-di+η+Ø+mü)

1.1.2.1.10. İstifham

“neçe beg hâkı erse kulllar öze

yine kıl hâkı **yokmu** begler öze” (KB-2953)

(Kullar üzerinde beyin o kadar hakkı var da beyler üzerinde kulların hakkı yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yémezm sizler” (RYN-37/57a3)

(Buyurmazmısınız?)

(yé-me-z+mü+siz+ler)

1.1.2.1.10.1. İstifham-alay

“hiredlîgmu bolur tili boş kişi

telim başı yidi bu söz til başı

öçüktürme erni tilin bil bu til

başıktersa bütmez büter ok başı” (AH-51/137)

(Boşboğaz adam akıllı olurmu? Bu boşboğazlık ve ağız gevşekliği çok başları yedi

İnsanı dil ile kızdırma, bil ki ok yarası kapanır fakat dilin açtığı yara kapanmaz)

(hired+Ø+lîg+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.10.2. İstifham-dikkat çekme

“aya hırs idisi hırışlık nerek

ayu bir maña bu negüke kerek

tar erse kiñ erse bitildi ruzuñ

harislık **kııurmu** munı edgürek” (AH—65/316)

(Ey hırs sahibi! Harisliğin ne gereği var, bana söyleyiver bunun ne gereği var; ister dar olsun ister geniş olsun rızkın yaratılmıştır, harislik bunu daha iyi yaparmı?)

(kıı-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“sini ol törütti saña birdi kıut

maña **birmegeymü** munu sözke büt” (KB-1244)

(Seni o yarattı, sana o mutluluk verdi; bana da vermeyecekmi? Buna iman et bakalım)

(bir-me-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“munı çın biligli ukuşlığ kışı

ağınsıg **bolurmu** ay ilçi başı” (KB-3763)

(Ey büyük hükümdar! Bunu gerçek bilen akıllı kışı başka türlü davranır mı?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“yana yandru yanmak yavalık tapa

yararmu maña ay bağırsak apa” (KB-4690)

(Ey merhametli insan! Boşa geçecek bir hayata tekrar geri dönmek bana yakışır mı?)

(yara-Ø-r+mu+Ø+Ø)

“baқа көр оларıg sen açgıl közüñ

begig kıulda ađra **bilürmü** özüñ” (KB-4836)

(Onlara dikkatli bak, gözünü aç; beyi kıldan ayırabilirmisin?)

(bil-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“velīkin tiriglik **bolurmu** yigü

munı bilgü aşnu ay bilge bügü” (KB-4682)

(Fakat hayat yalnız yiyip içmektenmi ibarettir?

Ey bilge hakim önce bunu bilmeli)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“**ermezmü** **erdi** teŋriniŋ yeri kěj kesilse sizler anıŋ içinde” (RYN-26/65a2)

(Allah’ın arzı geniş deŋilmiydi? Hicret etseydiniz ya!)

(er-me-z+Ø+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+Ø+Ø)

“**bilmezmüsen** ol teŋri aŋar kökler hem yerler mülki” (RYN-27/46a2)

(Göklerin ve yerin mülkiyetinin Allah’a ait olduğunu bilmez misin?)

(bil-me-z+mü+se+n)

“**körmedilermü** kim bütünlükin ol teŋri törüttü olarmı ol katıgraŋ olardıñ kuvvet birle”

(RYN-35/80b3)

(Onları yaşatan Allah’ın kendilerinden daha güçlü olduğunu düşünmezlermi?)

(kör-me-di+Ø+ler+mü)

1.1.2.1.10.3. İstifham-eminlik

“saŋa birdi dünyā esirkemedi

maŋa **birmegeymü** birigli idi” (KB-3745)

(O, hiç esirgemeden sana dünya nimetlerini verdi; vergili olan Rabbim bana da vermezmi?)

(bir-me-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ayıtğuturur kör bayat barçanı

kutulgu yiriñ **barmu** kaçğıl xanı” (KB-5278)

(Allah her şeyi soracaktır, kaçıp kurtulacak yerinmi var hani?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**ermezmü** teñri ‘aziz öç idisi” (RYN-31/73a1)

(Allah, kötülerin hakkından gelen mutlak güç sahibi değilmi?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

“nek berāber **bolurmu** anlar kim bilünler yime anlar kim bilmezler” (RYN-34/84b3)

(Bilenler ile bilmeyenler hiç bir olurmu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“ey meniñ boğnum **ermezmü** maña mışr mülki” (RYN-36/58b2)

(Ey milletim! Mısır’ın mülkiyeti benim değilmi?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.10.4. İstifham-hatırlatma

“**bilmezlermi** ol kim kılsa hilāf teñriğa hem yalavaçıña bütün añar tamuğ otı cāvidāne anıñ içinde” (RYN-29/44b3)

(Allah ve Resul’üne karşı çıkanın içinde ebediyen kalacağı cehennem ateşinin beklediğini bilmiyorlarmı?)

(bil-me-z+Ø+ler+mü)

“yād **kılmadımu** ādemī kim biz törüttimiz anı, anda burun ermez erdi nerse” (RYN-31/26b1)

(İnsan daha önce hiçbir şey değilken bizim onu yarattığımızı düşünmezmi?)

(kıl-ma-dı+mu+Ø+Ø)

“**körmezlermi** neçe yoğattımız olarda burun ol ögürlerdin kim olar olarka yanmazlar”

(RYN-34/3b1)

(Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi ve onların artık kendilerine dönüp gelmeyeceğini görmezlermi?)

(kör-me-z+Ø+ler+mü)

“**körmezlermi** biz törüttimiz olarnı andın kim kıldı kudretimiz yılklar anlar erklig ewrügiler” (RYN-34/18a1)

(Kendi kudretimizin eserlerinden olmak üzere onlar için sahip oldukları nice hayvanlar yarattığımızı görmezlermi?)

(kör-me-z+Ø+ler+mü)

“**bilmezlermi** ol teñri kěj kıılır rüz̄ini kimke kim tilese hem taratur” (RYN-35/8a3)

(Allah’ın rızk̄ı dilediğine bol bol dilediğine de ölçülü verdiğini bilmiyorlarmı?)

(bil-me-z+Ø+ler+mü)

1.1.2.1.10.5. İstifham-merak

“biligli **bilürmi** negü tir negü

uğuğlı **uğarmu** negü tir bügü” (KB-1530)

(Bunu bilen varmı, ne der ne?

Akıllı anlarmı, hakim bu ne der?)

(bil-Ø-ür+mü+Ø+Ø; uğ-Ø-ar+mu+Ø+Ø)

1.1.2.1.10.6. İstifham-sitem

“... **körmezlermi** ol sözlemez olarka köndürmez olarnı yolka” (RYN-28/26a3)

(... ne onun onlarla ne konuştuğunu ne de onlara yol gösterdiğini görmedilermi?)

(kör-me-z+Ø+ler+mi)

“**bakmazlarmu** ol kim utrularında ol kim sonlarında turur kökdin hem yerdin” (RYN-33/32b1)

(Kendilerini her yönden kuşatan göğe ve yere bakıp düşünmezlermi?)

(bak-ma-z+Ø+lar+mu)

“**bizmi** yığdımız sizlerni köni yoldın kelmişde kiğin sizlerke” (RYN-33/49a3)

(Size doğru yolu gösterdikten sonra sizi ondan bizmi çevirdik?)

(biz+Ø+Ø+mi)

“uğar **ermezmüsizler**” (RYN-34/15a1)

(Aklınızı kullanmazmısınız?)

(er-me-z+mi+siz+ler)

“ol kimerse kim uzun ‘ömr bérürmiz aña çoğı ewrermiz anı yaratığ içinde azu **uğmaslarmu**” (RYN-34/17b1)

(Kime uzun ömür verirse onu yaratılış çizgisinde tersine çeviririz, hiç düşünmezlermi?)

(uğ-ma-s+Ø+lar+mu)

1.1.2.1.11. İstişare

“ne yazdı ajunka bu sâhib hüner

negüke bu anı ulaşı kınar

hasislerni kötrüp nefisni çalıp

azu kutsuz ajun **karıpmu** munar” (AH-76/448)

(Hüner sahibi dünyaya karşı ne gibi bir kusur işlemiştir, niçin bu dünya ona durmadan eziyet çektirir? Hasisleri yükselterek kıymetlileri yere vuruyor yoksa bu kutsuz dünya ihtiyarlayıp bunadımı?)

(karı-Ø-p+mu)

“**tilkümü** toğdı” (DLT-216/186)

(Tilkimi doğdu?)

(tilkü+Ø+Ø+mü)

“... bu işte senüj taplağın **barmu**” (DLT-232/201)

(... bu işte senin rızan varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“negü teg keçer gün ay ögdülmiş ay

çığaymu telim boldı ilde ya boy” (KB-3098)

(Ey Ögdülmiş söyle; gün ve ay nasıl geçiyor, memlekette yoksulmu çoğaldı yoksa zenginmi?)

(çığay+Ø+Ø+mu)

“**bitigmü** kerek ya söz ıdşa tilin

barağı negü teg sen andağ kılın” (KB-3156)

(Mektupmu gerekir ya da ağızdan sözmü çıkmalı?

Sen nasıl uygun görürsen öyle yap)

(biti-g+Ø+Ø+mü?)

“bu aymış sözüm **çinerürmü** köne

çın erse hava bas berü kel tura” (KB-3937)

(Bir bak bakkalım, bu söylediğim doğrumu?

Doğruysa nefesine hakim ol, buraya gel burada yaşa)

(çın+Ø+Ø+er-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“tuz ekmek haķı tıp küdezigli **barmu**

kümüş gevher altun bile men ķalay” (KB-6584)

(Tuz ve ekmek hakkını gözetten varmı?

Ben onu altın, gümüş ve cevhere boğayım)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“hiç **yolçılayınmu** sizni ol kimerse üze kim pez̄irleyür anı” (RYN-31/45a2)

(Ona bakabilecek birini size göstereyimmi?)

(yol+çı+la-Ø-Ø+yın+Ø+mu)

“... bu ögür sizlerni **tapnurerdilermü**” (RYN-33/55b1)

(... bunlarmıydı size tapmakta olanlar?)

(tap-(ı)n-Ø-ur+Ø+Ø+Ø+er-Ø-di+Ø+ler+mü)

“**bakmazlarmu** meger evvelkiler yolıña” (RYN-33/83b2)

(Onlar, öncekilere uygulananlara bakmazlarmı?)

(bak-ma-z+Ø+lar+mu)

“azu olarkā **bérdimizmü** bitig anda bunun olar aķar yepşügliler” (RYN-36/44b3)

(Yoksa onlara kendilerinden önce sarıldıkları bir kitap verdikmi?)

(bér-Ø-di+m+iz+mü)

“azu men yahşı **ermezmümen** bu erdin ol kim ol hār tutur yana belgülüg söz ayumas”
(RYN-36/59a2)

(Ayrıca ben bu değersiz nerdeyse söylediğini anlatmaktan aciz adamdan daha iyi değilmiyim?)

(er-me-z+mü+me+n)

1.1.2.1.12. Meçhuliyet

“usal yalñuk oğlı öküş neñ tirer

yigüke **tegirmü** saşınmaz birer” (KB-1422)

(Gafil insanoğlu çok mal toplar, yemek nasip olacaktı? Bunu hiç düşünmez)

(te-g-Ø-ir+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.12.1. Meçhuliyet-endişe

“**uğırmu** üni yok ya tınmaz tını

negü erki hali biligli xanı” (KB-6405)

(Uyurlarmı? Sesleri yok ve nefes alamazlar, halleri acaba nasıldır bunu bilen hani)

(uğı-Ø-r+mu+Ø+Ø)

1.1.2.1.13. Merak

“sende yarmak **barmu**” (DLT-508-408)

(Sende para varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**bardıñmu**” (DLT-539/440)

(Vardınmı, ulaştınmı?)

(bar-Ø-dı+ñ+Ø+mu)

“ol kişi **aldımu**” (DLT-544/445)

(O (erkek) evlendimi?)

(al-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

“köñül **inçmü**” (DLT-633/528)

(Gönül rahatmı?)

(inç+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“esen **barmu** erki et öz inçliğin

negü teg yüğer erki öğlek yükün” (KB-3198)

(Vücudun sağ ve sıhhattemidir?

Devran yükünü acaba nasıl yükleniyor?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“baқа көр bu sözler kim aydım saña

bu **yañlığerürmü** ayu bir maña” (KB-3992)

(İyice dikkat et, sana söylediklerim doğrmudur? Açıkça söyle bana)

(yañlığ+Ø+Ø+er-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“köñülke kirürmi sözün tıñlayın

özüm **öğrenürmü** anı añlayın” (KB-4025)

(Bu söz aklıma yatar mı bir dinleyeyim, ben de öğrenebilirmiyim? Bir anlayayım)

(ö-g+re-n-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“azu sizke **hüccetmü** belgölüg” (RYN-34/41a3)

(Yoksa açık bir kanıtınızı mı var?)

(hüccet+Ø+Ø+mü)

“nek **barmu** karkınçu” (RYN-37/79a1)

(Bir kurtuluş varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“nek **keldimü** saña ibrahimnün konuğı sözi ağırlanmışlar” (RYN-37/87a3)

(İbrahim’in değerli konuklarıyla ilgili kıssa sana ulaştımı?)

(kel-Ø-di+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.13.1. Merak-beklenti

“negü tir mini **üşgürürmü** du‘an

du‘ā ol bayattın belaka eman” (KB-5832)

(Ne der, beni duada hatırlıyormu?)

Allah’a dua sayesinde kişi belâlardan aman bulur)

(üşgür-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.13.2. Merak-endişe

“**esenmüsen**” (DLT-517/36)

(Sıhhatemisin?)

(esen+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

“negü teg keçer bu keçigli künün

könimü yorır sen ya egri yoluñ” (KB-1583)

(Günlerin nasıl geçiyor, doğrumu yürüyorsun yoksa eğri bir yoldamısın?)

(köni+Ø+Ø+mü)

“**üdürdimü** kızlarını oğlanlar üze” (RYN-34/40b3)

(Allah, kızları oğlanlara tercihmi etmiş?)

(üd-Ø-ür+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-di+mü+Ø+Ø)

“nek **keldimü** saña haşm haberi” (RYN-34/53a1)

(Davacıların hikâyesi sana ulaştımı?)

(kel-Ø-di+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.13.3. Merak-ihtimal

“**kelirmüsen** azu barırmusen” (DLT-57/43)

(Geliyormusun yoksa gidiyormusun?)

(kel-Ø-ir+mü+se+n)

“kelirmüsen azu **barırmusen**” (DLT-57/43)

(Geliyormusun yoksa gidiyormusun?)

(bar-Ø-ır+mu+se+n)

“**sırılğaymu** erki ilig altunı

ilengeymü erki maña ol köni” (KB-3160)

(Hükümdarın altını acaba ona etki edermi, o doğru insan acaba beni azarlarmı?)

(sırıl-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“sırılğaymu erki ilig altunı

ilengeymü erki maña ol köni” (KB-3160)

(Hükümdarın altını acaba ona etki edermi, o doğru insan acaba beni azarlarmı?)

(ilen-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ayıttı ilig andın odğurmışığ

ayur inç esen **barmu** kılkı bışığ” (KB-5831)

(Hükümdar ona Odgurmış’ı sordu, dedi ki: ‘O kâmil insanın sıhhati nasıldır, rahat mıdır?’)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.13.4. Merak-istişare

“ey mūsā **senmü** kemişür sen azu bizmü bolalım kemişiglilerdin” (RYN-28/7b1)

(Ey Musa! Senmi atacaksın değneğini yoksa bizmi ilk atalım değneğimizi?)

(se+n+Ø+mü)

“ey mūsā **senmü** kemişür sen azu **bizmü** bolalım kemişiglilerdin” (RYN-28/7b1)

(Ey Musa! Senmi atacaksın değneğini yoksa bizmi ilk atalım değneğimizi?)

(biz+Ø+Ø+mü)

1.1.2.1.13.5. Merak-mukayese

“negü kıldı ödlek atañda kiñin

sevinçmü birür ya saķınç ķadğudın” (KB-1584)

(Babandan sorma felek sana neler yaptı, seni sevindirdimi yoksa yerindirdimi?)

(sev-in-ç+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**anadınmu** bilge toğar bu kişi

azu öğrenürmü yetilse yaş” (KB-1678)

(Kişi anadanmı bilge olarak doğar yoksa yaşı ilerledikçemi öğrenir?)

(ana+Ø+dın+mu)

“anadınmu bilge toğar bu kişi

azu **öğrenürmü** yetilse yaş” (KB-1678)

(Kişi anadanmı bilge olarak doğar yoksa yaşı ilerledikçemi öğrenir?)

(ö-g+re-n-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“kişi **öğrenipmü** bolur ol bugü

azu tadu birle toğarmu tigü” (KB-1816)

(Kişi öğrenerekmi hakim olur yoksa doğuştanmı böyle doğar?)

(ö-g+re-n-Ø-ip+mü)

1.1.2.1.13.6. Merak-tahkik

“ilig aydı uktum bu erdemlerin

münün **barmu** aygıl seniñ” (KB-683)

(Hükümdar şöyle dedi: ‘Senin kusurun varmı söyle, onu da bileyim’)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ilig aydı uktum bu irsellikin

irip kitgü yirde **bolurmu** bekiñ” (KB-697)

(Hükümdar sordu: ‘Dönekliğinin sebebini anladım, bırakıp gittiğinde seni alıkoymanın bir çaresi varmı?’)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“**uzadımu** sizin üze bıçığ” (RYN-31/63a2)

(Peki sizce bu süre çokmu uzun geldi?)

(uz-a-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

“**tekebbürlükmü** kıldıñ azu bolduñmu baş kötürgenlerdin” (RYN-34/73b2)

(Büyüklükmü taşıyorsun yoksa ululardanmısın?)

(tekebbür+lük+Ø+Ø+ mü)

“tekebbürlükmü kıldın azu **bolduḡmu** baş kötürgenlerdin” (RYN-34/73b2)

(Büyüklükmü taslıyorsun yoksa ululardanmısın?)

(bol-Ø-du+ḡ+Ø+mu)

“azu **tuttıarmu** teḡridin aḡın şefī‘ çilerni” (RYN-35/2a2)

(Yoksa onlar kendilerine Allah’tan başka şefaatchilermi edindiler?)

(tut-Ø-tı+Ø+lar+mu)

“azu köḡüller üze anıḡ **ḡıfları**” (RYN-37/18b1)

(Yoksa kalpleri üzerinde kilitlerimi var?)

(a+n+ıḡ ḡıfl+lar+ı+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.14. Mukayese

“teḡride **aḡınḡımu** ḡorḡar sizler” (RYN-30/55a3)

(Allah’tan başkasındanmı korkuyorsunuz?)

(aḡın+Ø+ḡı+mu)

1.1.2.1.14.1. Mukayese-merak

“ḡiḡ **bilürmüşen** aḡar ataşık” (RYN-31/26a1)

(Onun adını almaya lâyıḡ başka birini biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

“**olarmu** yaḡşıraḡ azu tübba‘ bosanı anlar kim olarda öḡdin” (RYN-36/83b1)

(Bunlarmı ḡüçlü, Tübbā’ın kavmi ve ondan öncekilermi?)

(o+lar+Ø+mu)

1.1.2.1.14.2. Mukayese-tahkik

“tilig **şükmü** tutğu azu sözlese

sözüg **açsamu** yığ azu kizlese” (KB-1018)

(Dili susturmalımı yoksa söyletmelimi, sözü açmakmı daha iyi yoksa gizlemekmi?)

(şük+Ø+Ø+mü; aç-Ø-sa+mu)

1.1.2.1.15. Sınama

“olarğa **eliglarmü** tutarlar” (RYN-28/59b5)

(Onların tutabilecek ellerimi var?)

(elig+ler+Ø+mü)

“olarğa **közlarmü** kim körerler” (RYN-28/59b6)

(Onların görebilecek gözlerimi var?)

(köz+ler+Ø+mü)

“olarğa **kulaqlarmu** kim eşitürler” (RYN-28/59b6)

(Onların işitebilecek kulaklarımı var?)

(kulak+lar+Ø+mu)

“azu **olarķamu** kökler mülki hem yerler ol iki ara” (RYN-34/49b3)

(Ya da yüklerin yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onlardamı?)

(o+lar+ķa+mu)

“nek **bolğaymu** sizler eger erklense sizler kim artaķ iş kılsa sizler yer içinde sizler kesse
sizler yağuklarıñıznı” (RYN-37/17b3)

(Yönetimi üstlenseniz hemen yeryüzünde kötülük çıkaracak ve yakınlık bağlarını parça parça edecek değimisiniz?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.16. Sitem

“azu olarkā **ülüşmü** mülkdin” (RYN-26/25b3)

(Yoksa onların mülkten bir nasiplerimi var?)

(ülüş+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**tileyürmüszler** kim köndürse sizler aña kim kışurdı teñri” (RYN-26/54a1)

(Allah’ın saptırdıklarını doğru yola getirmekmi istiyorsunuz?)

(tile-Ø-yür+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+siz+ler)

1.1.2.1.16.1. Sitem-ayıplama

“**ortakmu** katarlar anı kim törütmez nerseni olar türütülürler” (RYN-28/59b2)

(Onlar, kendileri de yaratılmış olup hiçbir şeyi yaratamayan varlıkları Allah’a ortakını koşuyorlar?)

(ortak+Ø+Ø+mu)

“**yarağsızkamu** kirtgünürler, teñri irinçge anlar tanarlar” (RYN-30/67b1)

(Onlar yine de batıla inanıp Allah’ın nimetine karşı nankörlükmi ediyorlar?)

(yarağ+Ø+sız+Ø+Ø+ka+mu)

1.1.2.1.16.2. Sitem-dikkat çekme

“**eşitmezmü** erdiñ bügüdin bu söz

yakın bolsa begke küdeşgü keç öz” (KB-560)

(Hakimlerin şu sözünü duymadın mı?)

Beye yakın olursan, kendini iyice kolla)

(eşit-me-z+Ø+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+η+Ø)

“ayu **birmedimü** ataη ya anaη

ay oğlum begiηke özün kılma teη” (KB-651)

(Sana baban ya da annen “Ey oğlum kendini efendin ile bir tutma’ demedilermi?”)

(bir-me-di+mü+Ø+Ø)

“öz asğın tilegli **kişimü** bolur

kişi ol bolur kör il asğın qolur” (KB-3931)

(Kendi yararını güden insanımı olur?

İnsan olan halkın yararını güder)

(kişi+Ø+Ø+mü)

“törütgen idi tapğı evre qodup

törümüşke tapmaq **bolurmu** uğup” (KB-4745)

(Türeten Allah’a tapınmayı geri bırakıp türeyene uymak ve ona hizmet etmek değermi?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“bu iki üçün men özüm kul kılıp

kişi tapğı kılmaq **yararmu** bilip” (KB-4775)

(Bu iki şey için insanların hizmetine girmeye, kendini bile bile kul etmeye değermi?)

(yara-Ø-r+mu+Ø+Ø)

“**körmezmüsen** anlarını kim arıtlar özlernini” (RYN-26/24b2)

(Kendilerini temize çıkaranları görmezmisin?)

(kör-me-z+mü+se+n)

“**bakmazlarmu** kökke üstünlerinde” (RYN-37/69b2)

(Üstlerindeki göğe bakmıyorlarmı?)

(bak-ma-z+Ø+lar+mu)

1.1.2.1.16.3. Sitem-şaşıрма

“**éwdüñüzlarmü** ıdıñız yarlıkıñğa” (RYN-28/27b3)

(Rabbinizin emrini beklemeyip acelemi ettiniz?)

(éw-Ø-dü+ñüz+ler+mü)

“**kıldımu** teñriler(ni) bir teñri” (RYN-34/48a1)

(Tanrıları tek tanrıyı mı indiriyor?)

(kıl-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

“azu olar **ortaklarmu...**” (RYN-36/15a2)

(Yoksa onlar ortaklarmı? ...)

(ortak+lar+Ø+mu)

1.1.2.1.16.4. Sitem-tahkik

“**tutuzmadımu** kör saña hıl başıñ

basınma begiñni küdeşgil başıñ” (KB-652)

(Sana takım başın “Beyine karşı kafa tutma, başını göz et” diye bir emir vermedimi?)

(tutuz-ma-dı+mu+Ø+Ø)

1.1.2.1.16.5. Sitem-tahkir

“ap **uqmazlarmu**” (RYN-28/45a2)

(Hâlâ akıl etmezlermi?)

(uķ-ma-z+Ø+lar+mu)

“ap **uķmazmusizler**” (RYN-32/39a2)

(Hâlâ aklınızı kullanmazmısınız?)

(uķ-ma-z+mu+siz+ler)

1.1.2.1.17. Şaşırma

“azu **ħasedmü** kılurlar bodanķa anıñ üze kim bérdi olarka teñri öz artuķludın” (RYN-26/26a3)

(Yoksa onlar Allah’ın lütfundan verdiği şeylerden dolayı insanlara hasetmi ediyorlar?)

(ħased+Ø+Ø+mü)

“**körmezmüsen** anlarını kim ayıldı olarka: yığırar eligleriñizni hem adaķın kılırar namāznı hem bériñler zekātı” (RYN-26/44b2)

(Kendilerine ‘Ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin’ denilen kimseleri görmezmissin?)

(kör-me-z+mü+se+n)

“**ħilāfmu** kıldır menıñ fermānıķa” (RYN-31/66a3)

(Benim emrime isyanmı ettin?)

(ħilāf+Ø+Ø+mu)

yégü aş **bérürmümüz** anlarka” (RYN-34/10a1)

(Dilese Allah’ın doyuracaķı kimseleri bizmi besleyeceēiz?)

(aş+Ø+Ø bér-Ø-ür+mü+m+iz)

1.1.2.1.17.1. Şaşıрма-endişe

“**senmüsen** yūsuf” (RYN-30/9a1)

(Yoksa gerçekten Yusuf senmisin?)

(sen+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

“toķıdı teŗri ūze **yalğannı** azu anıŗ birle divānelikmü” (RYN-33/32a2)

(Allah hakkında yalanmı uyduruyor yoksa aklınımı yitirmiş bu?)

(yalğan+Ø+nı+Ø)

“toķıdı teŗri ūze yalğannı azu anıŗ birle **divānelikmü**” (RYN-33/32a2)

(Allah hakkında yalanmı uyduruyor yoksa aklınımı yitirmiş bu?)

(divāne+Ø+lik+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.17.2. Şaşıрма-merak

“**cāhiliyyet hükminimü** tileyürler” (RYN-27/55b3)

(Yoksa cahiliye devrinin hükmünümü istiyorlar?)

(cāhiliyyet+Ø+Ø hük(ü)m+Ø+i+Ø+ni+mü)

“**körmeslermü** kuşları fermān tutuŗlılar köknüŗ ķalıķıda” (RYN-30/71b1)

(Semanın boşluŗında buyruk altına sokulmuş kuşları görmüyorlarmı?)

(kör-me-s+Ø+ler+mü)

“**keldiŗmü** bizke éwürmek ūçün bizni teŗrilerimizdin” (RYN-31/84a1)

(Sen bizi ilahlarımızdan uzaklaştırmak içinmi geldin?)

(kel-Ø-di+ŗ+Ø+mü)

“azu **olar ūskindemü** idinŗiŗ ĥazīneleri ‘azīz yarlıkāŗlı” (RYN-34/49b1)

(Yoksa senin aziz ve lütufkār Rabbinin rahmet hazineleri onların elindemidir?)

(o+lar+Ø üsk+Ø+i+n+de+mü)

1.1.2.1.17.3. Şaşırma-sitem

“**teğrinimü** hem belgülerinimü yalavaçınımu füsüs tutuğlı erürsiz” (RYN-29/46a2)

(Siz Allah ilemi, onun ayetleriyle mi, peygamberleriyle mi eğleniyordunuz?)

(teğri+Ø+ni+mü)

“teğrinimü hem **belgülerinimü** yalavaçınımu füsüs tutuğlı erürsiz” (RYN-29/46a2)

(Siz Allah ilemi, onun ayetleriyle mi, peygamberleriyle mi eğleniyordunuz?)

(Ø+Ø+Ø belgü+ler+i+Ø+ni+mü)

“teğrinimü hem belgülerinimü **yalavaçınımu** füsüs tutuğlı erürsiz” (RYN-29/46a2)

(Siz Allah ilemi, onun ayetleriyle mi, peygamberleriyle mi eğleniyordunuz?)

(Ø+Ø+Ø yalavaç+lar+ı+Ø+nı+mu)

1.1.2.1.17.4. Şaşırma-teyit etme

“**sewünçimü** berür siz maña anıñ üze kim tegdi maña uluğlık” (RYN-30/26b2)

(Üzerime yaşlılık çökmüş olmasına rağmen bana böyle bir müjde getiriyorsunuz öyle mi?)

(sew-ün-ç+Ø+i+mü)

1.1.2.1.18. Şüphe

“... bu **ıtmu**” (DLT-539/44)

(... bu köpek mi?)

(ıt+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.18.1. Şüphe-merak

“ol **kelürmü** erki” (DLT-77/65)

(Acaba o gelirmi?)

(kel-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“**bularmu** anlar andıktıları teğri tuta andlarnıñ qatıgınça olar siziñ birle” (RYN-27/58a1)

(Sizinle beraber olduklarına dair bütün güçleriyle Allah’a yemin edenler bunlarmı?)

(bu+lar+Ø+mu)

“**seniñ idinemu** kızlar olarkamu oğlanlar” (RYN-34/40a1)

(Kız çocukları Rabbinin de erkek çocukları onlarınmı?)

(se+n+iñ id+Ø+i+ñ+e+mü)

“**seniñ idinemu** kızlar **olarkamu** oğlanlar” (RYN-34/40a1)

(Kız çocukları Rabbinin de erkek çocukları onlarınmı?)

(o+lar+ka+mu)

“kıldılar ferishteler anlar kim olar raħmānnıñ kulları tişiler, **tonuqluqmu** bérürler olarnı törütmekde” (RYN-36/44a1)

(Rahmanın kulları olan melekleri dişi bildiler, onların yaradılışlarına tanıklıkmı ettiler?)

(ta-nu-k+luq+Ø+Ø+mu)

1.1.2.1.18.2. Şüphe-sitem

“**koğarmusen** mūsānı hem bodnını artaqlıq kılsunlar teyüyer içinde hem koğar seni hem tapuñgularınıznı” (RYN-28/11a2)

(Seni ve tanrılarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diyemi Musa’yı ve kavmini serbest bırakacaksın?)

(koç-Ø-ar+mu+se+n)

1.1.2.1.19. Tahkik

“ol **bardımı**” (DLT-539/440)

(O varıp ulaştımı?)

(bar-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

“**bilmezmüsizler** kim atanız çın ok aldı siziñ üze üstüvârlık teñridin anda aşnu ol kim teñde keçtiñiz yūsuf işi içinde” (RYN-30/3b2)

(Babanızın sizden Allah adına söz aldığını daha önce de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyormusunuz?)

(bil-me-z+mü+siz+ler)

1.1.2.1.19.1. Tahkik-merak

“tiril edgü fi‘lin köñüller alıp

isizliktin özni sıgaru salıp

iter bolsañ işni sanıp saķnıp it

kerekmü kereksizmü kirtü bilip” (AH-70/368)

(İyi hareket et, gönüller alarak yaşa, kötülükten kendini bir yana çek; bir iş yapacaksan düşünüp taşınarak ve onun gereklimi gereksizmi olduğunu gerçekten bilerek yap)

(kerek+Ø+Ø+mü; kerek+Ø+siz+Ø+Ø+Ø+mü)

“müni **barmu** yalñuķ anı sözlegü

uķuşluğ **uķarmu bilirmü** negü” (KB-908)

(Onda insanların bulabileceği bir kusur varmı, akıllı bunu anlarmı ve ne olduğunu bilirmi?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; uķ-Ø-ar+mu+Ø+Ø; bil-Ø-ir+mü+Ø+Ø)

“keçürdün keçigli bu türki tünün

keçermü siziklig keligli künün” (KB-3633)

(Dün geceni geçirdin, gelen günün geçeceğinden şüphemi duyuyorsun?)

(keç-Ø-er+mü+Ø+Ø)

“**bakmazlarmu** kökler yerler erliki içinde anı kim yarattı...” (RYN-28/54b2)

(Göğün ve yerin egemenliği üzerinde onu kimin yarattığına bakmazlarmı?)

(bak-ma-z+Ø+lar+mu)

“hem tünle **uqmazmusizler**” (RYN-34/37b1)

(Bunları görüp de aklınızla değerlendirmiyormusunuz?)

(uq-ma-z+mu+siz+ler)

1.1.2.1.20. Tahkir

“**tapnurmusiz** anar kim yonar siz” (RYN-34/28b1)

(Kendi elleriniz ile yonttuğunuz şeyleremi tapıyorsunuz?)

(tap-(ı)n-Ø-ur+mu+siz+Ø)

“**senmü** kırtgarur sen anı kim ot içinde turur” (RYN-34/90a2)

(Ateşi boylayacak olanı senmi kurtaracaksın?)

(se+n+Ø+mü)

“**olarmu** kısmet kılurlar seniñ idıñniñ rahmetini” (RYN-36/49b2)

(Rabbinin rahmetini paylaştırmak onlaramı düşmüş?)

(o+lar+Ø+mu)

“azu **saknurlarmu** biz eşitmezmiz yaşru sözlerni rāzlarnı” (RYN-36/70a3)

(Yoksa onlar bizim, gizlediklerini ve fısıldaştıklarını işitmediğimizi düşünüyorlar?)

(sak(ı)n-Ø-ur+Ø+lar+mu)

“öğretürmüsiz teñrike dīniñizni” (RYN-37/66a2)

(Allah’a dininizi öğretmeyemi kalkışıyorsunuz?)

(ö-g+re-t-Ø-ür+mü+siz+Ø)

1.1.2.1.21. Teessüf

“ey bodnum va‘ de **bérmedimü** sizke idñiz va‘ de körklüg” (RYN-31/63a1)

(Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmamışmıydı?)

(bér-me-di+mü+Ø+Ø)

1.1.2.1.21.1. Teessüf-endişe

“alp er toña öldimü

isiz ajun **qaldımu**

ödlek öçin aldımu

emdi yürek yırtılır” (DLT-33/19)

(Afrâsiyab Han öldümü?

Hırçın ve kötü dünya onsuz kaldımı?

Felek ondan intikamını ve öcünü aldımı?

Şimdi zamana kızmaktan ve onun saltanatına üzülmekten yürek yırtılır)

(qal-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

“**tüşümdemü** kördüm sini men yatıp

seniñsiz negü teg tirilsü revān” (KB-6303)

(Ben seni yattıktan sonra düşümdemi gördüm?

Görürken kaybettim, sen gözlerimden silinip benden uzaklaştın)

(Ø+Ø+Ø tüş+Ø+üm+Ø+de+mü)

1.1.2.1.22. Teklif

“nek **yolçılاینmu** sizni éw bodnıka pezırleyürler anı sizke, olar añar edge sangınlar”
(RYN-32/8b3)

(Sizin adınıza onun bakımını üstlenecek, üzerine titreyecek bir aile bulayım mı?)

(yol+çı+la-Ø-Ø+yın+Ø+mu)

“nek **yolçılاینmu** sizni er üze haber bérür sizke kaçan tarılsa siz munça teñlik sizler yañı törütmek içinde” (RYN-33/31b2)

(çürüyüp paramparça olduğunuzda yeni bir yaratılışa konu olacağınızı iddia eden bir adam gösterelim mi size?)

(yol+çı+la-Ø-Ø+yın+Ø+mu)

“ey âdem nek **yolçılاینmu** seni cāvidānelik yığaçı üze hem mülk üze alķıngusuz”
(RYN-31/89b2)

(Ey Adem! Sana sonsuzluk ağacından ve son bulmayacak bir hükümlanlığın yolunu göstereyim mi?)

(yol+çı+la-Ø-Ø+yın+Ø+mu)

1.1.2.1.23. Teyit etme

“**egirtmedimizmü** sizni üze, **yığmadımızmu** sizni mü'minlerdin” (RYN-26/96a3)

(Üzerinize kol kanat germedik mi, müminlerden sizi korumadık mı?)

(egir-t-me-di+m+iz+mü; yığ+ma-dı+m+ız+mu)

“**ermedimizmü** sizni birle” (RYN-26/96a2)

(Sizinle beraber değilmidik?)

(er-me-di+m+iz+mü)

1.1.2.1.24. Uygun bulmama

“azu **ķılurmumiz** anlarını kim taptılar hem ķıldılar edgölögleri yawuz işligler teg yer içinde” (RYN-34/58a2)

(Yoksa iman edip dünya ve ahirette yararlı işler yapanları yeryüzünde fesat çıkaranlarla birmi tutacaktık?)

(ķıl-Ø-ur+mu+m+iz)

1.1.2.1.24.1. Uygun bulmama-ayıplama

“azu **ķılurmumiz** saķnuķlarını bībākler teg” (RYN-34/58a3)

(Yahut günah işlemekten sakınanları günaha batanlar gibimi sayacaktık?)

(ķıl-Ø-ur+mu+m+iz)

“öldürürmüsizler erni aysa: meniñ idim teñri” (RYN-35/38b3)

(Adamı, ‘Rabbim Allah’tır’ dediğı için öldürecekmissiniz?)

(öl-dür-Ø-ür+mü+siz+ler)

1.1.2.1.25. Yakarış

“muķir keldimiz yazuķlarımızķa ne **barmu** çıkmakķa yoldın” (RYN-35/29a2)

(Şimdi günahımızı itiraf etmiş bulunuyoruz, bir çıkış yolu varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.1.26. Yönlendirici

“tile **barmu** körgil ķadaşlar ara

saņa uğğı teg bir ayıtğıl köne” (KB-3136)

(Ara soruştur, akrabaların arasında senin yolunu izleyebilecek biri varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“azu **séznürmüsiz** kim koşulsa sizler kaçan bildükini āşkäre kılmagınça anlar kim katlandılar sizdin, tutmadılar teñride adın resüli ya‘ ni yalvaçıda adın mü’minlerde adın iç dost” (RYN-29/11b2)

(Yoksa Allah sizden cihat edenleri ve Allah’tan, peygamberinden ve müminlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan kendi halinize bırakacağınızı mı sandınız?)

(sé-z-(i)n-Ø-ür+mü+siz+Ø)

1.1.2.1.26.1. Yönlendirici-dikkat çekme

“azu **sézindiñizmü** kim kirse siz uştmahқа, bilmekin adırmayın teñri anlarını kim katlandılar sizdin bilmekin adırmayın sergenlerini” (RYN-25/10b1)

(Yoksa Allah içinizden cihat edenleri ortaya çıkarmadan ve sabredenleri belirlemeden cennete gireceğinizi mi sanıyordunuz?)

(sé-z-in-Ø-di+ñ+iz+mü)

“**tileyürmüsiz** kim kılsa sizler teñrike siziñ üze hücçet belgölüg” (RYN-29/98b1)

(Allah’a aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?)

(tile-Ø-yür+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+siz+Ø)

“ançada aydı bodnıқа: **ķorkmazmussen**” (RYN-34/35b1)

(‘Kavmine karşı şirk ve gūnahtan sakınmayacak mısın?’ dedi)

(ķork-ma-z+mu+se+n)

“**sewerümü** sizde biriñiz yése ķadaşınıñ etini murdār” (RYN-37/63a1)

(Herhangi biriniz kardeşinin etini yemekten hoşlanırmı?)

(sew-Ø-er+mü+Ø+Ø)

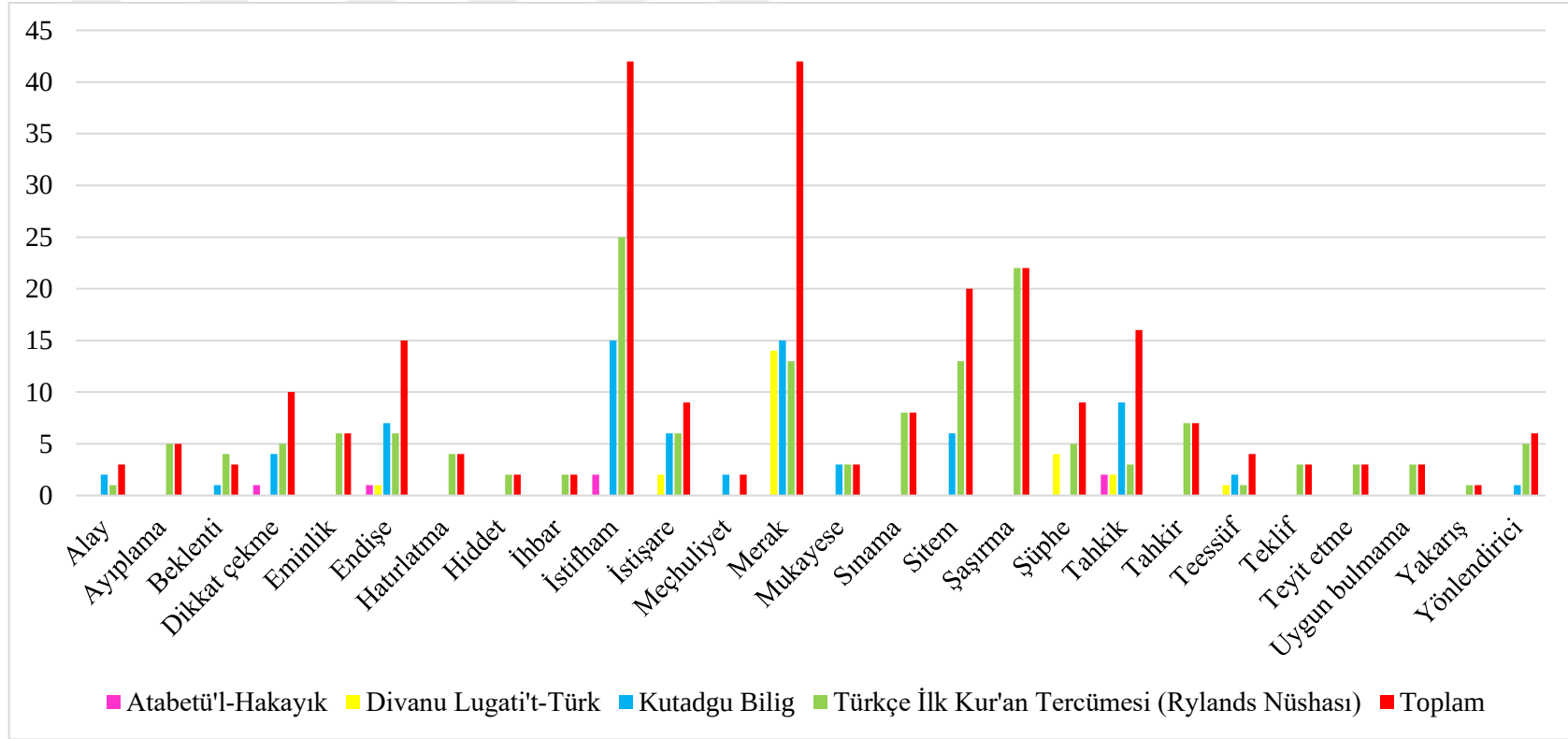
Karahanlı Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Atabetü'l-Hakayık, Divanu Lugati't-Türk, Kutadgu Bilig ve Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası) eserlerinde incelenmiştir. Soru ekinin Karahanlı Türkçesi döneminde yirmi altı (26) tane üst işlevi mevcuttur. Bu üst işlevler Alay, ayıplama, beklenti, dikkat çekme, eminlik, endişe, hatırlatma, hiddet, ihbar, istifham, istişare, meçhuliyet, merak, mukayese, sınaama, sitem, şaşırma, şüphe, tahkik, tahkir, teessüf, teklif, teyit etme, uygun bulmama, yakarış ve yönlendirici (Tablo 3; Grafik 3) üst işlevleridir. Bu dönemde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev aynı veriye sahip olan merak ve istifham (42) üst işlevleridir. En fazla alt işlevi içeren işlev ise merak ve istifham üst işlevleridir. Sıklığın merak ve istifham işlevlerinde bulunmasında yer yer algıyı artırmayı hedefleyen yer yer de sorulan soruya cevap verme isteğinin bulunmayarak kişide dikkati artırmayı hedefleyen bakış açısının varlığıdır.

Tablo 3: Karahanlı Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Atabetü'l-Hakayık	Divanu Lugati't-Türk	Kutadgu Bilig	Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası)	Toplam (260)
Alay	-	-	2	1	3
Ayıplama	-	-	-	5	5
Beklentisi	-	-	1	4	5
Dikkat çekme	1	-	4	5	10
Eminlik	-	-	-	6	6
Endişe	1	1	7	6	15
Hatırlatma	-	-	-	4	4
Hiddet	-	-	-	2	2
İhbar	-	-	-	2	2
İstifham	2	-	15	25	42
İstişare	1	2	6	6	15
Meçhuliyet	-	-	2	0	2
Merak	-	14	15	13	42
Mukayese	-	-	3	3	6
Sinama	-	-	-	8	8
Sitem	-	-	6	13	19
Şaşır	-	-	-	22	22

ma					
Şüphe	-	4	-	5	9
Tahkik	2	2	9	3	16
Tahkir	-	-	-	7	7
Teessüf	-	1	2	1	4
Teklif	-	-	-	3	3
Teyit etme	-	-	-	3	3
Uygun bul mama	-	-	-	3	3
Yakarış	-	-	-	1	1
Yönlendirici	-	-	1	5	6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 3: Karahanlı Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2.2. Harezmi Türkçesi

1.1.2.2.1. Ayıplama

“sizlerge **mevlī te‘ ālādınmu** adın tañrı kerek” (KE-117r2)

(Sizlere Allah u Teala’dan başka bir tanrımı gerek?)

(mevlī+Ø+Ø te‘ ālā+Ø+dın+mu)

“azāb yetildi, **imdimü** könersén” (KE-125v15)

(... azap ulaşıldı, şimdini düzelirsin?)

(imdi+Ø+Ø+mü)

“... kâfirlarğa émgekde tutmañnı aña taqđır **qılmağuqmu** sanur” (KE-156v13)

(... kâfirlere karşı zahmette olan kişiyi takdir etmedikmi sanır?)

(taqđır+Ø+Ø qıl-ma-du+Ø+q+mu)

“... resül şahābaesin yolsuz öldürmek **revāmu**” (KE-240r19)

(... Resul’ün sahabesini yolsuz bir şekilde öldürmek revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā fāsık siz tegler arıg bolup hüseyn **arıgsızmu** bolur” (KE-246v9)

(Ey günahkâr! Sizin gibiler temiz de Hüseyin kirlimi?)

(arıg+Ø+sız+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ol **kimersenimü** sözleyürsiz kim dünyāda taqı dünyānıñ cümle mälları anıñ qatında

‘arza qılındierse, ol dünyādan qaçtı taqı dünyanı qabül qılmağı” (NF-187/8)

(Dünyada, dünyanın bütün malları kendine sunulduğu sırada dünyadan kaçan ve dünyayı kabul etmeyen o kimse hakkındamı konuşuyorsunuz?)

(kimerse+Ø+ni+mü)

“biz muḡa mālımızdın ba‘ zısını **bérmekkemü** darīḡ” (NF-254/6)

(Biz buna malımızın bir kısmını vermeyemi sakınırsınız?)

(bér-Ø-mek+ke+mü)

“héç ol ḡulmünācāt ḡalāvatnı taḡı rabbiniḡ ḡıḡabını **éḡitmegeymü**” (NF-267/2)

(O kişi hiç Hakk’a yalvarmanın zevkini alır ve Rabbinin hitabını işitmezmi?)

(éḡit-me-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ḡalīfa ḡazreteḡe **murdaḡmu** kirürsen” (NF-311/4)

(... Halifenin huzuruna bunlarlamı çıkacaksın?)

(murdaḡ+Ø+Ø+mu)

1.1.2.2.2. Beklenti

“ey ibrahīm seniḡ taḡrıḡ yawlaḡ küçlüḡturu, meni **bederlegeymü**” (KE-43r19)

(Ey İbrahim senin tanrın çok güçlüdür, mükafâtlandıracakmı?)

(beder+le-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... seniḡ taḡrıḡ maḡamülk **bérürmü** köreyin” (KE-64v13)

(... göreyim bakalım, senin tanrın bana mülk verirmi?)

(bér-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“... köreliḡ **tanurmu** ya **tanumasmu**” (KE-150r1)

(... görelim bakalım, tanırmı tanımazmı?)

(ta-n-u-Ø-r+mu+Ø+Ø; ta-n-u-ma-Ø-s+mu+Ø+Ø)

“yā fāṭima sen rāzī **bolmasmusen**” (NF-157/16)

(Ey Fatma! Razı olmazmısın?)

(bol-ma-s+mu+se+n)

“... **bolğaymu** kim payğāmbar ‘as nuḡ ‘ayālī bizke kelse...” (NF-160/11)

(... acaba Hz. Peygamberin kızı bize gelse onun bereketleri bize de geçermi? ...)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... bu anamnı haqqını ödemiş **bolğaymumen**” (NF-287/5)

(... annemin hakkını ödemiş olacaktım ben?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+me+n)

1.1.2.2.3. Bıkkınlık

“... ey lūt bu sözdin dağı **irmediḡmü**” (KE-59r11)

(... ey Lut bu sözden bile usanmadın mı?)

(ir-me-di+ḡ+Ø+mü)

“... ey rāḥīl oḡlı yalğan tüş aytmışıḡ **yétmesmü** taḡı boynumuzḡa **minermüsen**” (KE-69v7)

(...ey Rahil’in oḡlu yalan düş anlatmışsın yetmezmi, daha boynumuza çıkacak mısın?)

(yét-me-s+mü+Ø+Ø; min-Ø-er+mü+se+n)

“iḡi haqqı yūsuf témekdin taḡı **irmediḡmü**...” (KE-100v12)

(Allah hakkı için sen “Yusuf” demekten hâlâ usanmadın mı?)

(ir-me-di+η+Ø+mü)

1.1.2.2.4. Bilgi alma

“... ey cebrā’îl, bularnı kötürgen **senmüsen** ya **menmümen**” (KE-61r13)

(... ey Cebrail bunları götüren senmisin yoksa benmiyim?)

(sen+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n; men+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+me+n)

“... yā‘ni men teg körklügge köñlün **bolmasmu**” (KE-81r9)

(... yani benim gibi bir güzele gönül veremez misin?)

(bol-ma-s+mu+Ø+Ø)

“bizim hâzretimizde yazmışın bes **tamāmmu** **erdi**” (KE-158r4)

(... bizim huzurumuzda yazmışsın yeterlimiydi?)

(tamām+Ø+Ø+mu+er-Ø-di+Ø+Ø)

“... düşmenim bu oğlan **bolğaymu**” (KE-169v17)

(... benim düşmanım bu oğlan olacak mı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... saña idi ‘azze ve celle mağfireti **kerekmü**” (KE-235v10)

(... senin için Allah u Teala’nın affı gerekirmi?)

(kerek+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**bilürmüsiz** kim kimrün birlemunâcât kılmak tilermen” (NF-243/9)

(Kime yalvarmak istediğimi biliyormusunuz?)

(bil-Ø-ür+mü+siz+Ø)

“ey tanrının kulu **bildiğmü** kim bu kéçe hağ tut bu kulları birle nemu‘ âmelât kıldı” (NF-271/11)

(Ey tanrının kulu! Allah’ın bu gece kullarına nemuamelede bulunduğunu öğrendinmi?)

(bil-Ø-di+η+Ø+mü)

“... ey cāriya **tağmu** yarudı” (NF-321/17)

(... ey cariye şafakımı söndü?)

(tağ+Ø+Ø+mu)

“ey mālīk hağ **oğıgurmusen**” (NF-322/17)

(Ey Malik hat okuturmusun?)

(oğı-ğur-Ø-Ø+mu+se+n)

“méni **kördüğmü** kim bu mālīmı neteg yerlerde hağc kıldım” (NF-425/10)

(Malımı ne gibi yerlerde harcadığımı gördünmü?)

(kör-Ø-dü+η+Ø+mü)

1.1.2.2.4.1. Bilgi alma-Endişe

“ey karındaşım héç **sézermüsen** kim bu ağunı sizke kim içürdi” (NF-175/5)

(Ey kardeşim! Bu zehri sana kimin içirdiğini hiç tahmin edebiliyormusun?)

(sé-Ø-er+mü+se+n)

1.1.2.2.4.2. Bilgi alma-Merak

“yā cābir payğāmbar ‘as ka bu ta‘āmnıñ miğdārını **aymadıñmu**” (NF-29/5)

(Ey Cabir! Hz. Peygambere bu yemeğin miktarını söylemedinmi?)

(ay-ma-dı+η+Ø+mu)

“yārānlarım, sziler bu kün abu bekirni erte namāzında **kördüğüzümü**” (NF-100/17)

(Ey ashabım! Ebu Bekir’i bu günkü namazda gördünüzümü?)

(kör-Ø-dü+η+üz+ümü)

”ey emānat koyğan sen anamğa **aydıñmu**” (NF-203/11)

(Ey emanet bırakan’ Anneme söyledinmi)

(ay-Ø-dı+η+Ø+mu)

“... ḥaḳ te‘ālāñıñ qorquğını köñlüñe tüşürüp ol mā‘şīyatdın rucū‘ kılmışın **barmu**” (NF-204/13)

(... Yüce Allah’ın korkusunu içinde hissederek o günahı işlemekten vazgeçtiğin oldumu?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ey kâzî, sen bu ḥalāyık arasında kim ḥükm kılarsen héç dünyāvî neerse **alurmusen**” (NF-246/3)

(Ey kadı! İnsanlar arasında hükmü veren kişi olarak sen dünyalık herhangi bir şey alıyormusun?)

(al-Ø-ur+mu+se+n)

1.1.2.2.5. Çaresizlik

“... bizge kimerse elig tutğan **yokmu**” (KE-246v12)

(...bize el uzatan kimse yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.6. Dikkat çekme

“... **kördüğüzümü** yazıkluğ menmen” (KE-156r15)

(... yazık kişinin ben olduğumu gördünüzümü?)

(kör-Ø-dü+η+üz+mü)

“... bu muḥammedniḡ ḥürmetin **körermüsen**” (KE-188v16)

(... bu Muhammed’in saygısını görüyormusun?)

(kör-Ø-er+mü+se+n)

“ey abu cehil **kördüğmü** kim muḥammed yol azmamış” (KE-190v21)

(Ey Ebu Cehil! Muhammed doğru yoldan azmamış, gördünmü?)

(kör-Ø-dü+η+Ø+mü)

“... ol hem séni ḡabül kılgay ammā sén **unağaymusén**” (KE-191v8)

(... o seni kabul edecek fakat sen kabul etmeyecekmisin?)

(una-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+se+n)

“... **uwtanmasmusén** ...” (KE-231r3)

(... utanmıyormusun? ...)

(uwtan-ma-s+mu+se+n)

“ey oğlum borcum néçe bar **bilürmüsen**” (NF-119/5)

(Ey oğlum ne kadar borcum olduğunu biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

“... benim ma‘ışatımnı **körmedüğmü**” (NF-146/13)

(... benim yaşantımı görmedinmi?)

(kör-me-dü+η+Ø+mü)

“yā ‘abbās, **bilmezmüsen** kim benim ummatum oğlum hüseyinge ne kıldılar” (NF-185/2)

(Ey Abbas! Benim ümmetimin, torunum Hüseyin’e ne yaptıklarını bilmiyormusun?)

(bil-me-z+mü+se+n)

“bu ‘ilm öğrenen kişi erteke tegi **yaturmu** bolur” (NF-223/16)

(Bu ilmi öğrenen kişi sabaha kadar yatmışmı olur?)

(yat-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“... **bilürmüsen** menmundağ niçe kıldım” (NF-309/10)

(... ben böyle bir işi niye yaptım biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

1.1.2.2.6.1. Dikkat çekme-hatırlatma

“yā muḥammed **bilmediḡmü** kim rebbüḡ aṣḡāb-ı fılke ne iş kıldı” (NF-43/10)

(Ey Muhammed! Rabbinin fil ordusuna ne yaptığını görmedinmi?)

(bil-me-di+ḡ+Ø+mü)

1.1.2.2.7. Eminlik

“biz teg küçlüg **barmu**” (KE-29r18)

(bizim gibi güçlü kişiler varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... menden adın **taḡrımu** bar” (KE-43v20)

(... benden başka tanrımı var?)

(taḡrı+Ø+Ø+mu)

1.1.2.2.8. Endişe

“yā abu’d-dardā oğlanlarım ḥasan ḥüseyinni **kördünmü**” (NF-172/14)

(Ey Ebu’d-Derda! Torunlarım Hasan ve Hüseyin’i gördünmü?)

(kör-Ø-dü+η+Ø+mü)

“bir ḥīle **bolğaymu** kim kılsaңыз taķı ol benim ḥakķım maņa tégse...” (NF-195/5)

(Bir yol var mıdır acaba? Söyleseniz de hakkımı alsam...)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā imāme’l-muslimīn, ḥalīfakā méndin ḥaber **bérđiğizmü**” (NF-195/17)

(Ey müslümanların imamı! Halifeye benden haber verdinizmi?)

(bér-Ø-di+η+iz+mü)

“... yā cebre’īl, méni bu mevḥūş yerde yalguz **ķodupmu** kétersen” (NF-356/15)

(... Ey Cebrail! Bu korkunç yerde yalnız bırakıp damı gidiyorsun?)

(ķod-Ø-up-mu)

“... bu sözlegen sözlerimkemu‘ āķib **bolğaymu**” (NF-382/11)

(... söylediğim bu sözler için cezaya çarptırılırmıyım?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.8.1. Endişe-meçhuliyet

“... bu nāv-dāndın aķa turğan suw **arığmu** ya **arığsızmu** érken” (KE-100r20)

(... bu kanaldan akıp giden su temiz midir yoksa kirlidir?)

(arığ+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; arığ+Ø+sız+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... men tevbe kılsam ķabül **bolğaymu**” (KE-134r10)

(... tevbe etsem kabul olacaktı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... bilmes men ornum **uçmağdamıdur** ya **tamuğdamu**” (KE-155r17)

(... yerim cennettedir yoksa cehennemdemidir hiç bilmiyorum?)

(uçmağ+Ø+da+mu+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; tamuğ+Ø+da+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.8.2. Endişe-merak

“[bu] tābūt benī isrā’īl niḡ taḡrısı **bolğaymu**” (KE-132r5)

(... bu sandık İsrailoğullarının (Yakup peygamberi) yapacak mı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... çerig hem maḡa **uyğaymu, uymağaymu**” (KE-148r9)

(... hem bu ordu bana uyacak mı uymayacak mı?)

(uy-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; uy-ma-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... men anı **körgeymenmü**” (KE-150v11)

(... ben onu göreceğim mi?)

(kör-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+me+n+mü)

“... maḡa orun **bolğaymu**” (KE-155r13)

(... bana bir yer olacak mı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... andın yana kökge aştı, **bolğaymu bolmağaymu** tép sézer érsen körgil” (KE-218r6)

(... ondan sonra göğe yaklaştı “olacak mı olmayacak mı” diyerek sezersen gör)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø); bol-ma-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... **bolğaymu** kimmunlar ĩmān ve islām keltürseler,munlarğa köre öñin ħalāyıklar taķı islām keltürse...” (NF-110/13)

(... bunlar imana gelip İslam’a girseler acaba bunlara bakıp başka insanlar da İslam’a girermi? ...)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... emīrū’l-mü’minīn, ‘oşmānnı şehīd kıldılar, anlarını **bilürmü**” (NF-146/1)

(...müminlerin emiri, Osman’ı şehit eden zalimleri biliyormu?)

(bil-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“ey aħmed, men saña keldim kim āħir vaķtıñda vesvese kılıp yoldın **çığarğaymumen**” (NF227/8)

(Ey Ahmet, ben sana geldim, hayatının son deminde vesvese verip acaba yoldan çıkarabilirmiyim?)

(çığar-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+me+n)

“yā rabbenā, bu yeryüzinde ol **kimerselernümü** yaratarsen kim yeryüzinde fesād kılgaylar, nāħaķ ķan tōkgeyler” (NF-277/2)

(Ey Rabbimiz, bozgunculuk yapacak ve haksız yere kan dōkecek kimselerimi yaratacaksın?)

(kimerse+ler+nü+mü)

“yā cebre’īl, méndin yaratğan ħalk ħaķ te’ālā ma’şiyat kılgaylar, taķı ma’şiyat sebebidin tamuğķa sezā **bolğaylarmu**” (NF-277/11)

(Ey Cebrail! Benden yaratılanlar Allah u Teala’ya isyan edeceklerdir, onlar günah sebebiyle cehenneme gireceklermi?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+lar+mu)

1.1.2.2.8.3. Endişe-teessüf

“yā varkā **mekkedinmü** çıkargaylar” (NF-9/3)

(Ey Varka! Beni Mekke’denmi çıkaracaklar?)

(mekke+Ø+din+mü)

1.1.2.2.9. Gücenme

“... ey karındaşım **körmesmüsen**” (KE-69v19)

(... ey kardeşim görmez misin?)

(kör-me-s+mü+se+n)

1.1.2.2.9.1. Gücenme-şaşıрма

“... mağa yanıt **munımu** kıldıñ” (KE-84r9)

(... bana yanıt olarak bunumu verdin?)

(mu+Ø+nı+mu)

1.1.2.2.10. Güdüleme

“... ol yulduzlarnıñ atını aytu bérsem ĩmān **keltürgeymüsen**” (KE-67v3)

(... o yıldızların adını söylersem iman getirecek misin?)

(kel-tür-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

1.1.2.2.11. Hatırlatma

“... men sağa **aymadımmu** meniñ birle şabr kılumasmen” (KE-130v2)

(... ben sana “benimle birlikte sabredemezsin” demedim mi?)

(ay-ma-dı+m+Ø+mu)

“... ‘abdu’l-muṭṭalib taķı abu ṭālib koynında men **asramadımmu**” (KE-190v5)

(... Abdülmuttalip dahi Ebu Talip’in koynunda ben büyümedim mi?)

(asra-ma-dı+m+Ø+mu)

“... men köni yolğa **köndürmedimmü**” (KE-190v6)

(... ben gerçek bir yola göndermedimmi?)

(köndür-me-di+m+Ø+mü)

“... ḥadīce mālī bire men **bayıtmadımmu**” (KE-190v7)

(... Hatice’nin malını ben zengin etmedimmi?)

(bayıt-ma-dı+m+Ø+mu)

“... ey melik, men **aymadımmu** bular saña secde kıılmağaylar” (KE-232v21)

(... Ey Melik! Ben sana bunların secde etmeyeceklerini söylemedimmi?)

(ay-ma-dı+m+Ø+mu)

“ey oğlum yezīd hēc dünyāda ārzūḡ **barmu** kim ol ārzūḡa men séni tegürmedim” (NF-179/17)

(Ey oğlum Yezid, dünyada hiç arzun varmı ki ben seni o arzuya bir türlü ulaştıramadım?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.11.1. Hatırlatma-dikkat çekme

“**körmedinmü** yā muḥammed rabbūḡ anlarınḡ kendilerini ḡilelerini bāḡıl kııldı” (NF-43/11)

(Ey Muhammed! Rabbinin onların hilelerini boşa çıkardığını görmedinmi?)

(kör-me-di+ḡ+Ø+mü)

“yā mūsā, men séni taḡı ümmetiḡni fir‘ avndın **ḡutğarmadımmu**” (NF-55/15)

(Ey Musa! Ben seni de ümmetini de Firevun’un elinden kurtarmadım mı?)

(ḡutğar-ma-dı+m+Ø+mu)

“sağa takı ümmetiñe deryānı yarıp sizlerni deryādın selāmet keçrüp düşmānıñız fir‘avnı helāk **kılmadımmu**” (NF-55/16)

(Denizi yarıp seni ve ümmetini esenlikle geçirip Firavun’u mahvetmedimmi?)

(kıl-ma-dı+m+Ø+mu)

“ey ümmetlerim, haķ te‘ālānıñ fermānını sizlerke **tegürdümmü** ...” (NF-84/8)

(Ey ümmetim! Allah u Teala’nın emrini size ulaştırmadım mı?)

(teg-Ø-ür+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-dü+m+Ø+mü)

“... sēni kelīmüm tēp ‘ālamda celve **kılmadımmu**” (NF-55/17)

(... Kelimim diyerek dünyada sana görünmedim mi?)

(kıl-ma-dı+m+Ø+mu)

1.1.2.2.11.2. Hatırlatma-sitem

“... yā mūsī, **unutdıñmu** mendin ḥabīb dīdārın kolduñerdi” (KE-122v19)

(... Ey Musa! Benden dost yüzünü istediğini unuttun mu?)

(unut-Ø-dı+ñ+Ø+mu)

“... ey kārūn, fir‘avn altında künde tört etmek üçün tağug **kılmasmu_erdin**” (KE-125v11)

(Ey Karun! Firavun’a karşı günde dört etmek için hizmet etmezmiydin?)

(kıl-ma-s+Ø+Ø+Ø+mu+er-Ø-di+ñ+Ø)

1.1.2.2.12. Hiddet

“bu söz **üçünmü** munça ḥalāyıkñı bu yerke yıgdın” (NF-17/5)

(Bu laf için mi bunca insanı buraya topladın?)

(üçün+Ø+Ø+mü)

“... bu dünyāda **andağmu** kişi bar” (NF-81/9)

(... dünyada adımın üstünde adı yazılacak bir kişi varmı ki?)

(andağ+Ø+Ø+mu)

1.1.2.2.13. İhbar

“... **işitdiñmü** abu cehlmüslmān bolmış” (KE-205r2)

(... Ebu Cehilmüslüman olmuş, duydunmu?)

(işit-Ø-di+η+Ø+mü)

“... ey mü’minler **işitdiñizmü** kim baş uçmağda bolup adağ tamuğda bolsa resül ‘as. biziñ başçımızturur” (KE-27v20)

(Ey müminler, kimin başı cennette ayağı cehennemde olsa Resul as.’nin bizim yardımcımız olacağını duydunuzmu?)

(işit-Ø-di+η+üz+mü)

1.1.2.2.14. İnançsızlık

“... bu sözke tanuğun **barmu**” (KE-58v9)

(... bu söz için şahidin varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ey ra‘de tanuğluğun **barmu**” (KE-58v11)

(... ey Rade şahit kimsen varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.14.1. İnançsızlık-alay

“... mūsīniñ tañrısı **barmu** köreyin ...” (KE-113v15)

(...göreyim bakalım, Musa’nın tanrısı varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.15. İstek

““ ömer meni niçe kün bu  oldaşım birle tirilgeli ** oymasmus n**” (KE-195r8)

( mer beni ne kadar g n daha bu dostumla birlikte dirilmi  kılmayacakmısın?)

( oy-ma-s+mu+s +n)

“y  res lall h, bizlerde  onsa ız **bol aymu**” (NF-24/4)

(Ya Resullah! Bize konuk olsanız olamz mı?)

(bol- - ay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“bizler keld k, sizke bey  et b neli  t p  ab l ** ılurmusiz**” (NF-145/5)

(Size ba lılı ımızı sunmak i in geldik, kabul edermisiniz?)

( ıl- -ur+mu+siz+Ø)

“y  res ll hi, ‘ay lı ız f t ma  atunn  ma a c ftlend rse iz **bol aymu ...**” (NF-158/9)

(Ey Allah’ın Resul’ ! Kızınız Fatıma’yı benimle evlendirirmisiniz?)

(bol- - ay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**bol aymu** kim   m m a med  anbeldin der ost  ılsa , ol ma a du     ılsa” (NF-221/5)

(Acaba,  mam Ahmet bin Hanbel’den rica etsen de benim i in dua etse, olur mu?)

(bol- - ay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ma a ta ımunun  teg t   at  ılm     retse  **bol aymu**” (NF-369/12)

(... bana da b yle bir ibadet yapmayı   retsen olmaz mı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.15.1. İstek-istişare

“... birge aş yémesmü **é**rdük” (KE-96r1)

(... birlikte yemek yemezmiyiz?)

(yé-me-s+Ø+Ø+Ø+mü+ér-Ø-dü+Ø+k)

1.1.2.2.15.2. İstek-istizan (izin isteme)

“... bu kün sizlerdın bir tilekim bar, **bérürmüsiz**” (KE-85v1)

(... bu gün sizlerden bir dileğim var, izin verirmisiniz?)

(bér-Ø-ür+mü+siz+Ø)

“... ey baba, bu yūsufnı bizke berseñ şahraka çıkarsak yūsufnıñ köñli açılsa **bolmazmu**”
(NF-354/3)

(... ey baba! Yusuf’u bize bıraksan araziye çıkarsak bizraz gönlü gözü açılma olamaz mı?)

(bol-ma-z+mu+Ø+Ø)

1.1.2.2.15.3. İstek-teklif

“... yā ‘azrā’ il cān bu kün almasañ keç kalsa ‘ākıbet **alurmusen**” (KE-237r14)

(... ey Azrail! Canı bu gün almasan geç kalsan nihayetinde alırmısın?)

(al-Ø-ur+mu+se+n)

1.1.2.2.16. İstifham

“...mundın **uluğrağmu** ta‘ ziyat bolğay kim cama‘at şavābıdın mahrūm boldum” (NF-242/15)

(... cemaat sevabından mahrum kaldım, bundan daha büyük baş sağlığını dilenir?)

(uluğ+Ø+rağ+mu)

“... ol tamuĝ ‘ azābı taķı ‘ uķūbatı aņar bes **ermezmü**” (NF-420/7)

(... o cehennem azabı ve cezası ona yeterli değilmi?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

1.1.2.2.16.1. İstifham-dikkat çekme

“... mevli dōstluķın da‘ vī kılur kişi **uğırmu** bolur” (KE-51r11)

(... Allah’ın davasını gözeten kişi uyumuşmu olur?)

(udı-Ø-r+mu+Ø+Ø)

“... ey mūsī, **körmezmüsen** azuķnı ol taş üze yol ķatında unutmuş men” (KE-129v8)

(... ey Musa, azıĝı o taşın üzerinde yolun yanında unutmuş olduĝumu görmez misin?)

(kör-me-z+mü+se+n)

“**körmesmüsen** zekeriyyāmuţlaķ oĝul tilemedi” (KE-197r21)

(Zekerriya’nın şartsız (kesin) bir şekilde oĝul istemediĝini görmezmizin?)

(kör-me-s+mü+se+n)

“... ‘ āķıl dūnyāda év **ķılurmu**” (KE-172r14)

(... akıllı kişi dünyada ev yaparmı?)

(ķıl-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“... aslı ve neseb ve **uluĝ süņükimü** yok, **adlıĝ atalarımı** yok, **edĝü ķılıķımı** yok, **körgeli cemālimü** yok” (191v9-10)

(... aslı, nesebi ve yüce kemiĝimi yok, ad sahibi atalarımı yok, iyi huyumu yok, görecek yüzümü yok?)

(Ø+Ø+Ø uluĝ+Ø+Ø süņük+Ø+i+Ø+Ø+mü)

Ø+Ø+Ø ad+Ø+lığ ata+lar+ı+Ø+Ø+mu

Ø+Ø+Ø edgü+Ø+Ø kıllık+Ø+ı+Ø+Ø+mu)

“... sen **bilmesmüsen**munlar sözleşmenturur” (NF-216/17)

(... bu putların konuşmadığını sen bilmez misin?)

(bil-me-s+mü+se+n)

“... **sewerümü** sizlerde biriniz karındaşıyızın etini yemek ölüselik hālında ...” (NF384/8)

(... sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanırmı?)

(sew-Ø-er+mü+Ø+Ø)

1.1.2.2.16.2. İstifham-hatırlatma

“... **bilmesmüsen** bir sağı buğday kırk altın boldı” (KE-102r5)

(... bir ölçek buğdayın kırk altın olduğunu bilmez misin?)

(bil-me-s+mü+se+n)

1.1.2.2.16.3. İstifham-sitem

“**körmesmüsen** kün atlıg melik bir tün yarımında ediz kökdin yağız yerge körklüg yüzni körgelü yüzün tüşe yūsufğa secde kılu keldi” (KE-76r5)

(Kün adlı Melik bir gece yarısında yüce gökten yağız yere güzel yüzünü görerek yüzü düşse Yusuf’a secde kıldığını görmez misin?)

(kör-me-s+mü+se+n)

“**körmesmüsen** ibrahîmni otğa saldıerse cebrā’îl ‘as uçmağ hüllesini keltürdi” (KE-207r7)

(İbrahim’i ateşe saldıran zaman Cebrail a.s.’nin cennet hüllesini getirdiğini görmez misin?)

(bil-me-s+mü+se+n)

“sen **bilmesmüsen** mekke’de açlıkturur” (KE-226r3)

(Mekke’de aç olduğunu bilmez misin?)

(bil-me-s+mü+se+n)

1.1.2.2.17. İstişare/Danışma

“nime körklüg **ermes mü** bir atadın on bir oğul bolsa ...” (KE-94r6)

(Bir atadan on bir oğul olsa ne kadar güzel değil mi?)

(ér-me-s+mü+Ø+Ø)

“... ey mūsī **sén mü** burun kemişürsén ya **bizmü** burun kemişürmiz” (KE-112v8)

(... Ey Musa! Senmi önce yarışırsın yoksa benmi önce yarışalım?)

(sé+n+Ø+mü; bi+z+Ø+mü)

“... kitâblarda bu söz **barmu**” (KE-179r4)

(... bu söz kitaplarda varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... **sen mü** aytursan ya **men mü** aytayın” (KE-227r8)

(... senmi söylersin yoksa benmi söyleyeyim?)

(se+n+Ø+mü; be+n+Ø+mü)

“bizim kırayş kabîlesidin bizke uluğ bolsa yaḥşı **ermezmü**” (NF-72/11)

(Kureyş kabilesinden biri bize önder olsa daha iyi değil mi?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

“yā abu bekr, bu esīrlerni neteg kılalıḡmunlarnı **āzādmu** kılalıḡ ...” (NF-114/17)

(Ey Ebu Bekir! Bu esirleri ne yapalım serbestmi bırakalım?)

(āzād+Ø+Ø+mu)

“yā īmāme’l-muslimāna, bu atlardan birini özünüze koysanızminmek için **bolğaymu**”

(NF-209/2)

(Ey müslümanların emiri! Binmek için bu atlardan birini kendinize bıraksanız olmaz mı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā ‘abdullāh, men saña haber **béreyinmü...**” (NF-260/13)

(Ey Abdullah! Ben sana bir haber vereyim mi?)

(bér-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yin+Ø+mü)

“... **cānvarlarmu** yırttı yā taķı **kişiler mü** bu yerdin kéterdiler” (NF-334/2)

(... Canavarlarımı parçaladı ya da onu birilerimi götürdü?)

(cānvar+lar+Ø+mu; kişi+ler+Ø+mü)

1.1.2.2.17.1. İstişare-bilgi alma

“... ey mūsī, sen taķı hārūn yélükler **asarmusiz**” (KE-125r6)

(... Ey Musa! Sen de Harun da bayrakları asarmısınız?)

(as-Ø-ar+mu+siz+Ø)

“... ey ilyās ölümni **tilermüsén**” (KE-159v16)

(... Ey İlyas! Ölümü diler misin?)

(til+e-Ø-r+mü+siz+Ø)

“... yā aķī cebre’īl **sén mü** yaşğa uluğsén ya **men mü**” (KE-185v2)

(... Ey kardeşim Cebrail! Senmi yaşsa büyüsun yoksa benmi büyüğüm?)

(sé+n+Ø+mü; be+n+Ø+mü)

“... adın kimérse yol bilgen **barmu**” (KE-225v7)

(... başka bir yol bilen kimse varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... mevlî ‘azze ve celle muḥammedka ıdğan sözdin sende nerse **barmu**” (KE-233r19)

(... Allah azze ve celle’nin Muhammed’e gönderdiği söze dair sende bir şey varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā ‘abdullāh çibınnı öltürmek yazukı **bolğaymu**” (NF-169/16)

(Ey Abdullah! Sivrisineği öldürmek günah olurmu?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ol ayğanıñ neerse ādemīni **esritürmü**” (NF-363/2)

(... o dediğin şey insanı sarhoş edermi?)

esri-t-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“ēwden kelmışte hēc kimerse birle **satğastıñmu**” (NF-432/4)

(Evden gelirken hiç kimseyle karşılaştınmı?)

(sa-t-ğaş-Ø-tı+ñ+Ø+mu)

“yā resūlallāhi, kimerse şehīd bolmadın şehīdler maḳamını **bulğaymu**” (NF-437/2)

(Ey Allah’ın Resul’ü, kimse şehit olmadan şehitler makamı olacakmı?)

(bul-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.17.2. İstişare-merak

“melik bizge yawuz **saķınıpmu** mundaĝ burhānlar körgözür” (KE-101v12)

(Melik bizim hakkımızda kötü düşündüğü içinmi böyle deliller gösterir?)

(sa-ķ+ın-Ø-ıp+mu)

“ilāhī ol kimerse **yalavaçmu sawçimuturur**” (KE-129r18)

(Ey İlahi! O kimse peygambermidir elçimidir?)

(yalavaç+Ø+Ø+mu; saw+çı+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“... yūnus yalavaç **sénmüsén**” (KE-155v1)

(... Yunus peygamber senmisin?)

(sén+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

“... eymü’minler kimérseniĝ ménim üze hiĝ da’ vīsi ve huşūmeti **barmu**” (KE-235v13)

(... ey müminler! Hiç kimsenin benim üzerimde hiçbir davası ve düşmanlığı varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ey azizler, resūl ḥanedānı ta’ ziyetin **tutmasmusiz**” (KE-248v8)

(...Ey azizler! Resul hanedanının taziyesini yapmazmısınız?)

(tut-ma-s+mu+siz+Ø)

“... ey bāĝdārılar, bu baĝka émdi neerse kerek **bolurmu**” (NF-247/2)

(... Ey hizmetçiler! Şimdi bu bahçeye bir şey gerekirmi?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“... bu éwdeki ķoyını boĝuzlasaķ taķı bu ‘ aziz ķonuķnı aĝırsaķ **bolĝaymu**” (NF-253/15)

(... bu evdeki koyunu boğazlasak ve bu değerli konuğu ağırlasak olmazmı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā resūllāhi, héç gāzāt **barmu** kāfirler birle uruşmağdın öñin” (NF-308/5)

(Ey Allah’ın elçisi! Kâfirlerle savaşmanın dışında başka bir savaş var mıdır?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.17.3. İstişare-teyit etme

“... yūsufnıñ oğraqı ol erdi kim bu işni **kılayınmu kılmağayınmu**” (KE-83r3)

(... Yusuf’un niyeti oldu ki bu işi yapayım mı yapmayayım mı?)

(kıl-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yın+Ø+mu; kıl-ma-ğay+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+ın+Ø+mu)

1.1.2.2.18. İstintak

“... resūl ‘as.’ka **aytmadıñmu ...**” (KE-228v13)

(... Resul as.’ye söylemedin mi?)

(ayt-ma-dı+ñ+Ø+mu)

1.1.2.2.18.1. İstintak-sitem

“sen bizni tañrılarımızdın **adırğalımu** keldiñ” (KE-29r14)

(Sen bizi tanrılarımızdan ayırmayamı geldin?)

(adır-Ø-ğalı+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.19. İstizan (İzin isteme)

“biz ékegü bolup pādişāhğa ağı bérsek **bolurmu**” (KE-88r2)

(Biz ikisini bulup padişaha zehir versek olur mu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“ey hemmām maña seniñ katında orun **bolğaymu**” (KE-155r6)

(Ey Hemmam! Bana senin katında bir yer olacak mı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ‘azze ve celle çerigiñe destūr **barmu**” (KE-232v19)

(... Allah’ın ordusuna izin varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ol ğardakı koldaşını keltürdük, destūr **barmu**” (KE239r3)

(O mağaradaki arkadaşını getirdik, izin var mıdır?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ey nübüvvet ve risālat ehl-i beyti, destūr **barmu** kirmekke” (NF-87/13)

(Ey peygamber ve elçi evinin mensupları girmeye izin varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā resūlallāh misvākıñı ağızınızka **sürteyinmü**” (NF-90/4)

(Ey Allah’ın elçisi! Misvakını ağızına süreyimmi?)

(sür-t-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yin+Ø+mü)

“yā emīre’l-mü’minīn, men taķı bu kéçe siziñ birle yōrisem destūr **bolğaymu**” (NF-106/15)

(Ey müminlerin emiri! Bu gece sizinle yürüsem, izin varmı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“destūr **bolğaymu** kim andın körgeñ neerselerni aysaķ” (NF-344/13)

(Onun hakkında gördüğümüz şeyleri söylememize için varmı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ey karındaşımız yūsuf bizim birle şahrāka çıksaŋ **bolmazmu**” (NF-353/17)

(Ey kardeşimiz Yusuf! Bizimle birlikte araziye çıksan olmazmı?)

(bol-ma-z+mu+Ø+Ø)

1.1.2.2.20. Korku

“méni **suwsuz** öltürürsüz tép üküş yığladıerse ol taķı yığladı” (NF-355/7)

(“Beni susuzmu öldüreceksiniz?” diye epey ağlayınca o da ağladı)

(suw+Ø+suz+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.20.1. Korku-endişe

“... yā meleke’l-mevt yūsufumnıŋ cānı **aldıŋmu**” (KE-99v18)

(... Ey ölüm meleği! Yusuf’un canını aldınmı?)

(al-Ø-dı+ŋ+Ø+mu)

“men kōrkup tururerdim kim maŋa ot kelip **helākmu** kılğay” (NF-325/17)

(“Acaba ateş gelip beni yakacakmı?” diye korkup dururdum)

(helāk+Ø+Ø+mu)

1.1.2.2.20.2. Korku-merak

“ey oğlanlar meni yanar ot içinde körseŋiz maŋa **buluşķaymu** siz ya yokmu...” (KE-134v2)

(Ey oğlanlar! Beni yanan ot içinde görseniz eğer bana yaklaşıp mısınız yoksa yaklaşmayacaksınız?)

(bul-uş-Ø-ķay+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“...muḥammed **tirigmüturur**” (KE-224r8)

(...muhammed yaşarmıdır?)

(tiri-g+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“**ķabūlmū** ķılķaylar yokerse **redmū** ķılķaylar...” (NF-243/6)

(Kabulmū edecekler yoksa retmi edecekler?)

(ķabūl+Ø+Ø+mū; red+Ø+Ø+mū)

1.1.2.2.21. Meķhuliyet

“yā vefā ķalmadı bu ‘ālemde

yā **ķiřimū** bu ķaķda ķılmadı” (ÇGT-56/11)

(Ya bu ālemde vefa ķalmadı ya da ķiřimi bu devirde ķalmadı?)

(ķiři+Ø+Ø+mū)

“... ammā ĥavvā yéryüzindemū yaratıldı ya **uçmaķdamu** ...” (KE-8r18)

(... fakat Havva yeryüzündemi yaratıldı yoksa cennettemi yaratıldı?)

(uçmaķ+Ø+da+mu)

“bilmez kim **zeliķha sōzimū** rāstturur yā taķı yūsuf sōzimū rāstturur” (NF-362/1)

(Zeliķa’nın sōzümū doķrudur yoksa Yusuf’un sōzümū doķrudur? Bu durum bilinmez)

(zeliķha+Ø+Ø sō-z+Ø+i+Ø+Ø+mū)

“... saņa **sa‘idmū** tēp ündegeyler yā taķı **řakīmū** tēp ündegeyler” (NF-434/16-17)

(... sana mutlumu deyip çağıracaklar yoksa kötümū deyip çağıracaklar?)

(sa‘id+Ø+Ø+mū; řaki+Ø+Ø+mū)

“... bu ékin tamām bolģınķa seniņ ‘ōmrūņ vefā **ķılķaymu** yā **yokmu**” (NF-435/10)

(... hasat mevsimi oluncaya kadar senin ömrün yetecekmi yoksa yetmeyecekmi?)

(ķıl-Ø-ģay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.22. Merak

“... bular cāsūs lar veya **oğrılar muturur**” (KE-94r10)

(... bunlar casus veya hırsızlardır?)

(oğrı+lar+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“eđiz kök kölegesi saña **besérmes mü _ erdi**, taķı ne bér di” (KE-139v2)

(Yüce göğün gölgesi sana yetmez miydi? Daha ne verdi)

(besér-me-s+Ø+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+Ø+Ø)

“... katında maña yol **bolğay mu**” (KE-155r10)

(... katında benim için bir yol olacak mı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... biyik binālar qoparmāķ ĥalāyık arasında **belgürdümü**” (KE-177r4)

(... büyük binalar inşa etmek insanlar arasında belirmeye başladımı?)

(bel+gü+r-Ø-dü+mü+Ø+Ø)

“... ‘āyışe ornında men bolsam mañamundağ aytsalar **bütgey mü _ erdiñ**” (KE-235v4)

(... Ayşe’nin yerinde ben olsam bana bu şekilde deseler sen inanacaktıydın?)

(büt-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+ñ+Ø)

“yā emīre’l-mü’ minīn oğlunuz ‘abdullāh neteg turur, ĥilāfatķa **bolur mu**” (NF-122/1)

(Eymüminlerin emiri! Oğlunuz Abdullah nasıl, o halife olur mu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“yā resūlallāhi, ĥeç dünyāda ata ana ĥaķķı ötemekke imkan **barmu**” (NF-284/4)

(Ey Allah’ın Resul’ü! Dünyada anne baba hakkını ödemeye hiç imkân var mıdır?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dünyāda uçmaḥ ehliniḡ lezzeti meḡizlig neerse **barmu**” (NF-315/11)

(Dünyada acaba cennetliklerin aldıkları tada benzer bir şey var mı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... bu işdin öḡin çāraḡ **bolmadımu**” (NF-316/5)

(... başka bir çaren kalmadımı?)

(bol-ma-dı+mu+Ø+Ø)

“... ol unnuḡ ḡamīri **keldimü** erki” (NF-320/6)

(... acaba hamur mayalandımı?)

(kel-Ø-di+mü+Ø+Ø)

1.1.2.2.22.1. Merak-bilgi alma

“... onuḡız hem **bir atanıḡ oḡlanlarımusız**” (KE-94r4)

(... onunuz bir babanın oḡullarımısınız?)

(bir+Ø+Ø ata+Ø+nıḡ oḡlan+lar+ı+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+sız+Ø)

“... sizdin özge ıarındaḡ ini, aḡaḡız **barmu**” (KE-94r5)

(... sizden başka bir kardeşiniz, aḡabeyiniz var mı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... oḡlum yūsufniḡ cāniḡ **aldıḡmu**” (KE-101r2)

(... oḡum Yusuf’un canını aldın mı?)

(al-Ø-dı+ḡ+Ø+mu)

“ey zaliḥā yūsuf sewüglüki henüz köñlün̄de **barmu**” (KE-109r2)

(Ey Zeliha, Yusuf’un sevgisi hâlâ gönlünde varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ey ilyās mevlī ḥazretin̄ga **barurḡamu** yıḡlayursén” (KE-160r6)

(Ey İlyas! Allah’ın huzuruna varıncamı ağlayacaksın?)

(bar-Ø-urḡa+mu)

“yā abu bekr, iştiyakım seniḡ tapa uzadı, sen bizni **ārzūlamasmusen**” (NF-102/9)

(Ey Ebu Bekir! Sana olan özlemim arttı, sen bizi istemiyormusun?)

(ārzū+la-ma-s+mu+se+n)

“ey za‘īfā, çıkḡıl taḡı yol ṭarafın̄ga baḡḡıl, hēc kimerseni **körmezmüsen**” (NF-130/10)

(Çıkıp yol tarafına bak, herhangi bir kimse görüyormusun?)

(kör-me-z+mü+se+n)

1.1.2.2.22.2. Merak-endişe

“... men teg kimerse **barmu**” (KE-123r19)

(... benim gibi bir kimse varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... adın kimerseye **bérdiḡmü**” (KE-129r14)

(... başka bir kimseye verdinmi?)

(bér-Ø-di+ḡ+Ø+mü)

“... hüdhüd kuşnı körmesmen, ol **ḡayibmüturur**” (KE-146v4)

(... hüdhüd kuşunu görmüyorum, o gizli olanmıdır?)

(ğayib+Ø+Ø+mü+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“men henüz uykuda **bolğaymumen**” (KE-178v18)

(Ben hâlâ uykuda olacaktım?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+me+n)

“... çerig kéc kaldı, helāk **boldıarmu** erken” (KE-180v3)

(... ordu geç kaldı, helak oldular mı?)

(bol-Ø-dı+lar+mu+Ø+Ø)

“maña **inanurmusiz**” (NF-16/17)

(Bana inanıyormusunuz?)

(inan-Ø-ur+mu+siz+Ø)

“... bu küweç içindeki ta‘ āmmundār **bolurmu** ya **yokmu**” (NF193/8)

(... bu güveç içindeki yemek pismidir, değil midir?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø; yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ne ‘ acab tüş kördüm, **rahmānīmü** erkin yā taķı **şeytānīmü**” (NF-213/1)

(Ne acayip bir rüya gördüm, rahmanimi yoksa şeytanımı?)

(rahmānī+Ø+Ø+mü; şeytānī+Ø+Ø+mü)

1.1.2.2.22.3. Merak-meçhuliyet

“... ol üzüm **aķmu** _érđi, kızılmu _érđi, açığımu _érđi, süçügmü _érđi” (KE-88r21)

(... o üzüm aķmıydı, kızılmıydı, acımıydı, tatlı mıydı?)

(aķ+Ø+Ø+Ø+Ø+mu+ér-Ø-di+Ø+Ø)

kızıl+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø+mu+ér-Ø-di+Ø+Ø

açı-ğ+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø+mu+ér-Ø-di+Ø+Ø

süçü-g+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø+mü+ér-Ø-di+Ø+Ø)

“... **oğulmu** bolur yā **kızmu**” (KE-166v10)

(... erkek çocukmu olur yoksa kız çocukmu olur?)

(oğul+Ø+Ø+mu; kız+Ø+Ø+mu)

1.1.2.2.23. Meydan okuma

“meniñ kınımumu kıtıgrağ **anıñ kınımu** kıtıgrağ bilgeysiz” (KE-113r16)

(Benim kılıcımımı daha güçlü yoksa onun kılıcınımı daha güçlü bileceksiniz?)

(a+Ø+nıñ kın+Ø+ı+Ø+Ø+mu)

“**sénmü** üstādsén ya **bizümü**” (KE-162r18)

(Senmi üstatsın yoksa bizmi üstadız?)

(sé+n+Ø+mü; bi+z+Ø+mü)

“... abu süfyān muḥammedni **yengeymü** sanursiz” (KE-229r20)

(... Ebu Süfyan, Muhammed’i yeneceğimi düşünüyorsunuz?)

(yén-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... tünekünki kişini öldürmiş teg méni **taķımu** öldürürsen ...” (KE-T170b9)

(... geçen günkü kişiyi öldürmüş olduğun gibimi beni demi öldürürsün?)

(taķ-Ø-ı+mu)

“yā muṭrif, sen méni **bilmezmüsen** kim men kir tururmen” (NF-373/15)

(Ey Mutrif! Sen benim kim olduğumu biliyormusun?)

(bil-me-z+mü+se+n)

1.1.2.2.24. Mukayese

“... **dünyānıñ** ‘**azābınımı** ihtiyār kılursiz ya ‘**uḳbī** ‘**azābınmu**” (KE-22r8)

(... dünyanın azabınımı tercih edeceksiniz yoksa ahiret azabınımı tercih edeceksiniz?)

(dünyā+Ø+nıñ ‘ azāb+Ø+ı+Ø+nı+mu; ‘ uḳbī+Ø+Ø ‘ azāb+Ø+ı+n+Ø+mu)

1.1.2.2.24.1. Mukayese-merak

“**senmü** maña tepünürsén ya **menmü** saña tepünür men” (KE-133v6)

(Senmi bana saldırırsın yoksa benmi sana saldırırım?)

(se+n+Ø+mü; me+n+Ø+mü)

“... meniñ tañrımñı körklüg ya **seniñ tañrıñmu**” (KE-153v7)

(... benim tanrım güzel yoksa senin tanrınımı?)

(se+n+iñ tañrı+Ø+ñ+Ø+Ø+mu)

“yā resūlallāhi, **menimü** artuḳ sewersiz yā taḳı **faṭımanımu**” (NF-160/3)

(Ey Allah’ın elçisi! Benimi çok seviyorsun yoksa Fatıma’yımı?)

(me+n+i+mü; faṭıma+Ø+nı+mu)

“yā yahyā, bizim sarāymızdın yaḥşırāḳ **sarāymu** bulduñ kim bu kéçe biziñ birle meşğūl bolmadıñ ...” (NF-267/9)

(Ey Yahya! Bizim sarayımızdan daha güzel sarayımı buldun ki bu gece bizimle meşgul olmadın?)

(sarāy+Ø+Ø+mu)

“... taķı bizim ķonşılıķımızdın **yaķşıraķmu** ķonşı bulduķ kim bizni terk ķılduķ” (NF-267/9)

(... bizim komşuluğumuzdan daha güzel komşumu buldun ki bizi terk ettin?)

(yaķşı+Ø+raķ+mu)

“... ne ķılursen, sözümni ķabül **ķılurmusen** yā taķı ebedī zindānda **yaturmuse**” (NF-186/14)

(... Teklifimi kabul ediyormusun yoksa sonsuza kadar zindandamı kalmak istiyorsun?)

(ķıl-Ø-ur+mu+se+n; yat-Ø-ur+mu+se+n)

1.1.2.2.24.2. Mukayese-yönlendirici

“... yaratılmış **taŗrılar**mu yégrek ya yaratģan **allāh**mu yegrek” (ke-88V11)

(... yaratılmış tanrıları daha iyi yoksa yaratan Allahmı daha iyi?)

(taŗrı+lar+Ø+mu; allāh+Ø+Ø+mu)

1.1.2.2.25. Mübalağa

“ey yūsuf ķanatı yolınmış ķuş teg **bolurmuse**” (KE-83r5)

(Ey Yusuf, kanadı yolunmuş ķuş gibi olurmusun?)

(bol-Ø-ur+mu+sé+n)

1.1.2.2.26. Seçenekli

“sizlerde et yā ħurmā satlık **bar**mu” (NF-22/1)

(Sizde satılık et yahut hurma varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.26.1. Seçenekli-merak

“yigit **ķişimüturur** yā **ķarimuturur**” (NF-23/3)

(Genç ķişimisin yoksa yaşı birimisin?)

(yigit+Ø+Ø kişi+Ø+Ø+mü+tur-Ø-ur+Ø+Ø; karı+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“yā muḥammed, ne yön birle tileyürsen, küç **birlemü** tileyürsen yoķerse ‘arīyatmu tileyürsen” (NF-71/10)

(Ey Muhammed! Ne bakımdan istiyorsun, zorlamı istiyorsun yoksa ödünçmü istiyorsun?)

(birle+Ø+Ø+mü; ‘arīyat+Ø+Ø+mu)

1.1.2.2.27. Sınama

“... ey mūsī sēn **bilürmüsēn** bu kuş ne téyür” (KE-130r4)

(... ey Musa! Bu kuşun ne dediğini biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+sé+n)

“bizge yağın nédin yağmaz **bilürmüsiz**” (KE-160v4)

(Bize yağmur neden yağmaz biliyormusunuz?)

(bil-Ø-ür+mü+siz+Ø)

“ey ‘īśī taḥrīn kökdin bizge mā’ de yibere **bilgeymü**” (KE-171v16)

(Ey İsa! Tanrın gökten bize sofrı gönderecekmi?)

(bil-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“...munça altun munça tévedein **maḥrūmmu** kalursēn” (KE-195v9)

(... bunca altın ve bunca deveden mahrummu kalırsın?)

(maḥrūm+Ø+Ø+mu)

“... seniñ birle **yaraşgaymu**” (KE-238v1)

(... o seninle anlaşıacakmı?)

(yara-ş-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... bu örümçük éwi **buzulmağaymu** **erdi**” (NF-21/16)

(... bu örümceğin evi bozulmayacakmıydı?)

(buz-ul-ma-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+er-Ø-di+Ø+Ø)

“edgü kılıklığ yigit oğluñı boğuzlamak darîğ **ermezmü**” (NF-213/15)

(Yaradılışı düzgün, yetişkin oğlunu boğazlamak yazık değilmi?)

(er-me+z+mü+Ø+Ø)

“... yā hācar, **bildiñmü** kim ibrahīm payğambar ismā‘îlni kıyda eletti” (NF-213/17)

(... ey Hacer! İbrahim peygamberin İsmail’i nereye götürdüğünü bildinmi?)

(bil-Ø-di+ñ+Ø+mü)

“hāk te‘ālā birlemunācāt kılmakıñ yahşırak **ermezmü** saña bu uyğudın” (NF-323/3)

(Allah u Tela’ya yakarmak sana uykudan daha güzel gelmezmi?)

(er-me+z+mü+Ø+Ø)

1.1.2.2.27.1. Sınama-merak

“... hāk te‘ālānıñ mağabbatı üçün mālından **keçermü** yā **yoğmu**” (NF-212/14)

(... Allah u Teala’nın aşkı için acaba malından geçermi yoksa geçmezmi?)

(keç-Ø-er+mü+Ø+Ø; yoğ+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... baqalıñ beytü’l-māldın bizke héç neerse **bérürmü**” (NF-258/5)

(... Beytü’l-mal’dan bize herhangi bir şey verirmi bakalım?)

(bér-Ø-er+mü+Ø+Ø)

1.1.2.2.28. Sitem

“... bizim tanrılarımız birle bu işni **senmü** kıldın” (KE-40r3)

(... bizim tanrılarımız ile birlikte bu işi senmi yaptın?)

(se+m+Ø+mü)

“... **uwtanmasmusen** munça mu‘ cizeni körüpmüsülmân bolmadın” (KE-113v2)

(... bunca mucizeyi görüpmüslüman olmadığın için utanmıyormusun?)

(uwtan-ma-s+mu+se+n)

“ey mübeşşere men saña **aymadımmu** kim muḥammedni yibermegil” (KE-190v19)

(Ey Mübessere, ben sana “Muhammed”i gönderme” demedimmi?)

(ay-ma-dı+m+Ø+mu)

“... **anımu** ārzūlayursén tep bir yañaqladı” (KE-227r7)

(“Onumu istiyorsun?” diyerek bir tokat attı)

(a+n+ı+mu)

“kullarımķa rūzī bérürde séndşn yārī **tilédimmü**” (KE-T162b12)

(Kullarıma yiyecek verip de senden yardım istedimmi?)

(til+e-Ø-di+m+Ø+mü)

“yā abu leheb, sen munça yıl boldı héç muḥammeddin yalğan söz eşitmişin **barmu**” (NF-16/1)

(Ey Ebu Leheb! Bunca yıldır Muhammed’in hiç yalan söylediğini duydunuzmu?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**körmediñmü** oğlum ‘atabanı qarğap öltürdi” (NF-16/10)

(Atabe’nin ölümüne sebep olduğunu görmüyormusun?)

(kör-me-di+η+Ø+mü)

“yā ‘ömer, hele sen bārī rabbün biirle rāst **bolduñmu** kim ḥalāyığğa aytursen kim şaflarınıznı rāst tutuñ tep ...” (NF-249/12)

(Ey Ömer! Kendin sanki Rabbine doğru oldun damı? Halka: “Saflarınızı düz tutun” diye söylüyorsun)

(bol-Ø-du+η+Ø+mu)

“anañ séni tokuz ay emgenip kötürmüşde yawruz kılıklığ ermeserdi, **émdimü** yaman kılıklığ boldı” (NF-286/13)

(Annen eziyet çekip dokuz ay seni karnında götürürken kötü huylu değildi de şimdimi kötü huylu oldu?)

(émdi+Ø+Ø+mü)

“... şükür **kılmazmusen** kim ĩmānıñ bākī” (NF-325/6)

(... imanın baki olduğuna sen şükretmezmisin?)

(kıl-ma-z+mu+se+n)

1.1.2.2.28.1. Sitem-ayıplama

“... meni māl **birlemü** azdurursız” (KE-149r11)

(... beni mal ilemi yoldan çıkarırsın?)

(birle+Ø+Ø+mü)

1.1.2.2.28.2. Sitem-merak

“... bu işdin **ķayıturmusen** yā **yokmu**” (NF-411/3)

(... bu işten dönüyormusun yoksa dönmüyormusun?)

(ķayıt-Ø-ur+mu+se+n; yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ey ĥatun, cüftün **barmu**” (NF-152/1)

(Ey Hatun, senin kocan varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**senmü** öltürdün atam emīre’l-mü’ minin ‘alīni” (NF-154/9)

(Müminlerin yüce emiri babamı senmi öldürdün?)

(se+n+Ø+mü)

1.1.2.2.28.3. Sitem-reddetme

“... ibrahīmğa **ķulmu** bolursen bizlerni aña ķulmu ķılursen” (KE-42v18)

(... İbrahim’e kulmu olursun, bizleri ona kulmu edersin?)

(ķul+Ø+Ø+mu)

“... ķarındaşıñ satmak revā **bolurmu**” (KE-103r6)

(... kardeşini satmak revamıdır?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

1.1.2.2.28.4. Sitem-şasıрма

“... māl bérıp satķun aldım yana maña **boyunmu** égmessén” (KE-81r15)

(... Mal verip satın almama rağmen yine de bana boyunmu eğmezsin?)

(boyun+Ø+Ø+mu)

“... men men témekge **uwtanmasmusén**” (KE-104r2)

(... “ben ben” demeye utanmazmısın?)

(uwtan-ma-s+mu+sé+n)

“... ey belkīs **uwtanmasmusén**” (KE-150r7)

(... ey Belkıs utanmazmısın?)

(uwtan-ma-s+mu+sé+n)

“vāy siziñ öze **uwtanmasmusiz**” (KE-204r21)

(Vay size ki utanmazmısınız?)

(uwtan-ma-s+mu+siz+Ø)

1.1.2.2.29. Şaşırma

“...munça yıldın berü tañrımen tédiñ imdi **ķulmenmü** téyürsen” (KE-42v18)

(... bunca yıldan beri “tanrıyım” dedin, şimdi kulummu diyorsun?)

(ķul+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+me+n+mü)

“bir ķişi taķımüslmān **yokmu _erdi**” (KE-60r11)

(Bir ķişi bilemüslüman yokmuydu?)

(yok+Ø+Ø+mu+er-Ø-di+Ø+Ø)

“... bu rāhīl tap **ermesmümüz**” (KE-67v14)

(... bu Rahil’in oğluna uygun değilmiyiz?)

(er-me-s+mü+miz+Ø)

“ey ata sen bizge **inanmasmusen**” (KE-68v13)

(Ey ata, sen bize inanmıyormusun?)

(inan-ma-s+mu+se+n)

“... üstün ni‘ metini koyup astın **ni‘ metmü** tileyürsiz” (KE-119r7)

(... üstün olan nimeti bırakıp alt olan nimetimi diliyorsunuz?)

(ni‘ met+Ø+Ø+mü)

“yā resūlallāh, men **sizkemü** künilermen” (NF-65/6)

(Ey Allah’ın elçisi! Ben sizdenmi kıskanacağım?)

(si+z+ke+mü)

“ey resūlnuñ ḥalīfası **sizmi** yalğan sözlegeysiz” (NF-103/10)

(Ey Allah’ın elçisi! Sizmi yalan söyleyeceksiniz?)

(si+z+Ø+mü)

“ey kulum, benim ḥazratımda turukmışdın sēj benim birlemunācāt kılur erken méndin **yegrekemü** iltifāt kılursen” (NF-247/17)

(Ey kulum! Benim huzurumda durduktan sonra bana yalvarıp yakarırken benden daha üstün bir şeyemi iltifat ediyorsun?)

(yegrek+Ø+ke+mü)

“adam oğlu içinde taķı **mundağmu** cemāllıķ kimerse bolur ermiş” (NF-359/8)

(İnsanoğlu içinde bunun gibi güzel, yakışıklı biri olurmuymuş?)

(mundağ+Ø+Ø+mu)

“yā yūsuf sen **dīvānemusen**” (NF-362/3)

(Ey Yusuf, sen delirdinmi?)

(dīvāne+Ø+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+se+n)

1.1.2.2.29.1. Şaşırma-ayıplama

“imdi **yığaççımu** bolduñ ...” (KE-24r3)

(Şimdi marangozcumu oldun?)

(yığaç+çı+Ø+Ø+mu)

“... yalavaçğa **külermi** bolur” (KE-130r10)

(... peygambere gülünürmi?)

(kül-Ø-er+mi+Ø+Ø)

“... tālūt kirdi kimerse tapmadı, maña **külermisiz**” (KE-134r9)

(... Talut girdi hiç kimse kabul etmedi, bana gülüyormusunuz?)

(kül-Ø-er+mi+siz+Ø)

“... sizler kamuuğ cünüblersiz, **taḥāretsizmi** namāz kılursiz” (KE-221v5)

(... siz hepiniz cünüpsünüz, taharetsizmi namaz kılıyorsunuz?)

(taḥāret+Ø+siz+Ø+Ø+Ø+mi)

“velī saç sakal aķ belgürtgen

taķı netge mén téyürérse barı

taķı **bolmadımu** kılıp tevbe rāst

yülünse başıñdın yazuķlar arı” (MM-39/3)

(Saç ve sakalı ağarmış ihtiyar. “Ben ne yapacağım” dediğinde gönülden tevbe edenlerin günahlarından başı yıkanmışlar gibi arındıklarını bilmiyorlarmı?)

(bol-ma-dı+mu+Ø+Ø)

“... ālim kimersenin kapuğı **mundağmu** tekellüf birle bolurermiş” (NF-235/9)

(Ālim adamın kapısı hiç bu şekildemi gösterişlimi olurmuş?)

(mundağ+Ø+Ø+mu)

“... yā mūsā, bizke **maşharamu** kılursen” (NF-340/6)

(... ey Musa! Bize maskaralıklmı yapıyorsun?)

(maşhara+Ø+Ø+mu)

“... ey kullarım, **menimü** aldayursiz yā taķı benim **üzemü** cür’et kılursiz” (NF-402/7)

(... ey kullarım! Benimi aldatıyorsunuz yoksa cesaret edip benim üzerimemi geliyorsunuz?)

(men+Ø+i+mü; üze+Ø+Ø+mü)

1.1.2.2.29.2. Şaşıрма-bilgi alma

“meni yūsuf hiç **yamanladımu**” (KE-90v16)

(Yusuf, beni hiç kötüledimi?)

(yaman+la-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

“... bu kün peşimān bolup **minnetmü** kılursén” (KE-193v8)

(... bu gün pişmanlık duyup minnetmi edersin?)

(minnet+Ø+Ø+mü)

1.1.2.2.29.3. Şaşıрма-dikkat çekme

“... yā resūlallāh **bilmesmüsen** kamuđ yalawaçlar éti harāmturur” (KE-72v7)

(... ey Allah’ın Resul’ü! Bütün peygamberlerin etinin haram olduğunu bilmezmissin?)

(bil-me-s+mü+se+n)

1.1.2.2.29.4. Şaşıрма-merak

“ey ibrahīm **ķorkmasmusen**” (KE-41r12)

(Ey İbrahim korkmuyormusun?)

(ķork-ma-s+mu+se+n)

“ey melik seniñ oğluñ sendin kēñeşsiz kızını kimerseye **bérgeymü**” (KE-63r13)

(Ey Melik! Oğlun sana danışmadan kızını bir kimseyemi verecek?)

(bér-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā yūsuf **sénmüsén** sénmüsén kim tişige oğradıñ” (KE-82r5)

(Ey Yusuf! Senmisin senmisin ki dişi olana niyetlendin?)

(sén+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+sé+n)

“... ya‘ni **sénmüsén** kim tişilerge oğramasıñ ve alardın kaçdıñ” (KE-82r17)

(... yani senmisin ki dişilere uğramayan ve kaçan kişi?)

(sén+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+sé+n)

“... ey ilyās meniñ ‘ilmim **ķıyāsmu** kılursén” (KE-158v12)

(... ey İlyas! Benim ilmimle kıyasmı ediyorsun?)

(ķıyās+Ø+Ø+mu)

“émdi siz **mañamu** kaçd kıldınıñ” (NF-135/7)

(Şimdi siz banamı kastediyorsunuz?)

(maña+Ø+Ø+mu)

“bizler **yezīdkemü** bey’et béreliñ” (NF-183/10)

(Bizler Yezid’emi tâbi olalım?)

(yezīd+Ø+ke+mü)

“ḥaḳ te‘ālā bir ḳulınga **munçamı** üküş ‘ilm rūzī ḳılur ermiş” (NF-190/6)

(Allah u Teala bir kuluna bu kadarmı ilim nasip edermiş?)

(mu+n+ça+Ø+Ø+mu)

“... bu oğlan **mecnūnmuturur**” (NF-204/5)

(... bu oğlan delimidir?)

(mecnūn+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“yā aḥmed, bir tonuḡdın ziyāda tonuḡ **yokmu**” (NF-222/13)

(Ey Ahmed! Bir elbisen dışında başka bir elbisen yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.29.5. Şaşırma-reddetme

“bizni atalarımız dīnindin çıkarıp édin **dīnemü** kiwürürsen” (KE-40r14)

(Bizi atalarımızın dininden çıkarıp başka bir dinemi girdirirsin?)

(dīñ+Ø+e+mü)

“ıdıyā dōstlarıñ birlemu‘āmiletıñ **mundağmuturur**” (KE-41v20)

(Ey Efendi! Dostların ile anlaşman bu şekildemidir?)

(mundağ+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“mevlī ḳudretidin **tañmu** körersén” (KE-60r1)

(Allah u Teala’nın kudretinden tuhafmı görüyorsun?)

(taṇ+Ø+Ø+mu)

“yüklerimiz içinde çıkğan nerselerni ken‘āndımışrga kayta keltürdik, **sağumu** oğurlarmız”

(Yüklerimizin içinden çıkan eşyaları Kenan’danmısıra’a kadar getiridik, ölçekmi çalarız?)

(saḡu+Ø+Ø+mu)

“... bu éki yāḡūtın bāhīl üçün onmīṇ alturḡa satun aldum, sen éki **altunḡamu** satarsen”
(KE-T155a8)

(... bu iki yakutu Bahil için on bin altına satın aldım, sen iki altınımı satarsın?)

(altun+Ø+ḡa+mu)

1.1.2.2.29.6. Şaşırma-sitem

“ey yūsuf yazuḡ sēn ḡıldın ve yalḡan sēn sözledin yana **maḡamu** külersēn” (KE-84r14)

(Ey Yusuf! Sen günah işledin yalan söyledin yine de banamı gülüyorsun?)

(maḡa+Ø+Ø+mu)

“sen **dīvmüsen** azu **perīmüsen**” (KE-T156a12)

(Sen şeytanmısın yoksa perimisin?)

(dīv+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n; perī+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

1.1.2.2.29.7. Şaşırma-teessüf

“men saḡa ḡılḡan edḡülükñün yanutı **bumuturur**” (KE-34r4)

(Benim sana yaptığım iyiliğin cevabı bumudur?)

(bu+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“imdi meni öltürgeli **kélipmüturur**” (KE-134r14)

(Şimdi beni öldürünce gelmişmi olur?)

(kél-Ø-ip+Ø+Ø+Ø+mü+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

1.1.2.2.29.7. Şaşıрма-teyit etme

“ey semdün bu sözün **rāstmuturur**” (KE-141v18)

(Ey Semdun bu sözün doğrumudur?)

(rāst+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“yā resūlallāhi siz **taķımu** yazuqlardın qorqarsız” (NF-375/6)

(Ey Allah’ın elçisi! Siz demi günahlardan korkuyorsunuz?)

(taķ-Ø-ı+mu)

“... ey qarındaşım, sen ol **tañrıķamu** kâfirlik kılursen” (NF-425/2)

(... ey kardeşimsen o tanrıyı kâfirlik ediyorsun?)

(tañrı+Ø+ķa+mu)

1.1.2.2.30. Tahkik

“yā iblīs, héç ol ırğaqların içinde meni şayd kılğan ırğaķın **barmu**” (NF-268/2)

(Ey Şeytan! O çengellerinin içinde hiç beni avlayan çengelin varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ol **revāmuturur** yā taķı nārevāmuturur” (NF-363/1)

(... o doğru bir şeymidir yoksa değilmidir?)

(revā+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“ey ‘acūz, ol cūftelerin saña **ṭalakmu** bērdiler ṭakı **öldilermü**” (NF-398/15)

(Ey ihtiyar! Kocaların seni boşadılar mı yoksa öldüler mi?)

(ṭalak+Ø+Ø+mu; öl-Ø-di+Ø+ler+mü)

“ey yārānlarım, bu asāmadın ta‘accub **kılmazmusiz**” (NF-433/14)

(Ey sahabelerim! Siz bu Esame’ye şaşırmıyormusunuz?)

(kıl-ma-z+mu+siz+Ø)

1.1.2.2.30.1. Tahkik-alay

“sēni tutmaḡğa ḡudretimiz **yokmu** sandıḡ” (KE-156v10)

(Seni tutmaya gücümüz yok mu sandın?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.30.2. Tahkik-bilgi alma

“... zeliḡānı urḡalı **oḡramadıḡmu**, ṭabī‘at yūḡūllikindin zeliḡāḡa meyl **kılmadıḡmu**”
(KE-91v5)

(... Zeliha’yı şans olarak görüp niyetlenmedin mi, doğal güzelliğinden ötürü Zeliha’ya meyletmedin mi?)

(oḡra-ma-dı+ḡ+Ø+mu; kıl-ma-dı+ḡ+Ø+mu)

1.1.2.2.30.3. Tahkik-dikkat çekme

“... ol edḡülükler **méndinmü** erdi séndinmü” (KE-162v13)

(... o iyilikler benden miydi senden miydi?)

(mé+n+din+mü+er-Ø-di+Ø+Ø; sé+n+din+mü)

1.1.2.2.30.4. Tahkik-merak

“... arıḡlıḡıḡa tanuḡ **barmu**” (KE-84r12)

(... suçsuzluḡunu ispatlaman için şahidin varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“...munda hem érenler bar **kördüñizmü**” (KE-98v18)

(... bu şekilde erenler var, gördünüzümü?)

(kör-Ø-dü+ñ+iz+mü)

“... ilāhī meniñ hālim **andağmu** boldı” (KE-100r13)

(... Ey Allah’ım benim halim bu şekildemi oldu?)

(andağ+Ø+Ø+mu)

“... körerger köñlüñ **barmu**” (KE-204v8)

(... görmek için gönlün varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“resül ‘as. hāremiñe bu saķınçnı **saķınğaymu _erdiñ**” (KE-235v3)

(Resul as.’nin haremine karşı bu düşünceden sakınacakmıydın?)

(sa-ķ+ın-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+er-Ø-di+ñ+Ø)

“yā rumeyzā, sen **mundamusen**” (NF-65/7)

(Ey Rumezsa sen buradamısın?)

(munda+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+se+n)

“yā ‘āyişe, payğāmbar vefātı bolmıñta yüziñe örtgen çöprek sénde **barmu**” (NF-104/1)

(Ey Ayşe! Hz. Peygamber vefat ettiğinde yüzüne örtülen örtü sende varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā emīre’l-mū’minīn, bu sūtni için baqalın baḡ arsuqlarınız **bütünmüturur**” (NF-118/12)

(Eymüminlerin emiri! Bu sütün için, bakalım bağırsaklarınız sağlam mı?)

(büt-ün+Ø+Ø+mü+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“men sizin rabbünüz **ermezmümen**” (NF-273/4)

(Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)

(er-me-z+mü+me+n)

“... ol tünni yāḏ **tutarmusiz**” (NF-320/13)

(... o geceyi hatırlıyormusunuz?)

(tut-Ø-ar+mu+siz+Ø)

1.1.2.2.30.5. Tahkik-şasıma

“bizni atalarımız tapunḡan taḡrılarımızdın yığıp adın **taḡrıdınmu** korkutursen” (KE-34v8)

(Bizi atalarımızdan, tapınan tanrılarımızdan alıkoyup başka tanrılarla mı korkutursun?)

(taḡrı+Ø+dın+mu)

1.1.2.2.31. Teessüf

“... taḡı on kişimüslmān **yokmu**” (KE-60r10)

(... on kişi bile müslüman yok mu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... isiz **érmesmü** andaḡ kınalıp ölse” (KE-164v13)

(... böyle işkence edilip ölmesi kötü değil mi?)

(ér-me-s+mü+Ø+)

“... yā emīre’l-mü’ minin **mundağmu** ölümni özüñe revā kördün” (KE-241r7)

(... eymüminlerin emiri! Bu şekildemi ölümü kendine reva gördün?)

(mundağ+Ø+Ø+mu)

“... héç bu ‘ azāb séndiñ **eksülürmü**” (NF-18/10)

(... bu azap senden hiç eksilirmi?)

(eksü+l-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“... émdi bu ölümke héç tedārük **barmu**” (NF-281/1)

(... ölümüne şu anda bir çare var mıdır?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... eger bizler séni tağrıñın resülü bilsek senin birle mundağ **işler mü** kılğayerdük, saña **hılāfmu** kılğayerdük” (NF-46/7)

(... eğer biz seni Allah’ın elçisi olarak bilseydik seninle bunun gibi işler mi yapardık, sana karşı mı olurduk?)

(iş+ler+Ø+mü; hılāf+Ø+Ø+mu)

“ey anam, bu hālımdın hāberiñ **barmu**” (NF-358/13)

(Ey anneciğim! Bu halimden haberin var mı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.32. Teklif

“... bu dīñge **kirermüsen**” (KE-194v4)

(... bu dine girermisin?)

(kir-Ø-er+mü+se+n)

“yā umm-i hānī, mén saḡa bir ‘ aceb ḡikāyat aytu **béreyinmü**” (NF-52/17)

(Ey Ümmi Hani! Ben sana acayip bir hikâye anlatayım mı?)

(bér-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yin+Ø+mü)

“yā ‘ abdurrahmān, men saḡa şıfat kılı **béreyinmü** kim uçmaḡa téweleri neteg téweturur”
(NF-162/8)

(Ey Abdurrahman! Cennet develerinin nasıl bir deve olduğunu ben sana tarif edeyim mi?)

(bér-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yin+Ø+mü)

“... siz taḡı **barḡaymusiz**” (NF-235/6)

(... siz de gelecekmisiniz?)

(bar-Ø-ḡay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+siz+Ø)

“... otursaḡız **bolḡaymu**” (NF-235/16)

(... otursanız olmaz mı?)

(bol-Ø-ḡay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.32.1. Teklif-istek

“... tanuḡluk **bérürmüsén**” (KE-153r16)

(... şahitlik edermisin?)

(bér-Ø-ür+mü+sé+n)

... bir eḡkü bar bolup bizniḡ ta‘ āmdın tatsaḡız **bolḡaymu**” (KE-228v8)

(... var olup bizim yemeḡimizden yeseniz olmaz mı?)

(bol-Ø-ḡay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.32.2. Teklif-istişare

“men siziḡ ara bir ḡükm kılsam **bolḡaymu**” (KE-47r15)

(Ben sizin aranızda bir hüküm kılsam olurmu?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ey mısır halkı barçanız ér ve hatun meniñ kulum **barmusiz**” (KE-93r18)

(Ey Mısır halkı! Hepiniz erkek ve kadın benim kulum olarak varmısınız?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+siz+Ø)

1.1.2.2.33. Tereddüt

“uyam oğlu muhammed dīniñe kirsem **bolurmu** yā taķı **kirmesemmü** yahşıraq” (NF-16/8)

(Kardeşimin oğlu Muhammed’in dininemi girsem daha iyi olur yoksa girmesemmi daha iyi olur?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø; kir-me-se+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø+mü)

1.1.2.2.34. Teselli

“ey karındaşlar sizler bu arkış birle ol çerigge bes **kélmesmüsiz**” (KE-98r9)

(Ey kardeşler, sizler bu kervanla o askere yetmezmissiniz?)

(kel-me-s+mü+siz+Ø)

“**bilmediñmü** kim rûze tutğan kılınñ ağzınñ isi meniñ katımda yıpardın sewüglügrektururdi” (KE-120r21)

(Oruç tutan kulun ağzının kokusunun benim katımda daha güzel olduğunu bilmiyormuydun?)

(bil-me-di+η+Ø+mü)

1.1.2.2.35. Teyit etme

““âlemde yalguz kişi **sénmüsén**” (KE-127r4)

(Dünyada yalnız kişi senmisin?)

(sén+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

“... yā abu bekr, bu muḥammed resūlallāh **érmezmü**” (KE-226r21)

(... Ey Ebu Bekir! Bu Muhammed Resulallah değilmi?)

(ér-me-z+mü+Ø+Ø)

“yā muḥammed **saçıḡ saḡalıḡmu** yudurursen...” (KE-229v12)

(Ey Muhammed saçını sakalınımı yakatırsın?)

(saç+Ø+ıḡ saḡal+Ø+ı+ḡ+Ø+mu)

“... resūl ‘as. ḡatunı **erürmüsen**” (KE-234v1)

(... Resul as.’nin eşi değilmisin?)

(er-Ø-ür+mü+se+n)

“ey abuṣḡa, meni **tanurmusen**” (KE-T157b8)

(Ey ihtiyar beni tanırmısın?)

(tanu-Ø-r+mu+se+n)

“ey ḡocā, siz abu ḡanīfeniḡ ṣāḡirdi **erürmüsiz**” (NF-190/13)

(Ey efendim! Siz Ebu Hanife’nin öğrencisi değilmisiniz?)

(er-Ø-ür+mü+siz+Ø)

“... yā yahyā **senmüsen**” (NF-317/15)

(... Ey Yahya! Senmisin?)

(sen+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

“... héç bu rāzıñnı yūsufka aymışıñ **barmu**” (NF-360/6)

(... bu sırrını Yusuf’a hiç anlatmışlığın varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ey dervîş, sen ol kimerse **ermezmüsen** kim şafâ taķı merve arasında ķatırminip
ķulların birle yörüyür erdin” (NF-374/5)

(... Ey dervîş! Sen Safa ile Merve arasında katıra binip hizmetķilerinle birlikte yürüyen
kimse değilmisin?)

(er-me-z+mü+se+n)

“... payğāmbar ķatunı ‘**ayîşemüsen**” (NF-415/2)

(... peygamber eşı Ayşemisin?)

(‘ayîşe+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+se+n)

1.1.2.2.35.1. Teyit etme-bilgi alma

“imdi **senmü** ara kirdin” (KE-T163a8)

(Şimdi senmi araya girdin?)

(se+n+Ø+mü)

“benî isrâ’ il işi bir oğlan **birlemü** kifāyet bolğay” (KE-T169b3)

(İsrailoğullarının işi bir oğlan ilemi yeterli olacak?)

(birle+Ø+Ø+mü)

1.1.2.2.35.2. Teyit etme-merak

“ey Muhammed dégen sēn **érmesmüsen**” (KE-212r4)

(Ey Muhammed, sen değilmisin?)

(ér-me-s+mü+se+n)

“... andağ **tegürmü**” (KE-217r5)

(... bu şekilde ulaşır mı?)

(teg-Ø-ür+ mü+Ø+Ø)

“buçuk batman kızıl altunğa bu bilâlnı **sattıḡmu**” (NF-97/8)

(Yarım batman kızıl altına Bilal’i sattın mı?)

(sat-Ø-tı+ḡ+Ø+mu)

“... bu ‘oṣmānka **ḥāṣmuturur**” (NF-120/1)

(... bu Osman’a has bir şey midir?)

(ḥāṣ+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“ol yarık kim men saña bérıp tururerdim dalān ğazatda ol yarık **barmu**” (NF-158/11)

(Falan savaşta benim sana verdiğim zırh varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.36. Yakarış

“menim kiçiglikimke şefaķat kılıḡ maḡa bir içim suw bérseḡiz **bolmazmu**” (NF-355/7)

(Benim küçüklüğüme acıyın, bana bir yudum su verseniz olmaz mı?)

(bol-ma-z+mu+Ø+Ø)

1.1.2.2.36.1. Yakarış-teessüf

“... yā yehūdā, méni ḥalās **ḵilmazmusen**” (NF-355/13)

(... Ey Yehuda ağabey! Beni kurtarmayacak mısın?)

(ḵıl-ma-z+mu+se+n)

1.1.2.2.37. Yönlendirici

“dōst dōstğa ulanmaḡnı **unamazmu** bolur” (KE-56r19)

(Dostun dosta konuşması kabul edilmezmi?)

(una-ma-z+mu+Ø+Ø)

“... bu keñ yér kifāyet **bolmadımu**” (KE-139r21)

(... bu geniş yer yetmedimi?)

(bol-ma-dı+Ø+Ø+mu)

“... kim taḡrı dīniḡe kirse yana **çıḡarmu**” (KE-23r15)

(... Tanrı’nın dinine girse geri çıkarmı?)

(çıḡ-Ø-ar+mu+Ø+Ø)

“... ya‘ni ey ozaḡılarda yawuzraḡı kimerdi **bilürmüsen**” (KE-241v11)

(... yani öncekilerde daha lötüsü kimdi biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

“... **bilürmüsen** soñkıda yawuzraḡı kinturur” (KE-241v12)

(... sonradan daha kötüsünün kim olduğunu biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

“niḡe sürçtim taḡı niḡe ḡaçtım **bilürmüsen**” (NF-299/15)

(Niçin düştüğümü ve niçin kaçtığımı biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

“men rabbümke şükür **kılmağayınmu** taķı şükür kılğan kullardın **bolmağayınmu**” (NF-314/17)

(Ben Rabbime şükretmeyeyimmi, şükreden kullarından olmayayım mı?)

(kıl-ma-ğay+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+ın+Ø+mu; bol-ma-ğay+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+ın+Ø+mu)

“eger tańrı te‘ ālā mańa ayyūbnıń tenińemuşallat kılsaerdi, men anıń tenińe ig bérseerdim, naźar kılğayerdim kim cezā’ **kılurmu** yā taķı **yokmu**” (NF-330/14)

(Eğer yüce Tanrı beni Eyyüp’ün bedenine musallat etseydi, onun bedenine hastalık verseydim sızlanırmıydı yoksa sızlanmaz mıydı?)

(kıl-Ø-ur+mu+Ø+Ø; yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.2.37.1. Yönlendirici-ayıplama

“yā şakıķ, seniń i‘ tiķādıń **bumuturur** kim sen ańşamķa tegi bākī kayğaysen teyü” (NF-434/11)

(Ey Şakik! Akşama kadar herhalde sağ kalacaksın, senin inancın bumudur?)

(bu+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

1.1.2.2.37.2. Yönlendirici-dikkat çekme

“... dōst dōstnıń cānın **alurmu** bolur” (KE-56r18)

(... dost dostun canını alır mı?)

(al-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“... **körmezmüsen** bu rāḥīl oğlı atamızğa sewüglügrek bolayın, tép samur” (KE-67r18)

(... bu Rahil’in oğlunun atamıza “daha sevimli olayım” diyerek düşündüğünü görmez misin?)

(kör-me-z+mü+se+n)

“neteg ‘ aşık bolmayın melâmet kılğanınız **bumu _ erdi**” (KE-86v6)

(Ne gibi bir aşık olmayayım, azarlayanınız bumuydu?)

(bu+Ø+Ø+mu+er-Ø-di+Ø+Ø)

“bu üç birikiben bolur bil ĩmān

velī boldı şüret **kerekmezmü** cān

‘ ameldin riyā hem tiliñdin nifāk

köñüldin kéter kīne oş boldı cān” (MM-21/2)

(Bu üçünün bir araya gelerek imanın gerçekleşeceğini bil, bunlar sureti oluşturdu peki can gerekmezmi? Amelden gösterişi, dilinden bozgunculuğu, gönlünden kini yok ettiğinde can ortaya çıkar)

(kerek-me-z+mü+Ø+Ø)

“kél émdi saķıñıl tefekkür bile

inanmaķ **revāmu** bu tıñu yéle

tiriglik bile bu ķamuğ işlerin

tirigliniñ aşlı érür yél bile” (MM-46/2)

(Gel, şimdi tefekkür ederek düşün bu geçici hevese inanmak yerinde bir davranışımı? Bütün işlerin hayat ilemdir, hayatın aslı da boştur (yeldir))

(revā+Ø+Ø+mu)

“ħased hırş tekebbür ne işge yarar

ķamuğ ehl-i ma‘ ni içün ‘ ayb körer

yokérdük yarattı yana yok ķılur

biligli **munımu** tekebbür ķurar” (MM-58/4)

(Kıskançlık, hırs ve kibirlenme ne işe yarar, bütün mutasavvıflar bu üçünü ayıp görmektedirler; yok idik yarattı, yine yok kılar, bunumu bilen büyüklenir?)

(mu+Ø+nı+mu)

“... bu işni **kuvvatmu** tép sanursız” (NF-149/17)

(... bu işe kuvvetmi diyorsunuz?)

(kuvvat+Ø+Ø+mu)

“... bu rişvet **bolmazmu** kim bir yarmak alğu yerde on altun alsan” (NF-246/9)

(... bir yarmak alacağın yerde on altın alman bu rüşvet değilmi?)

(bol-ma-z+mu+Ø+Ø)

“**körmezmüsiz** eger bir kimerseke oğul kız kerek bolsa her ayna bir hatunni nikāh kılar” (NF-427/2)

(bir kimseye oğul veya kız gerekirse muhakkak evlenmesi gerektiğini görmez misin?)

(kör-me-z+mü+siz+Ø)

“sirlerni takı âşkâralarnı bilgen pâdişâh **ermezmü**” (NF-431/5)

(Gizli ve açık her şeyi bilen bir padişah değilmi?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

“hâk tut cümlemizke hâzir takı nâzir **ermezmü**” (NF-431/5)

(Allah hepimiz için hazır ve hepimizi görmüyormu?)

(er-me-z+mü+Ø+Ø)

Harezmi Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Kısasü'l-Enbiya, Muinü'l-Mürid ve Nehcü'l-Feradis eserlerde incelenmiştir. Soru ekinin Harezmi Türkçesi döneminde otuz

yedi (37) tane üst işlevi mevcuttur. Bu üst işlevler Ayıplama, beklenti, bıkkınlık, bilgi alma, çaresizlik, dikkat çekme, eminlik, endişe, gücenme, güdüleme, hatırlatma, hiddet, ihbar, inançsızlık, istek, istifham, istişare, istintak, istizan (izin isteme), korku, meçhuliyet, merak, meydan okuma, mukayese, mübalağa, seçenekli, sınama, sitem, şaşırma, tahkik, teessüf, teklif, tereddüt, teselli, teyit etme, yakarış ve yönlendirici (Tablo 4; Grafik 4) üst işlevleridir. Harezmi Türkçesi döneminde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev merak (122) ve sonrasında istişare (104) üst işlevleridir. En fazla alt işlevi içeren işlev ise şaşırma üst işlevidir. Bu dönemde incelenen eserlere bakıldığında farklı durumlar nezdinde gelişen olaylara karşı algılamının gerektirdiği sorgulama işlevinin varlığının, merak üst işlevinin kullanım sıklığını artırdığı görülür.

Tablo 4: Harezmi Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

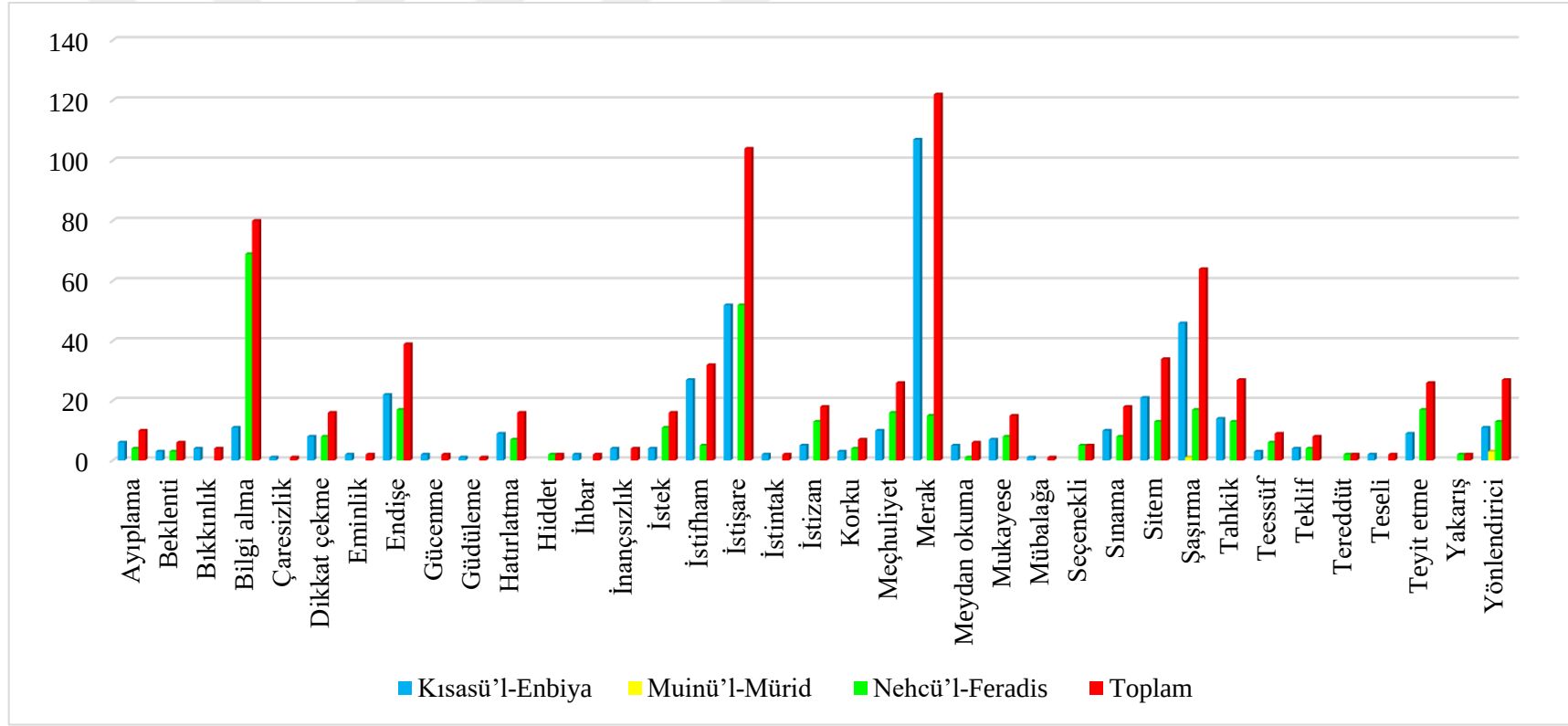
İŞLEVLER	Kıyasü'l-Enbiya	Muinü'l-Mürid	Nehcü'l-Feradis	Toplam (759)
Ayıplama	6	-	4	10
Beklenti	3	-	3	6
Bıkkınlık	4	-	-	4
Bilgi alma	11	-	69	80
Çaresizlik	1	-	-	1
Dikkat çekme	8	-	8	16
Eminlik	2	-	-	2
Endişe	22	-	17	39
Gücenme	2	-	-	2
Güdüleme	1	-	-	1
Hatırlatma	9	-	7	16
Hiddet	-	-	2	2

İhbar	2	-	-	2
İnançsızlık	4	-	-	4
İstek	4	-	12	16
İstifham	27	-	5	32
İstişare	52	-	52	104
İstintak	2	-	-	2
İstizan	5	-	13	18
Korku	3	-	4	7
Meçhuliyet	10	-	16	26
Merak	107	-	15	122
Meydan okuma	5	-	1	6
Mukayese	7	-	8	15
Mübalağa	1	-	-	1
Seçenekli	-	-	5	5
Sinama	10	-	8	18
Sitem	21	-	13	34
Şaşıрма	46	1	17	64
Tahkik	14	-	13	27
Teessüf	3	-	6	9
Teklif	5	-	4	9

Tereddüt	-	-	2	2
Teselli	2	-	-	2
Teyit etme	9	-	17	26
Yakarış	-	-	2	2
Yönlendirici	11	3	13	27

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 4: Harezm Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2.3. Çağatay Türkçesi

1.1.2.3.1. Alay

“‘emdi bir **kuşnuñ ünimü** séni

kıldımundağ ukuşsız ve medhüş” (ÇGT-92/5)

(Şimdi bir kuşun sesimi seni bu şekilde akılsız ve korku dolu kıldı?)

(kuş+Ø+nuñ ün+Ø+i+Ø+Ø+mü)

1.1.2.3.1.1. Alay-ayıplama

“maña ol köp hitāb itti kim ey dīvāne-i dānā

ni boldı **kittimü** ‘aqlıñ kim anlamassın ançanı” (MSD-288)

(Bana o “Ey akıllı deli ne oldu, gittimi aklın da bunu anlamazsın?” diye hitap etti)

(kit-Ø-ti+mü+Ø+Ø)

1.1.2.3.2. Dikkat çekme

“... oğuz ili köçüp çekip yörimedük yol **barmu** ivin tutup olturmaduk” (ŞT-97a1)

(... Oğuz halkının gidip yürümediği yol var mı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... yurt **barmu** ...” (ŞT-97a1)

(...yurt var mı? ...)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.3. Eminlik

“oğuz ili köçin çekip yörimedük yol **barmu**” (OKN-160/12)

(Oğuz ilinin göçüp çekip yürümediği yol var mı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.3.1. Eminlik-övme

“... bu oğlanın özi atını aytatururmundın yahşı at **bolurmu** tip atını oğuz koydılar” (ŞT-70b11)

(... bu çocuğu kendisi adını söylüyor, “bundan daha iyi ad olurmu?” diyerek adını Oğuz koydular)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

1.1.2.3.4. Endişe

“... bu vakte oğuz hân’ın körgeñ kişidin kişi **barmu**” (OKN-113/9)

(... bu vakte kadar Oğuz Han’ı gören kişilerden bir kişi varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.4.1. Endişe-merak

“dermāndeliğim sansız ve biçāreligim

könli bile kılmaz kişi ğamm-h^vārlıgım

tégmes kişinin sem‘ige bu zārīlīgim

téggeymü nihāyetka bu āvāzlīgim” (ÇGT-43/9)

(Acizliğim sayısız ve çaresizliğim, gönlü bile olmayan kederli bir kişiyim; benim bu ağlayışım kişinin gönlüne ulaşmaz, benim bu avazım, haykırışım sonunda ulaşacak mı?)

(tég-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... melāmetdin selāmet **bolğaymu** erkin ...” (ÇGT-45/6)

(... bu azarlamadan sonra selamet gerçekleşecek mi acaba?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā rab **anlapmu** ikin ol ay kim anıñ zārımın

kiçeler sevdāsıdır andağ ki zülfi tārımın” (FK-497/1)

(Ey Rab, o sevgili onun için olan gözyaşımı ve geceler sevdasında saçımın karanlığını böyle görüp anlarmı acaba?)

(an+la-Ø-p+mu)

“ışkım otıda **yadarmu** érkın

hicrim ğamıda çıdarmu érkın” (LM-1543)

(Benim aşkım, ateşte ıstırap çekermi acaba, ayrılığım kederde dayanırmı acaba?)

(yad-Ø-ar+mu+Ø+Ø)

“ışkım otıda **yadarmu** érkın

hicrim ğamıda **çıdarmu** érkın” (LM-1543)

(Benim aşkım, ateşte ıstırap çekermi acaba, ayrılığım kederde dayanırmı acaba?)

(çıd-Ø-ar+mu+Ø+Ø)

“közi tişlerin **körgeymü** tap körmedi hiç uyku yüzın

ārī hemīşe dūr irūr elbette ‘ummān ārzūsı” (MSD-601)

(“Dişlerini görürmüyüm acaba?” diyerek yüzüm hiç uyku görmedi, elbette ummanın (gözün) arzusu daima incidir (gözyaşıdır).

(kör-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.5. Farkındalık sağlama

“érenler **éşittiñmü** hāķķ yolıda

‘adüvv könlini kılmadılar hāzīn” (ÇGT-73/3)

(Erenler, Allah yolunda düşman gönlünü hazır kılmadılar duydunmu?)

(éşit-Ø-ti+ñ+Ø+mü)

1.1.2.3.5.1. Farkındalık sağlama-ihbar

“éşittiñmü yazıda bir buzağū

mülevves kılmış uylar tu‘ mesini” (ÇGT-75/7)

(Ovada bir buzağı sığırların yiyeceğini kirletmiş duydunmu?)

(éşit-Ø-ti+η+Ø+mü)

“sén **éşittimü** anı kim tāciri

kıldı kölikdin yıkılıp bîhesāb” (ÇGT-121/10)

(Sen, tacirin yük hayvanının hesapsız bir şekilde yıkılıp kaldığını duydunmu?)

(éşit-Ø-ti+η+Ø+mü)

“**éşittimü** bu künlerde bir uluğ pîri

hayāl bağladı kim alsa bir hıṭāy kıızıdın” (ÇGT-184/3)

(Bu günlerde, yaşlı birinin bir Kıtay kızına hayal bağladığını duydunmu?)

(éşit-Ø-ti+η+Ø+mü)

1.1.2.3.6. Hatırlatma

“mén saña **aytmadımmu** _érđi kim kōrkusuzların éligi bağığ tağı köñli dağığ bolur”
(ÇGT-133/3)

(Ben sana korkusuzların elinin bağı olduğunu hatta gönüllerinin yaralı olduğunu söylememişmiydim?)

(ayt-ma-dı+Ø+Ø+Ø+mu+ér-Ø-di+m+Ø)

Kelimenin önce ekin sonra gelerek kelime-ek karşıtlığını oluşturan soru ekinin bu kullanımın dışında olduğu örneklerle de rastlanmaktadır. Bu tür örnekler bir morfofonetik yer ödünçlemesi örneğidir. Turan (2010, s. 913) “cümlede görevli anlam unsurlarını cümlelerin muhatap olduğu şartlar bakımından yorumlayıcı, cümlede hükme bağlanan fikri/anamlar arası ilişkiyi, aktarma şartları nezdinde biçimlendirici elemanlardan biri” olarak tanımladığı yer ödünçlemesini, morfolojik ve morfofonetik olmak üzere ikiye ayırır. Çalışmanın (ÇGT-133/3) örnek cümlesindeki “aytmadımmuérđi” ifadeye

bakıldığında morfofonetik yer ödünçlemesi olduğu görülür. Turan (2010), bu tür ekleşmelerin temelinde açıklık uyumu bulunan fonetik olaylar etkilidir.

1.1.2.3.7. İsticvap

“her safhası gülberg tarı **kildimü** di

yā safha-i ‘ārız-ı peri **kildimü** di

yā lem‘a-imihir hāveri **kildimü** di

olmihrgā cānınımüşteri **kildimü** di” (NC-5A/9)

(Söyle bakalım, her yaprağı gül yaprağı tazeliğinde geldimi ya da peri yanağı saflığında geldimi? Söyle bakalım, doğan güneşin parlaklığında geldimi, o güneşe canı müşteri kılan geldimi?)

(kil-Ø-di+mü+Ø+Ø)

1.1.2.3.8. İstifham

“kaşım hamıdın çü tart kaç dāy

kaddi ham **olurmu** éyle kim yay” (LM-1553)

(Kaşım eğri büğrüydün, boyu öyle olurmu ki yaydır?)

(ol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

1.1.2.3.8.1. İstifham-ayıplama

“yağşı kılıç **bolurmu** yarağsız hadiddin

nā-keske yağşılıkmı yaraşıp bolur hasen” (ÇGT-23/13)

(Faydasız demirden iyi bir kılıç ortaya çıkarmı, keşkesiz iyilikmi yaraşıp güzel olur?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“yağşı kılıç bolurmu yarağsız hadiddin

nā-keske **yağşılıkmı** yaraşıp bolur hasen” (ÇGT-23/13)

(Faydasız demirden iyi bir kılıç ortaya çıkarmı, keşkesiz iyilikmi yaraşıp güzel olur?)

(yahşı+lık+Ø+Ø+mu)

“kılumas zulm égesi sultānlık

biridin me **kélürmü** çübānlık” (ÇGT-30/8)

(Zulmün velisi sultanlık yapamaz, kurttan da çobanlık gelirmi?)

(kél-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“**yaraşırmum**undağ kişıge fesād

dimāğıda kibr ve burunıda bād” (ÇGT-219/13)

(Kişiyi bu şekilde fesadlık yakışır mı?

Zihninde kibir ve önünde kötülük?)

(yara-ş-Ø-ır+mu+Ø+Ø)

“**bolurmu** dostluk ol bīvefāda

unutsa yārınımundağ belāda” (ÇGT174/7)

(O vefasız kişide dostunu bu şekilde unutsa ondan dost olur mu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

1.1.2.3.8.2. İstifham-dikkat çekme

“yarasığ néme körmese kündüz

künge andın **bolurmu** héç vebāl” (ÇGT-29/1)

(Yarasa gündüz bir şey görmese eğer o sebeplen dolayı günün kendisine hiç günah olur mu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“**müyessermü** bolur saña ol maķām

tutar s n t zi d stlar birle k n” ( GT-73/4)

(B t n dostlar ile kin kin tutuyorsun, o makam ki sana kolaym  olur?)

(m yesser+ + +m )

“he  kimersenin himmetini  z himmeti din ‘al rak **k rd  m **” ( GT-115/9)

(Sen hi  kimsenin gayretini  z gayretinden daha y ce g rd nm ?)

(k r- -d + + +m )

“vi  lin devleti bolsa cih nda ** rz mu** bolur

s v nse c n s nin birle k  j lde ** ad umu** bolur” ( GT-204/10)

(Kavuşmanın birmutlulu u olsa d nyada bir arzumu kalır, can seninle birlikte sevinse g n lde bir kaygımı kalır?)

( rz + + +mu;  ad- + + +mu)

“ ufretde n ce ki  ılsa tevbi 

altun bile t n **bolurmu** zirni ” (LM-3427)

(Sarılıkta nasıl ki bir paylama yapsa altın bile sarılık ile e it sayılırm ?)

(bol- -ur+mu+ + )

“bu ‘i   ot  a **dev mu** bol ay

her kim tilese **rev mu** bol ay” (LM-3442)

(Bu a k, ate e devam  olur, kim dilerse dilesin revam  olur?)

(dev + + +mu; rev + + +mu)

“keyde da ı bardur ulu  b l u per

barmu hümā ḥāsiyyetidin eşer” (ME-11a/106)

(Büyük hükümdarda yüce kol ve kanat vardır buna rağmen Hüma kuşu hasiyetinden eser varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**aḳlmudur** uşbu ki şām seher

rızık tiley ‘ışkağa sen derbeder” (ME-21a/214)

(Akıl işimidir böyle akşam ve sabah sulama için rızık dileyerek kapı kapı gezmen?)

(‘aḳ(1)l+Ø+Ø+mu+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dürge ne kıymet çü bütün dür şadef

ḳān içide la‘lğa **barmu** şeref” (ME-52b/545)

(Bütün inci sedefte inciye ne gibi bir kıymet var, kan içinde lâleye şeref varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“munça ‘alāmātka bir keşş üçün

şarfe **ḳılurmu** kim ilinsem küçün” (ME-51b/534)

(Bu kadar çok alametlere karşılık bir ayakkabıya erişmek için güç sarf edermi?)

(ḳıl-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“ol kim irür hem nefes-i cān-ı pāk

ten tutuğı birle **bolurmu** helāk” (ME-53a/548)

(Temiz canla arkadaş olan o kimse ten bağlılığıyla helak olurmu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“ğınāğa tigdi gedālar saħa vüçüduñdın

revāmudur ki bu ħāl ile tursa uşbu gedā” (MSD-356)

(Senin cömertlik ve el açıklığından fakirler zenginleşti, bu fakirin bu halde kalması revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mu+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.8.3. İstifham-farkındalık sağlama

“saķınsadı ġavvāş yime sudaķı lōsın

ħāşıl kıla **bilgeymüdi** lülüde belāsın” (ÇGT-133/10)

(Dalgıç sudaki bataklık çamurunu tekrar düşünseydi eğer incideki kıymetli şeyi hasıl kılıp bilecekmiydi?)

(bil-Ø-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-di+Ø+Ø)

“pāk **dāmenmü** tirilgey ‘āşık-ı bīçāre kim

tegmış olsa tonınñ başdın ayakıge vaħal” (ÇGT-145/13)

(Çaresiz aşığın elbisesi baştan ayağa çamura bulaşmış olsa bile temiz eteğimi yeni duracak?)

(dāmen+Ø+Ø+mü)

“néçe me cev̄r pīşe kılsa yār

dōst **bulurmu** dōstdın āzār” (ÇGT-151/12)

(Sevgili her ne kadar cefa âdetini kılsa da dost, dosttan yana bir kırılma yaşarmı?)

(bul-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“... **bolğaymu** kim yana bireğünü ol ķal‘adın saldursañ ...” (ÇGT-173/8)

(... o kaleden saldırsan bile yine de birisi olacakmı? ...)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“reng ü şafâ içre gül olurmu hār

barmu kış kahrıda luṭf-ı bahār” (ÇGT-153/7)

(Renk ve neşenin içinde gül diken olurmu, kışın kahrında baharın lutfu varmıdır?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.8.4. İstifham-sitem

“körüñler âdemîka **ohşayurmu** bu hayvān

meğer vera‘at destār ve zāhir nakışi” (ÇGT-123/13)

(Görsünler bakalım ki bu hayvan insana benziyormu?

Meğer takva sarık ve nakış görünenmiş)

(ohşa-Ø-yur+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“unutmadı bu munça hālda sēni

revā **tutğaymu** zerķiñ içre noķşān” (ÇGT-193/5)

(Böyle bir halde seni unutmadı, riyakârlıkta eksiklik revamıdır?)

(tut-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.8.5. İstifham-uygun bulmama

“aḥlılık kıl kérekérse uluğluk

bolurmu ékmegünçe daḥl mevcūd” (ÇGT-36/12)

(Cömertlik yapmak gerekirse eğer mevcut bir geliri ekmeyince büyüklük olurmu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“bāṭıl olmüdde‘iniñ ayğanı

hufteni **hufthemü** kılar bîdâr” (ÇGT-99/7)

(O davacının söyledikleri boş, yatıp uyuyanın uykusumu kalır boş?)

(hufte+Ø+Ø+mü)

“... héç **bolğaymu** kim hikmet leṭāfeti birle bir némerseni biziñ mālımızdın bulardın ala bérseñ” (ÇGT-85/7)

(Hikmet tatlılığıyla bir eşyayı bizim malımızdan bunlardan alıp versen hiç olurmu?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.9. İstişare/Danışma

“sén **éşittimü** anı tuyurdu bir serheng

kim atımğa ma na‘l urğıl rāst” (ÇGT-137/9)

(Sen bir çavuşun “nalı atıma da düzgün vur” diye duyurduğunu duyduğunu?)

(éşit-Ø-ti+η+Ø+mü)

1.1.2.3.9.1. İstişare-bilgi alma

“şeyh sa‘dî eş‘ārıdın némerse **bilürmüsén**” (ÇGT-161/10)

(Şeyh Sadi’nin şiirlerinden bir şeyler biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

“... sizler ara ‘acem tilini bilgüçi **bolğaymu**” (ÇGT-175/3)

(... sizin aranızda Acem dilini bilen olacakmı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... bu sözni eşitmişñ **yokmu**” (ÇGT-181/1)

(... bu sözü işitmiş olan kimse yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“éřitmiřin **yokmu** kim resül ‘as. yarlıkapturur” (ÇGT-202/3)

(Resul as.’nin buyurduğunu duyan kimse yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“irür çü huld-ı berin kalmas içre yaylağı

behişt içinde uyımak **revāmu** bir fetvā” (MSD-318)

(En yüce cennet yaylası içinde kalmaz, bu bakımdan cennet içinde uyumak revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“han’nın köçleri hiç boylarında **barmu**” (OKN-135/4)

(Han’ın eşleri hiç boylarında varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... pes yapışkanı **bolmasmu**” (şT-72b1/1)

(... yapışır, yapışan olmazmı?)

(bol-ma-s+mu+Ø+Ø)

1.1.2.3.9.2. İştişare-meçhuliyet

“öçükken arslan tig bolup her birisi şaflar yarar sāmī **nerīmānmu** diyin yā **rüstem-i destān** irür” (MSD-119)

(her birisi kızgın arslan gibi olup şaflar yararlar onlara Sami, Nerimanmı diyeyim yoksa destan kahramanı Rüstemmi diyeyim?)

(nerīmān+Ø+Ø+mu; rüstem-i destān+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.9.3. İştişare-övme

“kızıl tonın keyip yaşıl zeberced taht üze ağsa

şîrînmü aytayın gölge yâ husrevmü diyin anı” (MSD-274)

(Gül kızıl renkli elbiseni giyip yeşil taht üzerine çıksa yeşil yapraklar üzerinde belirse ona Şirinmi yoksa Hüsrevmi diyeyim?)

(şîrîn+Ø+Ø+mü; husrev+Ø+Ø+mü)

“yüzün şîātını gūyende ger simā‘ itse

kişi **turupmu** bolur il āh u vāyında” (MSD-453)

(Senin yüzünün vasıflarını eğer okuyucu dile getirse ah vah etmeyen kişi kalırmı?)

(tur-Ø-up+mu)

“**aymudur** yüzün yāhūd **hurşid-i tābān** ey şanem barı anı şū‘ lesi közlerni bîkār eyledi”
(MSD-765)

(Ey sanem yüzün aymıdır yoksa parlak güneşmidir onun şulesi gözleri göremez kıldı?)

(ay+Ø+Ø+mu+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; hurşid-i tābān+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.10. Kabullenme

“bizge ‘ışk endūhıdın iş **zārhlğlarmu** imes

hāl-i hecr āşūbıdın **düşvārhlğlarmu** imes” (FK-240/1)

(Bize aşk kederinden ağlamalarımı düşmez, ayrılık halinin kargaşılığından doğan zorluklarımı düşmez?)

(zār+lıg+lar+Ø+mu; düşvār+lıg+lar+Ø+mu)

1.1.2.3.11. Meçhuliyet

“kapuğ bağılıg olsa né bilgey kişi

kim otunçı érmüturur yâ ‘**amīd**” (ÇGT-5/10)

(Kapı bağlı olsa bu kişi ne bilecek, oduncumudur yoksa seçkin kişimidir?)

(‘amīd+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.11.1. Meçhuliyet-seçenekli

“aç it et buldışa **sorarmu** kişidin

kim bu et **atnıñmu** dép yā **éşek étimü**” (ÇGT-205/6)

(Aç bir köpek et bulursa “bu et atınmı yoksa eşeğin etimi?” diyerek kişiye sorarmı?)

(sor-Ø-ar+mu+Ø+Ø; at+Ø+nıñ+mu; eşek+Ø+Ø ét+Ø+i+Ø+Ø+mü)

1.1.2.3.12. Merak

“... vakf-ı étmek **ħarāmmuturur** yā helāl ...” (ÇGT-97/6)

(... vakfetmek harammıdır yoksa helal midir? ...)

(ħarām+Ø+Ø+mu+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“yād étse tezeru dék ħırāmım

bolurmu ékin esīr-i dāmım” (LM-1558)

(Nazlı gibi yad etse senin tuzağının esiri olurmu acaba?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“yüzün ħayı vü saçın tınābı

barmu ol ékevniñ āh u tābı” (LM-2307)

(Yüzünün teri ve saçının tınağı o ikisinin ah u tabı varmı acaba?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“pervāreni ‘ışk etmese mest

urğaymu özini otқа peyvest” (LM-3434)

(Pervaneyi aşk sarhoş etmese kendisini ateşe ulaştırarak vuracakmı acaba?)

(ur-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.12.1. Merak-beklenti

“ey kim ašlā unutmadım sēni

hēc **ķaldıŋmu** bu ķuluŋdın yād” (ÇGT-72/13)

(Ben seni asla unutmadım ki sen hiç bu kulundan bahsettinmi?)

(ķal-Ø-dı+ŋ+Ø+mu)

1.1.2.3.12.2. Merak-bilgi alma

“... bu münāfıķ rāyı sēniŋ ṭab‘ ıŋa muvāfıķ **tüşermi**” (ÇGT-45/7)

(... Bu münafığın fikri, senin tabiatına uygunmudur?)

(tüş-Ø-er+mü+Ø+Ø)

“... hēc ḥātırķa kēltürüp yād **ķılurmu** siz dép zāhid aytur” (ÇGT-82/10)

(... “beni hiç hatırınıza getirip yad ediyormusunuz?” diyerek zahit söyledi)

(ķıl-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“köŋüller élini almak ‘ itāb u ‘ arbede ķılmaķ

safānı sonraĝa salmaķ **saŋamu** örgetti” (ÇGT-161/6)

(Gönüller ülkesini almayı öfke ve kavga çıkarmayı ve de neşeni sonraya salmayı sanamı öğretti?)

(saŋa+Ø+Ø+mu)

“**ķörmedilermü** taĝ üzeridin beyāz subḥ

urmadııarmu šāh cenābıda nāy u kūš” (ÇGT-170/3)

(Dağ üzerinden beyaz barış görmedilermi, şerefli sultanın huzurunda ney ve davul çalmadııarmı?)

(ķör-me-di+Ø+ler+mü; ur-ma-dı+Ø+lar+mu)

“kaşr üzre **kuşmu** timşāl ittiler ol şāhnıñ

yā başığa çetr dik açtı kanat ferhunde kuş” (FK-259/2)

(O padişahın sarayının üzerine kuşmu resmettiler?

Uğurlu kuşun kanadı başına gölgelik etti)

(kuş+Ø+Ø+mu)

“**dūd-ı āhımdınmu** her sarı şererler botradı

yoksa yil otluğ köñüllerni **saçıñda** kızgadı” (FK-620/1)

(Ahımın dumanındanmı her tarafı kıvılcımlar perişan etti yoksa rüzgâr ateşli gönülleri saçındamı hareket ettirdi?)

(Ø+Ø+Ø dūd-ı āh+Ø+ı+m+dın+mu; Ø+Ø+Ø saç+Ø+ı+ñ+da+Ø)

“ol bend ile boldı cilvegāhım

mundakımu ‘ azīm érmiş günāhım” (LM-1387)

(Görünme yerim o bağ ile oldu günahım bu şekildemi büyükmüş?)

(mundak+Ø+Ø+mu)

“**bolğaymu** ki lutf ile vefādın

bir ruķ‘ a bu zār-ı mübtelādın” (LM-2191)

(Lütuf ile vefadan yana olacağmı, bu ağlayış mübtelasından bir mektup olacağmı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“cismim gerdin uçundı āhım

ey çerh **arımadımu** günāhım” (LM-3140)

(Vücudumu gerdiğinden dolayı ahım uçtu, ey felek günahım hâlâ temizlenmedimi?)

(arı-ma-dı+mu+Ø+Ø)

“yāḥūd **ḥabermü** kitürdi, şabā muḥālifdin

yasadı sebze çerigi vü lāle tiktı ‘alem” (MSD-190)

(Yahut sabah yeliyle muhalefetten habermi getirdi ki çimen askerini düzüp lâle ile sancak dikti?)

(ḥaber+Ø+Ø+mü)

“... bu vakṭda oğuz ḥannı körġen kişisin **barmu**” (ŞT-84a/15)

(... Bugün Oğuz Hanı görenlerden kişiler varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ḥannıñ köçlerinin ḥiç boylarında **barmu**” (ŞT-86b/4)

(... Han’ın hanımlarında hiç gebe olan varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.12.3. Merak-endişe

“... ey sultān seniñ dék pādişāḥ ḥālīga lāyık **bolğaymu**” (ÇGT-119/13)

(... ey sultan senin gibi padişah haline layık olacakmı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“.... ve bu ‘ateş otını **öçürgeymü**” (ÇGT-160/1)

(... ve bu susuzluk ateşini söndürecekmi?)

(öçür-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ém̄di me **bolğaymu** kim her néçe kūn ḥidmetiñizde müfīd bolsaq ...” (ÇGT-162/7)

(Her şeye günlük hizmetindeki gibi yararlı olsak şimdi de olacaktı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“la‘lim ki su ağızür közidin

barurmu ékin su dék özidin” (LM-1550)

(Dudağımkı gözünden su akıtır su gibi özünden varırmı acaba?)

(bar-Ø-ır+mu+Ø+Ø)

“ağızım sözün eylegeç tekellüm

bolurmu ékin ‘adem ara güm” (LM-1551)

(Sözümü konuş, geç; ekin yok olurmu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“kılmağ maña mundağ işni mensüb

tutğaymu mürüvvet ehli mağsüb” (LM-2350)

(Bana böyle bir işi mensup kılınca mürüvvet ehlinin hesabı tutacaktı?)

(tut-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“şevkum **çıkarurmu** érkın āhır

āhı **uçururmu** cismi kāhın” (LM-1544)

(Son aşamada şevkim çıkarırmı acaba ahı uçururmu sapan çöpünü?)

(çık-Ø-ar+Ø+Ø+Ø+ur-Ø-Ø+Ø+Ø+mu; uç-Ø-ur+Ø+Ø+Ø+ur-Ø-Ø+Ø+Ø+mu)

“**istermü** ékin yüzümü her kün

yoklarmu ékin saçımını her tün” (LM-1559)

(Her gün yüzümü görmeyi istermi acaba her gün saçıma dokunurmu acaba?)

(iste-Ø-r+mü+Ø+Ø; yok+lar+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“gīsūsimu _érđi ‘ anber-ālūd

yā çıkmış éđi başığa ol dūd” (LM-2183)

(Amber kokulu saç kâkül müydü veya o duman başına çıkmıştı?)

(Ø+Ø+Ø gīsū+Ø+sı+Ø+Ø+mu+ér-Ø-di+Ø+Ø)

1.1.2.3.12.4. Merak-istişare

“bolmasam ‘ aşık fiğānım zār **bolğaymuidi**

köymesem pinhān içim efğar **bolğaymuidi**” (FK-651/1)

(Ben olmasam aşık feryadım ağlamayacak mıydı, yanmasam gizli içim yaralı olmayacak mıydı?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+i-Ø-di+Ø+Ø)

“iy nevāyi kılsañirdi ‘ āfiyet küncin vaṭan

munça munluğ cāniṭa āzār **bolğaymuidi**” (FK-651/8)

(Ey NevaYi vatanın köşesi afiyette olsaydı dertli canım bu kadar incelenecek miydi?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+i-Ø-di+Ø+Ø)

1.1.2.3.12.5. Merak-meçhuliyet

“zühđ ü istiğnāmu yahşı yoksa ‘ işyān u niyāz

şehr şeyhidin bu yañlığ bir su’ ālim bardur” (FK-184/6)

(Züht ve tok gözlülüğü daha iyi yoksa isyan ve niyaz mı?

Ülkenin şehrine bu tarzda bir sorum var)

(zühđ ü istiğnā+Ø+Ø+mu; ‘ işyān u niyāz+Ø+Ø+Ø)

“bu iki köñlüm yanasıdın aḳadur **ḳanmu** ikin

yā kızarıp irigen su kibi peykānmu ikin” (FK-513/1)

(Bu gönlümün yarasından akıp duran kan mıdır acaba yoksa kızarıp da eriyen su gibi peykan mıdır acaba?)

(kan+Ø+Ø+mu)

“bu iki könlüm yanasıdın aḳadur ḳanmu ikin

yā kızarıp irigen su kibi **peykānmu** ikin” (FK-513/1)

(Bu gönlümün yarasından akıp duran kan mıdır acaba yoksa kızarıp da eriyen su gibi peykan mıdır acaba?)

(peykān+Ø+Ø+mu)

“iy nevāyī il ara fitnedür ol kāfirğa

‘azm-i **meydānmu** kin **meyl-i ḥıyābānmu** ikin” (FK-513/7)

(Ey Nevayi, o kafire insanlar içinde fitnedir; acaba meydana çıkış mı, acaba iki taraflı ağaçlı yola meyil mi?)

(meydān+Ø+Ø+mu; meyl-i ḥıyābān+Ø+Ø+mu)

“allāh allāh bu daḡı **inṣāmu** ikin

yā ḳudretallāhi **te‘ālāmu** ikin

yā rūḥ-ı ḳuds feyzidin īmāmu ikin

yā vehbetallāhi **te‘ālāmu** ikin” (NC-5b/11)

(Allah Allah! bu , müthiş bir inşadır ya da yüce Allah’ın kudretimidir? Acaba Cebrail’in feyzinden bir işaret mi yahut yüce Allah’ın yardımını?)

(inṣā+Ø+Ø+mu; te‘ālā+Ø+Ø+mu; te‘ālā+Ø+Ø+mu)

“her birisi tört **riṣte-i dürrmü** ikin

yā lü‘lü-yi deryā-yı tefekkürmü ikin

yā her biridin dürgā tefāhürmü ikin

söz rûhığa yoksa **tört ‘unşurmu** ikin” (NC-10b/25)

(Her birisi dört inci tanesimidir yoksa düşünce denizinin incisimidir? Yoksa her birinden inciye övünçmü gelir yoksa bunlar söz ruhuna dört unsurmudur?)

(rişte-i dürr+Ø+Ø+mü; lü‘lü-yi deryā-yı tefekkür+Ø+Ø+mü; tefāhür+Ø+Ø+mü; tört+Ø+Ø ‘unşur+Ø+Ø+mu)

1.1.2.3.12.6. Merak-mukayese

“**ķum** sanı yā sekkākī ğamı **köpmü** demişsin

kil ķum birine ğam sanınıñ onını sana” (MSD-433)

(“Kum sayısını yoksa Sekkâki’nin gamımı çok?” demişsin gel kumun bir tanesine karşılık onun gamının on tanesinin say)

(ķum+Ø+Ø+Ø; köp+Ø+Ø+mü)

1.1.2.3.12.7. Merak-tahkik

“**ēşittiñmü** né dédi rüstemķa zāl

za‘īf körme düşmenni ķılma osal” (ÇGT-22/11)

(Rüstem’in babasının Rüstem’e ne dediğini duydunmu?

Düşmanını zayıf görme gafil düşünme)

(ēşit-Ø-ti+ñ+Ø+mü)

“bir ĥakīmdin suvāl ķıldılar kim ādemikā **saķavetmü** edgüturur yā **şecā‘ ātmu**” (ÇGT-107/2)

(Bir hakime “insana cömertlikmi iyidir yoksa cesaretmi iyidir?” diye soru sordular)

(saķavet+Ø+Ø+mü; şecā‘ āt+Ø+Ø+mu)

1.1.2.3.13. Övme

“**barmu** ten merkebidin yahşırak

nāka ayağlık kişi başlıg burağ” (ME-19a/193)

(Ten için merkezler içinde deve ayaklı insan kafalı Burak’tan daha iyisi varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“mundın yahşı ad **bolurmu**” (OKN-72/10)

(bundan daha iyi isimmi olur?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“... öyün tutup olturmadık yurt **barmu**” (OKN-161/1)

(... Ev tutup da oturmadığımız yaşamadığımız bir yurt varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... alplar bigler kören **barmu** kazan kibi” (ŞT-99b/1)

(... Kahramanlar ve beyler kazan gibisini göreniniz varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.14. Sınama

“**sévgeymü** cihānda hergiz

āzgan tikenı gül ortasında” (ÇGT-154/4)

(Dünyada hiçbir zaman gülün ortasında azan dikenı sevecekmi?)

(sev-gey+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kılısam gile ‘**acebmü** rakıbler[niñ] ilgidin

bolur gedāka hāsiyet itler şikāyeti” (MSD-694)

(Rakiplerinin elinden şikayet etsem şaşılırmı?)

Dilencinin özelliği itlerden şikayettir)

(‘aceb+Ø+Ø+mü)

1.1.2.3.14.1. Sınama-sitem

“tökti öbekeñ içikeñniñ kanın

döst **sağındıñmu** atan düşmenin” (ME-18a/178)

(Atanın ve ablanın kanını döktü, atan düşmanı dost olarak düşündünmü?)

(sağ+ın-Ø-dı+ñ+Ø+mu)

1.1.2.3.15. Sitem

“... **uftanmasmusén** ...” (ÇGT-124/5)

(... utanmazmısın? ...)

(uftan-ma-s+mu+sé+n)

“... hiç meniñ hālimdin haberin **barmu**” (ŞT-91a/19)

(... Benim halimden hiç haberin varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.15.1. Sitem-ayıplama

“**revāmu** kılğa kılı kuvvetiğa tekye kılıp

ža‘îf pençesini sinayurda sindurma” (ÇGT-31/12)

(Kula kolunu kuvvetini dayanak kalıp zayıf pençesini deneyip koparmak revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mu)

“iy köñül hāliñe mecnūn uyalur

saña **yokturmu** bu hāliñdin uyat” (FK-78/5)

(Ey gönül senin bu haline Mecnun utanır, sen bu halinden dolayı utanmıyormusun?)

(yok+Ø+Ø+mu+tur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dīn ehli içre miñ karını iylediñ esīr

küfr ehli içre sin kibi **barmu** ikin yigit” (FK-84/4)

(Din ehli içinde bin karını esir eyledin, küfür ehli içinde senin gibi bir yiğit varmı acaba?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**munçamu** bolur cihānda āfet

her yan qādem ur̄sa anda āfet” (LM-548)

(Cihanda afet bu şekildemi olur?

Her tarafa ayak basılsa orası afet olur)

(mu+n+ça+Ø+Ø+mu)

“bardur u birmes ne yidürür ne yir

özi bile **ğurğamu** iltür niter” (ME-48a/497)

(Vardır ama vermez ne yedirir ne yer, kendisiyle beraber mezaramı götürür, ne yapar?)

(ğur+Ø+ğa+mu)

1.1.2.3.15.2. Sitem-beklenti

“miniñ hālimdin haberniñ **barmu**” (OKN-147/5)

(Benim halimden haberin varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.15.3. Sitem-uygun bulmama

“eger bulunsa cebeldin qavī mu‘ azzam taş

bolurmu ‘ārif anıñ yolıdın qopup kétse” (ÇGT-105/2)

(Eğer dağdan daha kuvvetli bir taş bulunursa arifin onun yolundan kopup gelmesi olurmu?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“kim kim öz elimde küç ve kudret körse

munsifmü bolur muşlıg elin sindursa” (ÇGT-116/11)

(Kim kendi elinde güç ve kudret görüp de problemleri elini koparsa insaflımı olur?)

(munsif+Ø+Ø+mü)

1.1.2.3.16. Şaşırtma

“**bolğaymu** édim nazarda ma‘ zūr

kılğaymu édim kişini manzūr” (LM-1355)

(Nazarda bir mazur etmem olurmu hiç; kişiyi mazur kılacak mıyım?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; kıl-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**mundakmu** bolur mürevvet āhır

merdümlig ile fütüvvet āhır” (LM-1738)

(Mürüvvet bu şekildemi son bulur; insanlık ile cömertlik bu şekildemi son bulur?)

(mundak+Ø+Ø+mu)

1.1.2.3.16.1. Şaşırtma-ayıplama

“bu zulm ile ol **ğazāmu** bolğāy

séndin bu şıfat revāmu bolğay” (LM-1738)

(Bu zulüm ile o gıda olurmu, bu sıfat senden bana revamıdır?)

(ğazā+Ø+Ø+mu)

1.1.2.3.16.2. Şaşırtma-merak

“sermest közüñ ki érdi bīmār

sağ olmağı **boldımu** pedidār” (LM-2304)

(Sarhoş gözlerin hasta etti; sağ olmak için açıkça belli oldumu?)

(bol-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

1.1.2.3.17. Şüphe

“yığladı hattā raķibnūñ raķmı kilgendin maņa

bāri ol kattıg köñüllüg **çınmu yalğan** yığladı” (MSD-608)

(Hatta rakip de bana acıyarak ağladı acaba o katı gönüllü gerçektenmi yoksa yalandanmı ağladı?)

(çın+Ø+Ø+mu; yalğan+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.3.18. Teesüf

“bu zulm ile ol ğazāmu bolġāy

séndin bu şıfat **revāmu** bolġay” (LM-1738)

(Bu zulüm ile o gıda olurmu, bu sıfat senden bana revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mu)

1.1.2.3.19. Teyit etme

“ayttım **müşg** yā ‘anbermüsén kim

mu‘aţţar boldı hoş yıddın dimāġım” (ÇGT-2/6)

(“Miskmisin yoksa anbermisin?” diye söyledim bu hoş kokudan dolayı diye dimağım ıtarlı oldu)

(müşg+Ø+Ø+Ø)

“sén **êşittiñmü** bir şeker sözlüg

‘asel érinlig ve kamer yüzlüg” (ÇGT-147/7)

(Sen bu tatlı sözlüyü, bal dudaklı ve ay yüzlüğü duydunmu?)

(éřit-Ø-ti+ŋ+Ø+mü)

1.1.2.3.20. Yönlendirici

“gülberg üze sünbülün tüşüp hîç

kıl yaŋlıĝ **urarmu** ot üze pîç” (LM-2306)

(Gül yaprağının üzerine sümbül hiç düşüp de kıl gibi otun üzerine büküm büküm vururmu?)

(ur-Ø-ar+mu+Ø+Ø)

“bîcezb sarıĝ érür riyālĝ

şun‘ eyley **alurmu** güher balıĝ” (LM-3426)

(İki yüzlülük çekilmeden sarıdır, gevher balığı sunmak olurmu?)

(al-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

1.1.2.3.20.1. Yönlendirici-dikkat çekme

“alsañ ilge kîn üçün ok ya ‘ adūlabūd kaçār

peşşe **turgaymu** yirinde şehperin ursa ‘ uķāb” (MSD-388)

(Eline cezalandırmak için ok ve yay alsan düşman çaresiz kaçār, kartal kanat çırparsa sinek yerinde dururmu?)

(tur-Ø-ĝay+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“al ilge āyīne yüz kör bu resm-i āyīnde

tarāvetīmü körüngey perī çırayında” (MSD-448)

(Eline ayna al ve yüzüne bak, bu görünüş içinde perinin güzelliğinden bahsedilirmi?)

(Ø+Ø+Ø tarāvet+Ø+i+Ø+Ø+mü)

“alında karşı turgalı ayda **ayatmu** yok

titrer yüzüne bağıalı hırşid-i haveri” (MSD-718)

(Huzurunda durmak için ayda hayamı yok?

Doğu güneşi de yüzüne baktığı zaman titrer)

(ayat+Ø+Ø+mu)

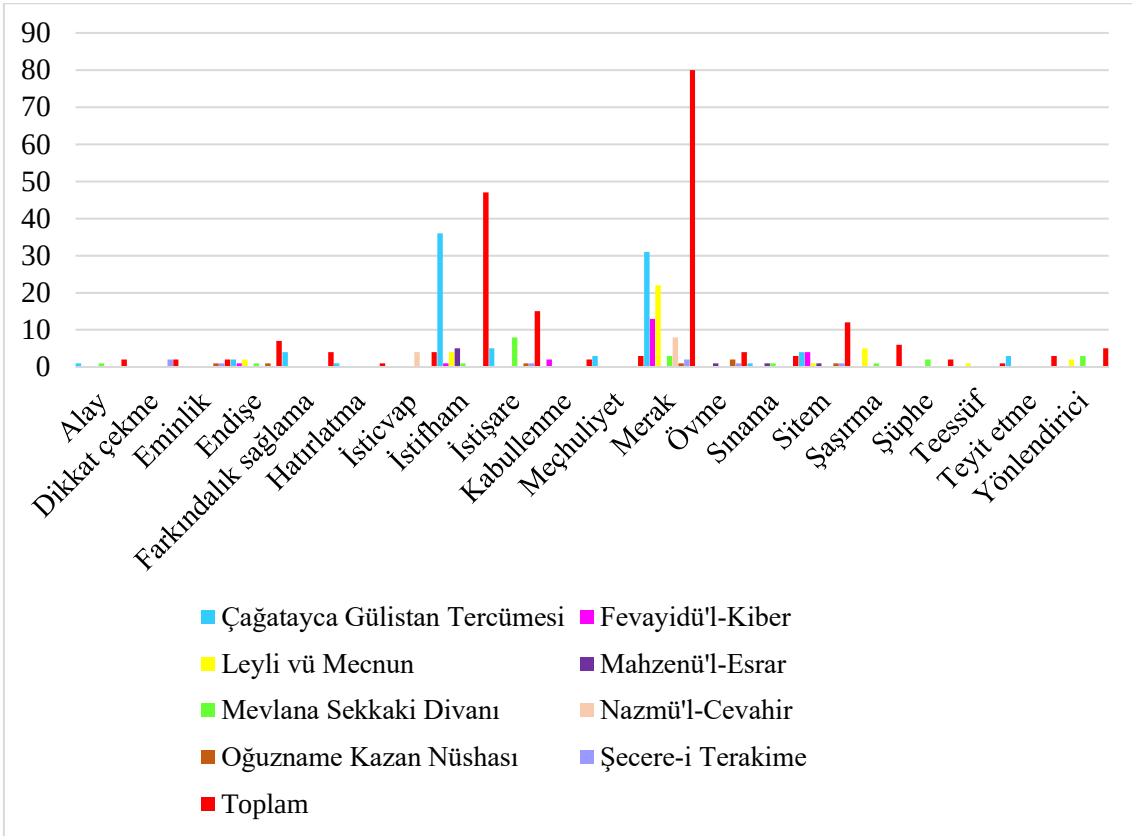
Çağatay Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Çağatayca Gülistan Tercümesi, Fevayidü'l-Kiber, Leyli vü Mecnun, Mahzenü'l-Esrar, Mevlāna Sekkaki Divanı, Nazmü'l-Cevahir, Oğuzname Kazan Nüshası ve Şecere-i Terakime eserlerde incelenmiştir. Soru ekinin Çağatay Türkçesi döneminde yirmi (20) tane üst işlevi mevcuttur. Bu üst işlevler Alay, dikkat çekme, emnlik, endişe, farkındalık sağlama, hatırlatma, isticvap, istifham, istişare, kabullenme, meçhuliyet, merak, övme, sınama, sitem, şaşırma, şüphe, teessüf, teyit etme ve yönlendirici (Tablo 5; Grafik 5) üst işlevleridir. Çağatay Türkçesi döneminde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev merak (80) ve sonrasında istifham (47) üst işlevleridir. İncelediğimiz eserlere bakıldığında mevcut konulara dair anlaşılma durumunun sağlandığını ve bu çabanın da en sık merak üst işleviyle yer aldığı görülür.

Tablo 5: Çağatay Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Çağatayca Gülüstan Tercümesi	Fevayidü'l-Kıber	Leyli vü Mecnun	Mahzenü'l-Esrar	Mevlana Sekkâki Divanı	Nazmü'l-Cevahir	Oğuzname Kazan Nüshası	Şecere-i Terakime	Toplam (205)
Alay	1	-	-	-	1	-	-	-	2
Dikkat çekme	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Eminlik	-	-	-	-	-	-	1	1	2
Endişe	2	1	2	-	1	-	1	-	7
Farkındalık sağlama	4	-	-	-	-	-	-	-	4
Hatırlatma	1	-	-	-	-	-	-	-	1
İsticvap	-	-	-	-	-	4	-	-	4
İstifham	36	1	4	5	1	-	-	-	47
İstişare	5	-	-	-	8	-	1	1	15
Kabullenme	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Meçhuliyet	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Merak	31	13	22	-	3	8	1	2	80
Övme	-	-	-	1	-	-	2	1	4
Sınama	1	-	-	1	1	-	-	-	3
Sitem	4	4	1	1	-	-	1	1	12
Şaşırtma	-	-	5	-	1	-	-	-	6

Şüphe	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Teessüf	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Teyit etme	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Yönlendirici	-	-	2	-	3	-	-	-	5

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 5: Çağatay Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2.4. Kıpçak Türkçesi

1.1.2.4.1. Beklenti

“bizni hîç yād **itermisen**” (GT-113/11)

(Bizi hiç yad ediyormusun?)

(it-Ø-er+mi+se+n)

1.1.2.4.1.1. Beklenti-merak

“... bu du‘ānı muḥa okup bakayım **tirilürmi** dip okıdı” (GT-190/4)

(... “bu duayı buna okuyup bakayım, dirilirmi?” deyip okudu)

(titi+l-Ø-ür+mi+Ø+Ø)

1.1.2.4.2. Endişe

“bakarlar, gişi **barmı** diyib” (H-24b/9)

(“Birileri var mı?” deyip bakarlar)

(bar+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.4.3. Farkındalık sağlama

“... körünüz **barmu** andı kın ...” (CC-63a/37)

(... böyle bir acı var mı görünü? ...)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.4.4. İstifham

“bu ‘āşıklarnı ma‘şūḫ öltürüptür

ölülerden **kilürmi** hergiz āvāz” (GT-10/3)

(Bu aşıkları maşuk öldürüp durur, ölülerden bir avaz ses gelirmi?)

(kil-Ø-ür+mi+Ø+Ø)

1.1.2.4.4.1. İstifham-dikkat çekme

“yahşi kılıç **bolurmu** hergiz yaman timürden yumaḫ bilen **kitermi** levni ḳara kömürden”
(GT-29/6)

(İyi kılıç hiç kötü demirden olurmu, yıkamak ile kara renk kömürden gidermi?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø; kit-Ø-er+mi+Ø+Ø)

“aḳar tiñizni tıysa bolur velikin bir müdde‘ī tilini tıysa **bolurmi** bolmas” (GT-237/13)

(Akarsuyu tutsa olur fakat bir inatçı kişi dilini tutsa olurmu olmaz?)

(bol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“közüne kim uyup birse köñülni

‘**acebmidür** aña böyle tutulmak” (GT-259/11)

(Kim gözünü uyup gönlünü verse ona bu şekilde tutulmak şaşılacak bir şeymidir?)

(‘aceb+Ø+Ø+mü)

“**körmessenmi** kim haķ te‘ālā ķur‘ān içinde işāret kıılır” (GT-305/6)

(Allah’ın Kuran’da işāret kıldığını görmezsinmi?)

(kör-me-s+mi+se+n)

1.1.2.4.4.2. İstifham-uygun bulmama

“kim zulm ilin uzatsa sulţān **bolurmi** bolmas

ķoylargā ķurt hergiz ķōbān **bolurmi** bolmas” (GT-32/11)

(Kim zulüm elini uzatsa ondan sultan olurmu? Olmaz

Onun koyunlarına kurttan bir ķoban olurmu? Olmaz)

(bol-Ø-ır+mı+Ø+Ø)

1.1.2.4.5. İstişare/Danışma

“suvālime cevāb kitürmediñ işitkeniñ **yokmi**” (GT-50/7)

(Soruma cevap vermediniz, sorumu duyanınız yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“bilmegey yatķan **melikmi** yā **gedā** ...” (GT-80/4)

(Bilmeden yatan melikmi yoksa fakirmi?)

(melik+Ø+Ø+mi; gedā+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.4.5.1. İstişare-bilgi alma

“uyuv**mıdır** oyov**mıdır** ...” (CC-58a/25)

(Uyuyan**mıdır** yoksa uyanık olan**mıdır**?)

(uyuv+Ø+Ø+mı+dır-Ø-Ø+Ø+Ø; oyov+Ø+Ø+mı+dır-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... **ançamı** köp sövmekden ésir**diñ**” (CC-75a/8)

(... bu kadarmı çok sevmekten dolayı esir oldun?)

(ança+Ø+Ø+mı)

“sén anı **yibekmü** déptir**sén**” (CC-82a/24b)

(Sen ona ipekmi demişsin?)

(yibek+Ø+Ø+mü)

“... bu meşelni işitkeniñ **yokmı** ...” (GT-111/8)

(... bu örneği duyanınız yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā maḥdūm **işitmediñmi**” (GT-113/6)

(Ey oğul duymadın**mi**?)

(işit-me-di+ñ+Ø+mi)

1.1.2.4.6. Meçhuliyet

“munuñ meşeli oşol işekke oḥşar

bilmes ki yüki **otunmıdur** yā **defter**” (GT-321/2)

(İşte bunun örneği eşeğe benzer hüküm **odunmudur** yoksa deftermidir? Bu durum bilinmez ki)

(otun+Ø+Ø+mu+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; defter+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.4.7. Merak

“hîç kimirse pārsālîk kuvveti bilen ol hālden selāmat kutula **bilgeymi**” (GT-118/8)

(Hiç kimse zahitlik kuvveti ile o halden selamet içinde kurtulabilecekmi acaba?)

(bil-gey+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“vaḳf itmek **halālmiturur**” (GT-145/1)

(Vakıf malından kazanılan yiyecek helal midir?)

(halāl+Ø+Ø+mi+tur-Ø-ur+Ø+Ø)

“ol yay ādemḡa inen **yaymıdur** yāḥūd özge **yaymıdur**” (H-9a/5)

(Adem’e inen yay mıdır yahut kendine has bir yay mıdır?)

(yay+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.4.7.1. Merak-bilgi alma

“... **bilirmisén** ...” (CC-64a/32)

(...bilirmisin? ...)

(bil-Ø-ir+mi+sé+n)

“... **tilermisén** ...” (CC-64a/33)

(... diler misin? ...)

(til+e-Ø-r+mi+sé+n)

“yarov **barmu** ...” (CC-66a/8)

(İşe yarar bir şey varmıdır? ...)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“tuvramu **arķrīmu**” (CC-81a/5b)

(Doğrumu eğrimi?)

(arķrī+Ø+Ø+mu)

“işitkeniñ muni **yokmı** kaçan bolsa çetük ‘āciz urup pençe peleng közin çıkarur
korkmayın ol dem” (GT-36/4)

(Bunu duyan yokmu? Kaçan olsa kedi pençeyle yaralar, kaplan gözü çıkarır işte o zaman
korkmayın)

(yok+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ay ata da‘ vette yimek **yimédiñmi**” (GT-104/12)

(Ey ata, davete yemek yedinmi?)

(yi-me-di+ñ+Ø+mi)

“iy oğlum işitkeniñ **yokmı** ...” (GT-212/2)

(Ey oğlum işiteniniz yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.4.8. Övme

“cehānda senden ulu himmetli körgeñiñ yā işitkeniñ **barmı**” (GT-175/2)

(Cihanda senden daha yüce gören veya işten var mı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.4.9. Sitem

“**körmessenmi** bustān içinde yaş tal ağaçnı ıyısı müşk bigin ...” (GT-315/10)

(Bahçenin içindeki yaş dal ağacının kokusunun misk gibi olduğunu görmez misin?)

(kör-me-s+se+n+mi)

1.1.2.4.9.1. Sitem-ayıplama

“bir oğrı bir tilençiğe ayttı **uyalması**” (GT-191/109)

(Bir hırsız bir dilenciye “utanmaz mısın?” diye söyledi)

(uyal-ma-s+mı+se+n)

1.1.2.4.9.2. Sitem-teessüf

“unutman bir nefes hergiz seni men

anarmısı bu kulnı ay ‘aceb sen” (GT-99712)

(Ben seni bir nefes bile olsa asla unutmam, acaba sen bu kulu hiç arıyormusun?)

(an-Ø-ar+mı+se+n)

1.1.2.4.10. Yönlendirici

“kerem vaktın tutarsen koltuğunda

bu ihsân **birlemi** cennet tilersen” (GT-186/7)

(Kerem vakti koltuğunda tutarsan eğer bu ihsan ilemi cenneti diliyorsun?)

(birle+Ø+Ø+mi)

1.1.2.4.10.1. Yönlendirici-dikkat çekme

“sorgıl seniñ köñlüñni **sövermi** téñirni” (CC-62a/20)

(Sor bakalım, Tanrı senin gönlünü sövermi?)

(söv-Ø-er+mi+Ø+Ø)

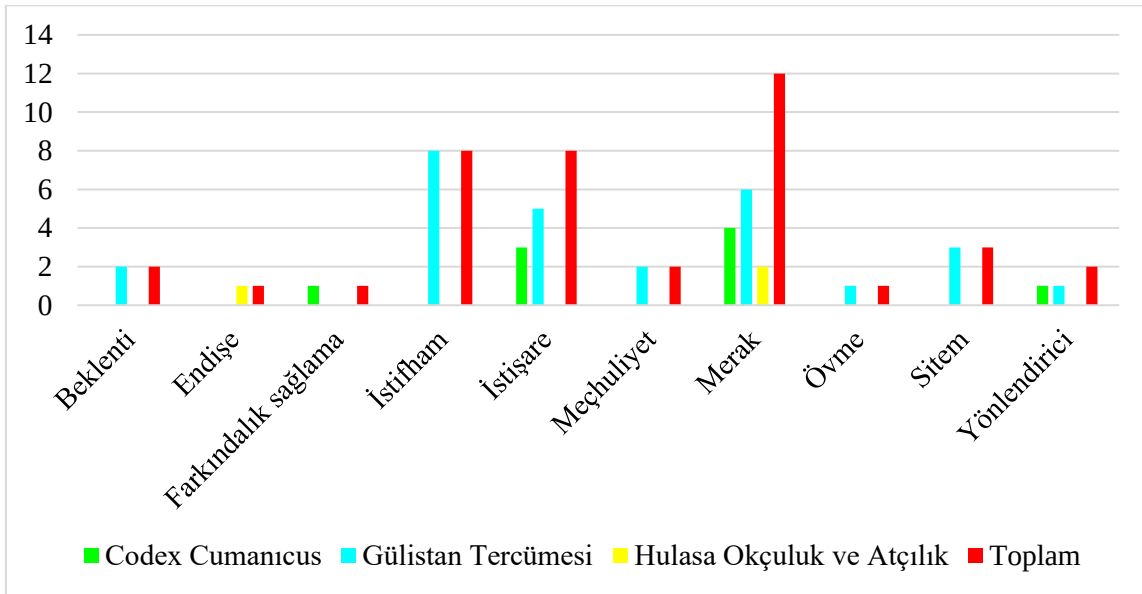
Kıpçak Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Codex Cumanicus, Gülistan Tercümesi ve Hulasa Okçuluk ve Atçılık eserlerinde incelenmiştir. Soru ekinin, Kıpçak Türkçesi döneminde on (10) tane üst işlevi mevcuttur. Bu üst işlevler Beklenti, endişe, farkındalık sağlama, istifham, istişare, meçhuliyet, merak, övme, sitem, ve yönlendirici (Tablo 6; Grafik 6) üst işlevleridir. Kıpçak Türkçesi döneminde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev merak (12) üst işlevidir. İncelediğimiz eserlere bakıldığında söz konusu üst

işlevin fazlalığının, Gülistan Tercümesi'nde olduğu ve bunda da eserin muhtevasını oluşturan hikâyelerin etkili olduğu görülür.

Tablo 6: Kıpçak Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Codex Cumanicus	Gülistan Tercümesi	Hulasa Okçuluk ve Atçılık	Toplam (40)
Beklenti	-	2	-	2
Endişe	-	-	1	1
Farkındalık sağlama	1	-	-	1
İstifham	-	8	-	8
İstişare	3	5	-	8
Meçhuliyet	-	2	-	2
Merak	4	6	2	12
Övme	-	1	-	1
Sitem	-	3	-	3
Yönlendirici	1	1	-	2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 6: Kıpçak Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2.5. Bilinmeyen Orta Asya Türkçesi

1.1.2.5.1. Gücenme

“atam çımad atup irse menüñ tapum **irürmü**” (OKD-188)

(Babam sana kızdıysa benim suçummudur?)

(ir-Ø-ür+mi+Ø+Ø)

Bilinmeyen Orta Asya Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Oğuz Kağan Destanı adlı eserde incelenmiştir. Soru ekinin üst işlevi, bu dönemde incelenen metinde bir (1) tanedir. Bu üst işlev gücenme üst işlevidir. Oğuz Kağan’ın hayatının anlatıldığı ve Türk kültüründen izler taşıyan eserde soru ekinin sınırlı olduğu görülür.

1.1.2.6. Erken Azeri Türkçesi

1.1.2.6.1. Ayıplama

“gözüm görmeyeli sini göz oldı

ne sanursın ki özgeye **baḥamı**” (KBD-451/4)

(Gözüm seni görmediğinden beri göz oldu, ne sanıyorsun başkası gözümde kıymetlendimi?)

(baḥ-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“servüñ sala özge gişiye sāye **revāmı**

günki geçe sinsüz ‘ömüre saya **revāmı**” (KBD-674/1)

(Başkasına saldıgın servin gölgesi revamı, sensiz geçen günde ömür sayıp durmak revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.2. Beklenti

“nizār u zār u efkārām nigārā

‘aceb **yohmı** tapuñda bir ferāset” (KBD-461/5)

(Benim zayıflığım, ağlayışım ve kederim sevgiliye; acaba huzurunda bana bir anlayışın yokmu?)

(yok+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.3. Bıkkınlık

“kaddi kıyāmet eyledün cānuma **yitmedimi** ol

gīsūsını yile viresin tā meded-i nüşür ola” (KBD-553/4)

(Boyunu bana kıyamet eyledin bu yaptığın hâlâ canıma yetmedimi? Saçını rüzgâra ver ki yardımlar olsun)

(yit-me-di+mi+Ø+Ø)

“yaşlu göz ü saru beñiz kanlu yürek ü od ciger

yitmedimi yāra ki dir ki sevüye nişān gerek” (KBD-652/4)

(Yaşlı göz, sararmış yüz, kanlı yürek ve yanan ciğer sevgiliye yetmedimi ki “sevene iz gerekir” diye söyler?)

(yit-me-di+mi+Ø+Ø)

“cevrün ile cānuma şikence ne kılırsın

yitmezmi göñül düşdügi zülfünle şikence” (KBD-1033/2)

(Cevrin ile canıma ne diye bu kadar işkence edersin, gönlün düştüğü zülfe işkence yetmezmi artık?)

(yit-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.6.4. Dikkat çekme

“gözünle görürem sanemā bende fenāyı

zirā ki görürler süci üzümde **degülmi**” (KBD-61/4)

(Ey sevgili, bendeki yokluğu gözünle görürüm, şarap ki üzümde değilmi görürler?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.4.1. Dikkat çekme-farkındalık sağlama

“gönüle oğrayan hevā irdi saçuḡa zerresi

āyīneyi elūḡe al zīr ü zeber **degülmidür**” (KBD-22/4)

(Gönle gelen arzusun zerresi saçına erdi, aynayı eline al da gör altüst değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“işvesi ol nigârūn **dilmi** kodu bu tende

Ya söylemege derdin dilmi kodu bu tende” (KBD-37/1)

(O güzelin işvesi bu tende gönülmü koydu, ya derdini anlatmak için bu tende dilmi koydu?)

(dil+Ø+Ø+mi)

“sāyende bulduḡımı ben sāye bilimezem

güneş yüzün şū‘ā’ı **zılmı** kodı bu tende” (KBD-37/3)

(Gölgende bulduḡumu ben gölge bilemiyorum, güneş yüzünün ışığına bu tende gölgemi koydu?)

(zıl+Ø+Ø+mı)

“zehr için tiryāḡı koymaḡ **olamı**

lācerem ki gül katında ḡār ola” (KBD-90/4)

(Zehir için bağımlısı olmak hiç olurmu?)

Şüphesiz ki dil katında diken olur)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.5. Endişe

“gözüme nazar yüzinde çü harām kıldı dilber

gözine kanımı içmek ‘acebā helāl **olamı**” (KBD-909/3)

(Yüzüne bakmak nazardır çünkü dilber bunu haram kıldı; acaba senin gözüne benim kanımı içmek helal olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“içimde yandı od u başda bişdi yüz sevdā

olamı ‘ayb aduñı nāgüzir ayıdur isem” (KBD-1207/6)

(İçimde bir ateş yandı ve başımda yüz sevda pişti; adını dermansız söylersem bu ayıp olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.5.1. Endişe-meçhuliyet

“hezār yirde delükdür ü kanları ahar

‘aceb bu hastalığ için hacāmat **olamı** dil” (KBD-266/2)

(Kanları bin yerde deliktir, akar; acaba bu hastalık için hacamat yararlı olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.6. Farkındalık sağlama

“kargu boyum vācibmidür kaşuñ için kemān ola

yazuğ **olurmi** gamzeden cānuma ger amān ola” (KBD-852/1)

(Kargı boyumun kaşın için keman olması vacibmidir?

Gamzenden canıma aman olsa yazık olurmu?)

(ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“yüzi hayāli bir gice gelürse gözüme

gözüm yaşı yolına nisārı **degülmidür**” (KBD-1142/4)

(Yüzü bir gece gözümün önüne gelirse göz yaşım onun yoluna serpicî değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“gönülüme ne geldi sevdâidür **olamı**

her bir kıla tolaşmış hercâyidür **olamı**” (KBD-1318/1)

(Gönlüme ne geldi ise sevdadır olurmu?)

Her bir kıla tolaşan hercayidir olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“salıp denize özin her bir kıla tolaşur

hergiz sözüme girmez hōd-rāyīdür **olamı**” (KBD-1318/2)

(Özünü denize salınca her bir kıla dolaşır, hiçbir zaman sözüme girmeyerek bildiğinden şaşmaz olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.7. Gücenme

“revāmıdur ki şād olur lebūñ bir kara haberden

ki dir kulağuna zülfün hevā-dār-ı ğamīnūñden” (KBD-1061/7)

(Dudağın bir kara haber alınca şad olur, revamıdır?

Kulağına zülfünün gam tutkunundan bahseder)

(revā+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.7.1. Gücenme-teyit etme

“cānuma irem tā ki irem cāna **degülmi**

ağyār sözine yār dañı inana **degülmi**” (KBD-478/1)

(Canıma varayım, ta ki ulaşayım cana değilmi?)

Ağyar olanın sözüne sevgili bile inanır değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“od ile su içinde beni müstemend idüp

‘ışkuñı od yaruñı zülāl itdün **eylemi**” (KBD-509/3)

(Beni ateş ile su içinde zavallı kimse kılıp aşkını ateş sevgilini de saf su ettin öylemi?)

(eyle+Ø+Ø+mi)

“bir buseyi baña iy müsülmān harām idüp

kan içmegi lebüñe helāl itdün **eylemi**” (KBD-509/4)

(Ey Müslüman, bana bir buseyi haram edip dudağına kan içmeyi helal kıldın öylemi?)

(eyle+Ø+Ø+mi)

“gözün bi‘ aynihi yüregümi kıılır hedef

‘ışkuña qaddümi dahı dāl itdün **eylemi**” (KBD-509/5)

(Gözün doğrudan yüreğimi hedef seçmiştir, aşkından dolayı boyumu dal gibi ettin öylemi?)

(eyle+Ø+Ø+mi)

“gözyaşı beñiz sarusı vü cism nizārı

yitmezmi ‘ aceb ‘ ışkumuza bunca delā’il” (KBD-671/4)

(Gözyaşı, yüz sarısı ve zayıf bedeninin acaba aşkımıza bunca delil yetmezmi?)

(yit-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.6.8. İstifham

“lāl-i lebünden sorayım ki nedür hālüm velī

añıdayım göz yaşını **olamı** sormayayım” (KBD-419/3)

(Ey veli, halim nedir diyer dudağına sorayım, göz yaşımı akıtayım, sormayayım olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.8.1. İstifham-dikkat çekme

“talsa nola gözlerüme yüzi hayāli

gözüm ahıtduğı inci lü' lü' **degülmi**” (KBD-96/3)

(Onun yüzü hayali gözlerime dalsa ne olur, gözümün akıttığı inci değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dem **degülmi** ki serv bāra gele

yāruñ ince bili kenāra gele” (KBD-121/1)

(Servin ağır olmasının zamanı değilmi, sevgilinin ince beli kenara doğru gelsin?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“sözüm şīrīn düşer la' l-i lebünden

yüzünden rūşen ü rengīn **degülmi**” (KBD-125/3)

(Sözlerim lâl dudağından tatlı tatlı düşer, yüzünde aydın ve renkli değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“lebünle esrügem ü zülfün ile āşüfte

bilimezem ki kadünle yanam yanam **olamı**” (KBD-398/2)

(Dudağıyla sarhoşum ve zülfün ile aşüfteyim; boyunla yanıp dursam bilemiyorum ki olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“nigāra ‘ ışkuña karşı ne cānı var göñülün

sanurmısın ki ol odda mekânı var gönjölün” (KBD-1225/1)

(Gönlün, sevgilinin aşkı için ne canı var, sen gönlün o ateşte mekânının olduğunu sanıyormusun?)

(san-Ø-ur+mı+sı+n)

1.1.2.6.8.2. İstifham-endişe

“cemālün ile bu gönlüm benüm nazır **olamı**

bu ‘ âlem içre sinün gibi bīnazır **olamı**” (KBD-136/1)

(Senin yüzünle benim bu gönlüm denk olurmu hiç, bu dünya senin gibi benzersiz olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“teni cāndan ayırmahlıh **revāmı**

cānumdan irdüm irince bu cāna” (KBD-167/8)

(Bedeni candan ayırmak revamı?)

Bu cana ben canımdan ulaştım)

(revā+Ø+Ø+mı)

“vefāsı kadrini bilüp halka şükür kılmaz

binüm billāh cefā **gerekmezmi**” (KBD-148/2)

(Onun vefa ve kıymetini bilip hakla şükür kılmayan benim, cefa gerekmezmi?)

(gerek-me-z+mi+Ø+Ø)

“hevāyla çü be-ğayeti ikimüz üleşdük

bu kısmet içre **revāmı** ola kāsım-ālū” (KBD-241/7)

(İkimiz hevesi son derece paylaştık, bölünmesi bu kısmet içinde revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.8.3. İstifham-farkındalık sağlama

“göñülüm sırçasını uşadursın

nigārā göñülün sengin **degülmi**” (KBD-125/4)

(Gönlümün camını benzetirsin, ey sevgili gönlün taştan değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“saçı oğrı diyü bağladı göñli

zennaḥdānında hīç zindānı **yohmı**” (KBD-313/3)

(Saçı hırsız diyerek gönlü bağladı, çenende hiç zindan yokmu?)

(yoh+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ḥayf **olmayamı** kaşlaruṇa çin salasın sen

ben ḥöd ölürem sen hele şol çini esirge” (KBD-340/2)

(Kaşlarına yazık değilmi ki kıvrım yapıyorsun?

Ben ölürüm sen bu kıvrımı yapmaktan esirge kendini)

(ol-ma-ya+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“şehā sevdāyī oldum zülfün ile

yazıldum şimdi divāna **degülmi**” (KBD-490/7)

(Ey sevgili, zülfünle birlikte aşık oldum ben

Şimdi divaneliğe yazıldım değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ben leblerün sırrına kul oldum ‘ayān şehā

sırrum benüm lebünle ‘ayānī **degülmidür**” (KBD-684/9)

(Ey sevgili ben açık açık dudaklarının sırrına kul oldum, benim sırrım dudağınla belli değildir?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.8.4. İstifham-merak

“ne sanursın ki **usanammı** senden

bu sanu sanma ki senden usandum” (KBD-274/39)

(Ne sanıyorsun ki senden usanayımı?)

Senden usandığıma dair böyle bir sanıda olma)

(us+an-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø+mı)

“güneş yüzün hevāsına sābit durur gönül

sini seven hisābına seyyār **olamı**” (KBD-296/3)

(Ey gönül, güneş yüzüne sabit durur, seni seven gezgin olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“diler sabā ki apara bir koḥucuḥ meger

miskīn ne fikr kıldı sebük-sār **olamı**” (KBD-296/5)

(Saba rüzgârı bir kokuyu alıp götüre, miskin kişi ne düşündü akılsız olurmu hiç?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ne didi ayağa lebün cür‘ a işitdi **olamı**

düşdi sürāhiler bu dem ol sebab ile kulḳula” (KBD-681/39)

(Sevgilinin kadehe ne söylediğini acaba yudum işittimi?)

Bu yüzden o anda sürahiler arasında kargaşa oldu)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“bīmār ise gözün göñülün haste **degülmi**

her biri ham-ı zülfüne bu cān beste degülmi” (KBD-1211/1)

(Gözün hasta ise benim gönlüm hasta değilmi?

Senin her bir zülfüne bu can beste değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.8.5. İstifham-sitem

“oddur hevāsı anuñ gözyaşı seyl oldı

ol yil ü ol su ol od **kilmi** kodı bu tende” (KBD-37/4)

(Hevesi ateştir, dudağı sel oldu; o rüzgâr, o su, o ateş bu bedende kilmi bıraktı)

(kil+Ø+Ø+mi)

“sen yüz göz ile dile ki yār dilünjı dile

ne diler ise kılsun **dilmi** kodı bu tende” (KBD-37/5)

(Sen yüz göz ile dile ki sevgilinin gönlünü dile, ne dilerse olsun bu bedende dilmi bıraktı?)

(dil+Ø+Ø+mi)

“dutam ki cādū gözün hasta kıldı cānumızı

binüm bu hastama billāh şifā **gerekmezmi**” (KBD-148/4)

(Diyelim ki o çok güzel gözün canımızı hasta etti, Allah için benim bu hastama bir şifa gerekmezmi?)

(gerek-me-z+mi+Ø+Ø)

“benefşe zülfünjı alur imiş ağızına

anun diliŋe bununçün cezā **gerekmezmi**” (KBD-151/6)

(Menekşe saçını ağzına almış bu yüzden onun gönlüne bir ceza gerekmezmi?)

(gerek-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.6.8.6. İstifham-teessüf

“gözünle hasta olana şifā **gerekmezmi**

cefān odına yanana vefā **gerekmezmi**” (KBD-151/1)

(Senin gözünle hasta olana birine şifa gerekmezmi?)

Cefa ateşinle yanan kişiye bir vefa gerekmezmi?)

(gerek-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.6.8.7. İstifham-teyit etme

“dildār yüzinden nedür artuğı güneşün

gülşen dahı şol yār-ı gül-endām **degülmi**” (KBD-359/2)

(Sevgilinin yüzünden güneşin fazlalığı nedir, gül bahçesi bile şu boyu gül gibi nazik sevgili değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“cādū gözi kâfir saçı fitne gözi anun

ğurbetde yüzi arada islām **degülmi**” (KBD-359/3)

(Onun gözü büyülü, saçı kâfir, gözü fitne; tüzü gurbette arada İslam değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“evvel kâdemi ‘ışk ile cān üsdine basdum

bir dahı kılam vaşlına ikdām **degülmi**” (KBD-359/4)

(İlk adımı aşk ile can üstüne bastım, vaşlına bir kere daha varmam bir çaba değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.8.8. İstifham-uygun bulmama

“gözi bāz iken bu keklik çü şikār ider hemīşe

göziñi çü baladı uş gözi bāz ider **revāmı**” (KBD-537/6)

(Bu keklik, gözü açıkken ne vakit avlanır daima; gözünü ne zaman bağıladı, gözü açıktır, revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

“nigārıña neçün yoĥdur qarāruñ

cihānsın **olamı** yoĥ i‘tibāruñ” (KBD-750/1)

(Kararın sevgiline neden yoktur; dünya kadarsın, itibarın yokmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dürler döker gözüm lebün dişün içün

diler **olamı** ĥayr idüben sala ırmağa” (KBD-843/3)

(Gözüm dudağın dişin için inciler döker, hayır ederek ırmağa salmak olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**revāmıdur** yüziñ gösdere ol büt

şuna ki yayı bilmez daĥı yüziñ” (KBD-921/4)

(O puta yüzünü göstermen revamıdır, yüzün yayı bile bilmez?)

(revā+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.9. İstişare/Danışma

“ben miyānından **isteyemmi** kenār

çü kenārı anuñ miyāne ola” (KBD-982/4)

(Ben ortadan bir kenar isteyeyimmi onun kenarı ortadan olsun?)

(iste-Ø-ye+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø+mi)

“zülfün ile sünbül çemen içinde perişān

gölşende kızıl gül yüzüne deste **degülmi**” (KBD-1042/2)

(Sünbül zülfünle yeşillik içinde perişān, gül bahçesindeki kızıl gül yüzün için deste degilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ışık ehli başı bizüz yoluña cān komışuz

göz yüzün görmek için sahlalayum **yaşlarımı**” (KBD-1108/3)

(Aşk ehlinin başı biziz, yoluna baş koymuşuz; gözünü yüzünü görmek için yaşlarımı saklayalım?)

(yaş+lar+ı+mı)

“hevā açdı hevā sırrın gice gitdi vü subh oldu

dağı **şekkünmi** var sinün bu sır çünkü ‘ayān oldu” (KBD-1206/8)

(Arzu uyandı arzu, sırrın gece gitti ve sabah oldu

Senin şüphenmi var çünkü bu sır gayette belli oldu?)

(Ø+Ø+Ø şekk+Ø+ü+η+Ø+mi)

1.1.2.6.10. İstizan (İzin isteme)

“ay gibi kaluram taña ben bārī bu gece

bāşed ki bulam **olamı** ol yārı bu gīce” (KBD-580/1)

(Ben hiç olmazsa bu gece ay gibi şafak sökmeye kalırım; bana bahşet ki bu gece o sevgiliyi bulayım, olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“şāhā yüzünün gülünü dirsem **olamı**

ne çekdiğümi yüzüne dirsem **olamı**” (KBD-1322)

(Ey sevgili, yüzünün güllerini toptasam olurmu?

Neler çektiğimi yüzüne söylersem olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.11. Meçhuliyet

“nāzūk tenüñi bilimezem **cānmı bedenmi**

hele sanuram ben anı rūh-ı beden-āmiz” (KBD-6/4)

(Nazik teninin canmı yoksa bedenmi olduğunu bilemiyorum?

Ben onu bedene sarılmış ruh sanıyorum)

(cān+Ø+Ø+mı; beden+Ø+Ø+mi)

1.1.2.6.12. Merak

“vuşlatuñ cennet ü hicrānuñ odı nār-ı cahīm

bundan artuñ **olamı** nār u cihānı içelüm” (KBD-897/4)

(Vuslatın adı cennet, ayrılığın adı cehennem ateşi; dünya ve ateşinden içelim, bundan daha fazla olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.12.1. Merak-bilgi alma

“acı yaş dökerem şabr ile her dem

‘aceb bu şabrumuñ oranı **yohmı**” (KBD-313/12)

(Her zaman sabır ile acı yaş dökerim, acaba benim bu sabrımın oranı yokmu?)

(yoh+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“subḥ yüziñde anuñ gīsūsı leyliyise

ben delüsiyem anuñ ol baña **leylāmıdur**” (KBD-1298/2)

(Sabahleyin onun yüzünde saçları kaplı ise ben onun delisiyim, o bana Leylâmıdır?)

(leylā+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“her şehe ne kididüm ol baña lā dimedi

gözleri ki aladur ol baña **şehlāmıdur**” (KBD-1298/3)

(Ben o sevgiliye ne dedim ki; o bana hayır demedi gözleri alacalıdır acaba o bana şehlâmıdır?)

(şehlā+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“biz ezel esrügiyüz illā münebbih gerek

delü kılan bizleri **bāde-i hamrāmıdur**” (KBD-1298/6)

(Biz ezel sarhoşuyuz illaki bir uyandıran gerek, bizleri bu şekilde deli kalan kırmızı şarapmıdır?)

(bāde-i hamrā+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“gīsūsı sevdāsıña kan ağıdur gözlerüm

hāsılımuz ortada yüzde bu **safrāmıdur**” (KBD-1298/7)

(Gözlerim saçlarının sevdası için kan akıtır, hasılımız ortada, durum belli bu yüzde bir saframıdır?)

(safrā+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.12.2. Merak-endişe

“bu cān ile bu gönül hecrüñ ile qarırlar

‘aceb vişālün ile gözlerüm qarır **olamı**” (KBD-136/2)

(Bu can ile bu gönül ayrılığınla yaşanır, acaba gözlerim kavuşmanla sevinirmi?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ayb **olamı** cān gönli dil-ārām dilerse

ya cān ile nola bu dil ārāmı dilerse” (KBD-448/1)

(Can gönlü eğlendirmeyi dilerse ayıp olurmu veya bu gönül can ile eğlenmeyi dilerse ne olur?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“içre geliben susamış tutağın kanına kondum

çü cānuma ırmış idüm ‘acebā vebāl **olamı**” (KBD-909/2)

(İçeri doğru gelerek susamış dudağına kondum, canıma vardığım için acaba bir vebal olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kaşunun yayın görene ‘acebā revā **olamı**

ki dımışka vara yāhūd gide hāca göz ile” (KBD-958/7)

(Kaşının yayını görene acaba bu durum revamı ki Dımışk’a varmalı yüz göz ile hacca gitmeli?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kaşları hilāliyle ‘īd oldu cihānda

bu hasta gönül ol yola kurbān **olsarmı**” (KBD-1117/2)

(Kaşlarının hilaliyle cihanda bayram oldu, bu hasta gönül o yola kurban olacak mı?)

(ol-Ø-ısar+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.12.3. Merak-istişare

“anun ki yazdı arada firākı

vişāl olmaḥlığa fermānı **yohmı**” (KBD-313/9)

(Onun arada ayrılığı yazdı, kavuşmak için bir ferman yokmu?)

(yoh+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ciğer kaniyile gözüm vuzū’ kılur **olamı**

ki yüzi kıblesine karşı bir nemāz gerek” (KBD-551/4)

(Benim gözüm ciğer kanıyla abdest alır olurmu ki yüz kabilesine karşı bir namaz gerek?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dermān didi lebün göñüle derdi katıdur

ol derd **katlanamı** bu dermāna sanmağıl” (KBD-815/3)

(Dudağın deva dedi, gönlüne derdi katıdır; o dert bu dermana katlanırmı sanma?)

(katlan-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“serv **olamı** boyunuza oḥşaşa

kaşun olamı yürege oḥ şaşa” (KBD-806/1)

(Servinin boyunuza benzemesi olurmu, kaşının yüreğe ok atması olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.12.4. Merak-meçhuliyet

“**yanamı** ‘ışkı odına ‘aceb bu varlığumuz

elüme girse tutağı sorayidüm ya ne” (KBD-127/4)

(Acaba bu varlığımız onun aşkının ateşi için yanarmı ki elimde olsa ne diye sorardım?)

(yan-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“aceb cānum gibi bir cānı **yohmı**

bu ‘ışkuña yananuñ cānı yohmı” (KBD-313/1)

(Acaba onun, benim canım gibi canı yokmu, bu aşkın için yanan kişinin canı yokmu?)

(yoh+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ışkı tutdı yine yaḥamı ‘aceb

lebi çeşmesine **yaḥamı** ‘aceb” (KBD-446/1)

(Yakamı yine aşkı tuttu, ağzının çeşmesine yakarmı acaba?)

(yaḥ-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.12.5. Merak-tahkik

“göñüli geh saçuñ ü geh lebüñ ü geh dişüñ

çekişige biraḥurlar sezā **gerekmezmi**” (KBD-151/7)

(Gönlü, bazen saçın bazen dudağın bazen dişin çekişir; bunun için bir uygunluk yokmu?)

(gerek-me-z+mi+Ø+Ø)

“gülşen mu‘ attar oldı çemen pür-şükūfedür

satmazmısın cānuñı daḥı bu bahāyile” (KBD-166/4)

(Gül bahçesi güzel kokulu oldu, yeşillikler çiçek doludur; canını bu güzellik uğruna bile satmazmısın?)

(sat-ma-z+mı+sı+n)

“dem **olmadımı** ki ‘ışkı bizümle sâf ideler

bu servi boylular āḥir niçe ḥilāf ideler” (KBD-215/1)

(Aşkî bizimle birlikte saf ediyorlar vakti gelmedimi?

Bu servi boylular sonunda neden aykırı davranıyorlar?)

(ol-ma-dı+mı+Ø+Ø)

“göz urur kaş atar bağlar gisûlar

bu gönül şehrinün bir hanı **yohmı**” (KBD-313/4)

(Göz büyüler, kaş atar, saçlar bağlar; bu gönül şehrinin bir hanı yokmu?)

(yoh+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ben düşümi yorayım senden yana hayr **olamı**

gönlümü ben senden ayru kişiye yormayayım” (KBD-419/2)

(Ben gördüğüm bu düşü senden yana yorayım, bir hayır olurmu gönlümü senden başkasına yormayayım?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.12.6. Merak-teyit etme

“fıkrüm ile zıkrüm gice gündüz şehā sensin

bir dem ola ki rāst gele fāla **degülmi**” (KBD-429/3)

(Ey sevgili benim gece gündüz fikrim ve zikrim sensin, öyle bir zaman olsun ki uğura rast gelsin değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“altun düzerem yüzümi gözüm yaşı incü

cānını seven kalmayısar mālā **degülmi**” (KBD-429/4)

(Yüzümü altın gibi düzerim, gözyaşım incedir; canını seven kişi mala kalmayacak değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ğamzelerün **olamı** ki elmāsdur şehā

uğraduğunu yandurur u yara sehl ola” (KBD-854/3)

(Ey sevgili gamzelerin elmasmıdır, bakanı yakar ki yara kolay açılsın?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.13. Sınama

“dem gelür ki dem ururam şāhā ‘ışkuñdan sinün

dağ **dutalarmı** eger kükrer ise ner cengeri” (KBD-18/5)

(Öyle bir zaman gelir ki ben padişaha senin aşkından bahsederim eğer savaşı kükrerse itiraz ederlermi?)

(dut-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+lar+mı)

“ohlar atar gözleri ki taşları yarar

hastaya urur özini **olamı** ma‘ zūr” (KBD-56/3)

(Gözleri oklar atar ki taşları yarar, kendini hasta gösterir mazurmudur?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.14. Sitem

“saçı biñ mü’mini bende kemişmiş

‘aceb bu kāfirün ĩmānı **yohımı**” (KBD-313/6)

(Onun saçı bin mümini köle olarak aşağı salmış bu kafirin acaba hiç imanı yokmu?)

(yoh+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“görelî gözlerümün yaşını kim kanın ahar

kıp kızıl oldu **olamı** ki hacıldür tutağun” (KBD-511/39)

(Gözlerimin yaşını gördüğünden beri kanım akar, dudağım utanıp kıpkızıl oldumu ki?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“küfr ü ĩmān dutalum zülfün ile yanağunı

anlara tapmayanun di baña **īmānımı** var” (KBD-1168/2)

(Zülfü ile yanağını küfrü iman edelim, bana söyle bakalım; onlara tapmayanın imanımı var?)

(Ø+Ø+Ø īmān+Ø+ı+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.14.1. Sitem-dikkat çekme

“gīsūların göñülleri zulmetde gümrāh eylemiş

āb-ı hayāt leblerüne hergiz hidāyet **yoħmıdur**” (KBD-445/29)

(Saçların gönülleri karanlıkta doğru yoldan saptırır, sonsuzluk suyu olan dudaklarına hiçbir zaman bir hidayet yokmudur?)

(yoħ+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“her dem irürür gözlerün cāna ‘azāb āyetlerün

la‘l-i lebünden rahmete hergiz rivāyet **yoħmıdur**” (KBD-445/3)

(Gözlerin cana her zaman azap āyetlerini ulaştırır, lâl dudaklarından rahmet için hiçbir zaman bir rivayet yokmudur?)

(yoħ+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“gözleri oħladı cānı saldı gīsūsı

cān oldu alan alana aña himāyet **yoħmıdur**” (KBD-445/4)

(Onun gözleri canı ok ile vurdu saçı bağ saldı, alana can oldu ona bir hidayet yokmu?)

(yoħ+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.14.2. Sitem-uygun bulmama

“subħ ol güneş içün dem-i serd ura **revāmı**

ya la‘liyiğin lâle ağızın açā dem dem” (KBD-507/3)

(Sabah o güneş için kuvvetli rüzgârın olması revamı veya lâl için lâl ağzın zaman zaman açar?)

(revā+Ø+Ø+mı)

“dil aña sarıh kıldur bu kināyette ne hācet

çü haķıķat anuñ oldum bu mecāz ider **revāmı**” (KBD-537/2)

(Gönül ki ona karşı gayet de aşıktır bu kinayeye ne gerek var, madem ki gerçekten onun oldum bu mecazı yapması revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

“beñizümi beñzede ĥazāna benüm ol

kendü yüziñ gösdere çü lâle **revāmı**” (638/29)

(Benzini hazana benzetirken onun kendi yüzünü lâle gibi göstermesi revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.15. Şaşıрма

“vişāl ġicesinüñ subhı urdı bir dem-i serd

didüm ki işbu nefes bād-ı zemherîr **olamı**” (KBD-136/59)

(Kavuşma gecesi sert bir rüzgâr esti, dedim ki “işte bu an kara kış rüzgârımı?”)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“hecri baña vü cevri cānuma niçe kıılır

bizi yaradan tañrı ‘aceb işte **degülmi**” (KBD-1062/2)

(Ayrılığı bana ve cevri canıma nasıl yapar, bizi yaratan tanrı acaba bu değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dermān taleb iden sanemā la‘l-i lebūnden

bilmezmi ki bir derd bu dermāna gerekdür” (KBD-1152/4)

(En sevgili lâl dudağından derman talep eden kişinin bu dermana bir derd gerektirir bilmezmi?)

(bil-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.6.15.1. Şaşırma-meçhuliyet

“bilimezem mücessem cānmısın sen

veya bu tende **bir rūḥ-ı muşavver**” (KBD-141/8)

(Sen gözle görülür olanmısın, bilmiyorum veya bu tende bir şekle bürünmüş ruhmusun?)

(cān+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+sı+n; bir+Ø+Ø rūḥ-ı muşavver+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.15.2. Şaşırma-merak

“işāret bu kadar **yitmezmi** bize

ki var durur fenā ender-miyāne” (KBD-550/5)

(Bize bu kadar işaret yetmez mi ki yokluk ortasının içinde durur?)

(yit-me-z+mi+Ø+Ø)

“bu ne ḥüsn olur ne boy ne sin begüm

hūrīmsin ya **perī** nesin begüm” (KBD-698/1)

(Ey beyim bu ne güzelliştir ne boydur nesin, hurimisin veya perimisin nesin?)

(hūrī+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n; perī+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n)

“ḥākīyi ‘arşı düzersin dahı **nāzlanurmısın**

böyle bāzār iy delü erzān degülmidür saña” (KBD-1203/4)

(Toprağı arşı düzmeme rağmen nazlanırmısın, ey deli böyle bir pazarlık kurman sana ucuza gelmezmi?)

(nāz+lan-Ø-ur+mı+sı+n)

1.1.2.6.15.3. Şaşıрма-övme

“şehā **reyhānmı** şol haṭṭuṇ muḥakḳak

yā kāfūr üsdine ‘anber muraḳḳak” (KBD-15/1)

(Ey şâh, senin şu hatların reyhanmıdır gerçekten veya kâfur üstüne incecik çekilmiş ambermidir?)

(reyhān+Ø+Ø+mı)

“bu ne ḥüsn ü bu ne ḥaṭṭ u bu ne ḳadd ü ne bālādur

cemālūṇ **ravzāmı** yā rab veya firdevs-i ā‘lādur” (KBD-30/1)

(Bu ne güzellik, bu ne hat ve bu ne boydur; Ey Allah’ım, güzelliğin ravzamı veya firdevs-i âlâmıdır?)

(ravzā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.15.4. Şaşıрма-teyit etme

“ben varlığımı oynamışam küllî yolıṇa

yohlıḥmıdur uş bende ḳalan bākī ne dirsın” (KBD-69/2)

(Ben varlığımı tamamen onun yoluna sermişim bu bende kalan sonsuz yoklukmudur, ne dersin?)

(yoh+lıḥ+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ḥüsni bu cānda ṭoludur adı cihānda uludur

dün ġice ġeldi bilmedüm didüm i cān **fūlanmısın**” (KBD-353/5)

(Bu cihanda güzelliği dolu, ismi ve uludur; dün gece geldi bilmediğimi söyledim, can falanmısın?)

(fūlān+Ø+Ø+mı+Ø-Ø+Ø+sı+n)

“bahmaz olduñ bize cān **eylemi** gönül alalı

cān kuşın görmemişem dahı saçuña ileli” (KBD-769/1)

(Ey can gönül aldığından beri bize bakmaz oldun öylemi?

Saçına dokunduğumdan beri can kuşunu görmedim)

(eyle+Ø+Ø+mi)

“seherde bülbül-i şeydā terennüm eylediği

gülün mehāsinini **olamı** ki ezber ider” (KBD-129/2)

(Seher vaktinde şeyda bülbülü söylenir, gülün güzelliklerini ezberlemesi mümkünmü?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“sen **dimezmiydün** ki ben sinün olam

işbu da‘ viye bize ma‘ na gerek” (KBD-1370)

(Sen “ben senin olayım” diye söylemezmiydin?

İşte bu dava için bize mana gerek)

(di-me-z+Ø+Ø+Ø+mi+y-Ø-di+η+Ø)

1.1.2.6.15.5. Şaşıрма-uygun bulmama

“yüregi pāre kılup kan ahıtdı **olamı** ki

diler ki gözleri gönülde bir zirā‘ at ide” (KBD-426/4)

(Yüregi parça parça edip kan akıttı olurmu böyle?

Gözlerinin gönülde bir ziraat etmesini diler)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yine yār-ı dil-rübāmuz bize nāz ider **revāmı**

yine çengin aldı ele yiñi sāz ider **revāmı**” (KBD-537/1)

(Herkesi kendine bağlayan sevgilimiz yine naz eder revamı?)

Yine çelengini ele alıp saz çalar revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.16. Tahkik

“ben ḥaḳīḳat ‘ışk odına düşmüşem

böyle **olamı** mecāzī iy sanem” (KBD-1018/5)

(Ben gerçek aşk ateşine düşmüşüm, ey sevgili böyle bir mecaz olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“‘ışkıyle kuşandı göñülüm yolına anuñ

‘ışk ile kaḫılan kapu meftūh **degülmi**” (KBD-1043/2)

(Gönlüm onun yoluna aşkıyla kuşandı, aşk ile vurulan kapı fethedilmiş değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“göz yüregi kan eyledi vü oldı tolu kan

uğramaya insān daḫı **saçınamı** dırsın” (KBD-1177/7)

(Onun gözü yüregi kan eyledi ve kan dolu oldu, insan suçunumu görmesin dersin?)

(saç-ın-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kirpügi ne kılduğı sen sanma mu‘ ammā

göñlümde anuñ yarası meşrūh **degülmi**” (KBD-1043/3)

(Kirpiğinin ne yaptığını sen muamma sanma, benim gönlümde onun yarasın açıklanmış değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“aç bu şehbāzuñ göziñi ki göresin uçmağı

billāh **uçmağmı** umarsın hizmet-i tāvūsdan” (KBD-1244/6)

(Bu şehbazın gözünü aç ki cenneti göresin Allah için bu tavusun hizmetinden cennetmi umuyorsun?)

(uçmağ+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.16.1. Tahkik-merak

“gözün āyīneyi kıymaz elinden

bu cādüyı siyeh ħodbin **degülmi**” (KBD-125/2)

(Gözün aynayı elinden bırakmaz bu kara büyücü bencil değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“cān **kırtılamı** kara gözünden

gönül ne özin kara gözünden” (KBD-664/19)

(Can senin bu kara gözünden kurtulurmu, gönül kara gözünden ne umsın?)

(kırtıl-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ğamzesi benüm yüregümi yaraladı vay

vayum ile dilber ki bula vāye **revāmı**” (KBD-674/4)

(Sevgilinin gamzesi yüreğimi yaraladı, vay!

Benim bu vayımdan sevgilinin nasiplenmesi revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.17. Teessüf

“ben mest olam u nigār mestür

bu dünyā **kalamı** böyle ma‘mur” (KBD-1069/19)

(Ben mest olayım, sevgili gizlenmiş olsun bu dünya böyle mamur kalırmı?)

(kal-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.17.1. Teessüf-farkındalık sağlama

“gözüm mey ahıdur yaşını gözleriyiçün

gönül yüregi bağı kebâbı **degülmidür**” (KBD-520/3)

(Gözyaşım onun gözleri için mey akıtır, gönül yüreği yanık değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ben haste-i üftâde lebün çün **öleyimmi**

luğf eyle ‘aṭṭâr bu bīmāra gerekdür” (KBD-643/3)

(Ben ki çaresiz hasta, dudakların için öleyimmi?

Ey aktar, bu hastaya lutfeylemen gerekir)

(öl-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yi+m+mi)

1.1.2.6.17.2. Teessüf-gücenme

“süd yirine ‘ışkını içürdi baña dāye

ol vaşlını özgelere adaya **revāmı**” (KBD-674/7)

(Dadı süt yerine bana senin aşkını içirdi, o kavuşma gününü başkalarına adaman bana revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.18. Tereddüt

“**tatlımı tuzlumu** diyem lebünçe

nidelüm biz bu şūh u şengi begüm” (KBD-480/5)

(Dudağına tatlımı tuzlumu diyeyim, ey beyim bu neşeliye ne yapalım?)

(tat+Ø+lı+Ø+Ø+Ø+mı; tuz+Ø+lu+Ø+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.19. Teyit etme

“sen ġice **düşmisin** ü gündüzle gözümde ħayāl

bir ħuzūr ehli ü gündüzle gözümde ħayāl” (KBD-7/5)

(Sen gece düşmüşün, gündüz gözümde hayalmisin?)

Bir huzur ehli gündüz gözümde hayal oldu?)

(düş+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n)

“ben āteş-i ‘ışkūndan anuñ yana dururam

peydādur anuñ sūzı bu sözümde **degülmi**” (KBD-61/2)

(Ben onun aşkının ateşinden dolayı yanar dururum onun ateşi bu sözünde bellidir değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.19.1. Teyit etme-bilgi alma

“**ĥatāyīmi** durur gözün nigārına ‘aceb ħinden

savāb oldur gönüle ki oñı çılmaya içinden” (KBD-72/1)

(Gözün sevgiliye Hatayi’denmidir acaba Çin’denmidir?)

Okun içinden çıkmaması gönle sevaptır)

(ĥatāyī+Ø+Ø+mi)

“biñ yılda eger nūḥ yaşadıyise biñ yaş

ol yaş baña bir laḥzada memdūḥ **degülmi**” (KBD-1043/4)

(Eğer Nuh bin yılda bin yaş yaşadıysa o yaş ki bana bir anda memduh değilmidir?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ādem aña direm ki ola nār ü hevādan

ādemmidür ol ki dem ura āb ile kilden” (KBD-36/3)

(İnsan ona ben derim ki ateş ile yelden olsun, sürekli su ile kilden bahseden insanmıdır?)

(ādem+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kaldı gözüm ardınca nigāruñ zīre ki ol

anladı hayālını bu gözümde **degülmi**” (KBD-61/5)

(Gözüm sevgilinin ardında kaldı çünkü o kendisinin hayalini benim gözümde eyledi değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“tolu viricek elüme sen sāķī ne dirsın

almaya ele **adınımı** saķına dirsın” (KBD-69/1)

(Ey saki elime dolu verecek sen ne diyorsun, adını ele almayıp sakınmalımı dersin?)

(Ø+Ø+Ø ad+Ø+ı+nı+mi)

1.1.2.6.19.2. Teyit etme-farkındalık sağlama

“anı ki iki hācibūñ kıldı cemālūñ iline

egri otur u toğrı di ‘ adl-i ‘ ömer **degülmidür**” (KBD-22/7)

(Onu iki kapıcın cemalin iline kıldı, eğri otur doğru söyle Ömer adil değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

““ ıřķı delü göñlüme salu **degülmi**

cān u göñül ‘ ıřķıyile delü **degülmi**” (KBD-96/1)

(Onun aşkı deli gönlüme salınmış değilmi, onun can ve gönül aşkıyla deli değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ölmiş tenüme ‘ ıřķı anuñ rūh **degülmi**

ğamzesiyile dil dađı mecrūh **degülmi**” (KBD-104371)

(Onun aşkı ölmüş bedenim için ruh değilmi, gamzesiyle gönül bile yaralı değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.19.3. Teyit etme-tahkik

“lebün aındum idi toldı ağzum şekerle

kime didüm ise yalan didiler **gerçekmi**” (KBD-157/2)

(Lebini andım ki ağzım şekerle doldu, kime söylediysem yalan dediler, doğrumu?)

(gerçek+Ø+Ø+mi)

“tutağun şekerinün rengini kızıl gördüm

çünki sordum anı kandan didiler **gerçekmi**” (KBD-157/3)

(Dudağının şekerli rengini kızıl gördüm çünkü ben onu sordum kandan dediler doğrumu?)

(gerçek+Ø+Ø+mi)

“tāze gülden daḥı nāzūk görürem ter tenünj

bağrunı katı çü sindān didiler **gerçekmi**” (KBD-157/15)

(Tenini taze gülden bile nazik görüyorum; bağrın için katı demir dediler, doğrumu?)

(gerçek+Ø+Ø+mi)

“kaşunı egri didiler ü sinün kıddünj rāst

‘ārızun lūtfını cāndan didiler **gerçekmi**” (KBD-171/2)

(Kaşın için eğri, boyun için doğru dediler; yanağının lütfu için candan dediler, doğrumu?)

(gerçek+Ø+Ø+mi)

“oğri degülse gözün egriye yoldaş neyedür

iledür dīn ile īmān didiler **gerçekmi**” (KBD-171/4)

(Gözün gizli değilse eğer eğriye yoldaş olması niyedir, dinle iman dediler, doğrumu?)

(gerçek+Ø+Ø+mi)

1.1.2.6.19.4. Teyit etme-uygun bulmama

“iy beni delü kılan hicrān idersin **eylemi**

işigünde dāgimā hayrān idersin **eylemi**” (KBD-995/1)

(Ey beni deli kılan sevgili, ayrılırsan öylemi; daima eşiginde hayran edersin öylemi?)

(eyle+Ø+Ø+mi)

“günde bir kez yüzüñi gösderür idüñ sen baña

şimdi özge yañaya seyrān idersin **eylemi**” (KBD-995/2)

(Sen bana günde bir kez yüzünü gösterirdin, şimdi başka bir tarafa meyledip seyran ediyorsun öylemi?)

(eyle+Ø+Ø+mi)

“delü kıldı bini ‘ışķuñ cevri teklif eyleme

zūlm idüben delüye fermān idersin **eylemi**” (KBD-995/3)

(Senin aşķın beni deli kıldı, bana cevri teklif etme; deliye zulüm ederek buyruk verirsin, öylemi?)

(eyle+Ø+Ø+mi)

1.1.2.6.20. Uygun bulmama

“bu ‘ışķ bādiyesinde vişālūñe teşne

revāmı oda yana vü kana kana sensüz” (KBD-914/2)

(Bu aşķ çölünde seninle kavuşmaya susamışım, ateşte yanmak ve sensiz kana kana kalmak revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

“zülfün ile cemālün büriyesin **revāmıdur**

güneşe bulıd gelicek cāna terahlar arturur” (KBD-1081/2)

(Zülfün ve yüzünü kaplıyorsun bu revamıdır?

Güneş bulutla kaplanacak cana keder artar)

(revā+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“eyā nigār **revāmı** be-ḥaḳḳ-ı nān u nemek

ki zāyi‘ ola senün yoluña yidüğüm emek” (KBD-1103/1)

(En sevgili tuz ekmek hakkı için bu revamıdır?

Senin yoluna verdiğim emekler zayi olsun)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.20.1. Uygun bulmama-ayıplama

“alnuñla yüzün ta‘ ne ura güneşe aya

kirpükle gözün esride vü aya **revāmı**” (KBD-674/3)

(Alnın ve yüzün güneşe ve ayağa sövsün, kirpiğin ve gözün sarhoşa ve aya revamı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.6.21. Yakarış

“bizüm ile şol ḥūnī gözün **alamı** billah

aldı gönüli cānı daḥı alamı billah” (KBD-1296/1)

(Allah için bizimle şu huni gözün alamı, gönlü canı bile aldı Allah için alamı?)

(al-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.21.1. Yakarış-bilgi alma

“bir buse tevaḳḳu‘ ıluruz y ziḡe salar

in‘  mını ol aydan aya **salamı** bill h” (KBD-1296/2)

(Bir buse  mit ederiz y z ne salar, Allah i in ihsanını o aydan aya salarmı?)

(sal- -a+ + + +mı+ - - + + )

“s zıyla yaḡar ‘ ıṣṡı odına g   l mi

alb m zi diler ki duta **alamı** bill h” (KBD-1296/3)

(Yakıcılı ıyla aṣṡ ateṣine g nl m  yakar, Allah i in kalbimiz diler kalırmı acaba?)

(al- -a+ + + +mı+ - - + + )

“g st h d ker ‘ anberi g l-berg  zerine

ḡatṡun ki ılır bu iṣi o **l lemi** bill h” (KBD-1296/8)

(Amberi g l yapra ının  st ne saygısızca d ker, Allah i in hattın bu iṣi yapan l lemi?)

(l le+ + +mi)

1.1.2.6.21.2. Yakarış-teess f

“bin m bu derd me bill h ṣif  **gerekmezmi**

bin m bu ṣıduma bill h ṣaf  **gerekmezmi**” (KBD-148/1)

(Allah i in benim bu derdime bir ṣifa gerekmezmi, Allah i in benim bu do rulu uma bir safa gerekmezmi?)

(gerek-me-z+mi+ + )

1.1.2.6.22. Y nlendirici

“ol cem li ki sever t nrı ben anı severem

ba a **yitmezmi** ki maḡb b-ı ḡ d yı severem” (KBD-1134/6)

(Allah o y z  ki sever, ben onu severim; bana yetmezmi ki Allah’ın sevgilisini severim?)

(yit-me-z+mi+ + )

“derdüñe düşene dermān yine derdüñden olur

derdüñe virsün özini dahı **dermānımı** var” (KBD-1168/9)

(Derdine düşene derman yine derdinden olur, kendini derdine versin hatta dermanımı var?)

(Ø+Ø+Ø dermān+Ø+ı+nı+mı)

“luṭf ile derdümüze kıldı devā

bolğaymı ol yegāne tabīb imiş” (KBD-1414)

(Lütfuyla derdimize deva kıldı, o tek tabip imiş olurmu?)

(bol-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.6.22. Yönlendirici-farkındalık sağlama

“**saṇamı** ḳaldı cihānda ḳan içiş

baṇamı ḳaldı cihānda ḡam yimeḳ” (KBD-662/2)

(Dünyada kan içmek sanamı kaldı; dünyada gam yemek banamı kaldı?)

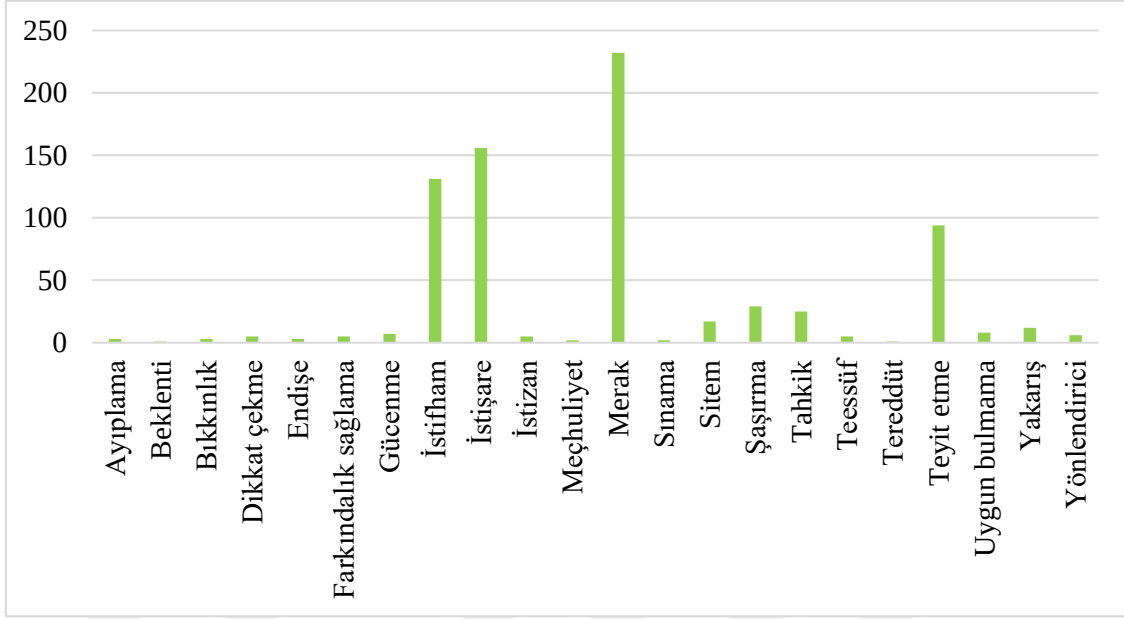
(saṇa+Ø+Ø+mı; baṇa+Ø+Ø+mı)

Erken Azeri Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Kadı Burhaneddin Divanı adlı eserde incelenmiştir. Soru ekinin üst işlevi, Erken Azeri Türkçesi döneminde yirmi iki (22) tanedir. Bu üst işlevler Ayıplama, beklenti, bıkkınlık, dikkat çekme, endişe, farkındalık sağlama, gücenme, istifham, istiṣare, istizan (izin isteme), meḡhuliyet, merak, sınaḡa, sitem, ṣaşıṛma, tahkik, teessüf, teyit etme, uygun bulmama, yakarıṣ ve yönlendirici (Tablo 7; Grafik 7) üst işlevleridir. Erken Azeri Türkçesi döneminde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev merak (232) üst işlevidir. Daha sonrasında istiṣare ve istifham üst işlevleri gelmektedir. Kadı Burhanneddin Divanı’nda soru ekinin bu kadar fazla kullanımı, bize yazarın soru sorma işlemini soru kelimelerinden ziyade soru ekiyle kullandığını gösterir. Yazarın; eserde aşk, tabiat vb. konuları anlatırken anlatımı sorular yoluyla güçlendirdiğini ve bunu da en fazla merak üst işleviyle sağladığı görülür.

Tablo 7: Erken Azeri Türkçesi Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Kadı Burhaneddin Divanı (752)
Ayıplama	3
Beklenti	1
Bıkkınlık	3
Dikkat çekme	5
Endişe	3
Farkındalık sağlama	5
Gücenme	7
İstifham	131
İstişare	156
İstizan	5
Meçhuliyet	2
Merak	232
Sinama	2
Sitem	17
Şaşıрма	29
Tahkik	25
Teessüf	5
Tereddüt	1
Teyit etme	94
Uygun bulmama	8
Yakarış	12
Yönlendirici	6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 7: Erken Azeri Türkçesi Döneminde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2.7. Eski Anadolu Türkçesi

1.1.2.7.1. Selçuklular (Oluşum) Dönemi Eski Anadolu Türkçesi

1.1.2.7.1.1. Ayıplama

“dōst sevgüsün gönülde cānıla berkitmeyen

tül-ı emel defterin dürmeyen ‘**āşık mıdur**” (YED-36/3)

(Dost sevgisini gönülde can ile pekiştirmeyen ve sonu gelmek bilmeyen arzu defterini dürmeyen aşık mıdır?)

(‘āşık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dāyim riyāzāt çeküp hālvetlerde diz çöküp

hāk didārı eserin görmeyen ‘**āşık mıdur**” (YED-36/4)

(Daima nefsi terbiye etmek için تنها yerlerde diz çöküp Allah’ın tecellisi olan eserini görmeyen kişi aşık mıdır?)

(‘āşık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ışka tanışık sığmaz degme cān göge ağmaz

pervāne gibi oda yanmayan ‘**āřıkmıdur**’ (YED-36/5)

(Aşka tanışık sığmaz, değme can göge ağmaz; pervane gibi oda yanmayan kişi aşık mıdır?)

(‘āřık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kişi dertlü olıcağ dermān istegen olur

kendü derdi dermānın sormayan ‘**āřıkmıdur**’ (YED-36/6)

(Kişi ki dert ehli olacak, derman isteyen olur; kendi derdinin (bile) dermanını sormayan aşıkmıdır?)

(‘āřık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“iy yunūs sen dōstunıđ cefāsına řatlanđıl

yüregine ‘ışk okın urmayan ‘**āřıkmıdur**’ (YED-36/7)

(Ey Yunus, sen dostunun cefasına katlan; yüreğine aşk okunu vurmayan kişi aşıkmıdır?)

(‘āřık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.1.1. Ayıplama-uygun bulmama

“cānını ‘ışk yolına virmeyen ‘**āřıkmıdur**

cehd eyleyüp ol dōsta ürmeyen ‘āřıkmıdur’ (YED-36/1)

(Canını aşk yolunda vermeyen aşıkmıdır?)

Gayret gösterip o dosta varmayan kişi aşıkmıdır?)

(‘āřık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ışk şadehinden içüp nefis dileginden geçüp

şak yolına er gibi turmayan ‘**āřıkmıdur**’ (YED-36/2)

(Aşk kadehinden içerek nefsin dileklerinden geçip de Hak yoluna bir er gibi durmayan kişi aşık mıdır?)

(‘āşık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.2. Bıkkınlık

“tanrıyıçün cānum cānı cefāyısı tapdur yiter

senüñ firākuñdan beter ‘azāb dahı **varmı** beter” (YED-78/1)

(Allah için, canımın canı cefa ise buldur, artık yeter

Senin ayrılığından daha beter bir azab varmı?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“iy gönül bir dem bir vakit dünyādan **usanmazmısın**”

bunca fāsıd işler ile yüzünden **utanmazmısın**” (YED-267/1)

(Ey gönül, bir vakit bile dünyadan usanmıyormusun?

Bunca kötü işlerle yüzünden bile utanmıyormusun?)

(us+an-ma-z+mı+sı+n; utan-ma-z+mı+sı+n)

1.1.2.7.1.3. Dikkat çekme

“**bilürmisüz** iy yārenler girçek erenler kıadadır

kıanda baksam anda hāzır kıanda istesem andadır” (YED-65/1)

(Ey dostlar, gerçek erenlerin nerede olduklarını bilirmisiniz?

Ben nereye baksam orada hazır ve nerede istesem oradadır)

(bil-Ø-ür+mi+süz+Ø)

“yā fūlan uşbu günü **görürmisin** ki üzeremüzedür” (KG-118b/1)

(Ey filan, işte bu günü görmez misin ki üzerimizdedir?)

(gör-Ø-ür+mi+si+n)

1.1.2.7.1.3.1. Dikkat çekme-farkındalık sağlama

“**körmesmüsen** kim ol vaktin kaygıulular kaygusu eksilür” (BH-63b/14)

(O vaktin kaygılılar kaygısının eksildiğini görmez misin?)

(kör-me-s+mü+se+n)

“**körmesmüsen** eger bir direm taşı denize kemişen dibine degin durmas...” (BH-81a/15)

(Eğer bir direm taşı denize salarsan denizin dibine kadar durmadığını bilmez misin?)

(kör-me-s+mü+se+n)

“dünyā dipsüz denizdür **sanmasmüsan** batmağı” (BH-83b/18)

(Dünya dipsiz bir denizdir, batmayı düşünmez misin?)

(san-ma-s+mu+sa+n)

“ey cümerd, sinde yidi endām bar cānuñ bir durur, dilüñ bir durur **körmesmüsen**” (BH-138b/7)

(Ey cömerd kişi, sende yedi endam var, canın birdir; dilin birdir, görmez misin?)

(kör-me-s+mü+se+n)

“melik duğār yūsufa cevāb vērđi

körmezmüsen anlar saña neler kıldı” (KY-B17v/11)

(Melik duyar Yusuf’a cevap verdi

Onların neler yaptığını görmez misin?)

(kör-me-z+mü+se+n)

“ne bahāya satdılar **kördüğmü** der

on sekiz yarmakğa satıldıñ émdi” (KY-B32v/5)

(Ne pahaya sattılar gördünmü der

On sekiz paraya satıldın şimdi?)

(kör-Ø-dü+η+Ø+mü)

1.1.2.7.1.4. Endişe

“yā ḥadīce, bilmesmen **delümü** bolısarmen” (BH-146b/20)

(Ey Hatice, delimi olacağım bilmiyorum?)

(delü+Ø+Ø+mü)

“... kankı su kim aña şek dutsa bilmesem kim **arımudur** ya **degülmidür**” (KG-9a/5)

(... hangi su ki ona bilmeden şüphe duysa arımdır ya da değildir?)

(arı+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kaçan kim çur tenden su inse tona dökülse, bilmeseler kim ol su **arımudur** ya **degülmidür**” (KG-9a/7)

(Ne vakit ki çur bedenden su inse elniseye dökülse, bilmeseler ki o su arımdır ya da değildir?)

(arı+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“eger kimerse sahur yir olsa şekk olsa yarın **bulutmudur** ...” (KG-51b/6)

(Eğer bir kimse sahur yese, şüphelense yarın bulutmudur? ...)

(bulut+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.4.1. Endişe-meçhuliyet

“imdi sen körgil, kim köñlünde nişān **barmu**” (BH-35a/179)

(Şimdi sen gör bakalım, gönlünde bir nişan varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“eger emānet issi ġāyib olsa bilinmese **öldimi, ölmedimi, dirimidür ...**” (KG-109b/12)

(Eğer emanet sahibi kaybolsa ve bilinmese öldümü, ölmedimi, dirimidir? ...)

(öl-Ø-di+mi+Ø+Ø; öl-me-di+mi+Ø+Ø; diri+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.5. Gücenme

“binüm iki gözüm, bilgil, cānum sen

bini cānsuz kıoya sen sen, bu **geydür**” (SVTM-XXIII/2)

(Ey benim iki gözüm, canım sensin bunu bil

Beni öylece cansız bıraktın bu uygunmudur?)

(gey+Ø+Ø+Ø+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.6. Hatırlatma

“ħaknı batılını men **bildürmedümmü**” (BH-118b/8)

(Hakkı batılı ben bildirmedimmi?)

(bil-dir-me-dü+m+Ø+mü)

“yā kıul, iki körer köz men **birmedümmü** kim bakasañ...” (BH-118a/21)

(Ey kul iki gören göz ben vermedimmi bakasın? ...)

(bir-me-dü+m+Ø+mü)

“uşbu neseleri senün ħüzre ħüccet **kılmadummu**” (BH-118b/8)

(İşte bunları senin üzerine delil kılmadım mı?)

(kıl-ma-du+m+Ø+mu)

“... ya‘ni anadan çağa doğduğundan ol büksek yolın men **köstermedümmü**” (BH-118b/109)

(... Yani anadan bu çağa doğduğun için o göğsün yolunu ben göstermedimmi?)

(köster-me-dü+m+Ø+mü)

“ikisinden senüj için südden ırmak **akıtmadummu**” (BH-118b/11)

(Senin için ikisinden südden ırmak akımadımmı?)

(ak-it-ma-du+m+Ø+mu)

1.1.2.7.1.7. İhbar

“ey ‘ömri keçmiş kocalar **bilürmüsiz** bu kaçan bolası durur” (BH-101b/17)

(Ey ömrü geçmiş yaşlılar, bu nasıl olacak bilirmisiniz?)

(bil-Ø-ür+mü+siz+Ø)

“ināyeti kimeirse ol kul iken sultān olur

işitmedüñmi yūsuf’ı bāzīrgāna satmış iken” (YED-273/4)

(O kul iken yardımı kime olduysa sultan olur, sen Yusuf’u bir tüccara satarken duymadınmi?)

(işit-me-dü+ñ+Ø+mi)

1.1.2.7.1.8. İstintak

“kur’ān ramazān ayında indi, ayruķ aylarda **indimü**” (BH-43a/17)

(Kur’an Ramazan ayında indi, başka aylarda indimi?)

(in-Ø-di+mü+Ø+Ø)

“sizlerde hīç kimersede su **barmu**” (BH-65a/5)

(Sizlerden hiç kimsede su varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā rabbi, yalnız **maṇamı** durur yoksa kullarına kim aydursa **dükeliṇemi** durur” (BH-64b/4)

(Ey Allah’ım, yalnız banamı durur yoksa kullarına söylese hepsinemi durur?)

(maṇa+Ø+Ø+mı; Ø+Ø+Ø dükeli+Ø+i+ṇ+e+mi)

“yā muḥammed ḥasan ve ḥüseyni key **severmüsen**” (BH-74b/27)

(Ey Muhammed, Hasan ve Hüseyin’i çok severmisin?)

(sev-Ø-er+mü+se+n)

“ey derd minden saṇa dermān minden **bolmasmu** köṇlün biryān minden” (BH95b/2)

(Ey dert, benden sana derman olmazmı ki gönlün benden yana yanık?)

(bol-ma-s+mu+Ø+Ø)

“... arısız **yirdemü** andan ötrü buyurdı” (KF-613)

(... kirli yerdemi bundan ötürü buyurdu?)

(yir+Ø+de+mü)

“gendü atamdan sordum kim irte namāzında ḵunut **varmı** didüm” (KG-23a715)

(Kendi babamdan sordum ki sabah namazında Kunut varmı dedim?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“oddan bilezük geçürmeye **rāzımısız**” (KG-58a/3)

(Ateşten bilezik takmaya razı mısınız?)

(rāzı+Ø+Ø+mı+Ø+sız+Ø)

“resül ‘as. sormadı ol ‘avrata kim gendü hacuñ **kılduñmı** ya **kılmađuñmı**” (KG-66a/1)

(Resul as. o kadına sormadı, kendi haccını kıldınmı ya da kılmadınmı?)

(kıl-Ø-du+ñ+Ø+mı; kıl-ma-du+ñ+Ø+mı)

“... bu er saña yabduğı **yalanmıdur**” (KG-90a/5)

(... Bu erin sana yaptığı yalanmıdır?)

(yalan+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ya‘ kub aydur hiç yüzün **körmedüñmü**

adın nedür kıandan sen dép **sormadıñmu**” (KY-B47v/7)

(Yakup söyler: yüzünü hiç görmedinmi?)

Adın nedir, neredensin diyerek sormadınmı?)

(kör-me-dü+ñ+Ø+mü; sor-ma-du+ñ+Ø+mı)

“andan yūsuf sorar aydur **ewlendiñmü**

ya kıardaşım oğul kıız **bulduñmu**” (KY-B64v/9)

(O yüzden Yusuf sorar: “evlendinmi?” der

Ey kardeşim, kıız buldunmu?)

(ew+le-n-Ø-di+ñ+Ø+mü; bul-Ø-du+ñ+Ø+mu)

“biri körmekden ellerüñüz **kesdüñüzümü**

bîhod olup **düşdüñüzümü** sizler émdi” (KY-B42v/9)

(Biri görmekten ellerinizi kestinizmi?)

Kendinizden geçip düştünüz mü şimdi?)

(kes-Ø-dü+η+üz+mü; düş-Ø-dü+η+üz+mü)

1.1.2.7.1.8.1. İstintak-endişe

“benüm ‘azîz cânım tuyarmusiz

kardeşliği **kesdüğüzümü** benden émdi” (KY-B8r/5)

(Benim aziz canım duyarmısınız?

Şimdi kardeşliği benden kestiniz mi?)

(kes-Ø-dü+η+üz+mü)

1.1.2.7.1.8.2. İstintak-teessüf

“ey dirîğa anam sen **yatarmusen**

bu hâl üzere benüm hâlim **bilürmüsen**” (KY-B19r/15)

(Ey zavallı garip annem sen yatarmısın, bu hal üzerine benim halimi bilirmisin?)

(yat-Ø-ur+mu+se+n; bil-Ø-ür+mü+se+n)

“bakıp beni bu hâl üzere **körürmüsen**

ellerüm ayaklarım bağı émdi” (KY-B19r/16)

(Bakıp da bu hal üzerine beni görürmüsün?

Ellerim ayaklarım bağı şimdi)

(kör-Ø-ür+mü+se+n)

1.1.2.7.1.9. İstifham

“**görmez misin** sen aruyı her bir çiçekden bal ider

sinegile pervānenün yuvasında bal olmaya” (YED-5/5)

(Sen arının her bir çiçekten bal aldığını görmez misin?

Sinek ile pervanenin yuvasında bal olmaya)

(gör-me-z+mi+si+n)

1.1.2.7.1.9.1. İstifham-farkındalık sağlama

“seni sevenlerin **olamı** ‘aklı

bir dem usluysa her dem delidür” (YED-50/6)

(Seni sevenlerin aklı olurmu?)

Bir vakit akılıysa her vakit delidir)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“iy dün ü gün hak isteyen **bilmezmissin** hak kandanur

her kandasam anda hâzır kanda bakarsam andadır” (YED-54/1)

(Ey dün bugün Hak isteyen, bilmezmissin Hak nerededir?)

Her nerdeysem orada hazır, nerede bakarsam oradadır)

(bil-me-z+mi+si+n)

“gaflette virme özünü dünyā-perestlik eyleyüp

görmezmissin bu dünyā eyü yavuz geldi gider” (YED-87/7)

(Dünyaya aşırı düşkünlük gösterip gaflete verme özünü

Görmezmissin bu dünyayı, iyi kötü geldi gider?)

(gör-me-z+mi+si+n)

“o bir dilber durur hiç yok nişānı

nişān **olurmu** nişāndan içeri” (YED-290/129)

(O bir dilberdir onun hiç nişanı yoktur

Nişan olurmu nişandan içeri?)

(ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“**görmezmisin** edhem’i tahtını terk eyledi

haqq katında hās oldu bir eski palās ile “ (YED-335/17)

(Ethem’i görmezmisin tahtını terk etti?

Hak katında bir eski palas ile has oldu)

(gör-me-z+mi+si+n)

1.1.2.7.1.10. İstişare/Danışma

“yā resūlallāh taqrī mini atama destūr **dilepmü** yarattı” (BH-129a/22)

(Ey Allah’ın Resul’ü, Allah beni babamdan müsaade isteyipmi yarattı?)

(dil+e-Ø-p+mü)

“ne dirseñ faķirünñ hiç pişesi **bolurmu**” (BH-89b/9)

(Fakirin hiç mesleği olurmu, ne dersin?)

(bol-Ø-ur+mu+Ø+Ø)

“**bilürmüsen** beytü’l-aḥzān ne dimek bolur” (BH-99b/17)

(Beytü’l-ahzen ne demek olur bilirmisin?)

(bil-Ø-ür+mü+se+n)

“... hiç kimerseye bunun borçı **barmu**” (BH-96b/22)

(... Bunun hiç kimseye borcu varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ölüm vaktında haq te‘ālā īmānı kirü **alḡamu**” (BH-105b/7)

(Hak Teala, ölüm vaktinde imanı geri alır mı?)

(al-Ø-ḡa+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... yarusı bende bolsa ve azād yarusına mīrās **bölemi bölmeyemi**” (KF-552)

(... Yarısı bende olsa Azad yarusına mirası bölsünmü bölmesinmi?)

(böl-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; böl-me-ye+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... ‘ayışe’ye ki dīn işine **yararmıyuz** dirleridi” (KG-43b/13)

(... Ayşe’ye din işi için yararmıyız? derlerdi)

(yar-Ø-ar+mi+yu+z)

“... eger anuñçün hac kılsam **revāmıdur**” (KG-65b/14)

(... Onun için haccı eda edersem bu revamıdır?)

(revā+Ø+Ø+mi+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā fūlān oğlu fūlān yazuğda **varmıdur**” (KG-166a/1)

(Ey fūlan oğlu fūlan günah varmıdır?)

(var+Ø+Ø+mi+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“sarāy süpürmedüm kim gele bize

begenmezmi ki ferrās gele düze” (RN-2265)

(Sarayı sürmedim bize kim gelir, hizmetçi gelip dizse beğenmezmi?)

(begen-me-z+mi+Ø+Ø)

“sordum anda **varmıdur** ‘uşşāka bu bendden halās

didiler kim yok durur urğan ucın dilber turlar” (YED-67/6)

(“Aşıkların bu bağdan kurtulma şansları varmı?” diye sordum

Yoktur dediler, ipin ucunu sevgili turlar dediler)

(var+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“senlik-benlik terk idüp yoklık evine girüp

‘ışkdan içüp esriyüp varlık terk **idemisin**” (YED-252/5)

(Senliği benliği terk ederek yokluk evine girip ve aşk şarabından sarhoş olup varlığı terk edermisin?)

(id-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n)

““isāmısın **mūsāmısın**

yâ yūsuf-ı **ken‘ ānmısın**

vallāh ki cānlar cānısın

senden yüzüm döndürmezem” (YED-219/4)

(İsâ mısın Mūsāmısın?

Yâ Yūsuf-ı Kenānmısın?

Vallah ki canlar canısın

Senden yüzümü döndürmezim)

(mūsā+Ø+Ø+mı+Ø-Ø+Ø+sı+n; ken‘ ān+Ø+Ø+mı+Ø-Ø+Ø+sı+n)

“**benmi** düzdüm beni sen düzdün beni

pür ‘aylb niçün yaratdın yā ğanī” (YED-417/6)

(Benmi düzdüm beni, sen düzdün beni

Ey Gani, çok ayıp niçin yarattın?)

(be+n+Ø+mi)

“**geçmedimi** intikāmuñ öldürüp

çürüdüp gözüme toprak doldurup” (YED-417/24)

(Öldürüp, çürütüp ve gözüme toprak doldurup durdun; intikamın geçmedimi?)

(geç-me-di+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.11. İstizan

“... destür **barmu** kim kirsemen, tañrı resûlin körsemen” (BH-151a/4)

(... İzin varmı ki girsem ben?

Allah’ın Resul’ünü görsem ben)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“destür **bolamu** kim kirsem, buları bir körsem ve bulara selām kılsam” (BH-153b/22)

(İzin olurmu ki girsem ben?

Bunları bir görsem ve bunlara selam versem)

(bol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.12. Meçhuliyet

“imdi maña ma‘ lum degül kim **dileyemü** yā **dilemeyemü**” (BH-167a/10)

(Şimdi bana dilesinmi dilemesinmi malum değil?)

(dil+e-Ø-ye+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; dil+e-me-ye+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.13. Merak

“ol kün **boldımu** menüm üzreme kim yārānlar sinsüz namāz kılgaylar” (BH-150a/12)

(O gün geldimi dostlar benim üzerime sensiz namaz kılacaklar?)

(bol-Ø-dı+mu+Ø+Ø)

“ol kün **boldımu** kim köñlümüz kayğu dola” (BH-150a/16)

(O gün **geldimi** ki gönlümüz kaygı dolsun?)

(bol-Ø-dı+mu+Ø+Ø; gel-Ø-di+mü+Ø+Ø)

“tekebbür nedür aña uyasın sen

ümidün **yokmu** hakkı tuyasın sen” (RN-112)

(Tekebbür nedir ona uyasın sen

Ümidin yokmu Hakk’ı duyasın sen?)

(yok+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“gönül nite dölene ma‘ şukun bulmayınca

kimse ‘**aşıkmi** olur gönülsüz kalmayınca” (YED-297/1)

(Gönül, maşugunu bulmayınca daha ne kadar dolansın

Kimse gönülsüz kalmayınca aşıkmi olur?)

(‘ aşık+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.1.13.1. Merak-beklenti

“yâ hâcet **dileyelermi** kim hâcetlerin revâ kılavus” (BH-33/20)

(Hacet dilerlermi ki hacetlerini gerçekleştirelim?)

(dil+e-Ø-ye+Ø+ler+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yâ **isteyelermü** kim hâzır olavus” (BH-33a/21)

(İsterlermi ki hazır olalım?)

(iste-Ø-ye+Ø+ler+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yâ du‘ â **kılalarmu** kim du‘ âların müstecâb kılavuz” (BH-33a/21)

(Dua ederlermi ki dualarına cevap verelim?)

(kıl-Ø-a+Ø+lar+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“bakarlarerdi kim peygāamber **kelemü** diyü” (BH-150a/6)

(Peygamber gelirmi deyip bakarlardı?)

(kel-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.13.2. Merak-bilgi alma

“yā resūlallāh, urağutlar **daķımu** andayuk ķopalar” (BH-33b/18)

(Ey Allah’ın Resul’ü, kadınlar bundan sonramı öylece ortaya çıksınlar?)

(daķı+Ø+Ø+mu)

1.1.2.7.1.13.3. Merak-endişe

“her kim oğlanına ķur’ān öğredürerse andan tańrı **yarlığayamu** diyü şansa tańrı anı yarlıgamaya” (BH-45b/15)

(Her kim oğluna Kur’an öğretirse “Tanrı ondan bağışlarmı?” diyerek şansa Tanrı onu bağışlamaz)

(yarlığa-Ø-ya+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā oğul **zindānamu** taķı düşürdi” (BH-107a/7)

(Ey oğul, zindanamı taķı düşürdü?)

(zindān+Ø+a+mu)

“... hīç meni **unıtmışmu**” (BH-123a/6)

(... Beni hiç unutmuşmu?)

(unit-Ø-mış+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... kıldığunuz ķabūl **boldımu** ya **bolmadımu**” (BH-127b/5)

(... Kıldığınız kabul oldumu yoksa olmadımı?)

(bol-Ø-dı+mu+Ø+Ø; bol-ma-dı+mu+Ø+Ø)

“yūsuf aydur siz meni **satarmusiz**

ḥasret gūrbet otına **atarmusiz**” (KY-B16r/3)

(Yusuf söyler: Siz beni satarmısınız?

Hasret gurbet ateşine atarmısınız?)

(sat-Ø-ar+mu+siz+Ø; at-Ø-ar+mu+siz+Ø)

“ḥaber vérdi andan evvel isrā’îl

yūsuf’um **ésenmidür** déyür émdi” (KY-B68r/15)

(İsrail, ondan önce haber verdi

Yusuf’um esenmidir? der şimdi)

(és-Ø-en+Ø+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“aceb bu benüm hālüm yir altında ahvālüm

varup yatacak yirüm ‘akrep **dolamı** yā rab” (YED-15/2)

(Acaba benim bu halim ve yer altındaki hallerim ve varıp yatacak yerim akrep dolarmı ey Allah’ım?)

(dol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yūnus ḳabre varduḳda mūnker-nekir geldükde

bana su’āl sorduḳda dilüm **dönemi** yā rab” (YED-15/5)

(Yunus kabre varınca Münker-Nekir gelince, bana soru sorduklarında dilim dönermi ey Allah’ım?)

(dön-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“aceb bu benüm cānum āzād **olamı** yā rab

yohsa yidi tamuda yana **ḳalamı** yā rab” (YED-15/1)

(Allah’ım acaba benim bu canım azat olurmu yoksa yedi cehennemde yanıp kalırmı ey Allah’ım?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; kal-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“cān hulḳuma geldükde ‘azrāīl’i gördükde

yā cānumı alduḳda āsān **olamı** yā rab” (YED-15/4)

(Can boğazıma gelince, Azrail’i görünce

Ya da canımı alınca kolay olurmu ey Allah’ım?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dermān **olamı** baḡa derdüm benüm kim ona

derdlü varayın saḡa dermān ḳayusı degül” (YED-165/6)

(Derman olurmu ki bana, derdim benim kim ona

Dertli varayım ben sana, derman kaygısı değil)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.13.4. Merak- istintak

“men anı tamudan āzīz **ḳılmayamuvan**” (BH-96a/10)

(Ben onu cehennemden aziz kılmayacakmıyım?)

(ḳıl-ma-ya+Ø+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+va+n)

““āṣīler uçmaḳa **kiremü**” (BH-109a/23)

(Asiler cennete girecekmi?)

(kir-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yazuḳlular taḡrıyı **köremü**” (BH-109b/1)

(Günahlılar tanrıyı görecekmi?)

(kör-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mü+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yā ‘abdullāh sinüñ köñlüñ müsülmanlıgā **dölendimü**” (BH-114a/9)

(Ey Abdullah senin gönlün müslümanlığa karar kılmadımı?)

(dölen-Ø-di+mü+Ø+Ø)

“yā ‘alī deve satun **alurmusañ**” (BH-132a/7)

(Ey Ali, deve satın alırmısın?)

(al-Ø-ur+mu+sa+ñ)

“züleyhā aydur sizler **kördüñüzümü**

benüm beñzüm solduğın **bildüñüzümü**” (KY-B42v/8)

(Züleyha söyler: sizler gördünüzümü?)

Benim benzimin solduğunu bildinizmi?)

(kör-Ø-dü+ñ+üz+mü; bil-Ø-dü+ñ+üz+mü)

“ol sāķī zindān içre bir düş kördi

ta‘ bir ‘ilmüñ kimse bilür **barmu** dédi” (KY-B44r/2)

(O saki zindan içinde bir düş gördü

“Düşün tabir ilmini bilen kimse varmı?” dedi)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yūsuf aydur **añarmusen** sen ol küni

bāṭıl üşe ünder idüñ sen beni” (KY-B55v/12)

(Yusuf söyler: sen o günü anarmısın?

Boş bir işe sen beni çağırırdın)

(aṭ-Ø-ar+mu+se+n)

“yūsuf bir k̄ul oḡlan **satduḡuzmu**

k̄ulumuzun üç ‘aybı var **dediḡüzümü**” (KY-B71r/5)

(Yusuf bir kul oḡlan, sattınız mı?

Kulumuzun üç aybı var dediniz mi?)

(sat-Ø-du+ṭ+uz+mu; de-Ø-di+ṭ+üz+mü)

1.1.2.7.1.13.5. Merak-istişare

“kaçan genc bulasın yir kazmayınca

ya kalb **sāfimi** olur kızmayınca” (RN-494)

(Yeri kazmayınca nasıl hazine bulacaksın?

Ya kalp yanmayınca safimi olur?)

(sāfi+Ø+Ø+mi)

“teḡri dedi: ‘sayru oldum’ mūsīye

gendü dōstdın kişi böyle **isteye**” (SVTM-II/128)

(Tanrı “hasta oldum” dedi Musa’ya

Kişi kendi dostunu böyle ister mi?)

(iste-Ø-ye+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“uçan kuşlar uçurur esen yıl görse turur

dīvler ḥükmüne girür **belkıs-süleymānmısın**” (YED-257/3)

(Uçan kuşlar uçurur, esen yel görse durur

Cinler hükmü altına girer, sen Belkıs-Süleymanmısın?)

(belkıs-süleymān+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+sı+n)

“yüzünden gün tutulur ay toğmaya utanur

gören heybete kalur **yūsuf-ı ken’anmısın**” (YED-257/4)

(Yüzünden gün tutulur, ay doğmaya uyanır

Gören kişi heybete aklır, sen Yusuf-ı Kenanmısın?)

(yūsuf-ı ken’an+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+sı+n)

“ölü görse dirilür kalıbına cān gelür

toprakdan āvāz gelür ‘**īsā bin meryemmisin**’ (YED-257/5)

(Ölü görse dirilir, kalıbına can gelir

Toprakdan avaz gelir İsa bin Meryemmisin?)

(‘īsā bin meryem+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n)

“iy yārānlar gelün ben anladayum ahvālümü

hıç kimsene **olamı** kim bu derdüme dermān kıla” (YED-317/2)

(Ey dostlar, gelin ben anlatayım halimi

Hiç kimse benim bu derdime derman olurmu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“mine’l-ḳalbī ile’l-ḳalbī yol var demişler erler

her gönülünden gönüle rāst toğru yol **degülmi**” (YED-352/2)

(Erler, kalpten kalbe yol var demişler

Her gönülden gönüle doğru yol değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.13.6. Merak-meçhuliyet

“onunla bir er evinden çıkırsa girü gelmese ve kimerse bilmese ol **dirimi** yâ **ölümü** anuñ hükmi nite bola” (KF-555)

(Onunla birlikte bir er evinden çıkırsa geri gelmese ve kimse o dirimi ya da ölümü bilmese eğer o kişinin hükmü ne olur?)

(diri+Ø+Ø+mi; öl-ü+Ø+Ø+mi)

“... bu kırk didüğün belürtmedi kim kırk **sā' atmıdur** yâ kırk günmidür...” (KG-25a/12)

(... Bu kırk dediğin belirtmedi ki kırk saatmidir ya da kırk günmüdür? ...)

(şā' at+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... bu kırk didüğün belürtmedi kim kırk sā' atmıdur yâ kırk **günmidür**...” (KG-25a/12)

(... Bu kırk dediğin belirtmedi ki kırk saatmidir ya da kırk günmüdür? ...)

(gün+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.13.7. Merak-tahkik

“taşdun yine delü gönül sular gibi çağlarmısın

ağdun yine kanlu yaşum yollarımı **bağlarmısın**” (YED-270/1)

(Taşdın yine deli gönül sular gibi çağlarmısın?

Ağdın yine kanlı yaşım yollarımı bağlarmısın?)

(bağ+la-Ø-r+mı+sı+n)

“karlu tağların başında salkıım salkıım olan bulıt

saçuñ çözüp benüm içün yaşın yaşın **ağlarmısın**” (YED-270/6)

(Karlı dağların başında salkım salkım olan bulut

Saçını çözüp benim için yaşın yaşın ağlarmısın?)

(ağ+la-Ø-r+mı+sı+n)

“**ālīmidür** ol ‘ilmine lāyık ‘ameli yok

cāhilmidür ol ‘ışka sata iki cihānı” (YED-357/3)

(Alimdir ki o ilme layık bir ameli yok

Cahilmidir ki iki cihani o aşka satsın?)

(‘ālīm+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø; cāhil+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**esrūkidür** ol kadehi nūş itmedi dōstdan

iyü dimenüz gafletile nefse uyanı” (YED-357/5)

(Sarhoşmudur ki o kadehi dosttan içmedi?

Nefse uyanı gaflet ile iyi demeniz)

(esrūk+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.14. Mukayese

“**gönülmi** yig **ka‘bemi** yig eyit baña ‘aklı iren

gönül yigdür zirā ki hāq gönülde tutar turakı” (YED-366/7)

(Ey akli eren, bana söyle bakalım; gönülmü daha iyi kabemi daha iyi?

Gönül daha üstündür çünkü hak, durağı gönülde tutar)

(gönül+Ø+Ø+mi; ka‘be+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.1.15. Sınama

“yā kücüm **yitmesmi** **erdi** kökden taş yağdursam” (BH-122a/20)

(Gökten taş yağdırsam gücüm yetmezmiydi?)

(yit-me-s+Ø+Ø+Ø+mü+er-Ø-di+Ø+Ø)

“anıcağuz şol bir gün **ditrermi** yūnus’un cānı

īmām-kur’ān yoldaş ile son menzile yitmiş iken” (YED-273/11)

(Anacağız bir gün, Yunus’un canı titrermi?

İmam-Kur’an yoldaş ile son durağa varırken)

(ditre-Ø-r+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.16. Sitem

“sen kim tanrı ayında tanrıya burdubārılık kılasın, ‘**acebmü** durur kim ululuk bulasın”

(BH-16b/3)

(Sen ki tanrı ayında tanrıya tüm yönü değiştirirsin, şaşılacak şeymidir ki büyüklük bulasın?)

(+aceb+Ø+Ø+mü)

“ki bunda bitmeyen iş anda bitmez

sağırmı kulağın niçün işitmez” (RN-462)

(Bunda bitmeyen iş onda bitmez

Kulağın sağırmı niçin duymaz?)

(sağır+Ø+Ø+mı)

“ibrete **ķalmazmısın** ya hod **anlamazmısın**

dinle kuşlar ünini niçe dürlü sâz gelür” (YED-23/3)

(İbrete kalmazmısın ya da anlamazmısın?

Kuşların sesini dinle bakalım, ne kadar farklı saz gelir)

(ķıl-ma-z+mı+sı+n; an+la-ma-z+mı+sı+n)

“**görmezmisin** toprağı hāsları ķuçmış yatur

bizi dağı anuğ tek ala  oynuna bir g n” (YED-246/3)

(G rmezmisin toprağı hasları ko mış yatar?

Bizi de bir g n onun gibi koynuna ala)

(k r-me-z+mi+si+n)

1.1.2.7.1.16.1. Sitem-şaşırma

“ey  arındaşlar **k rmezm siz** ol cel li

uşbu işni cel l rev  k rmez  mdi” (KY-B8r/9)

(Ey kardeşler o uluyu g rmezmisiniz?

İşte bu sorunu y ce olan reva g rmez)

(k r-me-z+m +siz+ )

1.1.2.7.1.16.2. Sitem-teyit etme

“rız uğ alup seni **mu t cm **  odum

y   y n n yiy ben **a m **  odum” (YED-417/10)

(Rızkını alıp seni muhta m  ettim?

Ya da    n n  yiyerek seni a m  bıraktım?)

(mu t c+ + +m ; a + + +m )

1.1.2.7.1.17. şaşırma

“** or masmusan ** kim ta rı şa a ‘ az b  ıla” (BH-157b/14)

(Tanrı sana azap edecek bundan korkmazmısın?)

( or -ma-s+mu+sa+ )

“**sanurmısın**    d mi da  i  n

naş hatdur şa a c mle  a  i  n” (RN-236)

(   d m  dak i  n oldu unu sanıyormusun?

Sana nasihattir cümle Hak için)

(san-Ø-ur+mı+sı+n)

“miskīn yūnus **bilmezmisin**

yoksa nazar **kılmazmısın**

ölenleri **anmazmısın**

āh nideyin ‘ömrüm seni’ (YED-384/8)

(Miskin Yunus bilmezmisin?

Yoksa düşünüp bakmazmısın?

Ölenleri anmazmısın?

Ah ömrüm! Seni ben ne edeyim)

(bil-me-z+mi+si+n; kıl-ma-z+mı+sı+n; an-ma-z+mı+sı+n)

“kıl gibi sırātdın **ādemmi** geçer

yā üzilür yā tayanur ya uçar” (YED-417/12)

(Kıl gibi ince olan sıratın insanımı geçer?

Ya üzüdür, ya dayanır ya da uçar)

(ādem+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.1.17.1. Şaşırtma-uygun bulmama

“yā meleke’l mevt, hīç dōst **kördüğümü** kim dōştı cānıma kaç kıla” (BH-152b/4)

(Ey ölüm meleği, hiç dost gördün mü ki dostu canıma kas kılsın?)

(kör-Ø-dü+η+Ø+mü)

1.1.2.7.1.18. Şüphe

“... dūrūt rek‘ at **namāzımı** kıldı ya üç **rek‘ atmı** kıldı” (KG-29b/5)

(Dört rekât namazını kıldı ya da üç rekâtını kıldı?)

(namâz+Ø+Ø+mı; rek' at+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.1.19. Tahkik

“ey ‘acebâ ismâ‘il boğazı daştan dağ **katımu** durur” (BH-71b/4)

(Acaba İsmail’in boğazı taştan dahamı katıdır?)

(katı+Ø+Ø+mu)

1.1.2.7.1.19.1. Tahkik-şaşıрма

“muḥammed muṣṭafâ **körmedüñmü** nite beyân kıldı tanrı” (BH-52b/10)

(Ey Muhammed Mustafa, Allah’ın nasıl beyan kıldığını görmedinmi?)

(kör-me-dü+ñ+Ø+mü)

1.1.2.7.1.20. Tahmin

“... yâ dahı aydan aya **kalırmıdı**” (KG-46a/8)

(... yoksa aydan aya kalırmıydı?)

(kal-Ø-ur+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-dı+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.21. Teyit etme

“ey ferîşteler munı büzüñ içün **sizmü** ayıttuñuz” (BH-39b/16)

(Ey melekler bunu bizim için sizmi söylettiniz?)

(si+z+Ø+mü)

“ey dōst **bilürmüsen** kim bular bu iki kerāmeti ne birle buldılar” (BH-87b/10)

(Ey dost, bunların bu iki kerameti neyle bulduklarını bilirmisin?)

(bil-Ø-ür+mü+se+ñ)

“sen **degülmü** **erdüñ**, ilerü sevdüñ, aldüñ, nikāh kıldüñ, qābīn kesdüñ” (BH-111b/6)

(Sen değilmıydın, ileri sevdin, aldın, nikah yaptın, mehir gerekleştirdin?)

(degöl+Ø+Ø+mü+er-Ø-dü+ŋ+Ø)

“... yā **meleke’l-mevtmü** hāceterdi kim senüŋ cānuŋ alsa” (BH-122a/18)

(... ölüm meleğimi senin canını almayı diledi?)

(meleke’l-mevt+Ø+Ø+mü)

“eyle ki karga diler bülbülden ayrılmāğa

bülbülün de gönlinde maķşūdı řol **degölmi**” (YED-352/4)

(Öyle ki karga bülbülden ayrılmayı diler

Bülbülün de gönlündeki maksadı bu değilmi?)

(degöl+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“cāhil ile ‘ārifüŋ meşeli şuna beŋzer

cāhil katuŋda ĩmān ma‘ lūm mechül **degölmi**” (YED-352/5)

(Cahil ile arif kişinin olayı şuna benzer

Cahil katında imam malum meçhul değilmi?)

(degöl+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ıřık ile dāniřmend sū’i iřler her zamān

dāniřmend ışık’a eydür bişeri‘ at **degölmi**” (YED-352/6)

(Aşık ile danişment daima günah işler

Danişment aşığa sorar: şeriatsız değilmi?)

(degöl+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“yitmiş iki milletün sözini ‘ārif bilür

yūnus emre sözleri dāim usūl **degülmi**” (YED-352/7)

(Yetmiş iki milletin sözünü arif bilir

Yunus Emre’nin sözleri daima usul değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.22. Uygun bulmama

“**acebmidür** ‘āşık kişi ma‘ şūķını zıkr iderse

‘ışk başından aşacağız göñlini zāritse gerek” (YED-139/6)

(Aşık kişinin öaşığünü zikretmesi şaşılacak bir şeymidir?

Aşk başından aşacağız, gönlünü zar etse gerek)

(‘aceb+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.1.23. Yoklama

“**barmu** hīç tevbe kılıcı” (BH-33a/10)

(Hiç tövbe kılıcı varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**barmu** hīç hācet dileyiçi” (BH-33a/10)

(Hiç hacet isteyen varmı?)

(bar+Ø+Ø+mu+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ey şūh közlü, saña delim eylük kıldum, daķı nice eylük kılsamen **bilürmüsey**” (BH-94b/9)

(Ey şuh gözlü, sana çok fazla iyilik ettim, hatta nice iyilik kılsam bilirmisin?)

(bil-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“yā oğlum, bendelikden pāzişāhlık degürdi, anuñ **şükrimü** aydursañ” (BH-107a/3)

(Ey oğlum, kölelikten padişahlık oldu; onun şükrünümü eda edersin?)

(a+n+uñ şük(ü)r+Ø+i+n+Ø+mü)

“yūsuf aydur ol érenler kıandan gelür

sorduñuzmu anlar benden ne isteyür” (KY-B6v/14)

(Yusuf söyler: o erenler nereden gelir

Onlar benden ne ister diye sordunuzmu?)

(sor-Ø-du+ñ+uz+mu)

“mışır iyesi aşlık size nete vérdi

bildüñüzümü kañı millet dutaridi” (KY-B60r/13)

(Mısır sahibi size mahsül nasıl verdi?

Hangi milletin tuttuğunu bildinizmi?)

(bil-Ø-dü+ñ+üz+mü)

1.1.2.7.1.24. Yönlendirici

“kaçan kim bular ta‘ām birseler ‘**acebmüdurur**” (BH-59a/22)

(Ne vakit bunlar aş verseler şaşılacak bir şeymidir?)

(‘aceb+Ø+Ø+mü+dur-Ø-ur+Ø+Ø)

“... bu ümmet ta‘ām yidürdi, ‘**acebmü** hālik birle söylese” (BH-59b/25)

(... Bu ümmet aş yedirdi, yaratıcıyla söylese şaşılacak bir şeymidir?)

(‘aceb+Ø+Ø+mü)

“eger bir yazuk üç tā‘at asrasında kizlense ‘**acebmüdurur**” (BH-95a/10)

(Eğer bir günah üç ibadet altında gizlense bu şaşılacak bir şeymidir?)

(‘aceb+Ø+Ø+mü+dur-Ø-ur+Ø+Ø)

“mü’ min yazukı için ağlasa, yaşın dökse ‘**acebmüdurur**” (BH-139b/2)

(Mümin kişi günahı için ağlasa ve gözyaşını dökse bu şaşılacak bir şeymidir?)

(‘aceb+Ø+Ø+mü+dur-Ø-ur+Ø+Ø)

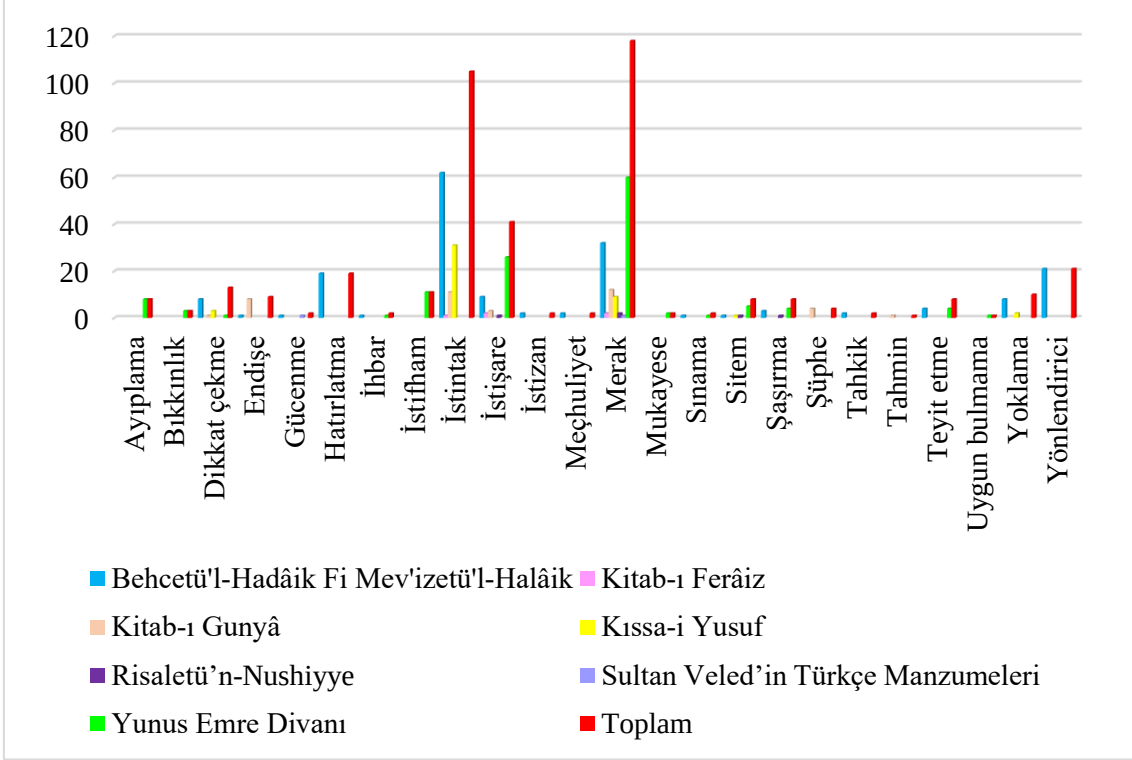
Selçuklular Dönemi Eski Anadolu Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Behcetü'l-Hadâik Fî Mev' izâti'l-Halâik, Kitab-ı Feraiz, Kitab-ı Gunya, Kıssa-i Yusuf, Risaletü'n-Nushiyye, Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri ve Yunus Emre Divanı adlı eserlerde incelenmiştir. Soru ekinin üst işlevi, bu dönemde yirmi dört (24) tanedir. Bu üst işlevler Ayıplama, bıkkınlık, dikkat çekme, endişe, gücenme, hatırlatma, ihbar, istifham, istintak, istişare, istizan, meçhuliyet, merak, mukayese, sınama, sitem, şaşırma, şüphe, tahkik, tahmin, teyit etme, uygun bulmama, yoklama ve yönlendirici (Tablo 8; Grafik 8) üst işlevleridir. Selçuklular Dönemi Eski Anadolu Türkçesi döneminde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev merak (118) üst işlevidir. Daha sonrasında istintak (105) üst işlevi gelmektedir. Bu dönemde yer alan eserlere bakıldığında işlev sıklığının en fazla olduğu eser; Yunus Emre Divanı'dır. Merak üst işlevi eserde de en sık görülen üst işlevdir. Zira bu durumun temelinde şairin daima öz nefsinin sorgulayıp bir kavrama ve farkındalık arayışında olması yatmaktadır.

Tablo 8: Selçuklular (Oluşum) Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Behcetü'l-Hadâik Fî Mev'izetü'l- Halâik	Kitab-ı Ferâiz	Kitab-ı Gunyâ	Kıssa-i Yusuf	Risaletü'n- Nushiyye	Sultan Vele'd'in Türkçe Manzumeleri	Yunus Emre Divanı	Toplam (405)
Ayıplama	-	-	-	-	-	-	8	8
Bıkkınlık	-	-	-	-	-	-	3	3
Dikkat çekme	8	-	1	3	-	-	1	13
Endişe	2	-	8	-	-	-	-	10
Gücenme	1	-	-	-	-	1	-	2
Hatırlatma	19	-	-	-	-	-	-	19
İhbar	1	-	-	-	-	-	1	2
İstifham	-	-	-	-	-	-	11	11
İstintak	62	1	11	31	-	-	-	105
İstişare	9	2	3	-	1	-	26	41
İstizan	2	-	-	-	-	-	-	2
Meçhuliyet	2	-	-	-	-	-	-	2
Merak	32	2	12	9	2	1	60	118
Mukayese	-	-	-	-	-	-	2	2
Sınama	1	-	-	-	-	-	1	2
Sitem	1	-	-	3	1	-	5	10
Şaşıрма	3	-	-	-	1	-	4	8
Şüphe	-	-	4	-	-	-	-	4
Tahkik	2	-	-	-	-	-	-	2
Tahmin	-	-	1	-	-	-	-	1
Teyit etme	4	-	-	-	-	-	4	8
Uygun bulmama	-	-	-	-	-	-	1	1

Yoklama	8	-	-	2	-	-	-	10
Yönlendirici	21	-	-	-	-	-	-	21

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 8: Selçuklular (Oluşum) Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2.7.2. Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesi

1.1.2.7.2.1. Alay

“görklüm oğul başına kaçā gelse **sendenmi** sorarım” (DKK D-72a/8)

(Güzel oğlum, başına bir kaza gelse sendenmi sorardım?)

(se+n+den+mi)

“... tar yerde eyü elüme girdün **olamı** ...” (DKK D-81b/3)

(... dar yerde elime iyi girdin değilmi?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.1.1. Alay-ayıplama

“kavat men bu işi tuysam saña böyle **gelürmidüm**” (DKK D-150b/5)

(Ey kavat, ben bu işi duysaydım sana böyle gelirmiydim hiç?)

(gel-Ø-ür+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-dü+m+Ø)

“avratuñdanmı öğrendüñ sen bu işi kavat” (DKK D-150b/6)

(Ey kavat, sen bu işi karındanmı öğrendin?)

(Ø+Ø+Ø avrat+Ø+u+ñ+dan+mı)

1.1.2.7.2.1.2. Alay-sitem

“... yitmişmiydün” (DKK D-25b/8)

(... yetmişmiydin sen?)

(yit-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+mi+y-Ø-dü+n+Ø)

“... ölmüşmiydün” (DKK D-25b/8)

(... ölmüşmüydün sen?)

(öl-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+mi+y-Ø-dü+n+Ø)

1.1.2.7.2.2. Ayıplama

“alp yigitler kırış günü karımından **kayururmı**” (DKK D-96b/1)

(Alp yiğitler savaş günü hasmından kaygılanırmı?)

(kayur-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“... bu kadar işten kırılan **yigitmi** olur” (DKK D-90a/5)

(... işten bu kadar korkan yigitmi olur?)

(yigit+Ø+Ø+mi)

“bencileyin karusından ağ ellerin bağladuban toruz tamında **yaturmı** olur” (DKK D-135b/6)

(Benim gibi pazusundan ak ellerini bağlatarak domuz damında yatarmı olur?)

(yat-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“ağ sakallu babasını ağ bürçekli anasını ağladuban **bozladurmı** olur” (DKK D-135b/7)

(Aksakallı babasını ak bürçekli annesini ağlatarak sızlatırmı?)

(boz+la-dur+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.2.1. Ayıplama-gücenme

“ne kaçırırsın bana ağam kazan yoksa göğsünde **yokmıdur** imān” (DKK D-26a/7)

(Ne kızıyorsun bana ağam Kazan yoksa göğsünde iman yokmudur?)

(yok+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.2.2. Ayıplama-hiddet

“mere kavat oğlu kavatlar ata turur iken oğul **elinmi** öperler” (DKK D-39a/7)

(Bre kavatoğlu kavatlar, baba dururken oğul elimi öperler?)

(oğul+Ø+Ø el+Ø+i+n+Ø+mi)

1.1.2.7.2.3. Dikkat çekme

“gerçi çokdur ‘artuban **kalurmı** gör

yitmeyüben iş batal **kalurmı** gör” (GN-7816)

(Böyle olmasına rağmen fazla kalırmı gör ?

Yetişemeyince iş boş kalırmı gör?)

(kal-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“dilemez hiç andan ayru olmağı

ten **dilermi** cāndan ayru olmağı” (GN-8978)

(Ondan ayrılmayı hiç istemez

Vücut candan ayrı olmayı dilermi hiç?)

(dil+e-Ø-r+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.3.1. Dikkat çekme-yönlendirici

“sovuyıçak **yimez** anı kimsene

savuç aşdan kimse yirmi bir dene” (GN-5004)

(Soğuyunca kimse onu yemez, doğrusu soğuk yemekten kimse bir tane bile yermi?)

(yi-me-z+Ø+Ø+Ø)

“nefs ana şeytān **degülmi** görseçe

komaz anı varmağa hākdın yaña” (GN-8960)

(Baksana, nefis ona şeytan değilmi?

Onu, Hakk’ın yanına varmasına izin vermez)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.4. Endişe

“yarımasun yarçımasun bu çoban bizüm hepümüz kırar **olamı** dediler dahı turmayup kaçtılar” (DKK D-23a/3)

(“Murada maksuda ermesin, bu çoban bizim hepimizi öldürürümü?” dediler ve durmayıp kaçtılar)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“biri ibrahīm idi kim urdı āh

eytdi bir yine **göremmi** iy ilāh” (GN-378)

(Ah edenin biri Hz. İbrahim idi, o “ey Allah’ım seni tekrar göremeyecekmiyim?” diye söyledi)

(gör-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø+mi)

“yūsuf idi kim didi āh iy çalap

bir dahı şol günü **göremmi** ‘aceb” (GN-3798)

(Yusuf idi o, “ey Allah’ım acaba ben bir daha o günü görürmüyüm?” dedi)

(gör-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø+mi)

“heyhāt yine lutf idüben tañrı te‘ ālā

yāruma irişmeye beni diri **qoyamı**” (SNB-2863)

(Heyhat! Cenab-ı Hak lütuf edip beni yârime kavuşturmak için tekrar canlı bırakırmı?)

(koy-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.4.1. Endişe-merak

“olamı ‘aceb aña varmağ revā

ya biz **oqıyalummi** aı revā” (SNB-1017)

(Acaba oraya gitmek doğru olurmu veya biz onu eve davet etsek daha iyi olmazmı?)

(oqı-Ø-ya+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+lum+Ø+mı)

“şu halka halka anuñ zülfi kim suda gördüm

‘aceb **olamıdı** kısmet ki kollaruma saram” (SNB-1477)

(Şu lüle lüle olan zülüfleri suda gördüm

Acaba onları kollarıma sarmak kısmet olur muydu?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dir idi ‘aceb bu baña **düşmidür**

ya h z t li   me bu i  **tu mıdur**” (SNB-1784)

(“Acaba bu durum benim i in bir r yamı veya kademe uygun bir  eymi?” diye s ylerdi)

(deg l+ + +mi+d r- - + + ; tu + + +mı+dur- - + + )

“kim ola bu ben m g nl m alan nig r

el me **giremi** perverdig r” (SNB-1603)

(Benim g nl m  alan resim gibi sevgili kimdir?

Ey Allah’ım acaba ona ula acakmıyım?)

(gir- -e+ + + +mi+ - - + + )

1.1.2.7.2.4.2. Endi e-me huliyet

“eger bu gice ba   n eyleyev z

nited r **ey mi** ola y  **yavuz**” (SNB-2606)

(“Bu gece onlara baskın yaparsak acaba iyimi veya k t m  olur?” dedi)

(ey + + +mi; yavuz+ + + )

“i idin ki i hep kınaya bizi

ya **bunlarımı** diyeler ya bizi” (SNB-2693)

(Bu durumun i iten herkes bizi ayıplayacak

Ya bu olanlarımı ya da bizimi anlatacaklar?)

(bu+n+lar+ı+mı)

1.1.2.7.2.5. Farkındalık sa lama

“g rmeyince kimsene **d stmi** olur

kurb nı un o luna ** asdmı** kılur” (GN-293)

(G rmeyince kimseye dostmu denir, kurban i in o luna kastmı eder?)

( asd+ + +mı)

“çirkin ü gökçek kamu birdür anā

hīç **yinermi** kimseyi bir baksan” (GN-1679)

(Çirkinin de gökçeğin de tümü ona birdir, bir baksana; o hiç kimseyi hor görürmü?)

(yin-Ø-er+mi+Ø+Ø)

“gör ki **beñzermi** nebāta merteben

yoḥsa hayvān dirligimi saṇa deṇ” (GN-2148)

(Merteben bitkiler ile benzer mi diye bak yoksa hayvan canlılığını sana denktir?)

(beñze-Ø-r+mi+Ø+Ø)

“dönüp gitdi inen **degülmidi** tāṇ

birez geçicek çünki atdıdı taṇ” (SNB-3521)

(Kız dönüp gitti, bu çok şaşılmayacak bir durum değilmiydi çünkü biraz geçince şafak çökmüştü?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-di+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.5.1. Farkındalık sağlama-uygun bulmama

“şehe gelmedi ol sözi hoş hele

didi bu kelecı **revāmı** ola” (SNB-2080)

(Nakkaş’ın söyledikleri şahın hoşuna gitmediği için “bu söylediklerin uygunmu?” dedi)

(revā+Ø+Ø+mı)

“ve ger ni **revāmı** ki ‘āşık olan

ata binmiş ü çekmiş ola kalan” (SNB-2347)

(Ata binmiş yuları çekmiş olan aşık kişinin, böyle davranması hiç uygun olurmu?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.2.6. Gücenme

“giriş koyunda yatan helâliñe sırruñ **demezmi** olur” (DKK D-123a/11)

(İnsan koyunda yatan helaline sırrını söylemezmi hiç?)

(de-me-z+mi+Ø+3+Ø)

1.1.2.7.2.7. Hatırlatma

“boz aygırñ beline **binmedümmi**” (DKK D-60a/7)

(Boz aygırın beline binmedimmi?)

(bin-me-dü+m+Ø+mi)

“sen meni yanuñ **kığırtmaduñmı**” (DKK D-60a/8)

(Sen beni yanına çağırmadınmı?)

(kığırt-ma-du+ñ+Ø+mı)

“senüñ évüñ üzerine geyik **yıkmadummi**” (DKK D-60a/8)

(Senin evinin üzerine yabani bir geyik yıkmadımı?)

(yık-ma-du+m+Ø+mı)

“senüñle meydānda at **çarpmadukmı**” (DKK D-60a/9)

(Seninle meydanda at koşturmadık mı?)

(çarp-ma-du+k+Ø+mı)

1.1.2.7.2.8. Hiddet

mere dāyeler bu kavat oğlı kavat oğlı kavat mize **erlikmi** gösterür” (DKK D-40a/12)

(Bre dadılar, bu kavat oğlu kavat bize erlikmi gösteriyor?)

(erk+lik+Ø+Ø+mi)

“... saña **düşermi** maña gibi söz söylemek” (DKK D 56/a7)

(... benim gibi birine söz söylemek sana düşermi?)

(düş-Ø-er+mi+Ø+Ø)

saña **düşermi** bî tekellüf benüm üzerime gelsin” (DKK D-58a/5)

(... bana böyle bir söz söylemek sana düşermi?)

(düş-Ø-er+mi+Ø+Ø)

“**ķormıyam** seni, ĳara poladtöz kılıcum tartmayınca ĳafalu bōrklü başuĳ kesmeyince alca ĳanun yeryüzüne tökmeyince ĳardaşum ĳıyanuĳ ĳanın almayınca ĳomazam” (DKK D-118a/7)

(Seni bırakırmıyım hiç? Kara ĳelik öz kılıcımı ĳekmeyince, tepeli bōrklü başını kesmeyince, aka kanını yeryüzüne dökmeyince kardeşim Kaya’nın kanını almayınca bırakmam)

(ķo-Ø-r+mı+ya+m)

1.1.2.7.2.8.1. Hiddet-tahkik

“mere ya benüm baba **ölümidür, dirimidür**” (DKK D 143a/6)

(Ey bre, benim babam ölümüdür dirimidir?)

(öl-ü+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø; diri+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.8.2. Hiddet-teyit etme

“mere kâfir sen meni **bilmezmisin**” (DKK D-126b/11)

(Bre kâfir sen beni bilmezmisin?)

(bil-me-z+mi+si+n)

“mere ĳavat menüm babam bayındır ĳân **degülmi**” (DKK D-143a/11)

(Bre kavat, benim babam Bayındır Han değildir?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“mere kâfir menüm adum **bilmezmisin**” (DKKK D-146a/3)

(Bre kâfir, benim adımlı bilmezmisin?)

(bil-me-z+mi+si+n)

1.1.2.7.2.9. İhbar

“**görürmisin** neler oldu” (DKK D-8a/11)

(Görüyorsun neler oldu?)

(gör-Ø-ür+mi+si+n)

“**bilürmisin** karındaşım kara göne düşümde ne görindi” (DKK D-23a/12)

(Ey kardeşim biliyorsun Kara Göne rüyamda nasıl göründü?)

(bil-Ø-ür+mi+si+n)

“hey menüm kırk yoldaşım **bilürmisüz** neler oldu” (DKK D-50b/4)

(Hey benim kırk arkadaşım biliyorsun neler oldu?)

(bil-Ø-ür+mi+sü+z)

“**görürmisüz** ağam kazan baş kesdi kan dökdi” (DKK D-68b/1)

(Görüyorsunuz; babam Kazan baş kesti, kan döktü?)

(gör-Ø-ür+mi+sü+z)

1.1.2.7.2.10. İstek

“baba senden cân dilerem, **vérürmisin**” (DKK D-83b/2)

(Baba senden can diliyorum, verirmisin?)

(vér-Ø-ür+mi+si+n)

“senden cān dilerem ana, cānuḡ maḡa **vérürmisin**” (DKK D-84a/9)

(Anne senden can diliyorum, canını bana verirmisin?)

(vér-Ø-ür+mi+si+n)

1.1.2.7.2.11. İsticvap

“degme **nesnemi** geḡer ol hazrete

degme cān **lāyıkmi** olur raḡmete” (GN-1447)

(O yüce Allah’a degme nesnemi ulaşır?

Degme can rahmete layıkmi olur?)

(nesne+Ø+Ø+mi; lāyık+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.12. İstifham

“... aṡaḡadan yukarı **baḡmazmısın**” (DKK D-95b/8)

(Aṡaḡıdan yukarıya bakmazmısın?)

(baḡ-ma-z+mı+sı+n)

“zīrā bunlar ḡaḡ nūrındandır bayık

ḡaḡ nūri **fānīmi** olur iy ayık” (GN-1288)

(Zira bunların Allah’ın nurundan oldukları açıktır

Ey akıllı kiṡi, Tanrı’nın nuru sönermi?)

(fānī+Ø+Ø+mi)

“hem bilür kim niṡe geldi dūnyāya

‘**aybmıdur** ger kendü hālin söyleye” (GN-4481)

(Sonra dünyaya ne için geldiğini bilir

İnsanın kendi halini anlatılması ayıpmıdır?)

(‘ ayb+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“aḡa fidā kıluban bilsedüm kıluban bilsedüm **başarasumı**

degül ki ma‘ lüm eger baş olursa terkin uram” (SNB-1481)

(Onu elde edeceğimi bildiğim andamı, değil malımı başıma bile feda ederim)

(başarasu+Ø+Ø+mı)

“çü ben bu kadar **ğuşşamı** yirvenin

ki gündüz firākuḡa döyerverenin” (SNB-1972)

(Bir çare biliyor olsaydım, gündüz ayrılığına tahammül edemeyip bu kadar sıkıntıyı çekermiydim?)

(ğuşşa+Ø+Ø+mı)

“revākuḡ kişi ma‘ ninüḡ çün süze

‘ **acebmi** ki pālūde düze söze” (SNB-5339)

(Kişi, mananın üstü örtülü kısmını kavradığında süzülmüş sözleri nazmetmesine şaşılırmı?)

(‘ aceb+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.12.1. İstifham-dikkat çekme

“karşuḡa ala kaz geldi, şāhinüḡ **atmazmısın**” (DKK D-95b/9)

(Karşına ala kaz çıktı, şahinini salmazmısın?)

(at-ma-z+mı+sı+n)

“degme cānıla **liḡāmı** alınur

biḡ cān içre anda bir cān bulunur” (GN-1444)

(Her can ile Hakk’ın cemalimi alınır?

Buna ancak bin can içinden biri ulaşabilir)

(liḡā+Ø+Ø+mı)

“eytdiler sen bu göge **bakmazmısın**

ka‘be taḡrı evidür **korḡmazmısın**” (GN-4253)

(Ona “sen bu gözle bakmazmısın ve Kâbe’nin taḡrı evi olduğunu bilmez misin?” dediler)

(bak-ma-z+mı+sı+n; korḡ-ma-z+mı+sı+n)

“didi göresüm geldi yidi inen

‘**acebmidür** isterse sini aḡan” (SNB-2188)

(Seni görmeyi çok istiyordum, seni hatırlamam şaşılacak bir şey midir?)

(‘aceb+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“didi yüzüm açmaḡ **degirmi** saḡa

edepsüz sözi söylemegil baḡa” (SNB-313)

(Benim yüzümü açmak sana yakışır mı?

Saygısızca sözleri bana söyleme)

(deg-Ø-ir+mi+Ø+Ø)

“**acebmi** olur ise evler yıkan

ki fi‘li durur od anuḡ rengi kan” (SNB-4444)

(Şarap evleri yıkarsa buna şaşılır mı çünkü ateş onun ameli, kan onun rengidir?)

(‘aceb+Ø+Ø+mi)

“baña sensüz işbu kamu ‘ âlemi

virürlerse gönlüm ‘ acab **alamı**” (SNB-5306)

(Bana sensiz bu bütün dünyayı verirlerse gönlüm acaba razı olurmu?)

(al-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.12.2. İstifham-farkındalık sağlama

“ayı bir gör kim **olurmı** hiç melâl

ol semâ’ da geh bedirdür geh hilâl” (GN-32)

(Aya bir bak da hiç üzüntüsüz olurmu ?

O gökyüzünde bazen dolunay bazen hilâl)

(ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“didi beglere **gördüğümü** çeri

savaş nice eylermiş ölüm eri” (SNB-2601)

(Beylere “askerleri gördüğümü?” dedi

Savaş ölümü göze alanları nasıl ortaya çıkarırmış, görün)

(gör-Ø-dü+η+üz+mi)

“kişi kim eline ala ‘ ışk işin

yavuzmı eger kırtarursa başın” (SNB-3776)

(Aşk işini eline alan kişinin başını kurtarması fenamı olur?)

(yavuz+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.2.12.3. İstifham-sitem

“şarı tonlu selcân hatun işaret eder, **görmez misin** sen” (DKK D-95b/10)

(Sarı elbiseli Selcan hatun işaret eder görmez misin?)

(gör-me-z+mi+si+n)

“seni burnundan zebûn olur **bilmezmisin**” (DKK D-95b/11)

(Senin için “deve burnundan perişan olur” dediler, bilmezmisin?)

(bil-me-z+mi+si+n)

1.1.2.7.2.12.4. İstifham-şaşıрма

“**bilmezmisin** néçün gelmediler” (DKK D-148a/6)

(Niçin gelmediklerini bilmezmisin?)

(bil-me-z+mi+si+n)

1.1.2.7.2.12.5. İstifham-teessüf

“âlemde benüm bigi işin bilmez **olamı**

depdüm yire top nāmūsı vü ‘ārı vü nāmı” (SNB-2587)

(Dünyada benim gibi işini bilmeyen biri varmı?

Bütün namusumu, utancımı, ünümü ayaklar altına aldım)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.13. İstintak

“... bu işlerden haberün **yokmıdır**” (DKK D-23a/9)

(... senin bu işlerden haberin yokmudur?)

(yok+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“... hanım bu yigit senün **oğlunmıdır**” (DKK D-39a/8)

(... ey hanım bu yigit senin oğlunmudur?)

(se+n+ün oğ(u)l+Ø+u+n+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“oğul ya seni **évermahımı** gerek” (DKK D-42a/12)

(Ey oğul, yoksa seni evlendirmekmi gerek?)

(év+er-Ø-maḥ+Ø+Ø+mı)

“kādun ana, beg baba deyü **bozlatduḡmı**” (DKK D-70a/12)

(Kadın, ana; bey, baba diye bağırdımı?)

(boz+la-t-Ø-du+ḡ+Ø+mı)

“baş kesip ƣan tökmek **hünermidür**” (DKK D-129a/10)

(Baş kesip kan dökmek marifetmidir?)

(hüner+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ƣalın oḡuzuḡ vaşfını dér olsa **tükenürmi**” (DKK G-65b/2)

(Kalın Oḡuz’un vaşfını dese tükenirmi?)

(tüken-Ø-ür+mi+Ø+Ø)

“ƣara buḡday kılıcına pehlivān anda oldı, **olmadımı**” (DKK G-30b/12)

(Kara buḡday kılıcı için pehlivan orada oldu, olmadımı?)

(ol-ma-dı+mı+Ø+Ø)

“bunda ne kesb eyledüḡ **bilürmisün**

bu ƣadar kesbe ƣanı‘ **olurmısın**” (GN-1089)

(Burada ne kazandığımı biliyormusun?)

Sonra bu kazanca sen razımısın?)

(bil-Ø-ür+mi+sü+n; ol-Ø-ur+mı+sı+n)

1.1.2.7.2.14. İstişare/Danışma

“ƣara polat uz kılıcum elüme **alayınmı**” (DKK D-8b/2)

(Kara, elik, öz kılıcımı elime alayım mı?)

(al-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yın+Ø+mı)

“ata men de **varayınmı** ne dërsin” (DKK D-131a/1)

(Ey ata, ben de varayımmı ne dersin?)

(var-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+yın+Ø+mı)

“taşkun taşkun suları geçüp geldüğünde geçdüğünde beyrek adlu bir yigide **bulışmaduñmı**” (DKK D-54a/7)

(Taşkın taşkın suları aşır geçdiğinde Beyrek adlı bir yigide rastlamadımmı?)

(bul-ış-ma-du+ñ+Ø+mı)

“gāfile görklü başın **kestürdünmi**” (DKKK D-99a/10)

(Birdenbire güzel başını kestirdinmi?)

(kes-tür-Ø-dü+n+Ø+mı)

“her kanatı birer arşun **degülmidür**” (DKK G-4a/6)

(Onun kanadının her biri birer arşın değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mı+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“merd igidüñ zarbına **katlanurmi**” (DKK G-65a/8)

(Mert yiğidin, vuruşuna katlanırmı?)

(kat+la-n-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“cānum lele! bu tepe kimi yatan ejderhānı **görürmisen**” (DKK G-27b/4)

(Canım lala, bu tepede yatan ejderhayı görüyormusun?)

(gör-Ø-ür+mı+se+n)

“... bu ejderhānuḡ üstüne **varalım**” (DKK G-27b/4)

(... bu ejderhanın üstüne varalım?)

(var-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+lım+Ø+mı)

“ol nebāt cismün **degül** kim biter

ger timār itmez iseḡ bir dem yiter” (GN-2135)

(O nebat biten vücudun değildir ?

Eğer bir an ona bakmazsan ölür

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ten içinde ol damarlar tolu kan

su **degül** kim aḡar dün gün revān” (GN-2657)

(Vücudun içindeki şu damarlar kan dolu

Gece gündüz damarlarında akan kan da su değildir?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kanı tāḡat **var** sende gitmeḡe

kanı ya tā‘ at durup nāz itmeḡe” (GN-5531)

(Sende gitmek için takatmi var yahut kalkıp nazlanmak için ibadet ve amelinmi var?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“didi eytgil ma‘ nisin bu işlerün

bumudur her yirde senün işlerün” (GN-6084)

(Bu işlerin hikmetini söyle, dedi

Senin her gittiğinde işlerin bumudur?)

(bu+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**sözmi** var kim dil anı söylemedi

yā ne iş kaldı kim el eylemedi” (6584)

(Dilin söylemediği bir sözmü var?

Elinde de işeyip yapmadığı ne iş kaldı)

(sö-z+Ø+Ø+mi)

“eñ öñdin düter sonra tutar yanar

güzāfıñmıdur anuñ adı ya nār” (SNB-4734)

(İlk önce tutar sonra tutuşup yanar

Onun adı manasız sözmüdür veya ateşmidir?)

(Ø+Ø+Ø güzāf+Ø+ı+ñ+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“eñ öñdin düter sonra tutar yanar

güzāfıñmıdur anuñ adı ya **nār**” (SNB-4734)

(İlk önce tutar sonra tutuşup yanar

Onun adı manasız sözmüdür veya ateşmidir?)

(nār+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.14.1. İstişare-beklenti

“sizüñ arañuzda kimem ben diñüz

eyümi dirildüm veyā hoz **yavuz**” (SNB-5028)

(Sizin aranızda nasıl biri olduğumu söyleyiniz

Sizinle iyimi geçindim yoksa kötümü geçindim?)

(eyü+Ø+Ø+mi; yavuz+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.14.2. İstişare-bilgi alma

“yā hoş **cāzūluḡmı** kılursın eyit

haber yārdanmı bilürsın eyit” (SNB-647)

(Büyücülükmü yapıyorsun veya sevgilidenmi haber biliyorsun? Söyle)

(cāzū+luḡ+Ø+Ø+mı)

“ḡapusunda ḡūsı **çalınmazmıdı**

ḡamu düşmān anda **alınmazmıdı**” (SNB-3452)

(Kapısında davul çalınmazmı, bütün düşman ondan kaynaklanmazmıydı?)

(çal-ın-ma-z+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-dı+Ø+Ø; al-ın-ma-z+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-dı+Ø+Ø)

“ḡikāyet dir iken sözün üzdüğün

anı ol **olamı** diyü sizdüğün” (SNB-4874)

(Hikāye anlatırken sözünü kestiğini, onu nev-bahar diye tahmin ettiğin olabilir mi?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.15. Meḡhuliyet

“senüḡ fikrüne düşmüş idüm bayıḡ

bilimezdüm **esrükmidüm** yā **ayıḡ**” (SNB-1850)

(Kuşkusuz senin tavsiyelerini düşünmeye dalmıştım

Sarhoşmuydum yoksa ayıkmıydım? Bilmiyordum)

(esrü-k+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-dü+m+Ø; ayıḡ+Ø+Ø+Ø)

“ḡikāyet bolup göyner uş özümüz

yalanmı ya **ḡirḡek** ki yok sözümüz” (SNB-2030)

(O sözler hikāye olup böyle içimizi yakardı

Yalanmı veya gerçekmi? olduğuna söyleyecek sözümüz yok)

(yalan+Ø+Ø+mı; girçek+Ø+Ø+Ø)

“bilinmedi **buldımı** yā **bulmadı**

dağı nolduğın kimsene bilmedi” (SNB-4836)

(Onları buldumu yoksa bulmadımı?)

Ayrıca daha sonra ne olduğunu kimse bilmedi)

(bul-Ø-dı+mı+Ø+Ø; bul-ma-dı+mı+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.16. Meydan okuma

“... anuñunki menden deli, menden güçlü er **varmıdur** ki çıka menüm ile savaşa” (DKK D-79b/6)

(... işte onun için benden deli, benden güçlü bir er varmıdır ki çıksın savaşsın?)

(var+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.17. Merak

“göreyim dédüğümü **getürdilermi**” (DKK D-45b/9)

(Göreyim bakalım, dediğini getirdilermi?)

(getür-Ø-di+ler+Ø+mi)

“... kanatı ala saksağana öl özini **şakıdurmi**” (DKK G-4a/11)

(... kanadı ala renkli saksağana ölü özünü şakıtırmi?)

(şa+k+ı-d-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“her dem anuñ galbesi eksük degül

tenmi vardur kim aña ol yük **degülmi**” (GN-2580)

(Onun düşüncesi hiçbir zaman eksik değildir

Tenmi vardır ki ona o yük değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ya‘ ni eydür kim benüm hulkum budur

hiç dimez **gökçekmi** yā çirkin budur” (GN-8736)

(“Yani benim huyum budur” der “güzelmi veya çirkinmi?” diye hiç demez)

(gök+çe+k+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.17.1. Merak-beklenti

“buyurdi ki ‘ūd gülāb u ‘ abīr

koḥıduḡ görüḡ ögi **gelemi** bir” (SNB-3073)

(Babası “öd, gül suyu ve abiri getirin, bunları ona koklatın kendine gelecekmi bir bakın?” diye emretti)

(gel-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.17.2. Merak-bilgi alma

“yemen kavmi nitdi vü noldı naḡāṣ

çeri uğraşup **eyledimi** savaş” (SNB-4341)

(Yemen halkı ne yaptı ve Nakkaş’a ne oldu, asker savaşıp çarpıştı mı?)

(eyle-Ø-di+mi+Ø+Ø)

“eger şāh üşenmeyübenin sora

bulnurmı sözümde yalan göre” (SNB-4568)

(Şah sıkılmadan bana soru sorarsa “sözlerim de yalan varmı?” diye görür)

(bul-ın-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“daḡı sordı **oğlunmıdur** bu yigit

bilenedür toḡrusını eyit” (SNB-4832)

(Ayrıca “bu delikanlı oğlunmudur?” diye sordu, bilen kişiye doğrusunu söyle)

(Ø+Ø+Ø oḡ(u)l+Ø+u+ḡ+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“didi bāri **almışmısın** al tonı

ki kīseyle gizler idi altını” (SNB-2424)

(“Bari kırmızı elbiseyi ondan aldın mı?” dedi

O, altını kesenin içinde gizliyordu)

(al-Ø-mış+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+sı+n)

“**şanursız mı** biz bilmezüz nitdünüz

süheyl’i çü karvadunuz tutdunuz” (SNB-2669)

(Sizin ne yaptığınızı bilmediğimizi düşünüyorsunuz?

Süheyl’i yakalayarak tuttunuz)

(şan-Ø-ur+sız+Ø+mı)

1.1.2.7.2.17.3. Merak-endişe

“ol senün hā dostlarıñdan iy çalap

maḥrūm olup **kalı sar mıyuz** ‘aceb” (GN-3960)

(Ey Allah’ım o senin has dostlarından mahrum kalırmıyız acaba?)

(kal-Ø-ı sar+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+yu+z)

1.1.2.7.2.17.4. Merak-istişare

“dar yérde derin suda kalanda hıızır nebi, hıızır ilyās meded meded! deyübeni **çağırmaz mı**” (DKK G-14b/9)

(Dar bir yerde, derin bir suda kalındığında “ey Hızır Nebi, medet medet” diyerek çağırırmaz mı?)

(çağır-ma-z+mı+Ø+Ø)

“... ‘āsī olup bu dergāhdan **sürülmez mi**” (DKK G-14b/11)

(... o asi olup bu dergâhtan kovulmazmı?)

(sür-ül-me-z+mi+Ø+Ø)

“kimse bilmez ol **yürürmü** ya uçar

yiri kıdadur ne yir ü ne içer” (GN-6028)

(O yürürmü yoksa uçarmı kimse bilmez?

Yeri nerededir, ne yer ne içer)

(yür-Ø-ür+mü+Ø+Ø)

“yā teferrüc **varmı** sende gözile

gördüğün **añlarmısan** kılda kıla” (GN-9969)

(Göz ile bakınca ibret alırmısın?

Gördüklerini inceden inceye anlayabilirmisin?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø; añ+la-Ø-r+mı+sa+n)

“ellerünđe gör taşarruf **varmıdur**

yā musahharmı saña bu halkı gör” (GN-9970)

(Ellerinde tasarruf varmıdır? Bir bak bakalım

Bu insanlar emrinde olup sözünü tutarmı? Bir bak bakalım)

(var+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“gönli cānı teşviş ü ğavġā tolu

ya‘ni **halvetdemiye**m dir ol dek” (GN-2873)

(Gönlü de canı da karışıklık ve kavgayla doludur yani o deli “halvettemiyim?” der)

(halvet+Ø+de+mi+Ø-Ø-Ø+yem+Ø)

1.1.2.7.2.17.5. Merak-meçhuliyet

“**aygırmıdır, kısrakmıdır** anı bilsem ...” (DKK D-107b/9)

(Aygırmıdır, kısrakmıdır onu bir bilsem? ...)

(aygır+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; kısrak+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**erkekmidür, kızmıdır** anı bilsem ...” (DKK D-107b/11)

(Erkekmidir, kızmıdır onu bir bilsem? ...)

(erkek+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø; kız+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**aklılamı** vardı yoḥsa cānıla

nefsilemi kaldı yoḥsa tenile” (GN-2272)

(Akıl ilemi yoksa can ilemi gitti?

Nefs ilemi yoksa vücut ilemi kaldı?)

(‘akl+Ø+ıla+mı; nef+Ø+ile+mi)

“yoḥsa şöyle bir hōr ola toprakda ol

kim bilinmeye bu **begmi** yoḥsa kıl” (GN-4729)

(O toprakta hor olur, beymi veya hizmetçimi olduğunu da kimse bilmez)

(beg+Ø+Ø+mi)

“gāh anılmaz yir ü gök ü ay u gün

bilmezem hōd **varmı** yokmı dün ü gün” (GN-5635)

(Bazen yer, gök, ay ve gün gibi anılmaz olur

Gece ve gündüzün varlığı varmı yokmu? Habersiz kalırım)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.17.6. Merak-şaşıрма

“... **kılıcumdanmı** gördi” (DKK D-7b/12)

(... kılıcımdanmı gördü?)

(Ø+Ø+Ø kılıc+Ø+u+m+dan+mı)

“... **soframdanmı** gördi” (DKK D-7b/13)

(soframdanmı gördü?)

(Ø+Ø+Ø sofa+Ø+m+Ø+dan+mı)

1.1.2.7.2.17.7. Merak-tahkik

“**hoşmısız, esenmisiz** oğullar” (DKK D-137b/5)

(İyimisiniz, esenmisiniz oğullar?)

(hoş+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+sız+Ø; esen+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+siz+Ø)

“yaluñuz gidersin **becidmi** işüñ

bu yād ilde kimdür senüñ yoldaşuñ” (SNB-4265)

(Tek başına yol alıyorsun işin acelemi?)

Bu yabancı ülkede senin yol arkadaşın kimdir)

(becid+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.18. Mukayese

“onumuz bu sözi bir bir soralum

mālmı yigdür ‘ilimmi yigdür görelim” (GN-9501)

(Onumuz da bu sözü ayrı ayrı soralım

Görelim bakalım, Malmı daha üstündür yoksa ilimmi daha üstündür?)

(māl+Ø+Ø+mı)

“ol daḥı hem bu sözi kıldı suvāl

bir ‘**ilimmi** yigdür eytgil yoḥsa māl” (GN-9512)

(O da bu soruyu sordu, söyle bakalım, bu ilimmi üstündür yoksa malmı?)

(‘ ilim+Ø+Ø+mi)

“sordı eytdi yā ‘ alī bu dünyede

mālmı yigdür yā ‘ ilimmi iy dede” (GN-9537)

(“Ey Ali, bu dünyada malmı daha üstündür yoksa ilimmi daha üstündür?” diye sordu)

(māl+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.19. Önemseme

“**sağmısın, esenmisin** ḥanum bamsı” (DKK D-50a/2)

(Sağmısın, esenmisin Bamsı Hanım?)

(sağ+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+sı+n; esen+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n)

1.1.2.7.2.20. Sınama

“ḥaḵ seni bunda niye viribidi

‘ ömrüñi var **şöylemi** harc it didi” (GN-1209)

(Allah seni niçin bu dünyaya gönderdi

“Sana ömrünü boşamı harca?” dedi)

(şöyel+Ø+Ø+mi)

“yā ‘ acebmi ger mu‘ allāḵ durdısa

durmayamı ger mu‘ allāḵ dur ise” (GN-2601)

(Âlemin boşlukta durmasına şaşılırmı?

Onu yaratan dur derse durmayacakmı?)

(dur-ma-ya+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kahr u luṭf u ṣādī vü ḡam dünyada

hiç sūret **varmı** kim irmez iy dede” (GN-3848)

(Dünyada kahr, lütuf, neşe ve gamın bunların uğramadığı bir insan varmı?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“vezīr eydür iy çok hüner ma‘deni

bilürmisin ol şūret issi kanı” (SNB-603)

(Vezir “ey pek çok hünerin kaynağı, o resmin kim olduğunu biliyormusun?)

(bil-Ø-ür+mü+si+n)

“geñince **yürimekmi** yigdür yayaḡ

ya ol kim üzegüde ḡala ayaḡ” (SNB-2178)

(Ayağının istediği gibi rahatça yürümesini daha iyidir veya üzengide kalmasını?)

(yüri-Ø-mek+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.21. Sitem

“mize mizüm öḡsüzlüğümüz **yétmezmi**” (DKK D-130a/12)

(Bre öksüzlüğümüz yetmezmi?)

(yét-me-z+mi+Ø+Ø)

“vezīr eydür iy kişi **eblehmisin**

ne söylersin işünḡden **āḡehmisin**” (SNB-2640)

(Vezir “ey kişi akılsızmsın, senin ne söylediğinden haberin varmı?” der)

(ebleh+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n; āgeh+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n)

“ne denlū yavuz iş ki eylerdi hep

bize eyledügi **degülmidi** tap” (SNB-4781)

(Daima ne kadar kötü iş yaptı?

Bize yaptıkları yetmezmiydi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-di+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.21.1. Sitem-şaşıрма

“sizün haqquma iş **bumıdur** gümān

key ebleh ola sizden eylük uman” (SNB-2233)

(Sizin benim hakkımdaki şüpheniz bumudur?

Sizden iyilik bekleyen kişi gayet akılsız biri olmalıdır)

(bu+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.21.2. Sitem-uygun bulmama

“yigitlik yolında **revāmı** ola

yolumdan çıkarmağ u girmek yola” (SNB-2025)

(Beni yolumdan çıkarıp senin yola girmen yigitliğe yakışır mı?)

(revā+Ø+Ø+mı)

“konuğun koduñ ‘ işi terk eyledün

degermiydüm aña beni şayladuñ” (SNB-2214)

(Misafirleri bırakıp ziyareti terk ederek beni denetlemek için buraya gelmeye değermiydim?)

(deg-er+Ø+Ø+mi+y-Ø-dü+m+Ø+)

1.1.2.7.2.22. Şaşıрма

“mere oğlan dahı **ölmedüñmi**” (DKK D-117a/12)

(Bre, oğlan daha ölmedimi?)

(öl-me-dü+ñ+Ø+mi)

“kaldı benden **aldadummi** sandı ol

dünyāya sarmışdı vü aldandı ol” (GN/5567)

(O benden ayrılmakla aldattımmı sandı fakat o dünyayı sarmıştı ve o aldandı)

(al+da-Ø-du+m+Ø+mı)

“bunuñ bigi fırsat ki baña oldı müyesser

hiç kimse hayālinde beni **olamı** dirdi” (SNB-1802)

(“Hiç kimsenin hayalinde bile gerçekleşmeyecek böyle bir fırsat benim için kolaydı oldu?” derdi)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“benüm hem katumda çalındımı çeng

bunuñ bigi **bilürmidüm** resm ü yeñ” (SNB-3450)

(Benim huzurumda çeng çaldığında böyle bir adabı bilirmiydim?)

(bil-Ø-ür+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-dü+m+Ø)

“ki iy şehzāde **olamı** düşüm

ki gördüm yüzüñi vü oñdı işüm” (SNB-4673)

(Ey şehzade, rüyamı görüyorum ki yüzünü gördüm ve işim yoluna girdi?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.22.1. Şaşırma-farkındalık sağlama

“degülmi ‘ aceb gör neler işler ol

nite başarur şunca şarf işler ol” (SNB-2329)

(Onun yaptığı işler hayret edilecek şey değildir?)

Aşk olmasa bu kadar çok zor işlerin üstesinden nasıl gelir?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ağa karşı güle güle nevbahār

didi hey ne şanursın **uşsuğmı** var” (SNB-4128)

(Nev-bahar ona karşı güle güle “hey ne düşünüyorsun, aklın başındamı?” dedi)

(Ø+Ø+Ø uş+Ø+su+η+Ø+mı)

“anı **bilmedüğmı** nolisar şon uç

kişi kimsene eyler olursa güç” (SNB-4555)

(Kişi birine zulmettiği takdirde onun sonunun ne olacağını düşünmedimi?)

(bil-me-dü+η+Ø+mı)

1.1.2.7.2.22.2. Şaşırma-merak

“ya hoş **kendüzüğdenmı** düzdüğ i yār

ya bir şāh kızmıdır ol nigār” (SNB-604)

(Ey dost, yoksa bu resmi sen kendi hayalindenmi çizdin ya da o sevgili bir şah kızmıdır?)

(Ø+Ø+Ø kendü+Ø+zü+η+den+mı)

“bilmedüm **per̄imidi** anşuzda bakıcağ

bellüsi bu ki beñzedimezven hîç ādeme” (SNB-1624)

(Birdenbire bakınca o perimiydi bilemedim

Belli ki bu, insana hiç benzemiyordu)

(per̄i+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-di+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.22.3. Şaşırma-uygun bulmama

“ne şanursın ol **bilmeyemi** seni

ki neylersin uşşuñ u ‘ aqluñ kanı” (SNB-52)

(Seni tanımadığınızı düşünüyorsun, neylersin aklın bunu idrak edemez ki?)

(bil-me-ye+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**dimeyemi** kim buna nolmış durur

ki derd ile yüregi tolmış durur” (SNB-1192)

(Buna ne olmuş yüregi dertle dolmuş diye söylemezmi?)

(di-me-ye+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.23. Şüphe

“seni sevmeye da‘ vîsi **hâkmıdur**

yüzün görmege katı **müştaqmıdur**” (SNB-4630)

(Görelim bakalım, seni sevme iddiası doğrumudur yüzünü görmeyi çokmu arzuluyor?)

(hâk+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; ziyâret+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.24. Tahkik

“cānum baba mañā yarar kız **bulduñmı**” (DKK D-89a/6)

(Canım baba, bana uygun bir kız buldunmu?)

(bul-Ø-du+ñ+Ø+mı)

“... **yigitmi** olduñ kardaş” (DKK D-136b/13)

(... yigitmi oldun kardeş?)

(yigit+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.25. Tahmin

“ne bileyin oğul **arslandanmı** oldu yohsa **kaplandanmı** oldu” (DKK D-15b/11)

(Ne bileyim oğul, arslandanmı oldu yoksa kaplandanmı oldu?)

(arslan+Ø+dan+mı; kaplan+Ø+dan+mı)

“yohsa şöyle bir hōr ola toprakda ol

kim bilinmeye bu begmi yohsa **ķul**” (GN-4729)

(O toprakta hor olur, beymi veya hizmetçimi olduğunu da kimse bilmez)

(ķul+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.25.1. Tahmin-istişare

“biri geldi sordı eytgil yā ‘ alī

bu ‘ **ilimmi** yig yaḥud dūnyā malı” (GN-9502)

(Biri gelip “Ey Ali, bu ilimmi daha üstün yoksa dünya malımı?” diye sordu)

(‘ ilim+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.2.26. Teessüf

“**varmi** kimse başımı bağlayası

ölür isem üstüme ağlayası” (GN-3985)

(Burada bana bakan ve ölürsem ağlayacak biri var mı?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.27. Teyit etme

“itünüz adı baracuk **degülmiydi**” (DKK D-59a/2)

(Köpeğinizin adı Barak değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+y-Ø-di+Ø+Ø)

“senün adun kırk oynaşlı boğazca fatmacık **degülmiydi**” (DKK D-59/3)

(Kardeşim senin adın kırk oynaşlı Boğazca Fatma değilmiydi?)

(degül+Ø+Ø+mi+y-Ø-di+Ø+Ø)

“... bu yahşı yigitlerün cânını **senmi** alursın” (DKK D-81a/13)

(... bu güzel yiğitlerin canını senmi alıyorsun?)

(se+n+Ø+mi)

“boğa boğa dedükleri kara inek buzağısı **degülmidir**” (DKK D-92b/10)

(Boğa boğa dedikleri kara inek buzağısı değildir?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“karıplığa kardaşun isteyü **senmi** geldün kardaş” (DKK D-137a/1)

(Gurbete kardeşini aramaya senmi geldin kardeş?)

(se+n+Ø+mi)

“cemî[̄]-i şehirler gelini **degülmidür** kaşan şehri” (DKK G-18a/4)

(Bütün şehirlerin gelini Kaşan şehri değildir?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kadīmiden kan çanaķı, at oynakı **degülmidür** tebriz éli” (DKK G-18b/4)

(Tebriz yurdu eskiden beri kan çanağı ve at yeri değildir?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

““ ıřķ **degülmi** çarhı sergerdān kılan

ayı günü durmadın gerdān kılan” (GN-4923)

(Feleğin başını döndürten ve ayı da durmadan devrettiren aşk değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

““ ıřķ **degülmi** dil içinde söyleyen

gizlü ‘ilmi şerhü takrîr eyleyen” (GN-4927)

(Gönül içinde söyleyerek gizliye alimleri açıklayıp anlatan aşk değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ışk **degülmi** şol kulağdan dinleyen

söz içinden gizlü ma‘ni anlayan” (GN-4930)

(Kulaktan dinleyen ve söz içinde gizli manalar çıkaran aşk değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ışk **degülmi** yiri bir yerde dutan

dürlü ni‘metler olup yirden biten” (GN-6566)

(Dünyayı bir kararda tutan, yerden türlü nimetler bitiren aşk değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“aşık işi ol ki ‘ışka yanadur

anı sevmek iş **degülmi** yâ nedür” (GN-8646)

(Aşığın işi aşk ateşi ile yanmaktır

Onu sevmek iş değilmi, ya nedir?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**degülmi** ‘aceb katı yayı çeküp

at üstinde degül ki yirde çöküp” (SNB-2885)

(Yerde çömelerek değil de at sırtında sert yay çekmesi garip değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.28. Uygun bulmama

“evliyâ bahşâyışidür bu hüner

degme cāhil bu işe **elmi** sunar” (GN-3090)

(Bu hüneler velilere bağışlanmıştır

Degme cahil bu işe elmi uzatabilir?)

(el+Ø+Ø+mi)

“sen seni sūret bilürsen hayf ola

hayf **degülmi** kul ola sultān kula” (GN-4550)

(Yazıklar olsun ki sen kendini suretten ve vücuttan ibaretmi sanıyorsun?

Sultan’ın bir köleye hizmetçi olması yazık değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“didi hey bu işler **revāmı** ola

senün bigi kişi harāmī ola” (SNB-4553)

(“Hey bu işler uygun olurmu?” dedi

Senin gibi bir kişi haydut olsun)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.2.29. Yakarış

“didi bille kulun **degülmi** senün

eyitgil kažiyye nedür pes anun” (SNB-2305)

(Şah, “Allah için bu senin hizmetkârın değilmi ?

Bu meselenin sonunun ne olacağını söyle” dedi)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.30. Yönlendirici

“hüneri oğul **atadanmı** görür öğrenür yoḥsa atalar **oğuldanmı** öğrenür” (DKK D-64b/11)

(Hüneri, oğul babadanmı görür öğrenir yoksa babalar oğuldanmı öğrenir?)

(ata+Ø+dan+mı; oğul+Ø+dan+mı)

“**gördüğmi** men mağa netdüm” (DKK D-89b/7)

(Benim kendime ne yaptığımı gördünmü?)

(gör-Ø-dü+η+Ø+mi)

“öldürmege yigidüm men seni **kıyarmıdum**” (DKK D-102a/6)

(Ey yiğidim, ben seni öldürmeye kıya mıydım?)

(kıy-Ø-ar+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-du+m+Ø)

“ağlamağıla **nesnemi** olur” (DKK D-152b/7)

(Ağlamakla bir şeymi olur?)

(nesne+Ø+Ø+mi)

“geçdi altmışdan çü vardı seksene

anda dirlik kış **degülmidür** ya ne” (GN-2011)

(Altmış geçip seksen yaşına gelince hayat sürmeye başlar bu kış değildir, nedir?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“hem anarlar adını hem işini

kimse **varmı** kim yimez teşvîşini” (GN-2883)

(Hem kendisini anarlar hem de işlerini konuşurlar

Bunları düşünmeyen bir kimse varmı?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“hoş sebebdür ol suyu çıkarmağa

olmasa ol su **çıkarmı** ol tağa” (GN-8165)

(O, bu suyu çıkarmak için ne güzel sebeptir eğer dolap olmasa o dağa suyun çıkması mümkün olurmu?)

(çık-Ø-ar+mı+Ø+Ø)

“senün kim dilün var u bilün bile

anı anmaz iseñ **revāmı** ola” (SNB-88)

(Senin dilin var ve aklın onu tanıırken almazsan uygun olurmu?)

(revā+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.2.30.1. Yönlendirici-dikkat çekme

“tahta hükmi itmek **geçezmidür** yār

sanmağıl kim degmenün hükmi iner” (GN-1728)

(Ey sevgili dostum, tahta oturmak kolay mıdır?

Orada oturan herkesin hükmü geçer sanma)

(geçez+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“hayf **degülmi** perde ardında dura

perdelü göz dōst yüzün niçe göre” (GN-3503)

(Bu engellerin arkasında durması yazık değil mi?

Ayrıca perde inmiş bir göz sevgiliyi nasıl görebilir?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.2.30.2. Yönlendirici-farkındalık sağlama

“bu kişi **hālīkmıdur** cümle kılan

yohsa bu maḥlūkmıdur böyle olan” (GN-1354)

(Bütün bu işleri yapan yüce yaratanmıdır yoksa yaratılanlarmı böyledir?)

(hālîk+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“bu kişi hālîkmıdur cümle kılan

yoısa bu **maıhlûkmıdur** böyle olan” (GN-1354)

(Bütün bu işleri yapan yüce yaratanmıdır yoksa yaratılanlarmı böyledir?)

(maıhlûk+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“göz görür ‘aııl okır ol ‘ibretleri

hiç **olamı** hem delü ‘ibret eri” (GN-27059)

(O ibretleri göz görür, akıl da okur

Hiç akılsız ve deli ibret eğri olabilirmi?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshası, Dede Korkut Kitabı Günbet Nüshası, Garib-name ve Süheyl ü Nev-Bahar adlı eserlerde incelenmiştir. Soru ekinin üst işlevi, bu dönemde otuz (30) tanedir. Bu üst işlevler Alay, ayıplama, dikkat çekme, endişe, farkındalık sağlama, gücenme, hatırlatma, hiddet, ihbar, istek, istivcap, istifham, istintak, istişare, meçhuliyet, merak, meydan okuma, mukayese, önemseme, sınama, sitem, şaşırma, şüphe, tahkik, tahmin, teessüf, teyit etme, uygun bulmama, yakarış ve yönlendirici (Tablo 9; Grafik 9) üst işlevleridir. Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesi döneminde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev istişare (163) üst işlevidir. Bu işlevin en fazla olduğu eser (78 örnekle) ve genel işlev sıklığının en fazla olduğu eser 239 adet fişleme ile Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshasıdır. Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshası, içerisinde on iki hikâyeyi barındırarak Oğuzların yaşamlarına dair bilgiler sağlayan ve bu bilgileri de sorular yoluyla (en sık istişare işleviyle) dinleyiciye sorarak düşündürmeyi amaçlayan bir tutumla mevcut bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

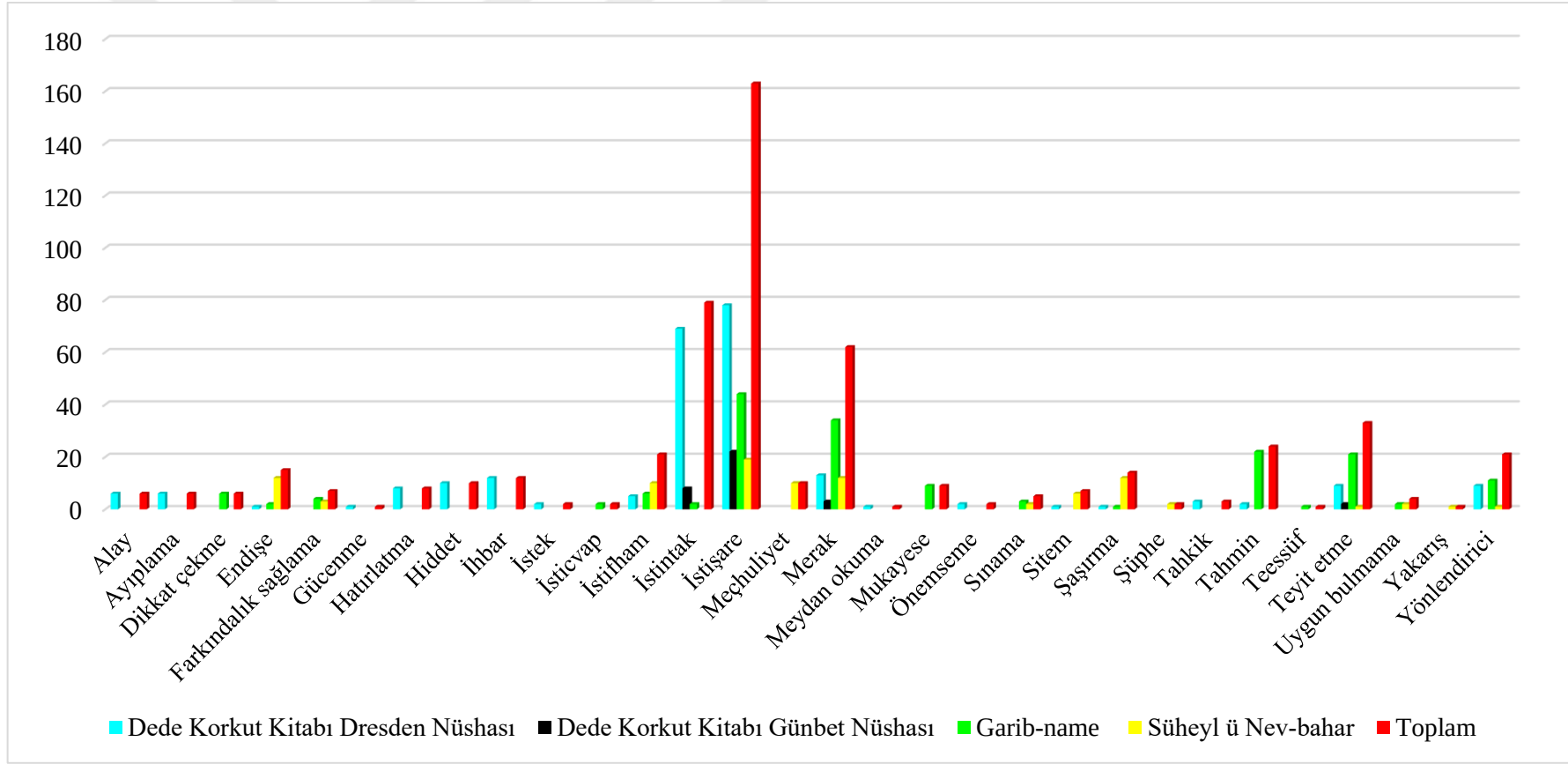
Tablo 9: Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshası	Dede Korkut Kitabı Günbet Nüshası	Garib-name	Süheyl ü Nev-Bahar	Toplam (537)
Alay	6	-	-	-	6
Ayıplama	6	-	-	-	6
Dikkat çekme	-	-	6	-	6
Endişe	1	-	2	12	15
Farkındalık sağlama	-	-	4	3	7
Gücenme	1	-	-	-	1
Hatırlatma	8	-	-	-	8
Hiddet	10	-	-	-	10
İhbar	12	-	-	-	12
İstek	2	-	-	-	2
İsticvap	-	-	2	-	2
İstifham	5	-	6	10	21
İstintak	69	8	2	-	79
İstişare	78	22	44	19	163
Meçhuliyet	-	-	-	10	10
Merak	13	3	34	12	62
Meydan okuma	1	-	-	-	1
Mukayese	-	-	9	-	9
Önemseme	2	-	-	-	2
Sınama	-	-	3	2	5
Sitem	1	-	-	6	7
Şaşıрма	1	-	1	12	14
Şüphe	-	-	-	2	2
Tahkik	3	-	-	-	3

Tahmin	2	-	22	-	24
Teessüf	-	-	1	-	1
Teyit etme	9	2	21	1	33
Uygun bulmama	-	-	2	2	4
Yakarış	-	-	-	1	1
Yönlendirici	9	-	11	1	21

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 9: Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.2.7.3. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesi

1.1.2.7.3.1. Ayıplama

“ke’y bîhûde kıavlûñ ü kıarârûn

ahdünde **bumıdur** i‘ tibârûñ” (FLM-1595)

(Ey sözlü ve kararı boşa giden, sen sözünde böylemi duruyorsun?)

(bu+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.2. Bıkkınlık

“reh-i ‘ aşk içre cân kıldum giriftâr-ı belâ ten hem

bu **yetmezmi** ki bir derd arturursen sen derdüme sen hem” (FLM-1997)

(Aşk yolunda belaya tutsak oldum canımla, bu yetmezmi ki sen de derdime bir dert katarsın?)

(yet-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.2.1. Bıkkınlık-sitem

“esîr-i bend ü zindânem elümde ihtiyârûm yoh

bu **yetmezmi** ki bir derd arturursen derdüme sen hem” (FLM-1999)

(Zindan ve bağ tutsağıyım elimde iradem yok, bu yetmezmi ki sen de bir dert katarsın derdime?)

(yet-me-z+mi+Ø+Ø)

“cefâ-yı çerh-i kec-reftâr elinden var min derdüm

bu **yetmezmi** ki bir derd arturursen derdüme sen hem” (FLM-2001)

(Kötü huylu feleğin cezasıyla bin derdim var

Bu yetmezmi ki sen de bir dert katarsın derdime?)

(yet-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.3. Dikkat çekme

“**olmazmı** keniz cins-i merdüm

yoğdurmu kenize hem terahhum” (FLM-1062)

(Cariye bile olsa insan değilmi, cariyeye bile acımak gerekmezmi?)

(ol-ma-z+mı+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.3.1. Dikkat çekme-farkındalık sağlama

“iy la‘l ü lebi kandum cevruñ odına yandum

luğf eyleyesin şandum cânım seven **ölsünmi**” (ADD-183/3)

(Ey dudağı lâl olan sevgili, cevrinin ateşine yandım

Lütfedersin sandım, canım seven ölsünmü?)

(öl-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+sü+n+mi)

“ol kâş ile ol gözler kirpük okını gezler

her lahza beni gözler, cânım seven **ölsünmi**” (ADD-183/4)

(O kaş ile o gözler kirpik okunu hedefler

Her an beni gözler, canım seven ölsünmü?)

(öl-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+sü+n+mi)

“hep cevır ü cefâ senden bu kamu belâ senden

derdüme devâ senden cânım seven **ölsünmi**” (ADD-183/5)

(Hep bu cefa senden, bu belaların tümü sendendir

Derdime çare sendendir, canım seven ölsünmü?)

(öl-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+sü+n+mi)

“iy serv-i sehî-kamet dâ‘î kuluña rahm it

hak ide saña rahmet cânım seven **ölsinmi**” (ADD-183/7)

(Ey servi boylu güzel sevgili, sen bu Dâ‘î kuluna acı

Hak sana rahmet etsin, canım seven ölsünmü?)

(öl-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+sü+n+mi)

“kaçma canım cânı ki yavuz sanmazam saña

hergiz yavuz **şanurmi** kişi cânına” (ADD-204/2)

(Kaçma canımın canı ki ben seni kötü sanmazam

Kişi canına hiçbir zaman kötü sanarmı?)

(şan-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“**yaşimidür** eylemek yaman ad

kim kılmaya kimse hayr ile yād” (FLM-1896)

(Kötü ad sahibi olmak ve kimsenin hayırla anmadığı birisi haline gelmek hoş bir şeymi?)

(yaşî+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.3.2. Dikkat çekme-meydan okuma

“vehm **eylemedüğmi** kim çeküp āh

süz-ı ciger ile bir seher-gāh” (FLM-747)

(Bir seher vakti gönlümün ateşiyle ah çekip hiç korkmadın mı?)

(eyle-me-dü+η+Ø+mi)

1.1.2.7.3.3.3. Dikkat çekme-yönlendirici

“dönsen yine geldüğün maķāma

kābilmi düşersen ihtirāma” (FLM-164)

(Geldiğin makama dönersen yine hürmet görmek mümkün müdür?)

(kābil+Ø+Ø+mi)

“bülbul gül için kılanda nâle

derdine devâ **olurmi** lâle” (FLM-1012)

(Bülbul gül için ağlayıp inlerken lâle onun derdine derman olur mu?)

(ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“her kim ğarağın bulurdu hāndan

bu mümkün **olurmi** āsmandan” (FLM-1036)

(Sofrada her kim ne ararsa bulurdu

Bu gökyüzünden dolayı mümkün olur mu?)

(ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“mecnūn dedi ey edīb-i kāmīl

dīvāne-i ‘aşk **olurmi** ‘ākīl” (FLM-1072)

(Mecnun dedi ki: “ey olgun terbiyeci, aşk delisi akıllanır mı?)

(ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“gel yanuma kesme āşīnālīg

yaḥşimi olur bu bīvefālīg” (FLM-1385)

(Yanıma gel de aşinalığı kesme bu vefasızlık sana yakışır mı?)

(yaḥşi+Ø+Ø+mi)

1.1.2.7.3.4. Endişe

“bir daḥı yā rab **göremmi** yüzünī

yāḥud **işidemmi** şīrīn sözünjī” (İN-1837)

(Ey Allah’ım bir daha yüzünü göreyimmi?)

Yahut tatlı sözünü işiteyimmi?)

(gör-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø+mi; işid-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø+mi)

1.1.2.7.3.5. Farkındalık sağlama

“raḥm eyle bu müşg bū gazāle

raḥm **etmezmi** kişi bu hāle” (FLM-1166)

(Bul misk kokulu ceylan yavrusuna merhamet et, insan bu hale acımazmı?)

(et-me-z+mi+Ø+Ø)

“luṭf ile kılp hemīşe tahrīr

göndermedüğün **degülmi** takşīr” (FLM-2372)

(Ruhu okşayan sözlerinden lütfederek arada sırada yazıp göndermeyişiñ bir hata değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“daḥı kāni olmazıduḡ sen aṇa

nitdi bu ḡaddārı **gördüğmi** saṇa” (İN-7976)

(Sen ona kani olmazdın, bu gaddarın sana ne ettiğini gördünmü?)

(gör-Ø-dü+ḡ+Ø+mi)

1.1.2.7.3.6. Gücenme

“ey gül bu ana **degülmidür** neng

kim olmayasen menümle hem-reng” (FLM-2681)

(Ey gül, ben bu kadar arzuluyken bu durum bir şey değildir ki sen bana ayak uydurmayasın?)

(degül+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.6.1. Gücenme-teessüf

“felek ayırdı meni cevri ile cānānumdan

hazer **etmezmi** aceb nāle vü efgānumdan” (FLM-715)

(Felek haksızca ayırdı beni canımdan

Hiç sakınmazmı acaba feryat ve figanımdan?)

(et-me-z+mi+Ø+Ø)

“hemrāhum idün bu yolda ey māh

hemrāhı koyup **gedermi** hemrāh” (FLM2965)

(Ey ay, bu yolda benim yoldaşımdın, yoldaş yoldaşı bırakıp gidermi?)

(ged-Ø-er+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.7. Hiddet

“**yoḥdurmi** cibilletünḡe āzerm

allāhdan eylemezmisen şerm” (FLM-2178)

(Sen de şefkat duygusu yokmu?

Allah’tan da haya etmezmisin?)

(yoḥ+Ø+Ø+dur-Ø-Ø+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.3.7.1. Hiddet-ayıplama

“yoḥdurmi cibilletünḡe āzerm

allāhdan **eylemezmisen** şerm” (FLM-2178)

(Sen de şefkat duygusu yokmu?

Allah’tan da haya etmezmisin?)

(eyle-me-z+mi+se+n)

1.1.2.7.3.8. İnançsızlık

“derd-i ezeli devā **bulurmi**

mihr-i ebedi fenā bulurmi” (FLM-1001)

(Ezeli derde deva bulunurmu, ebedi sevgi son bulurmu?)

(bul-Ø-ur+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.9. İstifham

“sular ki şāhid ü şem‘ ü şarāba münkirdür

bu resme kāfir olanlar **gelürmi** ĩmāna” (ADD-54/6)

(Sular ki şahid ü şem‘ü şaraba karşı reddeder

Bu resme kāfir olanlar imana hiç gelirmi?)

(gel-Ø-ür+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.9.1. İstifham-övmeye

“yaymı egri yā **kaşuñ** yā gökdeki şekl-i hilāl

oñmı toğru yā elif yā serv-i reftaruñ senüñ” (ADD-28/3)

(Yaymı eğri, kaşınmı eğri ya da gökteki hilalin şeklimi eğri?

Okmu doğru, elifmi doğru ya da senin servi gibi salınan yürüyüşünmü doğru?)

(Ø+Ø+Ø kaş+Ø+u+ñ+Ø+Ø)

“cānmı şīrīn yā **lebüñ** yā çeşme-i āb-ı hayāt

dürmi dizlü yā **dişüñ** yā nazm-ı güftāruñ senüñ” (ADD-28/4)

(Canmı tatlı, dudağınmı tatlı ya da ölümsüzlük suyunun çeşmesini tatlı?

İncimi dizili, dişinmi dizili ya da senin nazımlı sözlerinmi dizili?)

(Ø+Ø+Ø leb+Ø+ü+ñ+Ø+Ø; Ø+Ø+Ø diş+Ø+ü+ñ+Ø+Ø)

“ol **ḳadmidür** yā serv bu tenmi yaḥod semen

ol **lebmidür** yā la‘l ü bu incümidür yā diṣ” (ADD-273/6)

(O boymudur ya da servimidir, bu tenmi yahut semenmi?

O dudakmıdır ya da lâlmidir, bu incimidir ya da diṣmidir?)

(ḳad+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø; leb+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.10. İstintak

“yimezem kimse ḥaḳın söylemezem ğaybetini

ḥaḳ bilür anı içen **ḥaḳmı** yā **nā-ḥaḳmı** içer” (ADD-201/6)

(Kimsenin hakkını yemem, ğaybetini söylemem

Hak, onu içenin hakmı ya da gayri hakmı içtiğini bilir?)

(ḥaḳ+Ø+Ø+mı; nā-ḥaḳ+Ø+Ø+mı)

“ḥüsnünüḡ bāğına cān müṣṭaḳ olursa **tā‘nmıdur**

bülbül-i dil-ḥastadur eyler gülistān arzū” (ADD-223/2)

(Güzelliğinin bağına can ortak olursa bu utanılacak bir şeymidir?

Gönlü yaralı olan bülbül, gül bahçesini arzu eder)

(tā‘n+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**yetmezmi** saḡa emīr-i kāmīl

serdār-ı zemāne veys-i ādil” (FLM-453)

(Yüce emir, zamanın başkumandanı adalet sahibi Veys Paşa sana yetmezmi?)

(yet-me-z+mi+Ø+Ø)

““arz eylediler ki ey cihān-dār

mecnūndan **olupmısen** ḥaberdār” (FLM-1557)

(Dediler ki: “ey Hükümdar mecnundan haberdar oluyormusun?”)

(ol-Ø-up+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+se+n)

“mecnūndan **edermi** ol cüdālīg

kim ğayr ile ede āşinālīg” (FLM-1907)

(O hiç Mecnun’dan ayrılabilirmi ki bir başkasıyla dostluk kursun?)

(ed-Ø-er+mi+Ø+Ø)

“vaḥşīler ile nedür bu birliğ

insān ile hoş **degülmi** dirliğ” (FLM-2068)

(Vahşi hayvanlarla bu beraberliğin neyin nesi

İnsanlarla birlikte yaşamak daha hoş değilmi?)

(degül+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“noldı ğamuma getürmedüñ tāb

ķorķutdı seni meger bu girdāb” (FLM-2195)

(Ne oldu da derdime tahammül edemedin yoksa bu girdap seni korkuttumu?)

(ķorķ-ut-Ø-dı+Ø+Ø+Ø)

“bu güher bir ķişiye **lāyıkımdur**

kim berāberdür ķatında ḥaķ ü dūr” (İN-302)

(Bu cevher ki bir şeye layıkmıdır?

Hak ve inci katında beraberdir)

(lāyık+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**mülkmi** ol ki anı koyup gideler
ayruğa kalası mülki nideler” (İN-317)
(Mülkmü o ki onu koyup gitsinler?
Başkasına kalacak mülkü ne yapsınlar?)
(mülk+Ø+Ø+mi)

“gitdi yoluñdan dil ü cān u ħired
varmı varlıñdan dañı āsārum kanı” (İN-1440)
(Gönül, can ve akıl yolundan gitti
Varlıktan bile kanı asarım, varmı?)
(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“**kişimidür** ol ki eylük bilmeye
her ki eylük bilmez eylük bulmaya” (İN-3572)
(Kişimidir o ki iyiliği bilmeyen?
Her kişi ki iyilik bulmak için iyilik bilmez)
(kişi+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“māl **olmıdur** kim anı direler
māl ol kim şarf idiben vireler” (İN-7514)
(Mal omudur ki onu durdururlar?
Mal o ki sarf ederek versinler)
(ol+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“ben saña āşık olınca ey şerīf

senün **olmazmı** dü ‘âlem ey latîf” (VN-248)

(Ey şerif, ben sana aşık olunca

Ey latif, senin iki âlem olmazmı?)

(ol-ma-z+mı+Ø+Ø)

“sordı kabz **içünmi** geldün yâ melek

yâ **ziyâretmi** durur ancak dilek” (VN-586)

(“Ey Melek, kabz içinmi geldin” diye sordu

Ya da dileğin ancak ziyaretmidir?)

(içün+Ø+Ø+mi; ziyâret+Ø+Ø+mi)

“gör ki hakk’a dönmüşüz **varmıdır**

fışkdan artuk hiç işimiz varmıdır” (VN-683)

(Gör ki bak, Hakk’ dönmüşüz varmıdır bizim artık günahattan yana hiç işimiz varmıdır?)

(var+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.11. İstişare/Danışma

“didüm boyun nihâli **şanavbermidür** yahod

bâğ-ı iremde **serv-i çemen** didi ikisi de” (ADD-280/2)

(“Boyunun nihali çam fıstığı ağacıdır yahut irem bağında serv-i çemenmidir?” dedim; ikisi de dedi)

(şanavber+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø; serv-i çemen+Ø+Ø+Ø)

“didüm lebün ki âb-ı hayâtı hâcil kılur

mercānmı yâ ‘aķīķ-i yemen didi ikisi de“ (ADD-280/4)

(“Dudağın ki ölümsüzlük suyunu mahçup kılar, mercanmı ya da yemen akiğimi?” dedim;
ikisi de dedi)

(mercān+Ø+Ø+mı; ‘aķıķ-i yemen+Ø+Ø+Ø)

“söz ki dīni nāķıs olandan gele

‘aķl mi’ yārında **kāmilmī** ola” (İN-723)

(Söz ki dinī noksan olandan gelsin

Aķıl ölçüsünde kāmilmī olur?)

(kāmīl+Ø+Ø+mī)

“sensin ol maķbūba ki olmışsın hicāb

görinürmī yār gitmezse niķāb” (İN-1351)

(Sensin, o sevilene hicab olmuşsun

Sevgili, peķeyi açmazsa görünürmü?)

(gör-in-Ø-ür+mī+Ø+Ø)

“reng kim anuķıla olmaya būy

gösderürmī ‘aķl anı sevmege rūy” (İN-1451)

(Renk ki onunla kokmasın

Aķıl onu sevmek için yüz gösterirmī?)

(göster-Ø-ür+mī+Ø+Ø)

“günü görmedügiyçün rūz kūr

güneşüñ **iremī** nūrına fütūr” (İN-3370)

(Günü görmediği için gündüz kör

Güneşin nuruna ümitsizlik olurmu?)

(ir-Ø-e+Ø+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.12. İstizan

“iznümüz **varmı** içeri girmege

ol mübarek hub cemâli görmege” (VN-390)

(İçeri girmek için iznimiz varmı?)

O mübarek güzelin yüzünü görmeye)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.13. Kabullenme

“tağdır çü beyledür ne tedbîr

tağdır **edermi** kimse tağyir” (FLM-988)

(Madem ki takdiri böyle imiş, tedbire ne hacet; takdiri kimse değiştirebilir mi?)

(ed-Ø-er+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.14. Merak

“didi iy cānum baba hālün nedür

hastamı oldun vücūduñ nicedür” (VN-312)

(“Ey canım baba halin nedir?” dedi

Hastamı oldun sen, vücudun zayıflamış?)

(hasta+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.3.14.1. Merak-endişe

“bu dūrde men olmışam hevā-hāh

bir neş'e **verürmi** bilmezem āh” (FLM-331)

(Ben de bu tortuya heves bağladım ama bir neşe verirmi? Ah işte onu bilmiyorum)

(ver-Ø-ür+mi+Ø+Ø)

“āb-ı ḥayvān’ı kılur iken taleb
ḥaḥ bizi bu **odamı** yaḥar aceb” (İN-7810)
(Ölümsüzlük suyunu talep ederken
Hak, bizi bu ateşemi yakar acaba?)
(od+Ø+a+mı)

1.1.2.7.3.15. Sınama

“leylî yolını dutup dururdu
sen **gördün** ola deyüp sorurdu” (FLM-635)
(Gece yolunu tutup dururdu, acaba sen gördün mü diye sorardı?)
(gör-Ø-dü+η+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.16. Sitem

“çekdün yeni yārunı kenāra
ruḥşatmıdur imdi eski yāra” (FLM-1875)
(Yeni sevgilini kucağına çektin şimdi eskisine yolmu veriyorsun?)
(ruḥşat+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.16.1. Sitem-ayıplama

“niçün saḡa ta‘ ne ede bed-gū
nāmūsa ta‘ alluḡ **işmidür** bu” (FLM-649)
(Niçin kötü dilliler seni kınasın, namusa uygun bir işmidir bu?)
(iş+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

“dīv ile perī **olur mı** hemdem
olmaz sözi açma ebsem ebsem” (FLM-1063)

(Dev ile peri beraber olurmu?

Olmayacak sözler söylemez; sus sus)

(ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

“bir kimse dedi ki ey siyeh-rūz

haşmını **dilermi** kimse firūz” (FLM-1535)

(Birisi ona dedi ki: “ey bahtı kara insan, düşmanının sevinmesini istermi?)

(dil+e-Ø-r+mı+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.16.2. Sitem-gücenme

“ahd bünyadın **mürüvvedürmi** virān etdüğün

hānı ey zālīm bizümle ahd ü peymān etdüğün” (FLM-1923)

(İnsafmıdır bu? Söz verme binasını böyle bir viran etmeler

Hani; ey zalim, bizimle ant verip sözleştiğin)

(mürüvvet+Ø+Ø+dür-Ø-Ø+Ø+Ø+mi)

“sizde ādet **bumıdur** beyle **olurmi** yārlıg

hānı ey zālīm bizümle ahd ü peymān etdüğün” (FLM-1929)

(Sizde adet bumudur, insana yâr olduğun böylemidir?

Hani, iyi zalim bizimle ant verip sözleştiğin)

(bu+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø; ol-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.16.3. Sitem-istintak

“**tenhālīgami** getürmedün tāb

kim eyledüñ ārzū-yı hemhāb” (FLM-1865)

(Yalnızlığımı dayamadın da bir koca istedin?)

(tenhā+līg+Ø+a+mı)

“tār **oldımı** olduğun nişimen

kim eyldüğ anda şem‘ rūşen” (FLM-1866)

(Meskeninmi karardı ki orada bir mum yandırdın?)

(ol-Ø-dı+mı+Ø+Ø)

“pejmürdemi oldu serv-i dil-cū

kim cehd ile vermek istedin su” (FLM-1868)

(O gönül çeken selvinmi istedi ki, alelacele ona su vermek istedin?)

(pejmür+Ø+de+mi)

“bedhāhmi etdi kâsd-ı gülzâr

kim beyle urıldı rahneye hâr” (FLM-1898)

(Kötü niyetler gül bahçesinemi kast ettiler de kapının önünde böyle diken konuldu?)

(bedhāh+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.3.17. Şaşıрма

“şūfī ‘ārifmi olur cām-ı mürevvaḳmı içer

saḡraḳ almaz eline ya‘ ni ki saḡraḳmı içer” (ADD-201/1)

(Sufi arifmi olur; süzülmüş şarapmı içer?

Kadeh almaz eline yani ki kadehmi içer?)

(‘ārif+Ø+Ø+mı; cām-ı mürevvaḳ+Ø+Ø+mı; saḡraḳ+Ø+Ø+mı)

“ammā çü saña ḳadīmdür zāṭ

idrāk saña **yetermi** heyhāt” (FLM-46)

(Ama senin zatın, kadim olunca akıl seni idrak edebilirmi; heyhat?)

(yet-Ø-er+mi+Ø+Ø)

“gülzār-ı ümīdüm oldı sīr āb

yā rab bu **ḥayāldürmi** yā hab” (FLM-2629)

(Ümidimin gül bahçesi suya kandı

Allah’ım bu bir hayalmidir yoksa rüyamı?)

(ḥayāl+Ø+Ø+dür-Ø-Ø+Ø+Ø+mi)

“gülzār-ı ümīdüm oldı sīr āb

yā rab bu ḥayāldürmi yā **hab**” (FLM-2629)

(Ümidimin gül bahçesi suya kandı

Allah’ım bu bir hayalmidir yoksa rüyamı?)

(hab+Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.17.1. Şaşırma-istişare

“bilmedüm ol göziken ḥüsn ü cemāl

hābmıydı gözüme yāḥud **ḥayāl**” (İN-1587)

(Ben o gözükken yüz güzelliğini bilmedim

Uykumuydu gözüme yahut hayalmiydi?)

(hāb+Ø+Ø+mı+y-Ø-dı+Ø+Ø; ḥayāl+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“binüm **içünmiydü** kim burada gelüp

bini koyup gidesin gönlüm alup” (İN-1645)

(Burada gelip, beni koyup gönlümü alıp gitmen benim içinmiydi?)

(içün+Ø+Ø+mi+y-Ø-dü+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.17.2. Şaşırma-övme

“yañağın gördi didi **nesrīnmidür**

dişüne bağıdı didi **pervīnmidür**” (İN-1495)

(Yanağını gördü, “nesrinmidir?” dedi

Dişine baktı, “pervinmidir?” dedi)

(nesrīn+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø; pervīn+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.18. Tahkik

“**bildüğüzmi** ol muhammed ne imiş

dağı bunda gelmedin kanda imiş” (VN-108)

(O Muhmmmed’in ne olduğunu bildinizmi?

Bunda gelmedin bile nerede imiş)

(bil-Ø-dü+ğ+üz+mi)

1.1.2.7.3.19. Teessüf

“kanı ol şafâ ki sürdük geceler senünle halvet

acaba **düşümme** beşzer yahod bir hayâl imiş ol” (ADD-227/2)

(Hani o geceler ki seninle birlikte tenhaya çekilip geceler sürdük

Acaba düşümmü benzer yahut o bir hayal imiş?)

(Ø+Ø+Ø düş+Ø+ü+m+Ø+mi)

1.1.2.7.3.19.1. Teessüf-gücenme

“ne beyle edüp ne eyle ey gül

yaşşimidür eylemek teğâfûl” (FLM-1917)

(Ey gül, ne öyle ne de böyle davranmayıp bu şekilde bilmezlikten gelmek doğrumu?)

(yaşşı+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.19.2. Teessüf-yakarış

“ey merd-i rehem deyüp uran lāf

insāfmıdur bu hāmı insāf” (FLM-1379)

(Ey bu yolon öncüsü olduğundan dem vuran, bu insafmıdır? İnsaf göster)

(insāf+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.20. Teyit etme

“**benmi** maḥmūram yā nerges yā senüñ ḥūnī gözün

‘**aḳlmi** ayık yā sen yā baḥt-ı huş-yāruñ senüñ” (ADD-28/5)

(Benmi mahmurum, nergismi mahmur, ya da senin huni gözünmü mahmur?

Akılmı ayık, senmi mahmursun ya da senin aklı başında bahtınmı mahmur?)

(be+n+Ø+mı; ‘aḳl+Ø+Ø+mı)

“**senmi** ‘ādilsin yā sāḳī yā bugün sultān murād

çarḥmi zālīm yā ben yā çeşme-i ḥūn-ḥāruñ senüñ” (ADD-28/6)

(Senmi adilsin, sakimi adil, ya da bugün Sultan Muratmı adil?

Felekmi zalim, benmi zalimim ya da senin kana susamış çeşmenmi zalim?)

(se+n+Ø+mı; çarḥ+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.3.21. Yoklamak

“fermāna **muḥālefetmi** kıldum

a‘ dāya **muvāfaḳatmı** kıldum” (FLM-1651)

(Emrine karşımlı geldim, düşmanamı uydum?)

(muḥālefet+Ø+Ø+mı; muvāfaḳat+Ø+Ø+mı)

“senden **bumidi** menüm murādum

devrānuna baḡlu i‘ tıḳādum” (FLM-1732)

(Senden istediğim ve dönüşüne bağladığım ümit bumuydu?)

(bu+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-di+Ø+Ø)

“noldı sebep eyledün azîmet

mendenmi idi saña hezîmet” (FLM-2196)

(Ne oldu da derdime tahammül edemedim yoksa bu girdap seni korkuttumu?)

(me+n+den+mi)

1.1.2.7.3.22. Yönlendirici

“bi’llâh maña hem bu idi maqşūd

mektebden **olurmi** tıfk hoşnūd” (FLM-697)

(Vallahi zaten benim de istediğim buydu, hiç çocuk mektepten hoşlanırmı?)

(ol-Ø-ur+mi+Ø+Ø)

“derler seni ‘ aşık ey niķū-rūy

‘ aşıklara **beylemi** olur hūy” (FLM-1386)

(Ey güzel yüzülü, senin için aşık diyorlar

Aşıkların huyu böylemi olur?)

(beyle+Ø+Ø+mi)

“fuzūlî her zamān bir ta‘n ile bağrum kılursen ķān

aceb **bilmezmisen** ‘ aşkıdan geçmek degül āsān” (FLM-2008)

(Ey Fuzuli, hep beni ayıplayıp bağrımı kan eylersin, acaba aşktan vazgeçmek kolay değil bilmezmisin?)

(bil-me-z+mi+se+n)

“bir mūr-çeye nedür bu k̄ine

f̄ulāda **dözermi** āb-ḡine” (FLM-2944)

(Bir karıncacığa bu düşmanlık neyin nesi, hiç şişe çeliğe dayanır mı?)

(döz-Ø-er+mi+Ø+Ø)

“bi’llāh bu **yamanmıdur** ki hālā

emvāta söz ile verdün̄ ihyā” (FLM-3076)

(Allah için bir gün ölüleri söz ile diriltmen kötü bir şey midir?)

(yaman+Ø+Ø+mı+dur-Ø-Ø+Ø+Ø)

“nirde kim ikilik zāyil olur

orada **vaşf-ı izāfimi** kalur” (İN-1756)

(İkilik nerede zayıll olur

Orada vash-ı izafimi kalır?)

(vaşf-ı izāfī+Ø+Ø+mi)

“**tahtmı** var ki yile virmez cihān

tācmı var yire urmaz āsumān” (İN-5736)

(Tahtmı var ki cihan yele vermez?

Taçmı var ki gökyüzü yere vurmaz?)

(taht+Ø+Ø+mı; tāc+Ø+Ø+mı)

1.1.2.7.3.22.1. Yönlendirici-ayıplama

“sāil dedi bu **degülmidür** ār

kim yār ola yoḥ sen olasen var” (FLM-2223)

(Soran kişi dedi ki: sevginin resminin kazınması senin resminin durması, bu ayıp değilmi?)

(degöl+Ø+Ø+mi+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.22.2. Yönlendirici-bıkkınlık

“bir şişe ki oldu pāre pāre

peyvendine hīç **varmı** çāre” (FLM-2123)

(Paramparça olan bir şeyin tekrar eski haline getirilmesi mümkünmü?)

(var+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“kiřinüñ cānına **yitmezmi** elem

fıkrüñe düşdügi kim nā-geh ölem” (İN-410)

(Kişinin canına elem yetmezmi?

Fikrine düşdüğü zaman ansızım öleyim)

(yit-me-z+mi+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.22.3. Yönlendirici-eminlik

“derd-i ezeli devā **bulırmı**

mıhr-i ebedi fenā bulırmı” (FLM-1001)

(Ezeli derde devam bulunurmu, ebedi sevgi son bulurmu?)

(bul-Ø-ır+mı+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.22.4. Yönlendirici-farkındalık sağlama

“sen handan ü terk-i ‘āşk handan

‘āşk-ı ezeli **çıharmı** cāndan” (FLM-2119)

(Sen nerede, aşkı terk eylemek nerede; ezeli aşk, candan ayrılırmı?)

(çıh-Ø-ar+mı+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.22.5. Yönlendirici-kabullenme

“keyfiyyet-i āb ü cevher-i hāk

demek **olamı** kabūl-i idrāk” (FLM-994)

(Suyun niteliğinin ve toprağın cevherinin değişebileceğini söylemek mümkünmü?)

(ol-Ø-a+Ø+Ø+Ø+mı+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“su sifleliğinde **ayrılır mı**

od yandurabilmeyebilür mi” (FLM-995)

(Su akmadan durabilirmi, ateş yanmadan durabilirmi?)

(ayrı+l-Ø-ur+mı+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.22.6. Yönlendirici-teessüf

“olsaydı mañā neşāt rūzī

ister mi idüm bu derd ü sūzı” (FLM-989)

(Eğer kısmetime sevinç ve neşe düşseydi bu derdi ve ateşi istemiydim?)

(iste-Ø-r+mı+i-Ø-di+Ø+Ø)

1.1.2.7.3.22.7. Yönlendirici-uygun bulmama

“senden ne **revā** bu mācerālar

sermaye-i ‘ayb olan şadālar” (FLM-2066)

(Bu maceralar bu ayıplamaya sebep olacak şeyler sana yakışıyormu?)

(revā+Ø+Ø+Ø)

“aşk içre begüm **revāmıdır** bu

rāh u **reviṣ-i vefāmıdır** bu” (FLM-2420)

(Aşk içinde, a efendim bu revamıdır, senin vefa usulün ve yolun bumudur?)

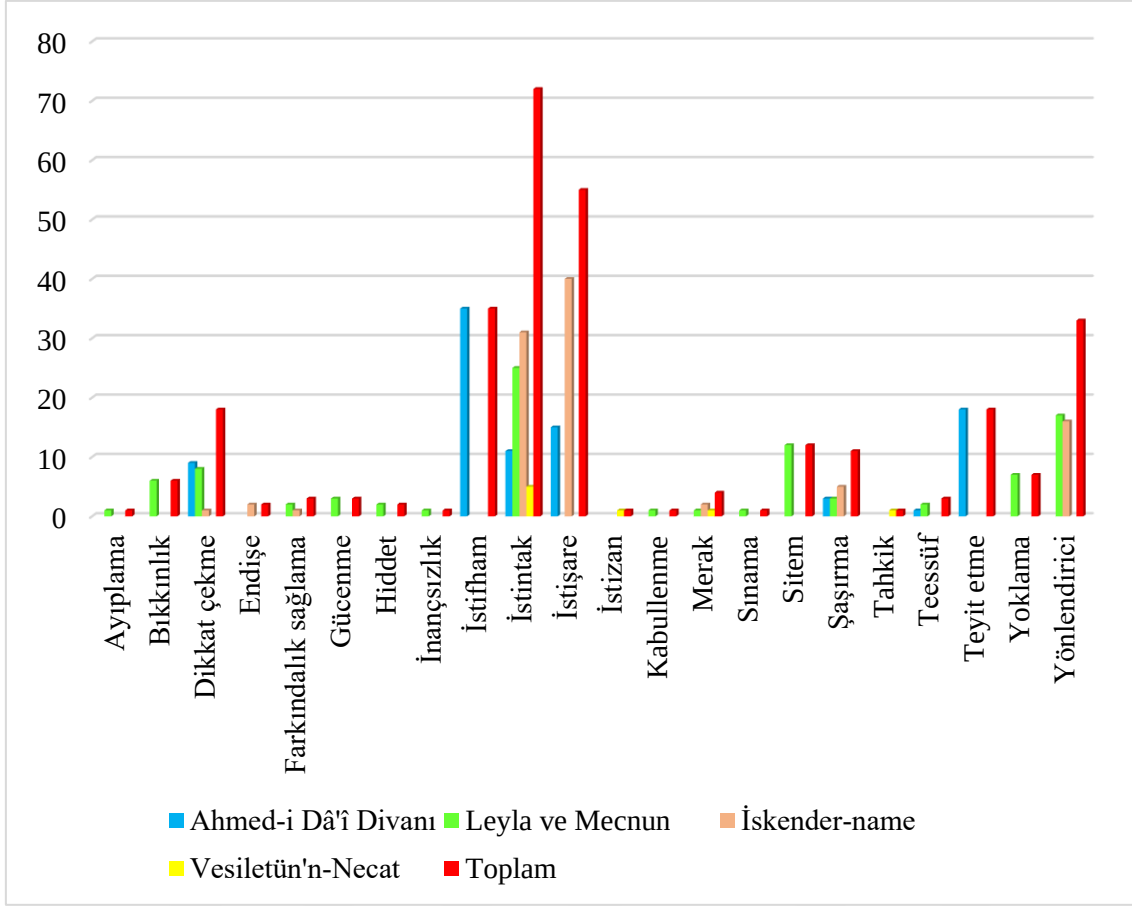
(revā+Ø+Ø+mı+dır-Ø-Ø+Ø+Ø; rāh u revîş-i vefā+Ø+Ø+mı+dır-Ø-Ø+Ø+Ø)

Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesi döneminde soru ekinin işlevleri Ahmed-i Dâ'î Divinî, Leyli ve Mecnun, İskender-nime ve Vesiletü'n-Necit adlı eserlerde incelenmiştir. Soru ekinin üst işlevi, bu dönemde yirmi iki (22) tanedir. Bu üst işlevler Ayıplama, bıkkınlık, dikkat çekme, endişe, farkındalık sağlama, gücenme, hiddet, inançsızlık, istifham, istintak, istişare, istizan, kabullenme, merak, sınaama, sitem, şaşırtma, tahkik, teessüf, teyit etme, yoklama ve yönlendirici (Tablo 10; Grafik 10) üst işlevleridir. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesi döneminde en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev istintak (72) üst işlevidir. Olayları anlamlandırma durumunun en sık sağlandığı durum sorgulama yani sorgulama yoluyla öğrenme olduğu için istintak üst işlevine rastlanmaktadır.

Tablo 10: Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEVLER	Ahmed-i Dâ'î Divanı	Leyla ve Mecnun	İskender- name	Vesiletin'n- Necat	Toplam (290)
Ayıplama	-	1	-	-	1
Bıkkınlık	-	6	-	-	6
Dikkat çekme	9	8	1	-	18
Endişe	-	-	2	-	2
Farkındalık sağlama	-	2	1	-	3
Gücenme	-	3	-	-	3
Hiddet	-	2	-	-	2
İnançsızlık	-	1	-	-	1
İstifham	35	-	-	-	35
İstintak	11	25	31	5	72
İstişare	15	-	40	-	55
İstizan	-	-	-	1	1
Kabullenme	-	1	-	-	1
Merak	-	1	2	1	4
Sinama	-	1	-	-	1
Sitem	-	12	-	-	12
Şaşıрма	3	3	5	-	11
Tahkik	-	-	-	1	1
Teessüf	1	2	-	-	3
Teyit etme	18	-	-	-	18
Yoklama	-	7	-	-	7
Yönlendirici	-	17	16	-	33

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 10: Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmamızda soru ekinin işlevleri, en fazla Orta Türkçe dönemi içinde yer alan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait eserlerde taranmıştır. Hatta öyle ki bu döneme dair eserler incelenirken söz konusu yazı dilinin üç tarihî dönemine dair alt başlıklar açılmış ve soru ekinin işlevleri bu tarihî dönemlerin her birinde ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Eski Anadolu Türkçesi dönemini tarihî dönemlere ayırarak inceleme göstermemizdeki temel sebep, hiç şüphesiz bu dönemin Türk dilinin tarihî dönemleri içerisinde büyük bir öneme sahip olmasındandır. Eski Anadolu Türkçesi, Oğuzların Batıya doğru göçleri sonucunda zamanla gelişmiş ve Oğuz Türkçesi temelli bir yazı dili olarak Türk dilinin tarihî dönemlerinden biri olmuştur. Eski Anadolu Türkçesi dönemi, dil tarihi açısından baktığımızda 11. ve 17. yüzyıllar arasında gelişim gösteren Orta Türkçe dönemi içinde yer almakta ve bu dönemi üçe bölen hadise olarak görülen G# hadisesinin G#>Ø# erime şeklinde yer almasıyla Batı Şive Grubuna temsil etmektedir. Çalışmamızda tespit etmeye

Çalıştığımız soru ekinin işlevleri, bu dönemde en fazla (537 örnekle) Beylikler Dönemi Eski Anadolu Türkçesinde (Tablo 11) yer almaktadır. Bu dönem içerisinde en fazla yer alan işlev, iki yüz otuz dokuz (239) adet fişlemeyle Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshası olmuştur. Eski Anadolu Türkçesi döneminin bütün tarih dönemlerine baktığımızda Selçuklular döneminin dört yüz beş (405) adet ve Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Eski Anadolu Türkçesinin iki yüz doksan (290) adet ile toplamda da bin iki yüz otuz iki (1232) adet fişlemeyle en fazla kullanım gösteren yazı dili olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11: Eski Anadolu Türkçesi Dönemi Eserlerinde Tespit Edilen İşlevlerin Dağılımı

İŞLEV LER	Behcetü'l-Hadâik Fi Mev'izetü'l-Halâik	Kitab-ı Ferâiz	Kitab-ı Gunyâ	Kıssa-i Yusuf	Risaletü'n-Nushiyye	Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri	Yunus Emre Divanı	Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshası	Dede Korkut Kitabı Günbet Nüshası	Garib-name	Süheyl ü Nev-bahar	Ahmed-i Dâ'î Divanı	Leyla ve Mecnun	İskender-name	Vesiletün'n-Necat	Toplam (1232)
Alay	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	6
Ayıplama	-	-	-	-	-	-	8	6	-	-	-	-	1	-	-	15
Bıkkınlık	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	6	-	-	9
Dikkat çekme	8	-	1	3	-	-	1	-	-	6	-	9	8	1	-	37
Endişe	2	-	8	-	-	-	-	1	-	2	12	-	-	2	-	27
Farkındalık sağlama	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	3	-	2	1	-	10
Gücenme	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	3	-	-	6
Hatırlatma	19	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	27
Hiddet	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	2	-	-	12

İhbar	1	-	-	-	-	-	1	12	-	-	-	-	-	-	-	14
İnançsızlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
İstek	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
İsticvap	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
İstifham	-	-	-	-	-	-	11	5	-	6	10	35	-	-	-	67
İstintak	62	1	11	31	-	-	-	69	8	2	-	11	25	31	5	256
İstişare	9	2	3	-	1	-	26	78	22	44	19	15	-	40	-	259
İstizan	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3
Kabullenme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Meçhuliyet	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	12
Merak	32	2	12	9	2	1	60	13	3	34	12	-	1	2	1	184
Meydan okuma	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Mukayese	-	-	-	-	-	-	2	-	-	9	-	-	-	-	-	11
Önemseme	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Sinama	1	-	-	-	-	-	1	-	-	3	2	-	1	-	-	8

Sitem	1	-	-	3	1	-	5	1	-	-	6	-	12	-	-	29
Şaşırma	3	-	-	-	1	-	4	1	-	1	12	3	3	5	-	33
Şüphe	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	6
Tahkik	2	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	6
Tahmin	-	-	1	-	-	-	-	2	-	22	-	-	-	-	-	25
Teessüf	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	2	-	-	4
Teyit etme	4	-	-	-	-	-	4	9	2	21	1	18	-	-	-	59
Uygun bulmama	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	2	-	-	-	-	5
Yakarış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Yoklama	8	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	17
Yönlendiric i	21	-	-	-	-	-	-	9	-	11	1	-	17	16	-	75

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2. Soru Ekinde Şekil

Çalışmanın bu bölümünde soru ekinin şekli ele alınmıştır. Soru eki, (Ergin 2015, s. 24) bugünkü Moğolistan’da Türklüğün şهادet parmakları olarak yükselen Orhun Abidelerinin yer aldığı Köktürkçe döneminden başlanarak 11. ve 17. yüzyıllar arasını kapsayan Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde ele alınmıştır.

Çalışmamızda soru ekinin farklı bir şekline rastlanmamış yalnızca aynı şeklin farklı örneklerine rastlanmıştır. Soru ekinin şekli bazı yazı dillerinde yuvarlak vokalli, bazılarında düz vokalli ve bazılarında da her iki morfemde (Tablo 12) olduğu görülür. Çalışmamızda soru ekinin bu şekilde telaffuza yansıyan biçimi dışında bir de telaffuza yansımaya görev kategorisinde olan “+Ø” damga morfem ile yer aldığı görülür. Söz konusu damga morfem, örneklerde telaffuza yansıyan biçimde değil görev kategorisiyle yer almış ve cümlelerin bağlamı çerçevesinde duyumsanarak algılanmıştır.

Tablo 12: Soru Ekinin Tarihî Türk Şivelerinde Kullanım Şekli

YAZI DİLİ	SORU EKİNİN GEÇTİĞİ ŞEKİL
Köktürkçe	+mu (+ğu, +gü)
Uygur Türkçesi	+mU
Karahanlı Türkçesi	+mU
Harezmi Türkçesi	+mU (birkaç örnekte +mI)
Çağatay Türkçesi	+mU
Kıpçak Türkçesi	+mI (+mU kullanım da görülür)
Bilinmeyen Orta Asya Türkçesi	+mU
Erken Azeri Türkçesi	+mI
Eski Anadolu Türkçesi	+mI

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“bulğay erki biz yeg adrağ buyanığ” (AY-609/11)

(Acaba biz daha iyi bir sevap bulacaktıyız?)

(bul-Ø-ğay+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“odğurağ **bar** erki ertimlig” (AY-621/12-13)

(Acaba kesin geçici, korkunç kötü tehlikeler varmı?)

(bar+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“toğıdı teğri üze **yalğannı** azu anıñ birle divānelikmü” (RYN-33/32a2)

(Allah hakkında yalanmı uyduruyor yoksa aklınımı yitirmiş bu?)

(yalğan+Ø+nı+Ø)

“azu köñüller üze anıñ **ķufları**” (RYN-37/18b1)

(Yoksa kalpleri üzerinde kilitlerimi var?)

(a+n+ıñ ķufl+lar+ı+Ø+Ø+Ø)

“zūhd ü istignāmu yahşı yoksa ‘**ısyān u niyāz**

şehr şeyhidin bu yañlıg bir su’ālim bardur” (FK-184/6)

(Zūht ve tok gözlülükmü daha iyi yoksa isyan ve niyazmı?)

Ülkenin şehrine bu tarzda bir sorum var?)

(isyān u niyāz+Ø+Ø+Ø)

“dūd-ı āhımdınmu her sarı şererler botradı

yoksa yil otluğ köñüllerni **saçıñda** kozğadı” (FK-620/1)

(Ahımın dumanındanmı her tarafı kıvılcımlar perişan etti yoksa rüzgâr, ateşli gönülleri saçındamı hareket ettirdi?)

(Ø+Ø+Ø saç+Ø+ı+ıñ+da+Ø)

“**ķum** sanı yā sekkākı ğamı köpmü dimişsin

kil ķum birine ğam sanıñ onını sana” (MSD-433)

“Kum sayısını yoksa Sekkâki’nin gamımı çok?” demişsin gel kumun bir tanesine karşılık onun gamının on tanesinin say)

(kum+Ø+Ø+Ø)

“yığladı hattâ rakībñüñ rahmı kilgendin maña

bâri ol kattıg köñüllüg çınmu **yalğan** yığladı” (MSD-608)

(Hatta rakip de bana acıyarak ağladı acaba o katı gönüllü gerçektenmi yoksa yalandanmı ağladı?)

(yalğan+Ø+Ø+Ø)

“kapuğ bağığ olsa né bilgey kişi

kim otunçı érmüturur yâ ‘**amīd**’ (ÇGT-5/10)

(Kapı bağı olsa bu kişi ne bilecek, oduncumudur yoksa seçkin kişimidir?)

(‘ amīd+Ø+Ø+Ø)

“munuñ meşeli oşol işekke oñşar

bilmes ki yüki otunmıdur yâ **defter**” (GT-321/2)

(İşte bunun örneği eşeğe benzer hüküm oduncudur yoksa deftermidir? Bu bilinmez ki)

(defter+Ø+Ø+Ø)

“bilimezem mücessem cānmısın sen

veya bu tende bir **rūh-ı muşavver**” (KBD-141/8)

(Sen gözle görülür olanmısın, bilmiyorum veya bu tende bir şekle bürünmüş ruhmusun?)

(rūh-ı muşavver+Ø+Ø+Ø)

“bu ne h̄usn olur ne boy ne sin begüm

h̄ur̄imisin ya **perī** nesin begüm” (KBD-698/1)

(Ey beyim bu ne güzelliştir ne boydur nesin, hurimisin veya perimisin nesin?)

(perī+Ø+Ø+mi+Ø-Ø-Ø+si+n)

“teḡri dedi: ‘sayru oldum’ mūsīye

gendü dōstdın kişi böyle **iste**ye” (SVTM-II/128)

(Tanrı “hasta oldum” dedi Musa’ya

Kişi kendi dostunu böyle istermi?)

(iste-Ø-ye+Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

“binüm iki gözüm, bilgil, cānum sen

bini cānsuz kıoya sen sen, bu **geydür**” (SVTM-XXIII/2)

(Ey benim iki gözüm, canım sensin bunu bil

Beni öylece cansız bıraktın bu uygunmudur?)

(gey+Ø+Ø+Ø+dür-Ø-Ø+Ø+Ø)

““aḡlılāmı vardı yoḡsa **cānıla**

nefsilemi kıaldı yoḡsa tenile” (GN-2272)

(Akıl ilemi yoksa can ilemi gitti?

Nefs ilemi yoksa vücut ilemi kaldı?)

(cān+Ø+ıle+mı)

“yoḡsa şöyle bir hōr ola toprakda ol

kim bilinmeye bu begmi yoḡsa **ḡul**” (GN-4729)

(O toprakta hor olur, beymi veya hizmetçimi olduğunu da kimse bilmez)

(kul+Ø+Ø+Ø)

“eger bu gice başhūn eyleyevüz

nitedür eyümi ola yā **yavuz**” (SNB-2606)

(“Bu gece onlara baskın yaparsak acaba iyimi veya kötümü olur?” dedi)

(yavuz+Ø+Ø+Ø)

“eñ öñdin düter sonra tutar yanar

güzāfıñmıdur anuñ adı ya **nār**” (SNB-4734)

(İlk önce tutar sonra tutuşup yanar

Onun adı manasız sözmüdür veya ateşmidir?)

(nār+Ø+Ø+Ø)

“yaymı egri yā **kaşuñ** yā gökdeki şekl-i hilāl

oķmı toğru yā elif yā serv-i reftaruñ senüñ” (ADD-28/3)

(Yaymı eğri, kaşınmı eğri ya da gökteki hilalin şeklimi eğri?

Okmu doğru, elifmi doğru ya da senin servi gibi salınan yürüyüşünmü doğru?)

(Ø+Ø+Ø kaş+Ø+u+ñ+Ø+Ø)

“didüm lebüñ ki āb-ı hayātı hācil kılur

mercānmı yā ‘**aķīķ-i yemen** didi ikisi de“ (ADD-280/4)

(“Dudağın ki ölümsüzlük suyunu mahçup kılar, mercanmı ya da yemen aķığımı?” dedim; ikisi de dedi)

(‘ aķīķ-i yemen+Ø+Ø+Ø)

“senden ne **revā** bu mācerālar

sermaye-i ‘ ayb olan şadālar” (FLM-2066)

(Bu maceralar bu ayıplamaya sebep olacak şeyler sana yakışıyor mu?)

(revā+Ø+Ø+Ø)

“gülzār-ı ümīdüm oldu sīr āb

yā rab bu ḥayāldürmi yā **hab**” (FLM-2629)

(Ümidimin gül bahçesi suya kandı

Allah’ım bu bir hayal midir yoksa rüyamı?)

(hab+Ø+Ø+Ø)

“bilmedüm ol göziken ḥüsñ ü cemāl

hābmıydı gözüme yāḥud **ḥayāl**” (İN-1587)

(Ben o gözükten yüz güzelliğini bilmedim

Uykumuydu gözüme yahut hayal miydi?)

(ḥayāl+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

Tarihî Türk Şivelerinde soru ekinin şekline bakıldığında ekin telaffuza yansıyan biçimin dışında telaffuza yansımaya görev kategorisinde olan damga morfem ile “+Ø” ile yer aldığı görülür. Soru ekinin damga morfem ile yer aldığı örnekler ise Uygur Türkçesinde iki (AY: 2), Karahanlı Türkçesinde iki (RYN: 2), Çağatay Türkçesinde sekiz (FK: 2, MSD: 4, ÇGT: 2), Kıpçak Türkçesinde iki (GT: 2), Erken Azeri Türkçesinde üç (KBD: 3) ve Eski Anadolu Türkçesinde altmış sekiz (SVTM: 2, GN: 10, SNB: 8, ADD: 39, FLM: 7 ve İN: 2) olmak üzere toplamda seksen beş (85) cümlede geçmektedir.

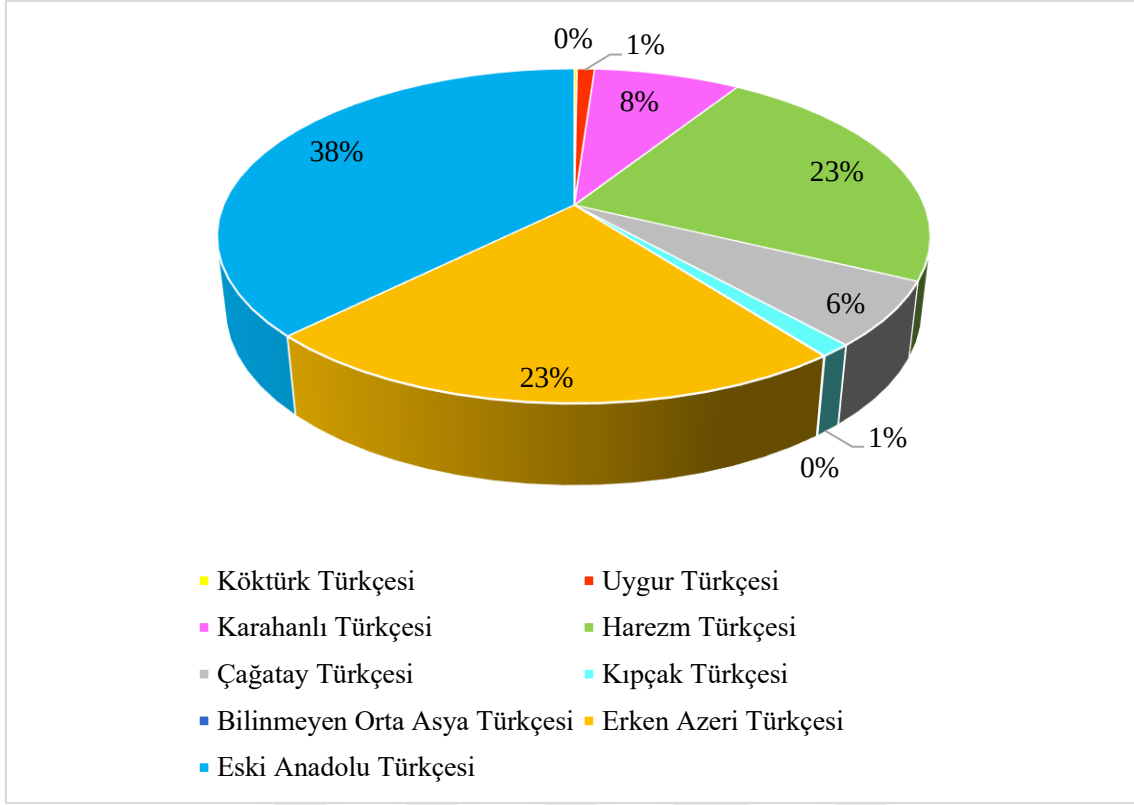
BÖLÜM 2: İŞLEVLERİ TESPİT EDİLEN ÖRNEKLERİN DAĞILIMI

Çalışmada tespiti sağlanan soru ekinin işlevlerini, yazı diline göre ve eserlere göre dağılımı olmak üzere iki açıdan görmek mümkündür. Tespit edilen işlevlerin yazı diline göre (Tablo 13; Grafik 11) ve eserlere göre (Tablo 14; Grafik 12) dağılımına bakıldığında dokuz yazı dilinde, taranan otuz sekiz (38) eserde toplamda üç bin iki yüz seksen beş (3285) örnek metin incelenmiştir.

Tablo 13: Tespit Edilen Örneklerin Yazı Diline Göre Dağılımı

YAZI DİLİ	SAYI
Köktürkçe	5
Uygur Türkçesi	31
Karahanlı Türkçesi	260
Harezmi Türkçesi	759
Çağatay Türkçesi	205
Kıpçak Türkçesi	40
Bilinmeyen Orta Asya Türkçesi	1
Erken Azeri Türkçesi	752
Eski Anadolu Türkçesi	1232
Toplam	3285

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 11: Tespit Edilen Örneklerin Yazı Diline Göre Oranları

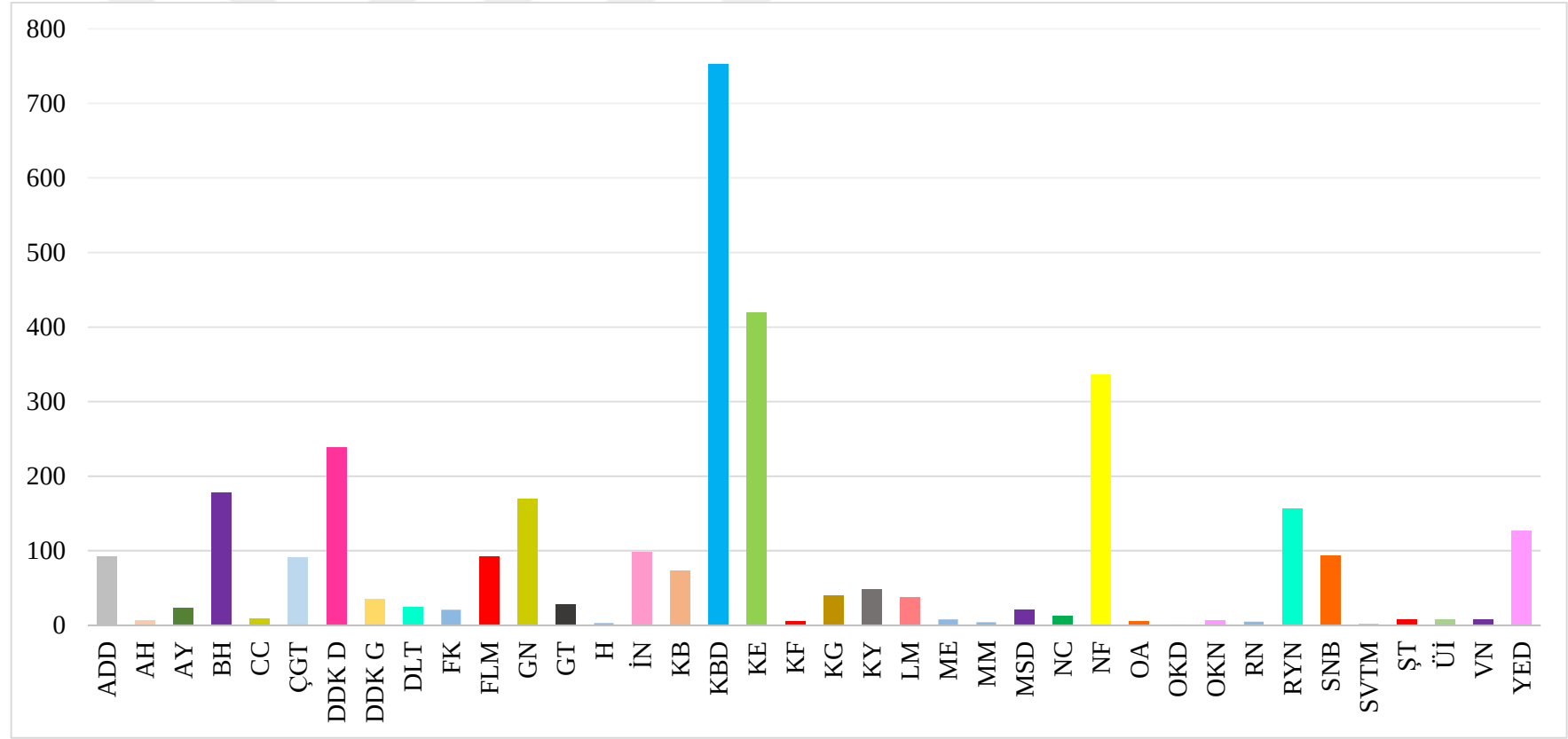
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 14: Tespit Edilen Örneklerin Eserlere Göre Dağılım ve Oranı

ESER	SAYI (3285)	YÜZDESİ (100,00%)
ADD	92	2,80%
AH	7	0,21%
AY	23	0,70%
BH	178	5,42%
CC	9	0,27%
ÇGT	91	2,77%
DDK D	239	7,28%
DDK G	35	1,07%
DLT	24	0,73%
FK	21	0,64%
FLM	92	2,80%
GN	170	5,18%
GT	28	0,85%
H	3	0,09%
İN	98	2,98%
KB	73	2,22%
KBD	752	22,89%
KE	419	12,75%
KF	5	0,15%
KG	40	1,22%
KY	48	1,46%
LM	37	1,13%
ME	8	0,24%
MM	4	0,12%
MSD	21	0,64%
NC	12	0,37%
NF	336	10,23%

OA	5	0,15%
OKD	1	0,03%
OKN	7	0,21%
RN	5	0,15%
RYN	156	4,75%
SNB	93	2,83%
SVTM	2	0,06%
ŞT	8	0,24%
Üİ	8	0,24%
VN	8	0,24%
YED	127	3,87%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 12: Tespit Edilen Örneklerin Eserlere Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15: Tespit Edilen İşlevlerin Yazı Diline Göre Dağılımı

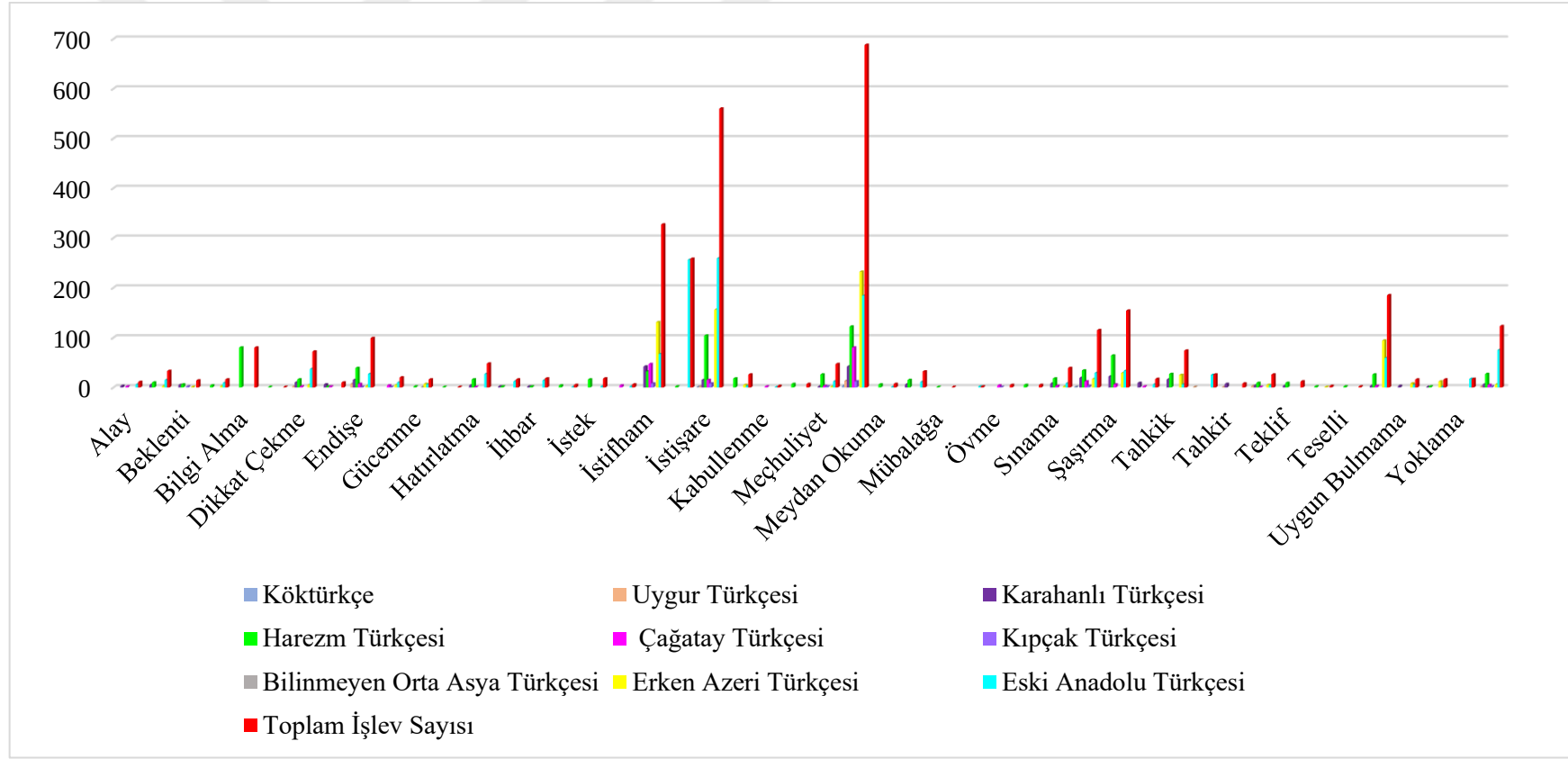
İŞLEV	DÖNEMLER									Toplam İşlev Sayısı
	Köktürkçe	Uygur Türkçesi	Karahanlı Türkçesi	Harezm Türkçesi	Çağatay Türkçesi	Kıpçak Türkçesi	Bilinmeyen Orta Asya Türkçesi	Erken Azeri Türkçesi	Eski Anadolu Türkçesi	
Alay	-	-	3	-	2	-	-	-	6	11
Ayıplama	-	-	5	10	-	-	-	3	15	33
Beklenti	-	-	5	6	-	2	-	1	-	14
Bıkkınlık	-	-	-	4	-	-	-	3	9	16
Bilgi Alma	-	-	-	80	-	-	-	-	-	80
Çaresizlik	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Dikkat Çekme	-	2	10	16	2	-	-	5	37	72
Eminlik	-	-	6	2	2	-	-	-	-	10
Endişe	-	7	15	39	7	1	-	3	27	99
Farkındalık Sağlama	-	-	-	-	4	1	-	5	10	20

Gücenme	-	-	-	2	-	-	1	7	6	16
Güdüleme	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Hatırlatma	-	-	4	16	1	-	-	-	27	48
Hiddet	-	-	2	2	-	-	-	-	12	16
İhbar	-	-	2	2	-	-	-	-	14	18
İnançsızlık	-	-	-	4	-	-	-	-	1	5
İstek	-	-	-	16	-	-	-	-	2	18
İsticvap	-	-	-	-	4	-	-	-	2	6
İstifham	-	-	42	32	47	8	-	131	67	327
İstintak	-	-	-	2	-	-	-	-	256	258
İstişare	1	2	15	104	15	8	-	156	259	560
İstizan	-	-	-	18	-	-	-	5	3	26
Kabullenme	-	-	-	-	2	-	-	-	1	3
Korku	-	-	-	7	-	-	-	-	-	7
Meçhuliyet	-	-	2	26	3	2	-	2	12	47
Merak	3	13	42	122	80	12	-	232	184	688
Meydan Okuma	-	-	-	6	-	-	-	-	1	7

Mukayese	-	-	6	15	-	-	-	-	11	32
Mübalğa	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Önemseme	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Övme	-	-	-	-	4	1	-	-	-	5
Seçenekli	-	-	-	5	-	-	-	-	-	5
Sinama	-	-	8	18	3	-	-	2	8	39
Sitem	1	-	19	34	12	3	-	17	29	115
Şaşıрма	-	-	22	64	6	-	-	29	33	154
Şüphe	-	-	9	-	2	-	-	-	6	17
Tahkik	-	-	16	27	-	-	-	25	6	74
Tahmin	-	1	-	-	-	-	-	-	25	26
Tahkir	-	1	7	-	-	-	-	-	-	8
Teessüf	-	3	4	9	1	-	-	5	4	26
Teklif	-	-	3	9	-	-	-	-	-	12
Tereddüt	-	-	-	2	-	-	-	1	-	3
Teselli	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Teyit Etme	-	-	3	26	3	-	-	94	59	185

Uygun Bulmama	-	-	3	-	-	-	-	8	5	16
Yakarış	-	-	1	2	-	-	-	12	1	16
Yoklama	-	-	-	-	-	-	-	-	17	17
Yönlendirici	-	2	6	27	5	2	-	6	75	123
Toplam Örnek Sayısı	5	31	260	759	205	40	1	752	1232	3285

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 13: Tespit Edilen İşlevlerin Yazı Diline (Dönemlere) Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SONUÇ

Köktürkçe'den bir (1), Uygur Türkçesinden iki (2), Karahanlı Türkçesinden dört (4), Harezmi Türkçesinden üç (3), Çağatay Türkçesinden sekiz (8), Kıpçak Türkçesinden üç (3), Bilinmeyen Orta Asya Türkçesinden bir (1), Erken Azeri Türkçesinden bir (1) ve Eski Anadolu Türkçesinden on beş (15) olmak üzere toplamda otuz sekiz (38) eserdeki soru ekinin incelendiği bu çalışmanın sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

1. Soru ekinin Türk dilinin ekleşme düzeni içindeki yerine bakıldığında, kelimeye eklenip görevlendirme sağlayarak işlevleri karşılayan on ek çeşidinden biri olduğu, kelime-ek karşıtlığında ekin yardımcı unsur kelimenin ise asıl unsur olarak geldiği ve öncelik-sonralık esasına bağlı olarak kelimenin önce ekin ise sonra gelerek müstakil bir ek kategorisini oluşturduğu görülür.

2. Gramer çalışmalarının çoğunda +mI morfemi bir kelime çeşidi (zarf, edat, bağlaç vs.) olarak sayılmıştır. Söz konusu değerlendirmelere bakıldığında bu değerlendirmelerin Türk dilinin ekleşme dizisinin karşıtlık düzeninde yer alan kelime-ek, öncelik-sonralık, işlev-şekil ve morfofonetik-morfofonemik karşıtlıklarının dışında olduğu görülür.

3. Soru eki, eklenmek istendiği her kelimeye eklenerek karşılık bulabilen bir ek olması hasebiyle diğer klerden ayrılır ve bu yönüyle de işlevsel açıdan zenginlik arz eder. Soru eki her ne kadar eklendiği yer açısından bağımsız olsa da cümlelerin olmasıyla varlık gösterir.

4. Çalışmada dokuz (9) yazı dilinden toplamda otuz sekiz (38) eser taranmıştır. Eserlerin en fazla tarandığı yazı dili, on beş (15) eser ile Eski Anadolu Türkçesi olmuştur. Eserlerden alınan toplam örnek metin sayısı üç bin iki yüz seksen beş (3285) adettir. En fazla örnek metin ise bin iki yüz otuz iki (1232) örnek ile Eski Anadolu Türkçesi olmuştur. Oğuz Türklerinin oluşturduğu ilk yazı dili olması ve tarihî dönemlere ayrılarak bölgesel bazda görülen bazı farklılıklar vb. dönemin önemi hususunda etkili olmuştur.

5. Tespit edilen işlevlerin eserlere göre dağılımına dönem dışında nicelik olarak bakıldığında en fazla örnek cümlelerin; yedi yüz elli iki (752) ile Kadı Burhaneddin Divanı'nda olduğu görülür. Sonrasında dört yüz on dokuz (419) ile Kısasü'l-Enbiya ve üç yüz otuz altı (336) ile Nehcü'l-Feradis yer almaktadır.

6. Tarihî Türk Şivelerinde soru ekinin; alay, ayıplama, beklenti, bıkkınlık, bilgi alma, çaresizlik, dikkat çekme, eminlik, endişe, farkındalık sağlama, güvenme, güdüleme, hatırlatma, hiddet, ihbar, inançsızlık, istek, isticvap, istifham, istintak, istişare, istizan, kabullenme, korku, meçhuliyet, merak, meydan okuma, mukayese, mübalağa, önemseme, övme, seçenekli, sınama, sitem, şaşırma, şüphe, tahkik, tahmin, tahkir, teessüf, teklif, tereddüt, teselli, teyit etme, uygun bulmama, yakarış, yoklama ve yönlendirici olmak üzere toplamda kırk sekiz (48) tane üst işlevi tespit edilmiştir. Cümlelerde görülen alt işlevlerin çoğunluğu, aynı zamanda üst işlevlerden de bazı işlevlere sahip olduğu için (alay üst işlevine bağlı reddetme alt işlevi dışında) alt işlevlerde tespiti sağlanan farklı alt işlevlerle karşılaşılmamaktadır.

7. Tarihî Türk Şivelerinde soru ekinin işlevlerinin incelendiği çalışmada, en fazla kullanım sıklığına sahip üst işlev altı yüz doksan (690) örnekle merak üst işlevidir. Sonrasında gelen işlev, beş yüz altmış (560) örnek ile istişare üst işlevidir. En az kullanım sıklığına sahip üst işlev ise bir (1) adet örnekleriyle çaresizlik, güdüleme ve mübalağa üst işlevleridir.

8. En fazla alt işlevi içeren üst işlev; alay, ayıplama, dikkat çekme, eminlik, endişe, farkındalık sağlama, hatırlatma, merak, övme, sitem, şaşırma, teessüf, teyit etme ve uygun bulmama alt işlevleriyle istifham üst işlevi olmuştur.

9. Tespit edilen işlevlerin dönemlere göre dağılımında (Tablo 15; Grafik 13) en fazla bulunan merak işlevi, her dönemde farklı seyrinde devam etmiştir. Merak işlevi, en fazla 232 örnek cümle ile Erken Azeri Türkçesi döneminde yer alan Kadı Burhaneddin Divanı'nda görülür. Kadı Burhaneddin Divanı'nın, müstakil bir eser olmasına karşın bu kadar fazla örnek cümleyi bünyesinde barındırmasının temel sebebi eserde aşk, tabiat vb. konuların duygusal bir ruh haliyle anlatılmasından ve bu ruh halinin de soru sözcükleri dışında en sık soru ekiyle tercih edilmesinden kaynaklandığı anlaşılr.

10. Soru ekinin şekliyle ilgi kısıma gelindiğinde soru ekinin telaffuza yansıyan şekli dışında telaffuza yansımaya görev kategorisinde olduğu “+Ø” damga morfem ile de sağlandığı görülür. Soru ekinin bu şekilde yer aldığı örnek sayısı en fazla altmış sekiz (68) örnekle Eski Anadolu Türkçesi döneminde yer alır. Eser odaklı bakıldığında da otuz dokuz (39) örneğin tespit edildiği Ahmed-i Dai Divanı olmuştur.

11. Kelime ve ek olmak üzere iki temel unsurun oluşum gösterdiği Türk dilinin ekleşme dizine bakıldığında, ek kategorisinde yer alan soru ekinin incelenen metinlerde farklı görevlerde de olduğu görülür. Metinlerde KB (3158, 4271), KE (216v17), RYN (70a1) ve SNB (3450) eserlerinde zarf görevli soru eki örneklerine ve KB (4618) eserinde bağlaç görevli soru eki örneklerine rastlanmaktadır.

12. Temelinde açıklık uyumunun olduğu morfofonetik yer ödünçlemesi örneklerine çalışmanın ÇGT (133/3) ve GT (305/6) cümlelerinde rastlanmaktadır.

13. Harezmi Türkçesinde soru eki +mU şeklinde yuvarlak vokalli yer alır. Çalışmamızın yalnızca Nehcü'l-Feradis adlı eserin “haḳ te‘ ālā bir ḳulıḡa **munḩamı** üküṣ ‘ ilm rūzī ḳılur ermiṣ” (NF-190/6) örneğinde +mI düz vokalli haline rastlanmaktadır.

14. Soru ekinin Tarihî Türk Şivelerinde incelendiği çalışmamızda; soru ekinin, dilin iki unsurundan biri olan ek sınıfında yer aldığı ve bir şeklin icrasında birden fazla işlevin görev almasıyla ekte görülen işlevsel zenginlik ele alınmıştır. Soru eki, şekil odaklı değerlendirmelerin dışında işlev odaklı bir bakış açısıyla değerlendirilmiş ve her yazı dilinde ayrı ayrı tespit edilerek Tarihî Türk Şivelerindeki önemi ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmedî. (t.y.). İskender-nâme. (Haz. Yaşar Akdoğan) T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, e-kitap. Erşim adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78415/ahmedi---iskendername.html>
- Akalın, M. (1988). Tarihî Türk şiveleri. (2 bs.). Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Akar, A. (2021). Türk dili tarihi. (16 bs.). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Akkuş, M. (1995). Kitab-ı gunya (inceleme-metin-indeks-tıpkıbasım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoyak, Ö. A. (2009). Osmanlı Türkçesi okuma kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Altun, H. O. (2009). Türkçede soru. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Arat, R. R. (2005). Kutadgu bilig. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Arat, R. R. (2006). Atabetü'l-hakayık. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Argunşah, M., ve Güner, G. (2015). Codex Cumanicus. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ata, A. (2004). Karahanlı Türkçesi:Türkçe ilk Kur'an tercümesi (Ryland nüshası). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (2019). Rabgûzi, Kısaşü'l-enbiyâ (peygamber kıssaları) I, giriş-metin-dizin. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (2019). Rabgûzi, Kısaşü'l-enbiyâ (peygamber kıssaları) II, tıpkıbasım. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1942). Türk dilinde ekler üzerine dir deneme. İstanbul: Matbaai Ebüzziya.
- Balcı, H. A., Karatay, A., ve Karatay, S. (2005). İşlevleri bakımından Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'te soru cümleleri. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 11(27), 77-101.
- Bang, W., ve Rahmeti, G. (1936). Oğuz Kağan destanı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından Burhaneddin Basımevi.
- Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin grameri. (10 bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baran, B. (2017). Soru işlevi gören "mı" üzerine. Turkish Studies, 12 (22), 113-122.
- Berbercan, M. T. (2011). Çağatayca Gülistan tercümesi (gramer-metin-dizin). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Bilgegil, M. K. (2014). Türkçe dilbilgisi. (2 bs.). İstanbul: Salkımsöğüt Yayınları.
- Bulak, Ş. (2019). Türkçede "-mI/-mU" soru unsuru. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (66), 309-330. doi:0000-0002-6459-3680
- Caferoğlu, A. (2019). Türk dili tarihi. (1 bs.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Canpolat, M. (2018). Behcetü'l-hadâik fi mev'izetü'l-halâik. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cin, A. (2011). Türk Edebiyatının ilk Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesi Ali'nin Kıssa-yı Yûsuf'u. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çetin, E. (2007). On üçüncü yüzyıl öncesi Türkçesinde soru. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Daşdemir, M. (2015). Oklama yöntemiyle Türkçenin yapısal-işlevsel söz dizimi. Kayseri: Orka Matbaa.
- Delice, H. İ. (2000). Türk dilinde işlevsel ek tasnifi denemesi. Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (24), 221-235.
- Delice, H. İ. (2003). Hulusa okçuluk ve atçılık Hüseyin b. Ahmet el-Erzurumi. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, N., ve Aydoğdu, Ö. (2015). Oğuzname [Kazan nüshası] (inceleme-metin-dizin-tpkibasım). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Deny, J. (2012). Türk Dil bilgisi modern Türk dil bilgisi çalışmalarının kapsamlı ilk örneği. (A. U. Elöve, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Dilçin, C. (1991). Süheyl ü nev-bahâr. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, L. (2012). Uygur Türkçesinde çu, ğu ve ze edatları. Turkish Studies, 7(1), 889-902.
- Doğan, M. N. (2000). Fuzuli Leylâ ve Mecnun metin, düzyazıya çeviri, notlar ve açıklamalar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eckmann, J. (2014). Nehcü'l-ferâdis Uşmağlarının açık yolu (Cennetlerin açık yolu) metin-dizin-sözlük. (Yayımlayanlar: Semih Tezcan- Hamza Zülfikar, Dizin-Sözlük: Aysu Ata), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ediskun, H. (2017). Yeni Türk dilbilgisi. (13 bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2021). Çağdaş Türk dili. (13 bs.). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eraslan, K. (1999). Mevlâna Sekkâkî divanı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B., ve Akkoyunlu, Z. (2014). Kâşgarlı Mahmut Dîvânı Lugâti't-Türk-giriş-metin-çeviri-notlar-dizin. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Erdem, M. D., Karataş, M., ve Hirik , E. (2015). Yeni Türk dili. (1 bs.). Ankara: Maarif Mektepleri.
- Ergin, M. (1980). Kadı Burhanedin divanı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ergin, M. (2018). Orhun abideleri. (52 bs.). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (2016). Dede Korkut kitabı 1-2. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2021). Türk dil bilgisi. (3 bs.). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ertürk, H. İ. (2020). Soru eki fiil çekim eki midir?. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22 (2), 377-386.
- Gencan, T. N. (2007). Dilbilgisi. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.
- Goca, A. A. (2000). Haydar Tilbe'nin Mahzenü'l-Esrâr mesnevisi. İstanbul: (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülensoy, T. (2015). Türkçe el kitabı. (7 bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). Türk dilinde edatlar. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1981). Türkçenin ekleri. (2 bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2009). Dilbilgisi ve Dilbilim terimleri sözlüğü. (3 bs.). Ankara: Engin Yayınevi.
- Karaağaç, G. (2018). Dil bilimi terimleri sözlüğü. (2 bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (2019). Türkçenin dil bilgisi. (4 bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaman, H., Çağrıçı, M., Dönmez, İ., ve Gümüş, S. (2015). Kur'an yolu meâli. (4 bs.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1989). Seyf-i Sarayî Gülistan tercümesi (Kitâb Gülistan bi't Türkî). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, C. (1994). Uygurca Altun Yaruk. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Kaya, Ö. (1996). Fevâidü'l-kiber. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, T. (2019). Oğuz grubu Türk dillerinde soru yapıları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kayasandık, A. (2018). Tuḥfetü'l-İḥvân'da soru eki/edatı "mI". ScienceResearch Congress Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu. 6, s. 11-20. Kıbrıs: Uluslararası Dil Eğitimi Dergisi. doi:10.18298/ijlet.3167
- Kaymaz, Z. (2007). Türkçede soru yapma şekilleri ve anlam özellikleri. IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, (s. 1025-1048). Ankara.
- Koç, N. (1996). Yeni dilbilgisi. (3 bs.). İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). Gramer terimleri sözlüğü. (4 bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mahmut, K. (2006). Cennetlerin açık yolu Nehcü'l-ferâdis. Haz. Bilal Aktan, Ankara: Edebiyat Otağı Yayınları.
- Mansuroğlu, M. (1958). Sultan Veled'in Türkçe manzumeleri. İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Nar, K. (1995). Soru ekiyle kurulmuş soru cümlelerinin anlambilimsel yönden incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Orbay, N. O. (2018). Türkiye Türkçesinde yansımali soruların yapı ve işlev özellikleri: tiyatro metinleri örneği. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 7(2), 788-805.
- Oturakçı, N. (2012). Türkiye Türkçesinde soru sözcükleri. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ölmez, Z. K. (1996). Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i Terākime (Türkmenlerin soy kütüğü). Ankara: Simurg Yayınevi.
- Öner, M. (1998, Mayıs). Türkçede soru ve belirsizlik. Türk Dili, 1(557), s. 401-411.
- Özçelik, S. (2016). Dede Korkut-Dresden nüshası-metin-dizin (2). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özmen, M. (2017). Ahmed-i Da'î divan. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özönder, S. B. (1998). Üç itigsizler: Sthiramati'nin Vasubandhu'nun Abhidharmakosasastra'sına yazdığı tefsirin ETÜ. tercümesi, Abidarım kınığı koşavarti şastirtakı çinkirtü yörüglerning kingürüsü'nden: giriş-metin-tercüme-notlar-indeks, xxx levha. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Sarı, M. (2009). Nehcü'l-Feradis'te soru eki mI'nın yeri ve kullanımı. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Bildiriler. 1, s. 375-389. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.

- Sarı, M. (2011). Fakülteler ve yüksekokullar için Türk dili. (2 bs.). Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Shahgoli, N. K., Yaghoobi, V., Aghatabai, S., ve Behzad, S. (2019). Dede Korkut kitabı'nın Günbet yazması: inceleme-metin-dizin ve tıpkıbasım. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 16 (2), s. 147-379.
- Şavk, İ. Ç. (2011). Ali Şir Nevayi-Leyli vü Mecnûn. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tatçı, M. (2005). Yûnus Emre külliyyatı II Yûnus Emre divânı tenkitli metin. (2 bs.). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tatçı, M. (2005). Yûnus Emre külliyyatı III Risâletü'n-Nushiyye tenkitli metin. (2 bs.). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tekin, Ş. (1974). 1343 tarihli bir Eski Anadolu Türkçesi metni ve Türk Dili tarihinde 'olğa-bolğa' sorunu. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 21-22(1973-1974), s. 59-157.
- Timurtaş, F. K. (1990). Mevlid. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Toparlı, R., ve Argunşah, M. (2014). Mu'inü'l-mürîd. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, Z. (2015). Türk Dilinin Söz Diziminde Yer Ödünçlemesi. III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (s. 908-915). İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Turan, Z. (2016). Türkçenin yapım ve Çekim düzeninde yer alan eklerin sınıflandırılması nasıl olmalıdır? IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II 24-29 Eylül 2000 (s. 1835-1844). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, Z. (2018). Türk dilinin eklerini sınıflandırmanın esasları. Türkbilig. (35), 97-110.
- Türk, V. (2006). Ali Şir Nevayi Nazmü'l-Cevahir (Hz. Ali'nin hikmetleri). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Türk, V. (2013). Türkçede soru kavramı ve Kadı Burhaneddin Divanı'nda mI ile kurulan soru yapıları. Türk Dünyası Araştırmaları. (206), 299-304.
- Uysal, B. (2020). Türkçede dilbilgisel ulamlar. (Ed. Erdoğan Boz) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uzun, E. N. (2006). Türkçenin öğretimi için soru tümcesi türleri üzerine bir sınıflama denemesi. Dil Dergisi (131), 15-31. doi:10.1501/Dilder_0000000051
- Ünsal, G. (2009). Türkçede soru durumları. The Journal Of The Institute Of The Middle East Studies, Center For International Area Studies, 28, 112-131.
- Yavuz, K. (2000). Garib-nâme I-II. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Dilan TAPAR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler	
1. Tapar, D. (2022). Sinan Paşa'nın Tażarru'-nāme Adlı Eserinde Sıfatlama Fonksiyonlu İsim Tamlaması Kuran Ekler Kategorisi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (61), 336-358.	